

Little Wolfs krigare i elden

Cheyennefolkets marsch genom historien

av Tommy Eriksson

Innehåll

Förord ...	3
Flykt och pånyttfödelse ...	9
Little Wolf och Dull Knife ...	20
Rådslag vid Fort Laramie ...	27
Krigets vita demoner ...	31
Platte Bridge – en bro till undergång ...	36
Den kluvna tungan ...	42
Carringtons ”cirkus” ...	48
En psykopat till häst ...	55
Genrep i fasa ...	63
Halvmannens spådom ...	68
Blodsorgier och syndabockar ...	75
En mur av bly ...	80
Likbål vid Sappa Creek ...	85
Little Wolf möter president Grant ...	92
”Jag är rakt igenom indian” ...	96
Döden i kanjongrytan ...	101
Kapitulation och förvisning ...	111
Flykt mot drömmarnas land ...	119
Fällan vid Punished Woman Fork ...	125
Farväl utan återvändo ...	130
Dull Knifes folk interneras ...	133
Massgravar och släckta liv...	141
Little Wolfs sista taktiska triumf ...	146
Sweet Medicine-hövdingens tillvaro rämnar ...	150
Appendix: Cheyennerna – Maheos folk ...	155
Referenser ...	163

Förord

”Vi måste agera med hämndlystet allvar mot siouxerna även om det betyder *utrotning* av såväl män, kvinnor som barn. Inget annat kan lösa problemet.” Så skrev general William Tecumseh Sherman* i ett brev till den amerikanska arméns överbefälhavare Ulysses Grant den 28 december 1866. Det var inte sista gången Sherman oreserverat förespråkade förintelse av Förenta staternas indianfolk.

*** General Sherman nämner endast ”siouxerna”, men i själva verket omfattade arméns nordliga offensiv i lika hög grad nordcheyenner och -arapahoer. - William Sherman fick vid sin födelse 1820 tillnamnet ”Tecumseh”. Det var ett utslag av fadern Charles beundran för den legendariska shawneehövdingen med samma namn. Ironiskt nog var det på briterernas sida i kamp *mot* amerikanerna som hövdingen stupat år 1813. - Sherman blev en ivrig propagandist för de transkontinentala järnvägarna. De skulle höja civiliseringstempot i västern, effektivisera arméns truppflyttningar och underlätta utrotningen av präriens bisonhjordar.**

Samma oförsonliga attityd rörde Grant i en intervju med *New York Times* den 16 oktober 1868. Arméchefen förklarade att inget fick hindra koloniseringsprocessen västerut. Den måste fullföljas till varje pris – ”om det så kräver utplåning av varenda indianstam för att uppnå avsett resultat”.

Det brutala kriget mot västerns allierade cheyenner, arapahoer och lakotasiouxer närmade sig en kaotisk kulmen. Inom några få år var deras värld slagen i spillror och deras försörjningsbas, buffeln, utplånad. Deras riddjur hade slaktats eller konfiskerats och de indianer som inte dödats förvisats till reservatens hopplöshet.

Nordstatsgeneralerna Philip ”Little Phil” Sheridan, William Sherman och Ulysses Grant hade utgått som det segrande triumviratet i inbördeskriget 1861–65. Deras vänskap fördjupades efter kriget då de innehade topposterna i den amerikanska armén och ledde den blodiga erövringen av västern.

Under inbördeskriget introducerade Sherman och Sheridan ett nytt strategiskt koncept för att tvinga sydstatsarméerna på knä. Det kallades kort och gott ”det totala kriget”. Det innebar att man riktade stöten lika mycket mot infrastrukturen i det civila samhället och de ickestridande som mot de grårockade soldaterna på slagfälten. Medan Sheridans kavalleri år 1864 svepte fram och ödelade Shenandoahdalens vapendepåer, telegrafer, järnvägar och sädesfält i Virginia utförde Sherman en för kriget lika avgörande och förödande kampanj mot grårocksfästet Atlanta. Sydstattruppernas hävstång för fortsatt krigföring knäcktes: Med tomma magar och en sinande vapenarsenal demoraliserades soldaterna och förlorade stridsförmåga.

Efter inbördeskriget blev general Sherman chef för den västliga Missouridivisionen 1866–69 och kunde då omsätta ”det totala krigets” erfarenheter i kamp med prärienomaderna. När Ulysses Grant 1869 installerades som president övertog Sherman posten som arméchef medan Sheridan iklädde sig rollen som Missouridivisionens styresman. Den kortväxte Sheridan, blott 165 cm över markytan och allt trindare med åren, lät sin svordomsmåttade aggressivitet influera arméns indianpolitik under följande decennium.*

*** Under en rundresa i Europa år 1869 skisserade general Sheridan konsten att föra ”det totala kriget” för Preussens ministerpresident Otto von Bismarck. ”Folket [oavsett vilket] ska inte få behålla någonting utom sina tårfyllda ögon när kriget väl är över” förklarade Sheridan. Bismarck implementerade strategin i det fransk-tyska kriget 1870–71. Den tyska militären upprepade konceptet under första världskriget i Belgien och Frankrike då man jagade partisanceller och arkebuserade civil gisslan i städer som på landsbygden. Efter kriget betalade fransmännen igen med förnedrande behandling av civilbefolkningen i ockuperade tyska områden. Under andra världskriget omsatte Adolf Hitler i Östeuropa det alltomfattande krigets principer i närmast patologisk form.**

Som ett slags militärideologiskt manifest för arméns hänsynslösa framstöt mot indianfolken skrev Sheridan senare i sina memoarer: ”Jag insåg att deras [indianernas] fullständiga underkuvande skulle bli en svår uppgift, så jag bestämde mig för att inskränka operationerna under växt- och jaktsäsongen för att i stället skydda nybyggen och emigrantleder, för att sedan, när vintern kom, slå till skoningslöst mot vildarna eftersom deras mustanger under den årstiden var avmagrade och svaga av brist på foder. I snö och kyla, utan starka hästar för transport av tält och packning, skulle deras rörelsefrihet vara så begränsad att trupperna kunde överrumpla dem.”

På papperet var Sheridans vinterkampanjmodell en innovativ idé som kunde fungera. I praktiken kullkastades dock ofta planerna till följd av de öppna prärieviddernas bitande köld och rysliga snö- och hagelstormar. Ett typexempel utgör det stort anlagda härtåget mot nordcheyennealliansen strax efter nyår 1875–76, som blev en halvmesyr då endast en av tre armékolonner lyckades trotsa den meterhöga drivsnön och bana sig väg norrut i Wyoming. Vinterkampanjen övergick i stället till en fullskalig sommardito med katastrofalt resultat för armén. Man revanscherade sig dock fem månader senare, den 25 november 1876, då överste Ranald Slidell Mackenzies kavalleri, förstärkt med vitvänliga indiankrigare, tillfogade nordcheyennehövdingarna Little Wolfs och Dull Knifes folkrika vinterby ett svidande nederlag djupt inne i Big Horn-bergen i Wyoming.

I 1800-talets USA levde indianen som en rättslös paria utanför alla etiska och humana hänsyn.

Understödd av hatisk och hänsynslös propaganda – som färgade populärlitteratur och dagspress – marscherade nybyggerstaten västerut.

Tidens populäraste amerikanska poet, Walt Whitman, var en av många som hänfördes av de abstrakta ideal som berusat ”republikens fäder”. Men de dygder de prisat så högt – som demokrati, broderskap, likavärde och frihet – gjorde halt vid rasbarriären. Ord och handling gick inte ihop. På *de andra* väntade ett oblitt öde. Whitman skriver: ”Negern som indianen kommer att elimineras; det är rasernas lag ...” Men han gick längre än så. En dag skulle ”den överlägsna, ädla vita rasen”, i den angloamerikanska civilisationens tappning, översvämma alla breddar och frälsa världens nationer från stagnation och efterblivenhet.

Det var i mitten av 1960-talet mitt intresse för prärienomadernas historia väcktes. Bland dessa folk höjde sig cheyennerna både bokstavligt och bildligt talat över de övriga. De var på många sätt unika och fånglade min fantasi genom sin moraliska resning, sina unika demokratiska spelregler, rättskoder och ståndaktiga kamp för ett liv på egna villkor - trots en blygsam numerär. Under historiens gång lyckades cheyennerna uthärda angrepp från såväl farsoter som mångdubbelt starkare indianska fiender, för att sedan uppleva en genomgripande kulturell och andlig omdaning och återuppstå som ryktbara buffelnomader på de centrala prärievidderna.

I förgrunden för berättelsen om cheyennernas konfrontationer med den amerikanska civilisationen under 1800-talet står nordcheyennehövdingarna Little Wolf och Dull Knife. De var varandras motpoler och valde skilda strategier för att möta hoten från den amerikanska krigsmaskinen. Little Wolf var stammens förnämsta rådshövding och en briljant stridstaktiker, som i det längsta förlitade sig på vapenmakt för att hävda sitt folks intressen. Dull Knife däremot utvecklades till en fredsförespråkare som i alla lägen sökte försoning för att bespara sina anhängare den vita övermaktens vrede. Men varken det väpnade motståndets eller den utsträckta handens strategi kunde stoppa erövringens ödesmekanik.

Under 1800-talet utspelades två spektakulära indianska flyktodysseer som saknade motstycke i dåtidens västern. De utlöste ett enormt nyhetsflöde och skapade nationellt uppseende. Olyckan drabbade först fredsvivren Chief Josephs (1840–1904) nez percée i Wallowadalen i nordöstra Oregon. Vita guldvaskare och nybyggare hade länge inkräktat på nez percé-indianernas marker när president Ulysses Grant 1875 förvärrade konflikten genom att öppna upp hela Wallowadalen för vit bosättning. Unga nez percé-krigare hämnades och dödade några notoriska vita bråkmakare. Federala trupper mobiliserades för att ”återställa ordningen”. Situationen blev ohållbar. I juni 1877 beslöt hövdingarna Chief Joseph och Looking Glass att fly hemlandet med sina 770 anhängare för

att söka asyl i Kanada. De hade tillryggalagt uppåt 200 mil, förföljda av federala trupper, delstatsmilis och nybyggarruppbåd, innan de till slut inringades av armén vid Bear Paw Mountains i Montana. Då befann de sig några få mil från den hägrande friheten i Kanada. Chief Joseph kapitulerade den 5 oktober. Vid det laget hade hans folk utkämpat 18 drabbningar och 120 av hans följeslagare hade dödats. Cirka 200 nez percéer lyckades fly belägringen, resten fördes bort som krigsfångar. De återfick aldrig sitt hemland.

Samma år, 1877, berövas Little Wolfs och Dull Knifes cheyenner sina nordliga jaktmarker och förvisas till ett ökenartat reservat i Oklahoma. Förtärda av sjukdomar och svält kastar de alla betänkligheter över bord och ger sig av på en farofylld och strapatsrik färd mot sina gamla hemtrakter. Men buffelnomadernas tid är ute. Drömmen om höglandets frihet krossas mellan regeringens hårresande inhumanitet och arméns blodtörstiga vapen och förbyts i trälldom.

Innan de vita anlände kännetecknades västerns stamfejder av lågintensiva stridshandlingar med begränsat blodspill. Försvar av familjer, jaktmarker och livsstil parades med en närmast rituell krigsföring som tillfredsställde kämparnas behov av bekräftelse på manbarhet. Det destruktiva momentet var underordnat. Genom sitt agerande manifesterade krigaren trohet mot stammens värdegrunder samt befäste kollektivets överlevnadschanser och sin egen prestige. Krigsföretagets materiella vinster fördelades väsentligen efter vedertagna generositetsprinciper och behovsmallar. Ingen stammedlem skulle gå lottlös eller lida nöd.

Cheyennehövdingarna Little Wolf och Dull Knife – vilka vi snart ska stifta bekantskap med – fungerade som vägvisare och föredömen för den materiella anspråkslöshet och traditionella andlighet som förväntades ingå i varje cheyennes livsfilosofi. Rådshövdingarna imponerade genom delaktighet i de försakelser och svåra prövningar folket nödgades utstå – inte genom att fjärma sig, tillskansa sig privilegier och materiell status. Ansvar för inkludering och helhetssyn på stammens väl och ve vilade ytterst på deras axlar.

Men det svåraste testet återstod – mötet med den kulturellt väsensskilda och aggressiva vita invadören. Det förändrade villkoren för cheyennernas krigarkultur i grunden. De tvingades utveckla motståndsstrategier som svarade mot det allt frekventare och råare våld som den amerikanska regimen utövade. ”Det totala kriget” tog ingen hänsyn till oskyldiga indianska offer. Under dessa inflytelser brutaliserades även stamfejdena, speciellt som vissa indianfolk valt att sluta upp på de vitas sida.

Perioden 1850–80 utförde armén storskaliga operationer mot cheyenner och andra prärieindianer som hävdade sitt oberoende och rätten till sitt land. Blodiga tillslag följde. Men det fanns sällsynta undantag då rollerna kastades om och indianerna fick full utdelning på sin

konventionella bakhållsstrategi. En sådan unik händelse inträffade den 21 december 1866, då ingen vit man lämnade slagfältet levande.

Drabbningen är numera känd som ”Fettermanstriden”, men sedan amerikanska historiker under 2000-talet lyckats dyrka upp de mysteriösa turerna i och runt dramat borde det rätteligen bära ett annat namn. Skulden för den amerikanska arméns näst största fallissemang mot indianer under 1800-talet – endast överträffat av general George Armstrong Custers nederlag vid Little Big Horn River tio år senare – har av historiker reservationslöst tillskrivits kapten William Judd Fetterman. Förblindade av den ursprungsmytologi som på osakliga grunder spanns runt Fettermans person gick historikerna vilse. I bok efter bok framställdes kaptenen som en odisciplinerad, nyckfull hetsporre och vildhjärna för att få patiensen att gå ut och syndabocken bildligt talat i galgen. I dag framtonar en helt annan och sakligare bild av officerens karaktär och incitamenten för hans agerande i den avgörande stunden. Fixeringen vid Fetterman medförde att man missade den verkliga boven i dramat – en kavallerilöjtnant med ett ljusskyggt och skandalöst förflutet.

En av hjärnorna bakom cheyennealliansens triumf över blårockarna var utan tvivel Little Wolf. Med näsa för bakhållsmanövrer hade han skickligt formerat sina kämpar vid en höjdkam. För nordcheyennerna var segern lika mycket en följd av krigarnas virtuosa hantering av traditionella vapen – som pil och båge, lansar, yxor, dolkar och klubbor – som av en högre makts magiska ingripande.

Den andra sidan av myntet – den amerikanska arméns systematiska övervåld på cheyennerna framgår med förskräckande pregnans av det som utspelades vid Sand Creek 1864, Washita River 1868, Sappa Creek 1875, i Red Forks Canyon 1876 och vid Fort Robinson 1879. Massakrerna vid de två förstnämnda platserna berörs endast kortfattat i denna bok, inte minst för att de uteslutande drabbade sydcheyennerna och endast indirekt nordcheyennerna, som är det folk som tilldrar sig huvudintresset i denna berättelse.

Givetvis utsattes cheyennerna och deras bundsförvanter även för ett ”normaliserat vardagsvåld” från individer och grupper i det vita samhället. Oavsett om det rörde mord, våldtäkt, lynchningar, misshandel eller stöld så var indianen i lagens ögon lovligt byte. Brotten hittade sällan fram till myndigheternas eller arméns statistiska rapporter. Mörkertalet för dylik kriminalitet måste ha varit enormt.

General John Pope fångade problematiken i ett nötskal. År 1865 skrev han apropå den vita massinvasionen västerut efter inbördeskriget: ”Ingen annan [än nybyggarna, guldletarna, före detta soldater etc] vet vilken orätt de begår mot indianerna genom stöld, våld och fördrivning från det land de [urfolken] innehaft i generationer ... Vad den vite mannen gör mot indianen är sällan känt.

Det är bara det indianen gör mot den vite mannen – nio gånger av tio som ren vedergällning – som når allmänheten ... Sanningen att säga så har indianen inte längre något hemland kvar. Överallt ockuperas det av vita; hans [indianens] näringsfång förstörs och boplatserna tas med våld ifrån honom; han själv och hans familj tvingas svälta eller till dödliga krigshandlingar mot den vite mannen, vars destruktiva framåtskridande hotar att utplåna hela [den indianska] rasen ... Talet om att sluta fredsfördrag med indianerna är tomt prat, när inte ens ett oantastat hem med säkerhet kan garanteras dem i deras enorma strövområden.”

Pope fann ekvationen olöslig och såg sig själv som en bricka i en utveckling som inte gick att stoppa. I linje med den federala regeringens och arméledningens indianpolitik ordinerade generalen därför samma cyniska medicin för att underkuva indianfolken som prövats så många gånger förr – och senare. Pope skrev: ”Under innevarande säsong [sommaren 1865] kan man hoppas att de trupper * som nu marscherar mot indianerna ska tillfoga dem så hårda slag att de hellre föredrar att underkasta sig [fredens] orättvisor och kval än att återigen revoltera. Det är en obarmhärtig process, men den enda under det nuvarande systemet ...”

*** General Patrick Connors Powder River-kampanj.**

Boken kan betraktas som en krönika över gestalter, händelser och företeelser som i första hand relaterar till nordcheyennernas värld. Cheyennefolkets rika andliga föreställningar och ceremoniella liv berörs huvudsakligen i ett avslutande appendix.

Boken baseras på ett omfattande källmaterial. En fullständig förteckning över de verk och artiklar som bildar underlag för den här volymen finner läsaren som vanligt i slutet av boken.

Flykt och pånyttfödelse

”Av alla indianer jag känt var *Little Wolf* den som imponerade mest.”

- George Bird Grinnell

De vita resenärer, forskare, författare, målare, officerare, trappers och handelsmän som nedtecknade sina intryck av den amerikanska västerns indianer under 1800-talet var rörande eniga om att cheyennefolket förkroppsligade föreställningarna om ”den ädla vilden”. De framstod som stolta, högresta och vackra. Under detta århundrade etablerade sig cheyennerna som den centrala nordpräriens mest färgstarka krigar- och ryttarfolk. De var lika respekterade och fruktade av sina indianska fiender som av de vita invadörerna. Men vägen till cheyennernas position som en maktfaktor i området hade varit lång.

Själva kallar de sig *tsistsistas*, ungefär ”de som är som vi” eller rätt och slätt ”vårt folk”. Lakotasiouxerna benämnde dem *shahiela* – översatt: ”ett folk med främmande språk”.* Ur detta ord uppstod benämningen ”cheyenne”, vilken var den som angloamerikanerna anammade.

*** Egentligen utgår lakotasiouxernas ”shahiela” från termen för ”rödtalare”, ”shaea”, folk man inte förstår, i motsats till ”vittalare”, ”skaea”, folk man förstår. Enligt en siouxindiansk tradition bar de första cheyenner man stötte på såväl dekorativt rödmålade kroppar som rödfärgade kläder och mantlar.**

I likhet med det folk, *suhtaios*, som småningom integrerades i cheyennestammen som ett eget band, så tillhör cheyennerna språkfamiljen algonkiner. Suhtaiofolkets dialektala och kulturella särart bevarades under lång tid även sedan de uppgått i cheyennestammen. Men det fanns onekligen mera som förenade än skilde dem åt.

Enligt en historisk tradition mötte suhtaios första gången cheyennerna i södra Minnesotas catlinitberg. Det var en helig och fridsam plats. Dit vallfärdade västerns indianfolk i sekler för att bryta den unika röda stenen som användes till huvuden på deras långa, träskaftade ceremonipipor. De indianer som inte kunde ta sig till bergen bytte till sig stenen.

Förmodligen avsåndrades cheyenner och suhtaios från det band- och populationsrika algonkinfolket creerna i östra Kanada redan under europeisk medeltid.

Den pestpandemi* som reducerade Europas befolkning med en tredjedel perioden 1347-51 kan ha överförts från skandinaviska bosättningar på västra Grönland eller från dito på det nordamerikanska fastlandet, eller via de nordeuropeiska handelsfartyg som tidvis ankrade upp i Gaspéviken vid St Lawrence-halvön (Quebec). Skilda indianfolk – som cheyenner, delawarer och

chippewas – återger i sina muntliga traditioner berättelser om en katastrofal farsotspandemi. I kombination med klimatfenomen som extrem torka, missväxt och svår svält på 1350- och 60-talet upplevde indianerna runt St Lawrence-floden drastiska befolkningsminskningar den här tiden. När stammarna försökte undfly problemklustret och lämna sina små fält med majs och squash för att söka sig till nya territorier underblåstes den redan latenta fiendskapen mellan vissa indianfolk, vilket i sin tur rubbade maktbalansen i regionen och tvingade cheyennernas urfäder att migrera västerut, norr om Lake Huron och Lake Superior, för att småningom, runt mitten av 1500-talet, nå fram till sjösystemen vid övre Mississippi i blivande Minnesota.

*** Mot bakgrund av indianfolkens samstämmiga traditioner är det högst troligt att en pandemi relaterad till europeisk närvaro på St Lawrence-halvön utlöste en farsot som spred sig som en löpeld bland indianerna. Var det inte pest kan det mycket väl ha rört sig om smittkoppor, som över seklerna skulle skörda miljontals indianska liv i den västra hemisfären.**

Den första skriftligt dokumenterade kontakten mellan cheyenner och européer kan ha ägt rum den 24 februari 1680. En grupp ”chaa” besökte då den franska pälshandlaren René-Robert Cavelier de la Salles handelsfort Crevecoeur vid Illinoisfloden. De önskade etablera handelsförbindelser med fransmannen och bad honom därför att följa med till deras hemby långt norröver. De framhöll att de hade gott om bäver- och utterskinn för byteshandel. Om cheyennerna fångat djuren själva eller bytt till sig dem framgår dessvärre inte.

Franciskanerpatern Louis Hennepin, som kände la Salle, och som vid samma tid (1680) reste runt bland indianstammarna i mellanvästern, förlade cheyennernas hemvist till området runt sjön Mille Lacs i centrala Minnesota. De sades stå på god fot med regionens siouxfolk. Det Hennepin skrev om siouxerna gällde med all sannolikhet även cheyennerna: ”De känner inte till eldvapen eller över huvud taget instrument och redskap av stål eller järn. Deras knivar och yxor tillverkas av flinta och av andra skarpa stenar.”

En karta daterad 1688 anger cheyennernas hemtrakter till trakterna väster om Mille Lacs, runt Minnesota River och Big Stone Lake. Här levde de i permanenta, barkklädda hyddor, och de tillverkade enkla lerkärl (ända fram till 1830-talet). De fick sin försörjning genom fiske, genom att samla vildris i sjöarna och rotfrukter och bär i skogarna. Men de kultiverade även jorden med primitiva hackor och odlade majs, pumpor, bönor och squash. Jakt till fots på djur som skogsbison, antilop och hjort ägde rum året om i Minnesotas skogar och i präriens gränsområden västerut. Jakt- och stridsvapnen bestod huvudsakligen av pilbågar, stenklubbor och spjut. Stora, varghundslika hundar drog travoisläpor eller användes som packdjur. Snarlika villkor gällde även suhtaiofolket

vid den här tiden.

Under 1700-talet konkurrerade de franska och engelska kolonialmakterna om herraväldet över pälshandeln runt Stora sjöarna. På floder och vattendrag paddlade indianerna fram med sina skinnbuntar till de vitas pälshandelsstationer för att idka byteshandel. Förutom europeiska nyttighetsvaror, som fångstfällor för bäver, utter och bisamråtta, var det eldvapnens magi som lockade och fascinerade. Tidens mynningsladdade flintlåsmusköter var otympliga och tidsödande att göra skjutklara med krut, stöpta blykulor och laddstakar. Men det var den psykologiska chockverkan musköterna utövade på fientliga indianstammar utan erfarenhet av eldvapen som var den verkliga vinsten. Skrämselfaktorn i kombination med vapnens dödlighet på 75–100 meters håll var ofta tillräckligt för att en jämnbördig eller manstarkare motståndare skulle fly fältet. Detta trots att en habil indiankrigare utan vidare kunde avlossa 6–7 pilar från sin båge innan en motståndare hunnit ladda om sin musköt.

Franska och engelska trupper ingick allianser med skilda indianfolk, som blev slagträn för kolonialmakternas territoriella och marknadsekonomiska intressen. Indianerna spelade rollen väl, men förstod knappast vad den gick ut på. De hade lite att vinna, men oändligt mycket att förlora. I monarkernas intresse på andra sidan Atlanten spelade kolonialarméerna ut indianstammarna mot varandra. Där fred och vänskap tidigare rått strödde generaler i bägge lägren ut en ond sådd av mutor, förtal och fiendskap. I soldaternas spår följde missionärer, sjukdomar och alkohol. Det bröt i långa loppet ner indianfolken mentalt och fysiskt, lika effektivt som kanoneld och muskötkulor.

Konflikterna mellan indianstammar som legat i fejd med varandra i generationer brutaliserades med eldvapnens ankomst. Känsliga maktbalanser havererade. Nya indianska allianser uppstod. De urfolk som nomadiserade och jagade på den södra Kanadaplänen och i gränstrakterna av det som senare blev delstaterna Minnesota och North Dakota – som creer, chippewas och assiniboiner – etablerade tidigt kontakt med de koloniala handelsnäten. De byggde snabbt upp arsenaler av engelska och franska handelsmäns mirakelvapen. Men priserna i hudar för en musköt var höga – och profiterna i skinnhandeln svindlande. För att komma över europeiskt gods, som de blivit beroende av, tvingades indianerna expandera sina fångst- och jaktområden söderut.

När creer, assiniboiner och chippewas på 1670-talet regelbundet bekrigade de muskötlösa cheyennerna i norra och mellersta Minnesota var utgången given. Det tog några år men sedan valde både cheyenner och suhtaios att färdas västerut – mot de öppna vidderna och buffellandet. De övergav väsentligen sin gamla skogs- och sjökultur. I suhtaios spår västerut följde också de talrika

lakota- och nakotafolken (yanktonaier och yanktons).

Vid ingången till 1700-talet befann sig cheyennerna vid Red Rivers biflöde Sheyenne River (North Dakota). Arkeologiska fynd har avslöjat att en grupp om cirka 900 personer bebodde de 70 stycken permanenta jordhyddor – var och en 6–9 meter i diameter – som rests på en kulle omedelbart söder om floden. Medan byns norrsida mot floden var öppen omgavs övriga tre halvcirkelformade sidor av en palissad och en vallgrav, som var tänkt att bjuda försvar mot fiender. Utanför byn låg två större fält där man odlade majs och andra grönsaker. Här fanns också en källa för dricksvatten. De benbitar efter hästar som återfunnits i byn tycks bekräfta hypotesen att cheyennerna från 1730-talet var försedda med riddjur. De saknade dock alltjämt eldvapen. Mängden buffelben som hittats indikerar att det nu bedrevs en intensiv jakt på de raggiga djuren, där de strövade över de vida slätterna i byns omgivning. Bland lämningarna fanns även gott om ben från hjort och björn, men även flisor av lerkärl.

Exakt när byn övergavs är osäkert, men somliga forskare anser att det skedde på 1760-talet. Chippewahövdingen Sheshepaskut berättade 1799 att han deltagit i det angrepp som ödelade byn.*

*** I april 1799 fick pälshandlaren David Thompson höra Sheshepaskuts version av tillslaget mot cheyennebyn. Aktionen var en hämnd för att cheyenner utplånat ett jaktparti chippewas. Med 150 krigare stormades byn då nästan samtliga cheyenneska män var ute på jakt. Sheshepaskut: "Vi ... dräpte alla vi såg utom tre kvinnor. Efter att byn plundrats ... stacks den i brand ... skallarna skars av [på de 12 cheyennekrigare som vaktat byn] och bortfördes i skinnsäckar. Sedan retirerade vi skyndsamt då vi befarade att de flyende skulle återvända med cheyennernas huvudstyrka ..." En av de cheyennekvinnor som tagits levande begick självmord med en dolk vid åsynen av makens blodiga kranium.**

De cheyenner som överlevde attacken tog sig fram till sina stamfränder vid Porcupine Creeks utlopp i Missouri-floden (North Dakota). Där, på den västra sidan av Missouri, låg sedan 1730-talet en annan cheyenneby. Även den omfattade ett 70-tal jordhyddor och omgärdades av ett pålverk. Runt 1780 utrymdes den varpå ett antal mindre bosättningar med jordhyddor utan palissader uppfördes längs norrsidan av Grand River (South Dakota), inte långt från de fredligt sinnade och jordbrukande arikaraindianernas tre byar vid flodens sammanflöde med Missouri.

Cheyennernas sista permanenta jordhyddebyar kan inte ha blivit långlivade. I detta skede, 1770–1805, tog omvandlingen till renodlad nomadism och buffeljakt överhanden. Jordhyddorna ersattes av portabla skinntält. Möjligheten att byta till sig vegetabilier mot produkter från djurriket i framför allt arikarabyarna och uteslutande fokusera på jakten var en lockelse de inte kunde motstå. Buffeln blev för cheyennerna ryggraden för deras fysiska överlevnad, andlighet och kultur. Deras

handel med agrarerna omfattade inte bara livsmedel som majs, pumpor, meloner, squash, bönor och tobak, åtskilligt kom från vita handelsmän och hade ofta europeiskt ursprung, som kaffe, socker, kammar, glasögon, speglar, glaspärlor, färgämnen och metallföremål som kittlar, yxor, knivblad, pil- och spjutspetsar, sylar och nålar. Cheyennerna kunde erbjuda sådant som torkat kött, pilbågar av trä och horn, garvade buffelmantlar, antilopskinsleggings, hjortskinsjackor, pärl- och piggsvinstagsdekorerade mockasiner och pulveriserade prärierovor. Genom att fånga och tämja vildhästar och utöka bestånden genom att stjäla mulor och hästar från fiendestammar kunde cheyennerna byta till sig flintlåsbössor mot riddjur i agrarbyarna. Eldvapnen användes i första hand i strid. Vid jakt föredrogs pil och båge eller lans. (Efter vapentechnikens framsteg på 1850-talet begagnades även revolverar för buffeljakt.)

Sedan cheyenner och suhtaios korsat Missouri-floden började de senare långsamt integreras med cheyennerna – en process som fullbordades först på 1830-talet. Som relativt populationssvaga grupper kunde de dra nytta av en enad front mot de fientliga indianstammar som omgav dem på alla sidor. Giftermål över band- och stamgränserna tillförde nytt och friskt blod, speciellt som cheyennerna ägde starka taburestriktioner som innefattade bannlysning från stammen för alla former av incest. I likhet med andra indianfolk rövade de gärna unga flickor och pojkar samt vuxna kvinnor från sina fiender.

Vid Missouri-floden stötte cheyennerna inte bara på arikaraagrarerna. Nära bifloden Knife Rivers mynning levde hidatsa- och mandanindianerna i sina egna jordhyddsbyar. Efter stora smittkoppepidemier på 1770-talet hade agrarfolkens numerär kraftigt reducerats. Byarna var alla strategiskt belägna vid den livligt trafikerade och stora vattenleden Missouri. Det gjorde dem till naturliga kommersiella centra för nordlandets byteshandel. Franska, spanska och småningom amerikanska köpmän från Saint Louis konkurrerade med briter som tog sig fram till byarna från Kanada. Varje år uppsökte de jordbrukarna och bytte till sig pälsverk och skinn mot i första hand europeiskt metallgods, bössor, krut och bly, som de jordbrukande folken i sin tur sålde vidare till bland annat cheyennerna.

Men den friktionsfria handeln komplicerades snart av de västligt migrerande och stridslustna lakotastammarna som försökte skaffa sig monopol på verksamheten. När siouxerna handlade i arikarabyarna dikterade de ensidigt villkoren. Dessemellan plundrade de agrarfolkens odlingar. Då och då blockerade de även vita handelsmäns tillgång till arikarabyarna och avkrävde de vita en lösen i varor för fortsatt färd.

Innan de etablerat sig som en maktafaktor i nordlandet, omkring år 1775, hade en liten grupp siouxer vandrat med hunddragna släpor till cheyennerna i Black Hills (South Dakota).

Cheyennernas hjärtan öppnades för de påvert klädda siouxerna, som kunde lämna platsen till häst. Från den stunden slöts en tidvis vacklande men på 1840- och 50-talet cementerad allians mellan i första hand de blivande nordcheyennerna och två av lakotasiouxernas sju stammar – nämligen oglalas och minneconjour. Tillsammans med arapahoerna drev de kiowa- och comanchefolken söderut, bort från Black Hills- och Platte-regionen.*

* Under 1800-talets senare hälft uppgick nord- och sydcheyennernas sammanlagda numerär till cirka 3 500 individer; nord- och sydarapahoerna utgjorde omkring 2 500. Lakotasiouxernas sju stammar har skattats till cirka 16 000 individer. Av dessa var cirka 5 000–6 000 oglala- och minneconjousiouxer.

Före sekelskiftet 1800 var cheyennernas kontakter med vita resenärer, trappers och handelsmän obetydliga. Vintern 1794–95 ska en franskkanadensisk handelsman ha levt bland dem i närheten av arikarabyarna. Pälshandlaren och skolmästaren Jean Baptiste Truteau besökte 1795 två cheyenne- och en suhtaioby vid Cheyenne River (South Dakota) och bedrev en blygsam bäverhandel.*

* JB Truteau färdigställde 1795–96 en redogörelse för sina intryck av indianfolken vid övre Missouri och skrev apropå cheyennerna: ”Ungefär trettio leagues [167 km] från [Cheyenne Rivers] mynning, vid ett av dess biflöden som kallas Körsbärsbuskarnas flod [Cherry Creek], har cheyennerna rest ett antal stationära hyddor runt vilka de odlar små åkerlappar med majs och tobak ... det här folket [cheyennerna] ... som utgörs av tre band ... strövar ständigt utmed floden och korsar talrika berg och höjdkammar i sin jakt på vildkor [bisonbufflar] ...”

Några år senare, 1802, fann Perrin Du Lac cheyenner vid White River (South Dakota). Han uppgav att de fortfarande odlade lite tobak och majs, men att de förde ett kringströvande liv. Två år därefter (1804) följde pälshandlaren Guenneville ett band cheyenner från arikarabyarna till Black Hills. Fransmannen handlade till sig en del bäver- och utterskinn, men utbytet blev återigen magert.

En annan pälsuppköpare från Saint Louis, Pierre-Antoine Tabeau, levde 1803–04 i en av arikarabyarna. Han skrev: ”Nu när cheyennerna har upphört att kultivera jorden, så strövar de över prärien väster om Missourifloden ... De besöker regelbundet sin gamla trogna bundsförvant arikarastammen.”

USA:s president Thomas Jefferson var besatt av drömmen om att skapa en angloamerikansk superstat från Atlanten till Stilla havet. I och med USA:s köp av Louisianaterritoriet från den franske kejsaren Napoleon Bonaparte 1803 fördubblades nationens landmassa västerut med ett

penndrag, från Kanada i norr till Mexikanska golfen i söder. Transaktionen skedde naturligtvis över huvudet på de hundratals självständiga urfolk som plötsligt fann sig stå under USA:s ”beskydd”. För att kartlägga det förvärvade territoriet och etablera ”handels- och vänskapskontakter” med indianfolken utrustade Jefferson den så kallade Lewis- och Clark-expeditionen (1803–06).

När expeditionen år 1804 stävade uppför Missouri-floden fann man lämningar efter den fasta cheyenne- eller suhtaioby som legat mittemot dagens Fort Yates, på flodens östra strand. Lewis skriver kortfattat: ”Nu jagar de [cheyennerna] buffel utan att ha någon fast boplats. De odlar inte jorden. De är vänligt inställda mot de vita.” Han nämner också ett indianfolk – endast 400 själar stort – som han kallar ”staitan”, vilket sentida forskning identifierat som suhtaios. De bar, enligt Lewis, smeknamnet ”kiteindianer” då de ständigt ”flyger runt” på sina mustanger. Han förklarade suhtaios obetydliga numerär med deras ”extrema krigiskhet”: ”... de viker aldrig undan i strid och skonar aldrig sina fiender.” De levde enligt Lewis i trakterna av Cheyenne River och lierade sig ofta med ”kaninavieschfolket” (arapahoerna), som nomadiserade norr om Plattefloden och väster om Black Hills-bergen i nuvarande Wyoming.

Levnadsstandarden steg onekligen sedan cheyennerna övergått till renodlad buffelnomadism. Vid 1800-talets ingång beräknas präriens samlade buffelhjordar ha uppgått till kanske 30 miljoner djur. Det fanns kött i överflöd. De dödliga smittor som följde i spåren av den vita migrationen över prärien drabbade de bofasta indianfolken hårdast.* Manfallet i stamfejderna låg ännu på en låg nivå.

*** Cheyennepopulationen återhämtade sig förvånansvärt snabbt efter de smittkopps- och koleraepidemier som drabbade nord- och sydcheyenner i mitten av 1800-talet. År 1875 var enligt federal statistik antalet nordcheyenner 1 727 och sydcheyenner 2 055.**

På återvägen nerför Missouri-floden i augusti 1806 stötte Lewis och Clark på ett cheyenneband i närheten av Grand River. Lewis skriver: ”Cheyennernas hövding bjöd in oss till sin tipi, som inte låg långt från floden. Vi följde med, och fann en synnerligen rymlig hydda tillverkad av 20 buffelskinn. Den omgavs av 18 eller 20 tält av snarlik storlek. Resten av [cheyenne]-folket förväntas anlända i morgon ... Dessa cheyenner ser tilltalande ut. De är resligt byggda med raka lemmar, höga kindknotor och [raka] näsor, och [deras] hudfärg påminner om arikaras ... Då de lever långt från de vita är de blyga och försiktiga och fridsamt lagda ... På sina färder åtföljs de av sina hundar och hästar, vilka de äger i stort antal. De förra [hundarna] får bära all lätt packning. Efter att rökt en stund gav kapten Clark en liten [medaljong] till cheyennehövdingen.” Den senare reagerade dock först med bestörtning och vägrade behålla gåvan då han fruktade svart magi. Men sedan Clark

förklarat att medaljongen var en present från president Jefferson till alla indianer ”som lyssnar till hans ord och följer hans råd” accepterade hövdingen till slut gåvan. I gengäld gav den oidentifierade hövdingen Clark en rejäl mängd buffelkött och en buffelmantel. Hövdingen bad kaptenen att sända vita handelsmän till cheyennerna. Om cheyennerna fick lära sig de bästa fångstmetoderna vid bäver- och utterjakt skulle de kunna sälja betydligt flera skinn från dessa djur, förklarade hövdingen.

Huruvida Clark och Lewis ordnade fram fällor och instruktioner för jakten är oklart, men att cheyennerna fortsatte att leverera bäver- och utterskinn framgår av en dagboksanteckning från den 11 december 1812. John C Luttig, tjänsteman vid Fort Manuel* berättar att cheyennerna

*** Den spansktättade Manuel Lisa (1772-1820), med bas i St Louis, blev en legend i pälshandeln vid övre Missouri River. Redan år 1807 reste han ett handelsfort vid Big Horn Rivers utlopp i Yellowstone River. Han anlade flera handelsstationer de följande åren. En av dessa var Ft Manuel på västsidan av Missouri River, ett par mil norr om Grand River (South Dakota).**

denna dag sålt 75 bäver- och 5 utterskinn vid fortet. Luttig uppger att cheyennerna ofta besökte Fort Manuel och att de var välförsedda med hästar och hundar. Några dagar tidigare, den 6 december, hade förresten Manuel Lisa själv följt med en grupp cheyenner för att jaga en buffelhjord om ”tusen” djur på östra sidan av Missouri-floden.

Året innan, 1811, hade den skotske botanikern John Bradbury lyckats komma över ett magnifikt röd- och gulmålat buffelskinn från de cheyenner som var på besök i en arikaraby i nuvarande South Dakota. Skinnen var prytt med piggsvinstaggar och små hjorthovar längs kanterna och lät som en ”irriterad skallerorm” när det bars över axlarna. Det var ursprungligen berett och dekorerat av arapahoer, berättade Bradbury. Om cheyennernas utseende och nomadiserande liv skrev han: ”De är högväxta och välproportionerade, men mörkare i skinnen än arikarafolket. De har ingen fast boplats, men håller huvudsakligen till i Black Hills[-regionen], nära Chayenne Rivers källflöden.” Bradbury ingick i en expedition med ett sextiotal deltagare som leddes av pälshandlaren W Price Hunt. För att förse deltagarna med riddjur köpte Hunt upp omkring 40 mustanger av cheyennerna, vilket skvallrar om stammens rika tillgång på hästar.

Innan civilisationen på allvar nådde cheyennernas hemtrakter var kampen om buffelmarkerna i nordlandet en ren urfolksaffär. Under perioden 1800–1850 avancerade koalitionen cheyenner, arapahoer, oglalas och minneconjous västerut från Black Hills: över Little Missouri-, Powder-, Tongue-, Rosebud- och Little Big Horn River fram till Big Horn Mountains. Som naturliga

yttergränser betraktades Yellowstonefloden i norr och North Platte River i söder. Det var här, i de sagolikt viltrika floddalarna mellan Powder River och Big Horn River, som nordcheyennerna småningom gjorde sig hemmastadda. Men det skedde först efter en långvarig och seg kamp med fientliga indianfolk.*

*** Tillblivelsen av handelsstationerna "Bents Fort" vid Arkansas River i Colorado 1832 och Fort William (senare omdöpt till Fort Laramie) 1834 vid North Platte River i Wyoming medförde en naturlig delning av cheyenne- och arapahofolken i en nordlig och en sydlig gren. Nordcheyennerna drev byteshandel vid Fort Laramie, sydcheyennerna vid Bents Fort.**

Efter att cheyennealliansen fördrivit crowindianerna till områden väster om Big Horn River och norr om Yellowstone försökte crowerna ideligen återerövra den förlorade regionen utan att lyckas. Förbittringen drev crowerna i armarna på de vita. Deras krigare tjänstgjorde gärna som vägvisare, spårare, spejare och stödtrupper för amerikanska armén under 1860- och 70-talets offensiver mot nordcheyenner och siouxer.

Men det fanns även andra stammar som inkräktade på nordcheyennernas territorium. De var inte bara ute efter buffel, hjortar, vapiti och antiloper. Lika ofta handlade det om hämnd- skalp- eller häststöldräder. Pawneeindianerna – som levde i jordhyddsbyar vid Loup River i östra Nebraska – låg i oavbruten fejd med cheyennekoalitionen. Nordcheyennerna utkämpade även hätska duster med Chief Washakies östshoshoner, som normalt nomadiserade i västra Wyoming. I likhet med crowerna var pawneer och shoshoner alltid beredda att stötta den amerikanska armén.

Cheyennernas rykte som oförlikneliga hästkarlar och skräckinjagande krigare spreds snabbt över prärien. De höll enorma hästhjordar för handel. Dels tämjde de vildhästar, dels gav de sig ut på exceptionellt långa stöldräder ända ner i Texas och Mexiko. När kiowa- och comanchefolken etablerat sig på de centrala och södra prärierna blev de favoriserade rädmål för cheyennernas omättligen hästhunger. Faktum är att cheyennerna under avsevärd tid var marknadsledande i hästhandeln på nordprärien. De deltog alltid i den stora och årligen återkommande marknaden vid James River öster om Missourifloden i Dakotaterritoriet. Den hölls på yanktonaisiouxernas jaktmarker. Där figurerade förutom cheyennerna även arapahoerna, lakotastammarna och yanktonsiouxerna såväl som de i västra Minnesota nomadiserande dakotastammarna, sisseton och wahpeton. Hästar, skinn, eldvapen och europeiskt gods bytte händer. En snarlik marknad hölls även regelbundet vid Minnesota Rivers utflöde i Mississippi, ända fram till 1860-talet. Där köpslog vita handelsmän och pälsuppköpare med indianerna, och här tillstötte förutom nämnda indianfolk även de bägge resterande dakotastammarna, mdewakanton och

wahpekutes.

Den livliga handeln och trafiken mellan dessa indianfolk skapade en mängd gemensamma kulturella nämnare i vardagslivet. Inspirationen flödade och nya idéer kläcktes. De ömsesidiga influenserna märktes inte minst i klädedräkterna, dekorationerna, bildsymboliken och språket. Umgänget mellan oglalafolket och en fraktion av nordcheyennerna ledde ofta till giftermål. Cheyennernas mytiskt färgade kulturhero, Sweet Medicine, hade för alltid bannlyst fyra dödssynder inom folket. Värst var mord på en stamfrände, sedan följde incest, stöld och otrohet.* Straffsatsen fastställdes av cheyennernas högsta legislativa organ, stamstyrelsen de fyrtiofyra råd, där Sweet Medicine-hövdingen ägde utslagsröst. Påföljden blev som regel utfrysning ur stammen under ett visst antal år. Cheyenner som drabbades upplevde inte sällan förlusten av stamgemenskapen som ett straff värre än döden.

* Apropå ”otrohet” så hölls cheyennekvinnorna för att vara prärielandets kyskaste. Sexuella relationer i det föräktenskapliga skedet sågs heller inte med blida ögon inom cheyennefolket. De unga krigarnas hämmade sexuella lustar i kombination med ett latent hat mot de vita invadörerna ledde ibland till våldtäkter på vita kvinnor. Omvänt var de vitas kränkningar av indianfolkens dito ett problem av ofantlig räckvidd, historien igenom.

Enligt cheyennesk tradition genomgick folket en radikal kulturell och andlig pånyttfödelse genom de händelser som en gång utspelats i den isolerade bergsformation Bear Butte, nordost om Black Hills-massivet. Det var där som Skaparen (*Maheo*) och andra gudaväsen en gång skänkt kulturheron Sweet Medicine konstitutionen för folkets styrelseskick och ceremoniella liv, de fyrtiofyra hövdingaråd, de fyra heliga pilarna, organisationsplanen för krigarsällskapen och brottskoderna. Bear Butte fungerar än i dag som cheyennernas viktigaste vallfärdsort.

Suhtaiofolket bidrog genom sin egen mytiska hjälte Erect Horns med den stora soldansceremonin och den sakrosankta buffelhuvan (*Sacred Buffalo Hat*). De fyra pilarna och buffelhuvan symboliserar de kompletterande polerna i cheyennernas andliga kosmologi – den maskulina respektive feminina urkraften bakom allt liv. Pilarnas magi innebar att cheyennekrigarnas vanliga pilar skulle finna sina mål. De sakrosankta pilarna kunde också på magisk väg fås att ge och ta liv, försvara ett livsrum och stilla hungern. Huvans feminina kraft tänktes återskapa kvinnans fruktsamhet och säkra folkets reproduktionsförmåga och buffelns fortbestånd.

Sweet Medicines illavarslande spådomar om cheyennernas framtid höll på att slå in. Ett ”vitskinnat” folk var på väg österifrån. De förde med sig ”tält på rullande vagnar” samt ”fläckiga och långhornade djur”. Och de kom för att förgöra Maheos egendomsfolk och stjäla buffelmarkerna. Cheyennerna hade en gång flytt hundratals mil västerut, undan indianska muskötter,

för att finna ett hem i Yellowstones södra floddalar. Skulle de tvingas fly igen?

Little Wolf och Dull Knife

År 1845 anses tidningsmannen John O'Sullivan ha myntat termen *manifest destiny* för att beskriva den angloamerikanska civilisationens framfart i Nordamerika. Han skrev i en essä: "... [det är] vårt *ödesmanifest* att uppfylla kontinenten, som försynen skänkt oss, så att vår årligen mångdubblade [vita befolkning] kan utvecklas i frihet." Denna ödestro skulle nordcheyennerna snart få känna på.

Under 1840-talet kanaliserade pulsådern västerut, Oregonleden, emigranternas färd till de rika jordarna i Oregon och Washington. Leden utgick från Independence i Missouri för att via Kansas söka sig upp till Fort Kearney i Nebraska. Posteringen uppfördes av armén 1848 för att kunna förse emigranterna med förnödenheter och säkra deras färd under den inledande sträckan av ruten. Fort Kearney låg söder om Platte River och i direkt anslutning till färdvägen, på mark som köpts upp av pawneeindianerna för 2 000 dollar i varor. Nybyggarna fortsatte sedan längs Plattefloden till dess förgrening där leden stack av åt nordväst utmed North Platte River och förbi Fort Laramie i Wyoming.

Det tidigare privatägda pälshandelsfortet Laramie förvärvades 1849 av armén och försågs med trupper. Med servicefunktioner som vagnssmedjor och handelsbodas blev posteringen ett populärt rastställe för emigranterna. Här kunde de även byta ut eller köpa utvilade dragdjur som oxar, mulor och hästar. Där var alltid ett pulserande folkliv. För emigranterna måste åsynen av livslevande, "vilda" indianer ha utgjort ett exotiskt och färgstarkt inslag. Nordcheyenner och oglalasiouxer besökte ofta posteringen för att idka handel. Emigranterna hade tillryggalagt knappt hälften av färdvägen när de pustade ut vid Fort Laramie. Den mest strapatsrika sträckan över Klippiga bergen återstod innan de nådde fram till Willamettetdalen och Oregon City, inte långt från Stilla havet.

1841 började Oregonruten att trafikeras av vita emigranter. Det som de första åren var en blygsam rännil steg snabbt till en strid flod senare delen av 1840- och första halvan av 1850-talet. Nybyggarna kunde räknas i hundratusental. De flesta tänkte förverkliga drömmen om en egen torva i Oregon och Washington. Till massmigrationen längs leden sällade sig tusentals mormoner som sökte en religiös fristad i Utah.

År 1848 upptäcktes guld i Kalifornien och året efter var rushen igång. Guldletarna följdes av en svans vinddrivna existenser som svarade för "serviceinrättningar" som barer, bordeller och spelhak. Kaliforniens otaliga småstammar nådde under 1850-talet utrotningens gräns när armén och guldgrävarna anställde klappjakt på dem. Indianerna uppfattades som "ohyra" och jagades skoningslöst.

Den vita massmigrationen satte outplånliga spår utmed Oregonruten och längs utvandrarlederna i Kansas och Colorado. Nybyggarna fördärvade närmiljön vid lederna och respekterade inte urfolkens rätt till mark, djur, skogar och vatten. Ovana vid eldvapen skadesköt de ofta bufflarna.* Slöseriet var beklämmande. De djur som fälldes fick inte sällan ruttna sedan de delikata tungorna skurits bort. Buffelskallar togs och såldes som souvenirer. Framför allt skingrade

*** De vita jägarnas utslaktning av de miljontals bufflarna på de sydliga och centrala prärievidderna stegrades i början av 1870-talet. Helt avgörande var de transportmöjligheter järnvägen erbjöd. Överste Richard Dodge skriver: "Bristen på skjutskicklighet och oförmåga att tillvarata [buffel-]hudarna ... medförde att ett marknadsfört skinn i verkligheten representerade tre, fyra eller till och med fem avskjutna djur." Samma scenario upprepades snart på nordprärien.**

emigranterna hjordarna och rubbade deras vandringar. Oregonledens sträckning längs North Platte River innebar att emigranterna kom i direktkontakt med det rika djurliv som alltjämt härskade norr om floden. Det var också sydgränsen för nordcheyennernas och oglalafolkets jaktmarker. Det spelade ingen roll. Så snart de vita fick chansen fyllde de på förråden av hjort- och antilopkött när de rastade vid Oregonspåret. Behoven styrde deras agerande. Men det var inte bara djurlivet som påverkades. Träd högs ner för att bli bränsle under emigranternas grytor. Sjöar och vattendrag förgiftades av döda oxar, mulor och hästar som utvandrarna lämnat efter sig. Sönderkörda vagnshjul, tomma mjölsäckar, spruckna tunnor och annan bråte visade var de dragit fram. Men de slog också hö på indianernas marker och förorsakade häftiga gräsbränder som drev viltet på flykt.

Unga nordcheyennekrigare betraktade till en början de vita med vänlig nyfikenhet. De såg att vagnar och kärror ofta var proppfulla med säckar, tunnor och lådor och antog att människor med sådant materiellt överflöd säkert var besjälade av samma generositet som deras eget folk. På kuskbockarna satt män i stora hattar och blossade på sina pipor. För att testa nybyggarna red krigarna ofta fram till vagnstågen för att tigga till sig lite tobak, kaffe, socker, krut eller något annat som för stunden föll dem in. De försökte göra sig förstådda med präriens universella teckenspråk. Men allt oftare möttes cheyennerna av en för dem oförklarlig misstänksamhet och rädsla. Inte sällan blev de bryskt avvisade. Sådana kallsinniga möten sådde frön till allvarligare konflikter.

Nordcheyennernas hövdingar vände sig till Fort Laramies officerare och regeringsagenter med bittra klagomål över de kränkningar deras marker och djur utsattes för. Lika kritiska var hövdingarna mot att handelsmännen prackade på de unga krigarna spritkaggar och söp dem redlösa i fortet. Det orsakade gräl och osämja mellan cheyennefamiljerna. Hövdingarna krävde kompensation för emigranternas intrång och ville få ett slut på sprithandeln. Allt besvarades dock med vaga löften. Det spädde på cheyennernas pyrande misstro mot de vita.

Västerns mest framgångsrika pälskompani, American Fur Company (AFC), lät 1832 resa Missouriflodens största handelscentra, Fort Pierre Chouteau, 5 km norr om Teton Rivers utlopp i Missouri. Det palissadomgärdade fortet, som i dagligt tal kallades Fort Pierre, mätte 100 x 84 meter. Den sommaren, 1832, anlände AFC:s kompaniagent Pierre Choteau Jr – som skänkt päls handelsfortet dess namn – från sitt kontor i Saint Louis för att inspektera bygget. Han färdades uppför floden på kompaniets hjulångare *Yellow Stone*, och i hans sällskap befann sig den snart vida berömda indian- och väster målaren George Catlin. Catlin skulle under de kommande åren besöka ett femtiotal indianfolk och 1841 publicera en klassiker i västernlitteraturen, *Manners, Customs, and Condition of the North American Indians*.

Utanför Fort Pierre kamperade huvudsakligen lakotaindianer för att sälja skinn till päls handlarna i fortet. Snart var Catlin ivrigt sysselsatt med att avporträttera den ena lakotan efter den andra. Vid något tillfälle råkade han av en händelse stöta på cheyennernas främsta rådshövding. Catlin skriver: ”Medan jag målade porträtt bland siouxerna ... avmålade jag [även] en nobel shiennhövding, som gick under namnet Nee-hee-o-eer-woo-tis, Wolf on the Hill ... Hövdingen tillhörde en grupp av [cheyennestammen] som var på vänskapsbesök hos siouxerna ... och jag målade även en kvinnas porträtt [hövdingens maka], Tis-see-woo-na-tis, She Who Bathes Her Knees ... Shiennerna ... är grannar till siouxerna, [de lever] väster om dem mellan Black Hills och Klippiga bergen [snarare Big Horn Mountains i Wyoming].

Det existerar inget vackrare människoslag än detta i Nordamerika, och inget som är resligare, förutom osage[-folket]. Man träffar sällan på någon vuxen [cheyenne-]man som är kortare än sex fot. Av alla stammar på kontinenten är shiennerna tveklöst de som äger flest hästar. De lever i den region av prärien som är rikast på vilda hästhjor, vilka de infångar i stort antal och säljer till siouxerna, [arikaras] och mandanerna samt andra stammar, liksom till handelsmännen. [Cheyennerna] är det djärvaste av dessa ryttar- och krigarfolk och för ett nästan oavlåtligt krig med pawneerna ...

[Cheyennhövdingen Wolf on the Hill] ... var klädd i en stilig hjortskinsdräkt, långa ärmor och leggings pryddt ornerad av breda remsor med piggsvinstaggar och överallt [på hans klädedräkt] hängde skalplockar [från fiender]. Hans rika hårman föll ner över skulderna, och i handen höll han en dekorativ sioux pipa ... Han var en av de vackraste och värdigaste män som jag mött i indianlandet, och får man tro handelsmännen – en ärans och redbarhetens man. Kvinnan såg bra ut och var skönt klädd. Hennes dräkt var tillverkad av bergsfårets skinn, smakfullt prydd med piggsvinstaggar och [glas-]pärlor, och hennes tjocka hårflätor föll ner på bröstet.”

Wolf on the Hill, som Catlin kallar honom, är den första cheyenneska Sweet Medicine-hövding som vi har lite utförligare information om. Enligt cheyennekrönikören Peter J Powell hette

hövdingen egentligen High Back Wolf. Nordcheyennernas egen minnesmästare John Stands in Timber har stannat för namnet High Wolf. Hövdingen tillhörde suhtaiobandet av cheyennefolket. Troligen upphöjdes High Back Wolf till cheyennestammens högsta ämbete, som Sweet Medicine-hövding, år 1824.

Året efter, den 4 juli 1825, sammanträffade cheyenneledaren med representanter för USA:s regering, general Henry Atkinson och indianagenten för övre Missouri sedan 1819, Benjamin O'Fallon. Det historiska mötet ägde rum vid Teton Rivers mynning (där Catlin senare målade av hövdingen). High Back Wolf bjöd sina prominenta vita gäster på en cheyennedelikatess: kokt hund. Tretton hundar hamnade i grytorna och avnjöts med god aptit av cheyennerna själva. Hur regeringsombudens smaklökar reagerade på köttet förtäljer inte historien. I alla händelser puffades det sedan på den långa ceremonipipan innan man övergick till förhandlingarna. Avtalet som slöts var det första fördrag cheyennerna någonsin ingått med USA:s regering. Det hade karaktären av ett "vänskapsavtal" mellan suveräna stater. Cheyennerna erkände sig stå under amerikanskt "beskydd" (vad nu det innebar) och man lovade att ömsesidigt utveckla handelsrelationerna.

På cheyennesk sida godkändes fördraget av fyra hövdingar – High Back Wolf, Little Moon, Buffalo Head och One-Who-Walks-Against-the-Others samt sju framstående krigare. Officerare som deltog i mötet imponerades av cheyennehövdingarnas "ädla drag och fulländade värdighet".

Sweet Medicine-hövdingen High Back Wolfs livstråd klipptes dock av redan året efter mötet med indianmålaren Catlin. I ett internt stamgräl dödades han år 1833 av en annan cheyenne. Händelsen fick extra pregnans eftersom mordet ägde rum endast ett par dagar före ett enormt himmelsken, utlöst av ett meteoritfall.

En av nordcheyennernas mest fängslande gestalter var vid den här tiden en ung krigare – den blivande hövdingen Dull Knife. Förmodligen såg han dagens ljus i Rosebuddalen (Montana) runt år 1810. Han tillhörde det största cheyennebandet i norr, ommissis ("Ätarna"). Han bar egentligen det välklingande namnet Morning Star (*Wohehiv*), men sedan han i unga år utkämpat en duell med en fiende utan att kunna penetrera motståndarens buffelhudssköld med sin dolk kallades han för Dull Knife (*Tamelapashme*). Det är också det namn han oftast uppträder under i dokumenten. Redan i parvelåren visade han prov på gott omdöme, omtanke och djärvhet. Vid ett tillfälle badade familjen i en flod när mullret från en vilt skenande buffelhjord ryckte närmare. Nioårige Dull Knife räddade då en yngre syster som höll på att drunkna och förde henne i säkerhet i en utrymd bäverhydda medan modern tog sin tillflykt till ett träd. Bufflarna rusade över floden och försvann.

Nordcheyennernas och i all synnerhet ommissisbandets nära förbund med oglalasiouxfolket

stärktes genom giftermål över stamgränserna. Blodsbanden innebar en rad rättigheter och skyldigheter, och de gav den enskilde och nordcheyennerna som folk en bättre chans till överlevnad i en allt osäkrare tillvaro.

Dull Knifes första maka lär ha varit cheyennekvinnan Goes to Get Water, vilken historien inte vet mycket om. Men han skaffade sig även en andra maka medan han ännu var gift med Goes to Get Water. Den kvinnan rövades från pawneefolket runt år 1830, då ett uppbåd cheyennekrigare av en händelse stötte på två pawneekrigare och en ung flicka. De gjorde processen kort med männen men skonade flickan. Väl tillbaka i hembyn fattade unge Dull Knife tycke för den kidnappade Pawnee Woman. Han såg först till att hon upptogs i familjekretsen som ersättning för en kvinnlig släkting som tidigare dödats av pawneer. Småningom fördes hon till hövdingens egen tipi som hans nya maka och fick där dela vardagssysslorna med Goes to Get Water.

Vägen till giftermål var ofta en utdragen process bland cheyennerna, och krigarens eller hövdingens diskreta uppvaktning kunde pågå i flera år innan pakten slöts. Sexuella förbindelser i den föräktenskapliga fasen var otänkbara. Med Pawnee Woman fick Dull Knife sedermera fyra döttrar och en son: Travelling Woman, Pure Woman, Broken Foot Woman, Holding Woman och sonen Young Bird.

Månggifte var ju en accepterad sedvänja bland cheyennerna och andra präriestammar, det var ofta en social nödvändighet då åtskilliga krigare och hövdingar stupade i strid eller förolyckades. När Goes to Get Water av okänd anledning avled äktade Dull Knife, som seden bjöd, hennes syster Little Woman (Short One eller Slow Woman). Hon födde Dull Knife fyra söner: den äldste var Buffalo Hump, de övriga Medicine Club, Little Hump (Standing Bull), och George Dull Knife (född 1875).*

*** Medicine Club stupade i slaget vid Little Big Horn River den 25 juni 1876. Young Bird och en svärson till Dull Knife dukade under i striden i Red Forks kanjon 25 november 1876. Travelling Woman och Little Hump dödades vid Dull Knife-gruppens utbrytning från Fort Robinson den 9 januari 1879.**

Det ligger något av fasthet, stolt värdighet och självsäkert lugn över Dull Knifes skarpt utmejslade anletsdrag och kraftfulla kroppshydda när han drygt 60 år gammal, i november 1873, avfotograferas vid ett presidentbesök i Washington DC. Dull Knife sitter till vänster om den resliga Sweet Medicine-hövdingen Little Wolf och håller den sakrala rådspipan i vänsterhanden, som ett tecken på hans ämbete som en av fyra Old Man Chiefs i nordcheyennernas ledande politiska församling, de fyrtiofyra råden.

Dull Knife har gått till historien som en trägen fredsmäklare i kontakterna med de vita. I

sin ungdom var han en framstående kämpe. Fram till 1865 deltog han aktivt i räder och krigiska konfrontationer med de vita, men sedan verkade han energiskt för att hålla sina anhängare utanför konflikterna med regeringstrupper. Hövdingens fredssträngningar motiverades lika mycket av insikten om amerikanernas överlägsna militära styrka som av omtanke om folkets försörjning och trygghet. Detta demonstreras med all tydlighet av författarinnan Marie Sandoz korrespondens och djupdykningar i Dull Knifes liv. I ett brev skrev hon bland annat att hövdingens namn upptogs i Upper Platte-agenturens rullor för bistånd redan 1846. Det var samma år som en agentur inrättades för fredligt sinnade lakotas, nordcheyenner och arapahoer vid North Platte River i Wyoming. Dull Knifes namn återkommer i rullorna 1871, i samband med att oglalaledaren Red Clouds första agentur etablerades vid floden. Sak samma när oglalaagenturen flyttades österut till White River i nordvästra Nebraska år 1873. De föll sig naturligt att nordcheyennerna – speciellt Dull Knifes följeslagare – idkade handel och fick ut proviant vid Red Clouds oglalaagentur på grund av folkens intima relationer.

Little Wolf (*Ohkomhakit*; egentligen Little Coyote) ägde fältherrekaraktärer som Dull Knife saknade. Little Wolf var en suverän krigsledare och bitter fiende till de vita som trängde in i nordcheyennernas land. Hövdingen Tangle Hair berättade att Little Wolf och Dull Knife ”var modiga och skickliga krigare, men väldigt olika. Dull Knife stred endast som en av flera krigshövdingar. Han var ingen strateg och planerade aldrig sina strider [som Little Wolf]. Little Wolf var alltid i täten när han anförde sina män [i strid]. Han visade aldrig rädsla. Och han skickade aldrig fram någon före sig. På så vis tog han alltid en första coup [på fienden].* Medan striden

*** Coup = slag; att på nära håll beröra en levande eller slagen fiende i strid med ett coupspö eller vapen. Som regel räknades tre coups på varje fiende. Att ta en första coup på en motståndare renderade en större ära än att ta de efterföljande. Viktigt var dock att stammens egna krigare kunde vittna om bragden.**

pågick instruerade och uppmuntrade han sina krigare. Han tänkte inte bara på sina egna framgångar utan på striden i sin helhet. Under flykten norrut från Indianterritoriet [Oklahoma] 1878 visade Little Wolf verkligen prov på vilken stor ’general’ han var. Han lämnade inget åt slumpen. Sedan han valts till stammens ... ledande hövding blev hans väsen mildare.”

Den unge cheyennekrigaren Wood Leg (1858–1940) såg med beundran och aktning på den nästan trettio år äldre hövdingen: ”Han [Little Wolf] var en vänlig och omtänksam man, men om han förolämpades och brusade upp var chansen stor att någon skulle få betala dyrt för det. Han gav mig många goda råd – hur jag skulle uppträda i strid och hur jag skulle kunna bli ett gott föredöme för mitt folk.”

Little Wolf föddes omkring år 1830 vid sammanflödet Eel och Blue River i Montana.* Han tillhörde suhtaiobandet. Redan i tonåren anslöts han till krigarsällskapet Elkhorn Scrapers. Fram till 1856 kallades han ”Two Tails”. Han skulle en dag koras till nordcheyennefolkets högsta ämbete – den av stammens fyra så kallade Old Man Chiefs i de fyrtiofyras råd som symboliskt intog platsen i hjärtat av kosmos där Maheo, Skaparen vistas. Han blev därmed en i raden av celebra Sweet Medicine-hövdingar.

* Little Wolfs födelseår är omstritt. Somliga historiker förlägger tidpunkten till tidigt 1820-tal.

Little Wolfs uppväxt och första två decennier i livet är höljda i dunkel. Han hade sannolikt minst tre bröder, den yngre Big Nose (dödad 1866), samt, enligt John Stands in Timber, Eagle Feather Son och Wolf Name. Han hade också tre gemåler. När han förde änkan Two Woman till sin tipi fanns där redan en hustru – antingen Feather-on-Head eller Quiet One. De två senare överlevde honom. Listan över Little Wolfs barn är förmodligen ofullständig. Vi känner åtminstone namnen på två söner, Pawnee och Wooden Thigh, och två döttrar, Julia och Pretty Walker. Den sistnämnda var för övrigt hövdingen Wild Hogs svärdotter. På det nämnda fotografiet av Little Wolf från Washington 1873 bär han skalpskjorta, en randig filt och på huvudet en utterskinnsmössa. Det stora silverkorsset på hans bröst och det mindre på mössan har inget att skaffa med kristen symbolik. Korsens fyra armar representerar kardinalriktningarna i kosmos medan de runda silverplattorna anspelar på den andliga kraft som utgår från solen ...

Rådslag vid Fort Laramie

I början av 1850-talet var nordcheyennernas värld stadd i snabb förvandling. Regeringen lyfte inte ett finger för att stoppa eller kontrollera nybyggarnas framfart utmed Oregonspåret. I tio års tid hade de vita spritt dödliga farsoter längs North Platte River: utbrott av kolera, smittkoppor, influensa och mässling skördade tid efter annan en betydande tribut bland urfolken. Ett bråddjup av moraliskt, språkligt och kulturellt främlingskap låg mellan indianerna och de vita. Det förvärrades av nybyggarnas arrogans och demonisering av urinvånarna.

Till slut brast nordcheyennekoalitionens tålamod. Uppbåd av unga krigare slog till mot vagnståg, drev bort kreatur, plundrade och satte eld på vagnar och dödade enstaka vita. Den amerikanska regeringen och armén såg med oro på råderna. Temporära truppinsatser hjälpte inte. Det behövdes en fast militär infrastruktur i form av framskjutna posteringar som fungerade som stödjepunkter för offensiva operationer mot indianerna. Dessa bastioner kunde förses med depåer av vagnar, krut, handeldvapen, kulor, kanoner, förråd, hästar och manskap. Som utslängt i vildmarken, fjärran från civilisationen, utvecklades Fort Laramie vid North Platte River till en sådan spjutspets för härtåg mot ”de fientliga” urfolken i regionen norrut. Åren 1849–80 fanns det ingen anläggning i västern som överträffade Fort Laramies militärstrategiska betydelse.

Till en början var ambitionerna blygsamma. Fortet byggdes om och försågs med infanteri. Rollen var polisiär. Soldaterna patrullerade Oregonspåret och höll utkik efter indianer som störde trafiken västerut. Det tog några år innan armén insåg att fotsoldater var chanslösa mot präriens vindsnabba krigare. Offensiva aktioner var ännu inte att tänka på. För det krävdes hästar och större trupper. Vetskapen om Fort Laramies klena bemanning och brist på riddjur gjorde nordcheyennerna djärvare. Om indianernas rädsla för infanteriet var klen, så var respekten för artilleriet desto större. Inget kunde skrämman upp indianska familjer som kanoneld. Det var något armén gärna tog fasta på ...

I början av 1850-talet var den unge Little Wolf redan en etablerad och skalpbehängd krigare genom strider med stammens huvudfiender: crower, pawneer och shoshoner. Sommaren 1851 red han med två krigare åt sydöst för att söka efter pawneer. Han bar lans och båge. Vid Platte River stötte de på fienderna ute på buffeljakt. Little Wolf valde att angripa två ensamma krigare, en till häst, den andre på en mula. Båda bar eldvapen. Trots riskerna sprängde han efter dem. Plötsligt gled pawneen på mulan av djuret och riktade sin mynningsladdare mot Little Wolf. Skottet brann av men missade. I nästa ögonblick rände cheyennen sin lans genom motståndaren. Under tiden jagade Little Wolfs kamrater fram mot den hästburna fienden. Pawneekrigaren hoppade av sin springare

för att kunna avlossa musköten mot de framstormande cheyennerna. Märren han ridit skenade iväg mot Little Wolf, som lyckades hugga tag i remtyget samtidigt som han släppte iväg mulan. Med ens blev rollerna ombytta. Som från ingenstans dök ett större uppbåd pawneer upp. De hade hört frändernas rop på hjälp. Men Little Wolf red ifrån dem och med segersång på läpparna kunde han rida in i hembyn med den pawneehäst han så påpassligt lagt beslag på.

Sommaren 1851 tog USA:s regering det första steget för att fördragsvägen försöka kontrollera präriefolken och dra upp gränser för deras jaktmarker. Det gjordes i en traktat som slöts 56 km sydöst om Fort Laramie, vid Horseshoe Creek i Wyoming. När den enorma ansamlingen tipitält rests fanns där runt 10 000 prärieindianer av sinsemellan ofta fientliga stammar och alla hade de sina familjer med sig. Där sågs cheyenner, lakotas, arapahoer, crower, shoshoner, assiniboiner, mandaner, hidatsas och arikaras. Pawneefolket uteblev dock. Skälet var antagligen en djupt rotad fruktan för nordcheyennealliansen.

Cheyennerna såg fram mot mötet med regeringens representanter. De ansåg att det var av så utomordentlig vikt för folkets framtid att de skickade dit sina främsta rådshövdingar och krigare. Där märktes exempelvis dåvarande Sweet Medicine-hövdingen High Back Wolf (död 1859; ej att förblanda med Catlins High Back Wolf); sydcheyennernas förvaltare av de fyra sakrala pilarna Stone Forehead (1795–1876) och nordcheyennernas vårdare av medicinhuvan Sun Getting Up (död 1853). Även Little Wolf fanns på plats med sina följeslagare från krigarsällskapet Elkhorn Scrapers. Kanske hade han redan valts till en av sällskapet hövdingar.

För regeringens räkning sköttes förhandlingarna av överintendenten vid Indianbyrån, David D Mitchell, och indianagenten Thomas Fitzpatrick, en 52-årig före detta trapper som kände regionens indianfolk väl. Alla samtal med indianerna sköttes via tolkar. Mitchell fokuserade i första hand på att begära utfästelser från cheyennealliansen om en ostörd emigranttrafik längs Oregonleden. Ingen rutt var vid den tiden viktigare för civilisationens utbredning i de nordliga provinserna. Även om den traktat som slöts lovade nordcheyennealliansen kompensation för nybyggarnas degradering av djurlivet och naturmiljön vid Oregonspåret och arméns ingripande mot de vitas försyndelser, så rann alla regeringslöften ut i sanden. Fördraget gjorde inte ett dyft för att överbrygga de djupliggande motsättningarna.

Av negativ art för inte minst cheyennerna var paragrafen om USA:s rätt att ”anlägga vägar, militära och andra posteringar” inom respektive indianfolks territorium. I gengäld kunde stammarna räkna med ”USA:s beskydd”. I ljuset av arméns tandlösa agerande då emigranter kränkte indianska rättigheter är det en gåta att stamledarna gick med på detta lurendrejeri. Naiviteten bottnade sannolikt i att inga direkta konfrontationer mellan framför allt

cheyennekoalitionen och armén ännu ägt rum. Det stora flertalet hövdingar kunde inte föreställa sig USA:s verkliga intentioner eller till vilka blodiga ytterligheter de vita var beredda att gå för att slita landet ur indianernas händer. Än så länge låg arméns Fort Laramie som en isolerad ö i ett hav av frodig och merendels oförstörd vildmark. Huvudmassan av nordcheyennernas jaktmarker norr om North Platte River var ännu orörda av civilisationen.

I Laramiefördragets 7:e paragraf stipulerades att USA var berett att anslå 50 000 dollar om året i 50 år för indianfolkens uppehälle och ”bevarande och utvecklande av moral och sociala sedvänjor”. Understödet skulle utgå i form av ”livsmedel, proviant, kreatur och jordbruksredskap i den omfattning som presidenten anser lämpligt med hänsyn till deras levnadsvillkor”. För en spottstyver i tidens valuta lyckades Mitchell och regeringen köpa indianstammarnas samtycke till avtalet. Inte nog med det – senaten reducerade annuitetsperioden från 50 till 10 år. Även detta monstruösa trixande påstås indianerna att ha svält!

Genom att utlova agrara redskap till renodlade buffelnomader avslöjas regeringens avsikter att pö om pö försöka binda indianerna vid plogen och ett inrutat lantmannaliv.

Överintendent Mitchell såg också till att plocka fram kartor för att dra upp gränserna för varje indianfolks territorium. Trots att nordcheyennealliansen i praktiken redan dominerade det viltrika området mellan Powder River och Big Horn Mountains tillerkändes regionen det 3 000 själar starka crowfolket. Det kan tolkas som en favorisering av crowerna för deras fredliga inställning till de vita. Gränserna för lakotas jaktmarker löpte från Powder River i väster till Missourifloden i öster, från Yellowstonefloden i norr till Plattefloden i söder. Cheyenner och arapahoer tillförsäkrades landet mellan North Platte River och Arkansas River. Men den regionen angick i praktiken enbart sydcheyennerna, inte nordcheyennerna som sedan mitten av 1830-talet jagade och levde i Yellowstones sydliga floddalar. Men det fanns ändå en passus i fördraget som gav stammarna rätt att vistas inom och jaga i ”varandras territorier” beroende på hävdvunna omständigheter.

En 22-årig menig soldat, Percival G Lowe, bevittnade det månadslånga mötet. Som medlem av USA:s 1:a dragonregemente tillhörde han ordningsstyrkan. Lowe berättar att det låg spänning i luften, men på det hela taget avhöll sig de rivaliserande stammarna från sinsemellan fientliga demonstrationer. De fåtaliga dragonerna var dock medvetna om riskerna. Lowe skriver: ”... siouxerna, cheyennerna och arapahoerna kunde ha förintat oss på en timme” om de så önskat. Vidare: ”Den gamla ståtliga siouxnationen med ett otal grenar och band var den till antalet största [stamkontingenten]; där fanns [även] de stiliga och värdiga, sega, smidiga, intelligenta och tappra cheyennerna i stort antal ... Arapahoerna var intresseväckande men inte så många ... Deras [gemensamma] marker är rika på bytesdjur; tillgången på buffel oändlig ...” Lowe observerade

också att ”inte ens en av hundra sioux[-krigare] bar eldvapen”. Förmodligen var detta en överdrift, men en fingervisning om att inte heller nordcheyennerna lär ha förfogat över någon nämnvärd arsenal eldvapen. Fastän shoshonerna endast utgjorde en femtedel av siouxnumerären vid mötet var de så välförsedda med krutvapen att de kunde ha mobiliserat ”ett framgångsrikt försvar” om strider brutit ut, trodde Lowe.

För indianerna blev mötets höjdpunkt regeringens presentvagnar med bland annat importerat europeiskt gods: husgeråd, tyger, smink, filter, kaffe, socker, knivar, yxor, bössor, krut och bly. Hövdingar och inflytelserika krigare smörjdes med finare saker: De fåfänga stoltserade runt i generalsuniformer med presidentmedaljer hängande på bröstet och sablar utmed sidan! Ett spektakel värt att skåda, onekligen.

Sedan var festen över. Indianerna återvände till sina hembyar. Allt återgick till det gamla. Den stora höstjakten på buffel väntade. Det var för nordcheyennerna en välorganiserad, strikt reglerad och kommunal angelägenhet som mobiliserade merparten av folket. Livet hängde på en skör tråd om jakten slog fel. Därför planlades den minutiöst av rådshövdingarna. Spejare skickades ut och information inhämtades. Man utsåg ett krigarsällskap som lägerpolis. De ansvarade för stamcirkelns förflyttningar och att enskilda jägare inte spolierade jakten genom förhastade manövrer. Den som bröt mot lägerpolisens befallningar fick känna på råhudsspön över ryggen. I värsta fall kunde syndaren få sin tipi raserad, bågen knäckt, husgeråd förstört, och få bära skammen för den allmänna svält som kunde bli följd.

Krigets vita demoner

Det första Laramiefördraget påverkade inte de traditionella stamfejdena och förmådde inte lätta på spänningarna mellan vita och urinvånare. Nya incidenter var oundvikliga. Nordcheyennerna rycktes med i virvlarna.

I april 1856 kamperade en grupp nordcheyenner – sammanlagt ett tjugotal tipis – vid John Richards träbro över North Platte River.* De var där för att avyttra skinn och köpslå med Richards bodbiträden och vita resenärer vid detta omtyckta rastställe längs Oregonruten. Sedan några år

*** De fransktalade kompanjonerna, handelsmännen John Richard ("Reshaw") och Louis Guinard m fl – den förra gift med en oglalakvinna, den senare med en shoshondito – anlade 1853 en stenförstärkt stock- och tullbro över North Platte River nära nuvarande Casper (Wyoming). Sedan 1847 fanns endast en färja i området, som sköttes av mormoner. År 1859 byggde Guinard en konkurrerande, cirka 280 meter lång tullbro över floden, endast ett par kilometer uppströms från den förra bron. Därefter kallades broarna Lower och Upper Platte Bridge. På sydsidan av North Platte, vid Richards bro, växte en blockhusby fram. Pälshandlaren anlade bland annat en handelsbod och en vagnsmedja som skulle spä på hans inkomster från tullbron. Han idkade även handel med områdets indianer. Det blev dock Guinard som tog hem vinsten när regeringen i maj 1862 inrättade den permanenta arméposteringen "[Upper] Platte Bridge Station" strax söder om Guinards bro samt en station ansluten till den nyetablerade telegrafförbindelsen över kontinenten. Telegrafstationens trådar löpte norrut över bron för att sedan vika av i västlig riktning.**

tillbaka var ett detachment soldater från Fort Laramie temporärt stationerat på platsen (som "Camp Davis"). De bodde i en samling armétält. Obetänksamt nog lät en av Richards anställda, Charles Antoine, sina hästar beta fritt i omgivningarna. Plötsligt var fyra av djuren borta. Little Wolf – då känd som Two Tails – utpekades som ansvarig för häststölden. Antoine uppsökte själv cheyennelägret och utlovade en belöning om hästarna kom tillrätta. Little Wolf gick med på att lämna tillbaka tre djur, men det fjärde tänkte han behålla eftersom han ansåg att det inte tillhörde den vite mannen. Antoine kontaktade då soldatavdelningens chef, kapten Henry Heth. Heth beslöt att tillkalla cheyennebyns ledande hövding för att få den fjärde hästen utlämnad. Kaptenen gav cheyennerna en tidsfrist till kvällen. Men Little Wolf förklarade sturskt inför sina vänner att han skulle döda vem som än vågade röra hästen – vit eller indian spelade ingen roll. När Kapten Heth fick veta detta kände han sig nödsakad att visa auktoritet. Ett trettiotal infanterister anförda av löjtnant Nathan Dudley skickades iväg till cheyennelägret, där löjtnanten förklarade för hövdingarna att han var beredd att gripa Little Wolf och återta den saknade hästen. Hövdingarna tvingades peka ut den unge krigarens tipi. Dudley hastade dit med skjutklar revolver, slog upp

tältduken och fann sig stående mittemot Little Wolfs spända båge. Snubblande nära en dödlig uppgörelse förlöste löjtnanten spänningen genom att be krigaren att frivilligt följa med till kapten Heth för att själv förklara häststödsincidenten. Little Wolf nickade bifall.

Krigaren fördes till soldaternas timrade vagnssmedja, som fungerade som provisoriskt häkte. De fyra soldater som följt med Little Wolf försökte nu slå honom i järn. I det ögonblicket vräkte krigaren en soldat åt sidan, rusade kvickt ut genom smedjans port och sprang med skotten haglande runt öronen mot floden. Den flyende träffades av en kula, men tog sig upp och vidare för att uppslukas av mörkret. Kalabalik utbröt när de uppjagade infanteristerna med höjda vapen störtade in i cheyennebyn. Indianerna rafsade åt sig vad de kunde, lämnade sina tipis stående och flydde. I tumultet dödades en hövding medan en annan, Wolf Fire, infångades för att senare försmäkta och dö i arresten vid Fort Laramie. Det var kapten Heths hämnd för att cheyennerna dräpt den gamle trappern Peter Garnier längs flyktvägen.*

*** Den 24 maj 1856 ska cheyennehövdingen Dull Knife ha uppsökt överste William Hoffman, Fort Laramies chef, och lovat att överlämna Garniers banemän till armén. Hur det blev med den saken är ovisst. Dull Knife uttryckte samtidigt en önskan om fredliga förbindelser med de vita.**

Senare på året, i augusti, organiserade nordcheyennerna Little Gray Hair och Little Spotted Crow ett krigsuppbåd mot pawneerna. De red ner till området kring Fort Kearney och Platte River och följde på avstånd Oregonleden. Plötsligt fick de syn på en postdiligens. Två av krigarna gick intet ont anande fram till diligensen för att tigga tobak. Kusken uppfattade deras gestikulerande som hotfullt, drog revolvern och avlossade ett par skott utan att träffa. I samma ögonblick som han piskade på sitt fyrspann sårades han av en pil i armen. Diligensen krängde i väg till närläggna Fort Kearney. Kusken rapporterade andtruten vad som hänt. Fortets chef, kapten G H Steward, lät utan dröjsmål sadla upp ett fyrtiotal hästar för att ta upp jakten på cheyennerna. De hade inte väntat ett så snabbt agerande och hade inte hunnit riva sina tält i Little Gray Hairs by när Stewards kavallerister överrumplade dem med skjutklara vapen. Skotten piskade skinntälten. De som kunde kastade sig upp på sina mustanger för att fly. Steward förföljde cheyennerna i flera kilometer. Sex cheyenner fick plikta med sina liv. En bagatellartad incident hade återigen sparat ur. Cheyennerna hämnades omgående genom att angripa ett vagnståg med mormoner och skjuta ihjäl tre av dem. En mormonkvinna som halkat efter mötte samma öde.

Den första större drabbningen mellan en blandad styrka nord- och sydcheyenner – där även Little Wolf ingick – och amerikansk militär inträffade vid South Fork av Solomon River i västra Kansas

den 29 juli 1857. Den vitskägga krigsveteranen överste Edwin V Sumner ledde den sommaren en straffexpedition mot cheyennerna. Med en blandad styrka kavalleri och infanteri marscherade Sumner ut från Fort Leavenworth i Kansas. Efter dagar av fruktlöst sökande uppenbarade sig plötsligt 300 beridna och stridsberedda cheyennekrigare framför Sumners trupper. De satt märkligt orörliga på sina mustanger, utspridda på linje. Och de var segervissa. De hade just genomgått en skottsäkerhetsrit under överinseende av cheyenneshamanerna Ice (White Bull) och Grey Beard. Blårockarnas kulor skulle inte bita. Trodde man.

Sumner anföll med kavalleriet delat på tre kolonner. Men i stället för att använda eldvapen drog soldaterna sina sablar! Det blev en ren chock för krigarna. Löjtnant ”JEB” Stuart – den framtida sydstatsgeneralen – förivrade sig dock och sårades av en kula i bröstet. Indianerna flydde i panik. De magiska förespeglingarna hade ingen verkan på blanka klingor. Soldaterna sprängde iväg efter cheyennerna och kunde förstöra deras basläger som låg 25 km bort. Sumner rapporterade att nio indianer dödats och ett tiotal sårats. Cheyennerna å sin sida erkände och namngav bara fyra krigare som stupade - Black Bear, Coyote Ear, Yellow Shirt och Kit Fox-hövdingen Two Moons far, Otter Man. På blårockarnas sida föll två kavallerister medan åtta tillfogats lättare blessyrer.

1858 inleddes guld- och silverrushen till Pikes Peak i Colorados bergstrakter. Ryktet spred sig som en löpeld. Från Kaliforniens gamla guldfält strömmade veteraner österut. Horder av guldvaskare lämnade Missouri-flodens städer för att göra inmutningar. Kapitalstarka affärsmän från östra USA blandade sig i leken och kunde med avancerad utrustning öppna upp gruvdriften. Samma år lades grundstenen för Denver.

Colorados guvernör John Evans försökte tvinga sydcheyenner och -arapahoer till landavträdelser, dock utan att lyckas. Då satte Evans in volontärtrupper för att rensa territoriet från nomadiserande indianer. Under perioden 1864–65 pågick kriget så gott som oavbrutet. Förföljelserna kulminerade vid Sand Creek, en uttorkad flodbädd öster om Denver. Den 29 november 1864 eggade metodistpredikanten, överste John Chivington, i en personligt färgad utrotningskampanj sina närmare 700 nordstatsvolontärer till en slakt på 130–150 sydcheyenner och -arapahoer. Indianbyn väcktes av dånet från Chivingtons kanoner. Överfallet övergick till en orgie i sadism. Indianska kroppar hackades sönder och blodiga könsdelar hängdes på käppar för att i triumf föras genom Denvers gator. Guvernör Evans applåderade Chivington för att ha ”förvandlat levande löss till döda”. Av de stupade cheyennerna var merparten kvinnor och barn. Bland de döda låg sydcheyennen och fredshövdingen White Antelope och sydarapahohövdingen Left Hand. Sand Creek-massakern var den utan jämförelse största katastrof som dittills drabbat cheyennerna. Och

den gav genljud över hela prärien, från norr till söder. Det som drabbat White Antelopes anhängare kunde hända igen.

Hur Little Wolf och Dull Knife reagerade på sorgebudet om blodbadet vet vi inte, men vi kan anta att de upplevde slakten som ett gemensamt trauma för folket. För Dull Knife, som sträckt ut handen för att vinna samförstånd med de vita, måste det ha varit en mental knäck. Hur gärna han än önskade att gå den fredliga vägen kände han sig för stunden manad att stödja krigsfraktionens räder i norr för att utkräva hämnd på amerikanerna.

För Little Wolf var valet enklare. Han hade alltid sett med misstro och skepsis på de vita. Och han levde i övertygelsen att vapenmakt var det enda språk de förstod. Ännu gav han inget för Dull Knifes diplomatiska linje. Den hade ju inte stoppat de vitas decimering av bytesdjuren på prärien eller kontroverserna utmed Oregonleden. Säkert såg han med förakt på de hövdingar som frotterade sig med de vita vid fort och agenturer för att girigt ta emot regeringens nådegåvor och favörer. För många indianer blev detta att "hänga vid arméposteringsarna" en ny livsstil. Inte så få försummade jakten. De mutades praktiskt taget för att hålla sig borta från krigiska aktiviteter.

Sommaren 1864 lyckades hela cheyennenationen sammanstråla vid Solomon River i Kansas för att välja nya hövdingar till de fyrtiofyra råden. Val skulle hållas vart tionde år. Tipitälten restes i en halvcirkel mot den uppgående solen. Man tog plats i den stora rådstipin. De som nu valdes eller valdes om för en ny ämbetsperiod var alla ärevördiga män som gjort sig kända för tapperhet i strid, visdom, generositet, gott omdöme, visionär begåvning och shamanistiska kvaliteter, men som framför allt var hängivna försvarare av folkets kulturella och andliga identitet.

Bland de återvalda märktes förvaltaren av den sakrala medicinhuven, Half Bear; pilförvaltaren Stone Forehead; en av de ledande suhtaihövdingarna och kämparna i norr, visionären Box Elder (68 år); den krigiskt sinnade och fruktade Dog Soldier-hövdingen på sydprärien, Tall Bull samt den nyvalde, 25-årige Black Eagle, yngst av dem alla.

Dull Knife, som sedan 1854 var en av rådets fyra främsta hövdingar (Old Man Chiefs), behöll den rollen. Det som väckte mest uppseende var att den ännu unge, blott 34-årige Little Wolf, som i tio års tid varit krigarsällskapet Elkhorn Scrapers främsta hövding, nu förärades den heligaste platsen i rådstipin som Sweet Medicine-hövding och Old Man Chief. Han mottog den heliga medicinbunten som ett tecken på sin upphöjelse. Den ansågs vara ett arv, en gåva direkt från den mytiske Sweet Medicine. Den lyssnade till bäraren och gav vägledning och råd. Little Wolf hängde den magiska medicinbunten i en råhudsrem över högra axeln, för att den skulle vila mot hans hjärta.

Märkligt nog kvarstod Little Wolf som krigsledare för Elkhorn Scrapers. Annars var det kutym att den som valts till rådshövding lämnade sina formella ämbetsuppdrag i det krigarsällskap

han tillhörde. Men man levde i en exceptionell tid som fordrade exceptionella åtgärder. Sällskapets övriga hövdingar satte så stort värde på hans egenskaper som fältherre att de inte ville släppa honom. Genom sina obestridliga framgångar på krigsstigen visade han gång på gång att hans förplanering och taktiska idéer verkligen höll i krissituationer.

I rollen som Sweet Medicine-hövding var det Little Wolfs plikt att se till hela folkets bästa och vinnlägga sig om fred med folkets fiender, vita som indianer. Little Wolf hade varit en hårdför och viljestark krigsledare som ogillade mothugg. Han hade haft svårt att tygla sitt temperament. Men nu genomgick han en påtaglig förvandling. Som Sweet Medicine-hövding visade han sig mera ödmjuk, lyssnande och återhållsam, speciellt i förhandlingar med de vita. Han fanns ofta med i bakgrunden, men lät någon av de tre andra Old Man Chiefs-hövdingarna agera språkrör för folket.

Platte Bridge – en bro till undergång

Efter amerikanska inbördeskriget 1861–65 ökade den militära närvaron i västern. Längs Oregonleden upp i Wyoming fortsatte emigrantkaravanernas ox- och muldragna vagnar och kärror att ringla västerut längs North Platte River. Diligenstrafiken med post och resenärer tilltog. Dessutom hade en ny (1863) och kortare vagnsväg till Montana stakats ut längs Big Horn-bergens östsida, från Oregonleden till guldfälten runt Bozeman och Virginia City. Den rutten skar med oroväckande precision rakt igenom arapaho-, cheyenne- och lakotafolkens bästa kvarvarande buffelmarker. För regionens indianer var telegrafstolparnas ”talande trådar”, som placerades ut vid North Platte 1861, ytterligare ett irritationsmoment som vittnade om civilisationens obönhörliga framfart.

Väster om Fort Laramie, vid Platteflodens nordligaste punkt, anlade armén 1862 Platte Bridge Station på sydsidan av Louis Guinards långa träbro. Smärre posteringar av liknande slag inrättades vid den här tiden för att underhålla och skydda telegraflinjen och säkerheten utmed Oregonleden. Men det var Platte Bridge-posteringen som indianerna var ute efter.

Cheyennernas raider mot isolerade nybyggen, vagnstågens boskap samt diligens- och telegrafstationer hade inte förmått att mildra den sorg och vrede de kände efter blodbadet vid Sand Creek. Tillsammans med ärrade oglalaledare som Red Cloud och Old-Man-Afraid-of-His-Horses planerade Little Wolf och Dull Knife i juli 1865 ett manstarkt tillslag mot Platte Bridge Station. Det stora lägret vid Powder Rivers grenflöde Crazy Woman Creek höll runt 1 500 krigare. Där fanns en illuster skara av präriens mest framstående kämpar.

Inte många hövdingar hade så stor erfarenhet av strid som Dog Soldier-ledaren och sydcheyennen Roman Nose. Han var i Little Wolfs ålder. I flera år hade han varit en kompromisslös fiende till de vita på prärien i Kansas, Colorado och södra Nebraska. Med de fruktade Dog Soldier-krigarna – där både cheyenner och siouxer ingick – terroriserade han de vita. Skräck, brand, plundring och ödeläggelse följde alltid i hans spår.

Det finns dessvärre inte något fullgott bildbevis på hur han såg ut, men arméläkaren Isaac Coates fick vid en krigsförhandling 1867 tillfälle att granska honom på nära håll. Coates beskriver Roman Nose som reslig, minst sex fot lång och muskulös. Han var också beväpnad till tänderna. På hans häst hängde en Spencerkarbin nerstucken i ett fodral. I ett midjebälte bar han hela fyra revolverar. Som om detta inte räckte höll han dessutom båge och pil i vänsterhanden. Mest iögonfallande var ändå den färgstarka och långsvansade fjäderskrud han brukade använda i strid.

Den hade tillverkats av cheyenneshamanen Ice (White Bull) och sades ge bäraren magiskt skydd mot kulor – förutsatt att inga tabun bröts.*

*** Den 17 september 1868 – och nio dagar framåt - utkämpades en desperat strid mellan Dog Soldier-krigare och en specialstyrka om 52 vita spejare under befäl av major George Forsyth. De vita tog betäckning vid en flat sandö i Arikaree River (Colorado). Roman Nose hade tanklöst eliminerat sin fjäderskruds skyddsverkan genom att dagen innan, i en sioux tipi, äta bröd som hanterats med ett metallföremål. Reningsriter hanns inte med. Hövdingen kastade sig ändå in striden vid sandön, sköts i ryggen, fördes bort av sina krigare, men dog samma natt.**

Indianernas marsch till grannskapet av Platte Bridge tog tre dagar och skedde ceremoniellt med de ledande hövdingarna i täten. De bar sina långa medicinpipor i händerna. Antagligen förde cheyennerna med sig de bägge sakrala stamrelikerna för att öka segerchanserna. När den färgstarka processionen nådde höjderna norr om Platte Bridge skickades krigare ut för att utforska den palissadomgärdade posteringen. Den höll vid den tidpunkten cirka 120 kavallerister. Chef var major Martin Anderson. Det stora uppådet indianer kunde säkert ha intagit posteringen genom en direktattack, men förlusterna skulle ha rakat i höjden. Man var inte beredd att betala priset. Att minimera det egna blodspillet var en krigsledares främsta uppgift.

Hövdingarna utsåg ett tjugotal krigare till lockfåglar. I öppen terräng tänkte de att blårockarna skulle vara ett lätt byte. Det inledande testet, den 25 juli, blev dock en skuffelse för indianerna. En trupp soldater red ut med en kanon i släptåg, korsade träbron, satte efter lockfåglarna, men gjorde halt innan de förlorat fortets trygga påverk ur sikte. Förmodligen var det åsynen av kanonen som höll tillbaka krigarna. En grupp soldater som just höll på att laga telegraflinjen söder om floden invecklades dock i en kort eldstrid. De slapp undan med blotta förskräckelsen.

Natten till den 26 juli utarbetade hövdingarna en listig plan för att snärja blårockarna. Förmodligen vägde Little Wolfs ord tungt. Innan det dagades lade sig en större grupp Dog Soldier-krigare och arapahoer i försåt i buskagen omedelbart norr om träbron över floden. De skulle skära av blårockarnas reträttmöjligheter till fortet så snart samtliga soldathästar klapprat över bron. Dessutom samlades två större krigargrupper norr och nordväst om höjderna. De kunde överblicka vad som hände nere vid bron och ingripa om vagnståg närmade sig posteringen.

Major Anderson svävade i okunnighet om indianstyrkans faktiska storlek. Dagen innan hade hans män bara utväxlat en kort skärmytsling med lockfågelsgruppen. Vad Anderson däremot visste var att proviantvagnar nu banade sig väg från väster, från Sweetwater Station mot Upper Platte Bridge. Även om indianerna bara utgjordes av några tiotal krigare kunde den klena

soldateskorterna få problem. Därför lät Anderson omkring klockan 07.30 på morgonen beordra ut den unge löjtnanten Caspar Collins med 25 beridna Ohio-kavallerister för att eskortera in vagnståget. Med revolvern i högerhanden och tyglarna i den vänstra red löjtnanten i makligt tempo över bron, nervöst spejande till höger och vänster. Att han inte upptäckte de delvis beridna krigare som låg i bakhåll i den sparsamma vegetationen runt bron är ett mysterium.

När ljudet från soldathästarnas hovar mot den slitna träbron tystnat slog fällan igen. Krigarna skockades snabbt, tjutande och vapenviftande bakom den sista kavalleristen. Och över höjdkammarna välldes vågor av mustanger och stridslystna krigare fram. Den lilla soldattruppen med Collins i täten drabbades av panik. Krigarna blockerade reträttvägen. Blårockarna attackerades från alla håll och kanter. Med dödsångest brännande i tinningarna kastade ändå Collins om sin springare med kurs mot träbron. Men hans stund på jorden var ute. En välriktad pil borrade sig fast i hans panna och blod murade igen hans ögon. Han tappade fästet i stigbyglarna. Vilt skenande med Collins hängande som en trasdocka över hästhalsen fångades djuret in av krigaren Slow Bull. Löjtnanten gled död till marken. Striden övergick i handgemäng.

Under tiden hade major Anderson skickat ut löjtnant Henry Bretney med 40 man och en artilleripjäs. De tog sig springande fram till det norra brofästet. Där gick de i ställning och sköt mot indianerna, men var rädda att träffa Collins män. Som genom ett under lyckades ändå 20 av kavalleristerna manövrera sig ut. Åtta stycken sårades av slag från tomahawker, yxor, klubbor, knivar, lansar och kulor. När de stormade tillbaka över träbron mot posteringen täckte löjtnant Bretneys manskap återtaget. Kvar på valplatsen låg Collins och fyra av hans män döda.

Om Little Wolf tog aktiv del i striden eller om han nöjde sig med en dirigentroll är obekant. Hans ansvarsfulla ställning som Sweet Medicine-hövding och folkvärnare kan ha inneburit att det inte ansågs lämpligt att han i tid och otid riskerade sitt liv. Det finns heller inget som tyder på att fredsbenägne Dull Knife spelade någon framskjuten roll vid Platte Bridge. Förmodligen övervakade han bataljen från höjderna.

Medan striden med Collins män höll på att ebba ut anlände hövdingarnas spejare med underrättelsen att en mindre vagnskolonn stävade mot Platte Bridge Station västerifrån. Det rörde sig om fem mulförspända vagnar, beledsagade av sergeant Amos Custard och ett tjugotal soldater. De hade lämnat Sweetwater Station dagen innan. På vägen stötte Custard på en kavalleripatrull som varnade honom för att fortsätta. "Det vimlar av indianer vid Platte Bridge", fick han veta. Men Custard viftade bort den alarmerande uppgiften. Han ville hinna fram med vagnarna så fort som möjligt. Någon kilometer från posteringen uppfattade hans grupp skottsälvor i fjärran. Custard avdelade fem beridna soldater för att ta reda på vad som pågick. De satte av mot posteringen, men hann inte långt förrän de utsattes för beskjutning. När allt flera indiankrigare dök upp såg

blårockarna som sin enda chans att försöka korska floden. Tre av dem lyckades helskinnade ta sig över vattnet och sätta sig i säkerhet i fortet. De två andra soldaterna fastnade i kvicksanden och blev snabbt nergjorda. Roman Noses bror, Left Hand, sköts till döds vid strandbrinken.

Medan detta pågick piskade kuskarna på mulspannen och tog sig upp till en plåtå där de i all hast bildade en vagnsborg. Soldaterna staplade upp sadlar och annat som kunde tjäna som skydd under vagnarna. Skocken av indiankrigare tätnade för varje sekund. Hettan fick soldaterna att drypa av svett när de frenetiskt försökte gräva ner sig i präriesanden. Vagnarnas trävirke och kanvashöljen var snart späckade av pilar. De skriande mulorna försökte slita sig loss när de träffades av projektilerna. Från sina positioner under vagnskorgarna avlossade kavallerister och kuskar en stadig eld med sina karbiner. Soldaterna var helt inringade. Somliga krigare ålade sig närmare de vita. Till häst var de alltför lätta måltavlor.

Striden pågick en halvtimme utan att något avgörande inträffade. I det ögonblicket uppenbarade sig Roman Nose iförd sin praktfulla fjäderskrud. Han tog genast kommandot och fick krigarna att rulla fram stenar och stockar mot vagnarna. I skydd av dessa drogs snaran åt. Plötsligt slog svart rök upp. En av vagnarna hade fattat eld. De vitas eldgivning mattades. En efter en tystnade bössorna. Efter ett tag beslöt Roman Nose att storma vagnsborgen. På ett givet tecken rusade ett par hundra tjutande krigare fram för att göra slut på de blårockar och kuskar som fortfarande bjöd motstånd. Ett par av angriparna störtade ihjälskjutna till marken alldeles in på vagnarna. Allt var över. Inte en enda försvarare visade tecken på liv.

Men ”segern” blev dyrköpt. Vissa källor gör gällande att cheyennerna förlorade åtta krigare medan lakotakontingenten lämnade bataljen med sex döda (det verkliga antalet dödsoffer var sannolikt högre). De sårade uppgick till minst ett tjugotal. Så upprörda var indianerna över de ovanligt höga förlustsiffrorna att de – efter att ha stympat och bränt de vitas kvarlevor fastspända vid vagnshjul – kastade bort de skalper man tagit.

Det som var tänkt som en hämndaktion för Sand Creek-katastrofen slutade i bitterhet och pånyttfödd vrede. Segerdansen, som folket i hembyarna sett fram emot, ställdes in. I stället skar kvinnorna sina armar och ben som tecken på saknad och sorg. Little Wolf och Dull Knife red tillbaka till Crazy Woman Fork. En annan grupp krigare red österut, förbi Fort Laramie, och angrep en diligenstation. Där stillade de sitt heta blod med att döda fyra vita män och en kvinna. Dessutom kidnappade de en 15-årig flicka och ett spädbarn innan de red norröver.*

* Armédepartementet Missouri's chef, general John Pope, lät 21 november 1865 döpa om Platte Bridge Station till Fort Caspar för att hedra minnet av den döde löjtnant Caspar W Collins, 11:e Ohiokavalleriet. Fort Caspar evakuerades den 19 oktober 1867 sedan Fort Fetterman anlagts söder om North Platte River, cirka åtta mil

österut och närmare Fort Laramie. Fort Caspars palissader och byggnader tillsammans med Guinards träbro brändes av indianer så fort armén evakuerat platsen. Fort Fetterman blev en viktig resursdepå och avstampspunkt för arméns fortsatta aggressionskrig mot indianerna i nordlandet.

Man kan lätt föreställa sig att händelserna vid Platte Bridge Station befäste Dull Knifes defaitism. Var inte nordcheyennernas kamp mot de vita i längden dömd att misslyckas? Kunde man inte vinna freden även om man gav upp kriget? Dull Knife föreföll nu benhårt inställd på att hålla sig själv och sina anhängare utanför konflikterna med de vita. I likhet med Sweet Medicine-hövdingen älskade han sina höglänta hemtrakter mellan Big Horn-bergen och Powder River. Little Wolf var dock inte beredd att kasta in handduken och avstå ens en tumsbredd mark utan strid. Inte än. Dull Knife skulle de följande åren ambulera mellan buffelmarkerna, oglalaagenturen och handelsbodarna. Om vilttillgången var god kunde försommarens och höstens stora jakter på buffel, vapiti, antiloper och hjortar förse nordcheyennerna med nästan allt de behövde för att klara vintern. Det gav kvinnorna en chans att bereda skinn för byteshandel med de vita. Folket hade numera svårt att klara sig utan fabricerat gods, som krut, kulor och nya bössor eller reservdelar till gamla. Om jakten misslyckades återstod bara två valmöjligheter: antingen hålla till godo med regeringens godtyckligt utdelade förnödenheter – eller svälta. Men många nordcheyenner, bland dem Little Wolf, upplevde det som förödmjukande att behöva äta smulor från regeringens bord. Att skuldsätta sig hos handelsmännen var inte heller något lockande alternativ. Än så länge trodde hövdingen fullt och fast att cheyennealliansen kunde hålla blårockarna stängna. Att det skulle vara möjligt att fortsätta det traditionella liv Sweet Medicine en gång stakat ut.

I Washington DC planerade samtidigt regering och kongress för rekonstruktionen av södern efter inbördeskriget. Även om de styrande formellt upphävt *det svarta slaveriet* vägrade de att se den moraliska och mänskliga paradox som låg i det hänsynslösa raskrig som likväl fördes mot västerns indianer. Där kollapsade alla humanitära hänsyn. Inte ens USA:s krigslagar om skydd för ickestridande och civila omfattade urfolken.

En faktor av avgörande betydelse för en forcerad vit kolonisering av västern var de beslut som fattades av Lincolnministären i början av 1860-talet. De transkontinentala järnvägarna skulle förbinda öst med väst, befordra kommersen och låta farmarna plöja upp indianmarken. Ranchmännens fläckiga boskap och hästhjordar skulle ta över bufflarnas beten. I den processen stoppade regeringen bildligt talat miljontals hektar gratismark i fickorna på mer eller mindre skrupelfria järnvägsspekulatörer. Det var en svindel av astronomiska mått, där kongressmän såg till att få sin beskärda del av kakan. För prärienomaderna innebar järnvägarna det definitiva slutet på en livsstil.* Tågen gick i skytteltrafik för att transportera vita buffeljägare till västerns centrala

* **Kansas Pacific Railway** började byggas från **Kansas City** i september 1863 för att nå fram till **Denver** i juni 1870. Två månader senare knöts **Union Pacific Railroad** samman med **Kansas Pacific** via en bibana mellan städerna **Denver** och **Cheyenne**. Rälsläggningen för **Union Pacific Railroad** påbörjades i **Omaha** i juli 1865. I december 1866 nåddes **North Platte River**. Banan fortsatte genom södra **Wyoming** och anslöt **Fort Steele** (nära **Rawlins**) i juli 1868. Den 10 maj året efter, 1869, var den första transkontinentala järnvägen klar. Då kopplades **Central Pacific Railroad**, som utgått från **Sacramento** (**Kalifornien**) 1863, ihop med **Union Pacific** i norra **Utah**.

och södra prärier. Utslaktningen av viddernas ståtliga monarker gick i ett rasande tempo. Sedan kylvagnen uppfunnits på 1870-talet kunde ben, kött, tungor och råhudar enkelt fraktas till processindustrier i östra USA. När avskjutningen nådde sin kulmen yttrade general **Sheridan** förnöjt att ”de professionella vita buffeljägarna på några få år åstadkommit vad som inte varit möjligt för armén på 30”! Efter 1875 fortsatte destruktionsen av buffelhjordarna norrut.

Den kluvna tungan

USA:s federala ekonomi var hårt ansträngd efter den åderlåtning som inbördeskriget inneburit. Förutom att upprätthålla ordningen i södern ägde trupperkort och vakthållning för järnvägsrallarna i västern högsta prioritet. Det slukade manskap. Var skulle regeringen finna nytt finansiellt bränsle för nationens fortsatta marsch västerut? Kanske var den gula metallen lösningen?

Redan på 1850-talet hittades guld i Montana, men det var på 1860-talet som guldrushen i den blivande delstaten formligen exploderade. I slutet av juli 1862 vaskade ett gäng gulddletare från Colorado fram den ädla metallen i bäckar runt Bannack (spökstad idag). I maj året efter gjordes guldfynd i Alder Gulch, embryot till Virginia City. Nya fyndplatser upptäcktes sedan i rask följd. En strid ström av gulddletare, handelsmän, lantbrukare och ranchmän etablerade sig snart i regionen, speciellt i den bördiga Gallatindalen. Från öster tog de sig som regel fram via Missourifloden eller landvägen norr om floden. Men röster höjdes för en kortare landförbindelse som anslöt till Oregonleden vid North Platte River.

1863 ledde den garvade trappern och vägvisaren Jim Bridger de första emigranterna över en led som han själv stakat ut. Den nya rutten utgick från North Platte och löpte via Big Horn Mountains västra fot vidare norrut till guldfälten i Montana. Bridger valde västsidan av bergen eftersom han visste att nordcheyennekoalitionen till varje pris skulle försvara sina buffelmarker öster om bergen. Men Bridgertraden uppfattades som onödigt lång och besvärlig, och den steniga terrängen slet på vagnshjulen. Dessutom saknades väsentligen betesmark och dricksvatten längs vägen.

Samma år togs en betydligt lättare led i bruk öster om bergen, men på indianskt fördragsland. Den kartlades av Montanapionjärerna John Bozeman och John Jacobs. Rutten stack av i nordvästlig riktning från övre North Platte och Oregonleden för att sluta i Virginia City. Redan 1864 fanns det 30 000 gulddletare i Montana. Det året visade sig i efterhand vara det hårdast trafikerade över Bozemanleden fastän den fortfarande saknade militär vakthållning. Men det skulle bli ändring på det.

De som passerade Fort Laramie vid den här tiden möttes av skakande syner. Armén hade statuerat varnande exempel genom att vid pålar hänga indianer som straff för att räderna i regionen fortsatte. I april 1864 tvingades en krigshövding från nordcheyennernas Elkhorn Scrapers-sällskap, Big Crow, att bestiga schavotten. Något senare utsattes oglalahövdingarna Black Foot och Two Face för samma procedur. De fick hänga kvar i galgarna tills de ruttnade och benpiporna föll ner. Den

skymfliga behandlingen av Big Crow tog säkert Little Wolf särskilt hårt eftersom de tillhörde samma krigarsällskap. Det gav Sweet Medicine-hövdingen ytterligare hämndmotiv.

Överstelöjtnant William O Collins*, stationerad vid Fort Laramie, såg bara en militär lösning på "rädgisslet". Han skriver följande i en rapport daterad 15 februari 1865: " ... det enda

*** Som framgått stupade senare på året överstelöjtnantens 20-årige son, löjtnant Caspar Collins, vid Platte Bridge Station.**

verksamma botemedlet mot de nordliga indianernas fientligheter måste vara att förlägga posteringar i hjärtat av deras buffelmarker. En hastig operation, hur framgångsrik den än är, utgör bara en tillfällig läxa, medan närvaron av betydande, permanenta trupper, där indianerna är tvungna att leva och finna sin näring, snart skulle få dem att söka fred och acceptera de villkor som regeringen finner lämpliga." Collins gav ett konkret förslag: Varför inte förlägga ett fort "någonstans vid Powder River"? Arméledningen var faktiskt inne i samma tankebanor. Men först ville man utdela ett kännbart slag mot nordcheyennealliansen.

Det blev den dittills största militäroperationen mot "de fientliga" i deras eget land. Men oddsen för framgång var dåliga. Regionen var bristfälligt utforskad och kartlagd. De tre utsända militärkolonnerna skulle enligt planen koordinera sina rörelser med hjälp av beridna kurirer och sammanstråla långt västerut, vid någon flodmynning längs Yellowstone. Först ut, den 1 juli 1865, var överste Nelson Cole på högerflygeln. Han lämnade Omaha med 1 400 beridna soldater och ett batteri fälthaubitsar för att marschera åt nordväst och runda Black Hills. Den andra truppenheten, överste Samuel Walkers 600 man kavalleri, red ut från Fort Laramie den 5 augusti och gick i nordostlig riktning. Tanken var att Coles och Walkers män skulle driva indianerna västerut mot brigadgeneral Patrick E Connors* kavalleri och 179 pawnee- och omahaspejare. Connors kommando hade lämnat Fort Laramie och fortsatt norrut längs Bozemanleden redan den 30 juli.

*** Irlandsfödde P E Connor (1820–1891) var känd som en hänsynlös indianjägare sedan han den 29 januari 1863, vid Bear River (nuvarande Preston) i Idaho, med två haubitskanoner och 260 man volontärer Kaliforniainfanteri och -kavalleri, slaktat hövdingen Bear Hunter och cirka 250 shoshoner i hövdingens sjuka och svältande läger. Över hälften av byns invånare dödades och inga vapenföra män skonades. För den operationen befordrades Connor från överste till brigadgeneral.**

Vid övre Powder River avdelade Connor 200 man rytteri under ledning av 6:e Michigankavalleriets chef överste James H Kidd för att resa och bemanna ett fort som skydd för trafiken på Bozemanleden. Anläggningen skulle också fungera som förrådsbas för Connors

kampanj. Risken för indianska bakhåll och överfall ökade ju närmare Big Horn-bergen man kom. De vita resenärerna, deras vagnar och dragdjur var verkligen i behov av all militäreskort de kunde få. Dessutom skulle rutten upp till Montana och Virginia City regelbundet avpatrulleras.

Den postering överste Kidds män reste placerades av strategiska skäl på en platå väst om floden, och som byggnadsvirke användes cottonwoodträd som höggs ner utmed flodsidorna. Fortet mätte i färdigt skick 36 meter i fyrkant och omgavs av en 2,5 meter hög palissad. För överblick och försvar av närterrängen uppfördes timmertorn vid tre av anläggningens hörn. Först kallades bastionen Fort Connor, men den döptes om till Fort Reno den 11 november 1865. Efter att ha lämnat kvar överste Kidds mannar fortsatte general Connor efter en vecka norrut med sin resterande styrka, som bestod av cirka 550 man kavalleri jämte indianspejare.

Under tiden stötte Walkers trupper på Coles manskap vid Little Missouri River. Tillsammans sökte de sig fram mot Yellowstonefloden. Utan att ha etablerat kurirkontakt med Connor på vänsterflygeln råkade de i svårigheter när de försökte korsa det labyrintartade och sterila Badlandsområdet och gå västerut. Någon kilometer från soldaternas bivack angreps deras häst- och muljord om flera tusen djur av 300 minneconjou-, hunkpapa- och sans arc-siouxer. Räden, som ägde rum den 1 september, slog ner som en blixt från klar himmel. Sex vaktposter stupade för en skur av pilar. Utan egna förluster försvann krigarna vindsnabbt utom synhåll med en del av soldaternas hästar och mulor.

Indianerna hade också vädrets makter på sin sida. Himlen mörknade och åskstormar slog till med iskalla nattregn och hagel. Marken förvandlades till lervälling mellan salviabuskarna och det tunna präriegräset. Vid Mizpah Creeks utlopp i Powder River dukade ett par hundra avtärda mulor och hästar under i en nattlig storm med orkanvindar.

Cole och Walker gick söderut. I gryningen den 5 september invecklades trupperna i en tre timmar lång eldstrid med inemot tusen krigare från nordcheyennealliansen. Dog Soldier-kämpen Roman Nose – troligen iförd sin fladdrande fjäderskrud – red oförfärat upp framför blårockarnas knallpåkar utan att träffas. Endast med hjälp av kanonbatteriet höll soldaterna stånd. Egendomligt nog inskränkte sig de indianska förlusterna till en enda äldre krigare. Motståndarna räknade in flera döda. Efter striden gav sig nordcheyennerna av mot Black Hills. Samtidigt fortsatte siouxerna att terrorisera blårockarna. Dock utan påtagliga resultat.

Natten till den 9 september slog en vinande hagel- och snöstorm till mot Coles och Walkers alltmera demoraliserade trupper. Soldaternas skodon var utslitna och vätan limmade fast kläderna vid kroppen för att sedan stelna av köld. Runt 400 hästar och mulor dog den natten. Och provianten var på upphällningen. Soldaterna skar köttstycken från slaktade hästar för att rosta över eldarna.

Den 15 augusti (1865) fick general Connors förtrupp – ett femtiotal pawneer ledda av kapten Frank North – upp ett hett spår. Pawneerna kunde utläsa att ett fyrtiotal mustanger och en travoissläpa nyligen passerat. I gryningen dagen därpå upptäckte indianspejarna en avlägsen rökpelare. En grupp nordcheyenner, som just höll på att bryta läger, såg snart pawneerna komma ridande och flydde hals över huvud med fiendens mustanger hack i häl. Några av cheyennerna hanns upp och dödades.

General Connor skrev i sin rapport: ”Ett detachment pawneescouter upptäckte och jagade en grupp om 24 cheyenner, som återvänt från postvägen [Bozemanleden] med skalper och stulet gods ... efter en kort eldstrid dödades samtliga. Förlusterna på vår sida blev endast fyra hästar. Vi tog 29 djur [hästar och mulor] ...” Soldaterna fann bland annat fyra armé- och diligenshästar, två kavallerisadlar och klädespersedlar från vita kvinnor och barn. Men sannolikt överdrev Connor cheyennernas manfall.

Indianernas egen version låter berätta att det var Yellow Woman – yngre dotter till förre pilförvaltaren White Thunder – med fyra krigare som red före huvudgruppen av cheyenner när de upptäckte ett par indianer på en kulle. De senare viftade med filter och lockade de fem intet ont anande cheyennerna närmare. Försent insåg de sitt misstag. Pawneerna störtade tjutande fram med sina repeterkarbiner. Yellow Woman och de fyra cheyennekrigarna var chanslösa. På avstånd såg fränderna vad som hände. Kvickt som tanken kastade de sig upp på sina fräscha mustanger och gav sig av. Packhästarna och -mulorna med plundringssgodset föll i pawneernas händer. De red upprymda tillbaka med de blodiga cheyenneskalper de tagit.

Den 22 augusti fortsatte general Connors huvudstyrka åt nordväst utmed Bozemanleden. Connor hoppades att kunna sammanstråla med Cole och Walker nära Tongue Rivers utlopp i Yellowstonefloden. Generalen anade inte att deras trupper var nära ett fullständigt sammanbrott. Och det berodde inte enbart på vädrets makter och ”fientliga” indianer. En del av Coles och Walkers kavallerister hade värvats till nordstatsarméerna för att slåss i inbördeskriget. Den tiden hade nu löpt ut och de ville snarast återvända hem. Otåligheten stegrades av att de aldrig hade räknat med att bekriga urfolken. Dessutom fanns där sydstatssoldater som frigetts först sedan de svurit trohet mot unionen och således tvingats in i leden. Det gick så långt att Coles och Walkers officerare tvingades använda vapenhot för att upprätthålla ordningen och undvika allmänt myteri.

Medan Connors män bivackerade vid en sydlig utlöpare av Tongue River, Prairie Dog Creek, red kapten North med pawneescouterna på ett spaningsuppdrag norrut. De fann snart ett brett spår av hästar och släpor som visade sig leda fram till Wolf Creek, en mindre flodfåra vid Tongue River. Pawneerna konstaterade att det rörde sig om ett stort läger nordarapahoer, kanske 150–200 tipis eller 700–800 själar, anförda av hövdingen Black Bear. När nyheten nådde Connor lät han ofördröjligen sadla upp en grupp kavallerister, troligen ungefär 250 man. De hade 4–5 mil fram

till arapahoby. På vägen dit anslöt ett 80-tal pawneespejare. Generalens män red hårt genom natten. Tidigt på morgonen den 29 augusti siktades byn.

Ett par dagar tidigare hade nordcheyennen Little Horse, som var gift med en arapahokvinna, sett blårockar röra sig mot Tongue River. Men hans varningar mottogs med skepsis i arapahoby. Själv tog han inga risker utan drog genast iväg med sin familj.

Inte många indianer var på benen när Connors kanonbatteri under major Nicholas O'Briens befäl fyrade av de första projektilerna in bland arapahoernas skintält. Pawneerna ringade snabbt in byns mustanger, cirka 700 djur. Försvarna tvingades slåss till fots när kavalleriet dundrade in bland tälten. Kvinnor och barn flydde i panik, men inte alla. Kapten Henry Palmer berättar: "Jag var mitt i byn och stred på nära håll med män som kvinnor. Åtskilliga av de senare kämpade lika tappert som sina 'vilda herrar'. För kvinnor och barn var det en olycka att våra män inte hade tid att rikta sin eldgivning ... [kvinnor och barn låg bland de] döda och sårade."

En större grupp värnlösa kom undan genom att gömma sig i buskar och snår nära Tonguefloden. Kavalleristerna var upptagna av att jaga beridna arapahoer samtidigt som pawneerna glömde allt annat för att sno åt sig så många hästar som möjligt. Inne i byn gjorde arapahoerna heroiska försök att driva ut blårockarna, men lägret var snart i Connors händer. Generalens män gick sedan runt och samlade souvenirer i hyddorna. De tält som inte slitits sönder och fattat eld av den inledande kanonelden brändes nu upp med allt innehåll av torkat kött, buffelmantlar och filter. Blårockarna lämnade byn med ett tjugotal fångar, kvinnor och barn, som dock senare frigavs. Connor återvände till sina vagnar vid Prairie Dog Creek. Med sig förde han sina sju sårade samt två soldater och tre indianscouter som stupat. Kapten Palmer uppskattade arapahoernas förluster till så mycket som 63 döda, däribland en son till hövdingen Black Bear.

Djupt oroad över vad som kunde ha hänt Cole och Walker skickade Connor den 8 september iväg kapten Luther North med 50 pawneer för att söka efter dem vid Powder River. North återkom tre dagar senare och rapporterade att de stött på hundratals döda och slaktade kavallerihästar och mulor. I det läget ropade Connor fram två frivilliga soldater, korpral Charles L Thomas och ytterligare en kavallerist, som tog med sig två pawneer för att lokalisera Cole och Walker och guida deras trupper till Fort Reno i söder. Volontärerna lyckades undgå upptäckt och fann till sist de svältande och utmattade soldaterna den 15 september. Trots sitt eländiga tillstånd tog sig blårockarna, utan påhälsningar från fientliga indianer, fram till Fort Reno på ett par dagar.

För Cole och Walker var kampanjen mot nordcheyennekoalitionen ett rent fiasko. Det enda de åstadkommit var att reta upp "de fientliga" och blåsa under deras stridsmoral och beslutsamhet att föra kampen vidare. Ett otal hästar och mulor stämplade med arméns bomärke dukade under, och mängder av vapen och ammunition gick till spillo. Kostnaderna för armén och

staten var kännbara. Överste Cole försökte mildra verkningarna genom att fantasifullt hävda att man skjutit ihjäl 200 indianer! Löjtnant Charles Springer gissade att det rörde sig om en tiondel. Överste Walker, för sin del, vågade inte ens gå ed på att han hade sett en enda ”fientlig” indian falla död till marken.

Det som var ett nederlag för armén var en vinst för krigsfalangerna inom nordcheyennealliansen. Allt flera unga krigare och vacklande hövdingar slöt upp bakom populära motståndskämpar som Sweet Medicine-hövdingen Little Wolf och oglalaledaren Red Cloud.

Under de här åren spelade Red Cloud (*Makhiyaluta*) – särskilt i de vitas ögon – en nyckelroll för händelseutvecklingen i Powder River-regionen. Han föddes 1821 som son till bruléhövdingen Lone Man och modern, oglalan Walks-As-She-Thinks. Platsen var Blue Water Creek i Nebraska. Modern var dotter till Old Smoke, en av stammens två ledande hövdingar. Den andra hövdingen var Bull Bear, en tyrannisk sälle. Den senare låg ständigt i fejd med Old Smokes Bad Face-band. Vid ett tillfälle dödade Bull Bear rivalens favorithäst. Unge Red Cloud beslöt att hämnas. 1841 utbröt ett storgräl som urtartade i en strid där Bull Bear dödades. Det sägs att Red Cloud personligen dräpte hövdingen. Antagligen skedde det under rusets inflytande. Det som hänt splittrade de bägge oglalabanden i en nordlig gren under Old Smoke och en sydlig.

Armén och de vita vid North Platte River förknippade snart Old Smokes anhängare med bandets främsta krigsledare – Red Cloud. Hans skalpskjorta skulle i sinom tid bära ett åttioalv hårtofsar från i huvudsak andra stammar.* När Old Smoke 1864 avled övertog hans son formellt rollen som ledare, men i praktiken var det Red Cloud som blev Bad Face-gruppens och nordliga oglalas främsta språkrör. Den aktade oglalahövdingen Old-Man-Afraid-of-His-Horses höll sig i bakgrunden, även om han stödde krigsfalangen mot de vita.

* En del av skalperna kan dock Red Cloud ha bytt till sig, vilket alls inte var ovanligt.

Carringtons ”cirkus”

Regeringen i Washington DC var kluven. Inrikesministeriet med Indianbyrån låg som vanligt i luven på krigsministeriet och armén. Efter den misslyckade kampanjen mot nordcheyenner och lakotasiouxer var operationer med rörliga trupper för ögonblicket avskrivet. I den atmosfären vädrade Indianbyrån och de reformsinnade ”urfolksvännerna” en chans att kasta in en fredstrevare. Om de stridslystna indianerna lockades till fördragsbordet kunde det innebära en avsevärd budgetbesparing och rädda människoliv, resonerade man. Men på något sätt måste regeringen och armén skydda resandeströmmarna utefter Bozemanleden. Fort Reno kunde inte klara den saken på egen hand. Så varför inte försöka eliminera hoten med fredliga medel?

Armén var av en annan uppfattning. Utan någon som helst hänsyn till Laramietraktaten (1851) var dess ledning beredd att ytterligare militarisera det Red Cloud kallat ”indianernas sista jaktmark”. Där härskade ännu orörd vildmark. Det var en av kontinentens mest artrika regioner. Sagolika bestånd av buffel, vapiti, gaffelantiloper, svart- och vitsvansade hjortar, grizzly- och svartbjörnar, grå- och prärievargar, rödrävar, pumor och tjockhornsfår strövade längs bergssidor och vattendrag, genom barrskogsdungar och kanjoner, över åsryggar och ett ständigt böljande präriesceneri. Faunan utgjorde en formlig visthusbod för indianerna. Det skulle till stora offer och mycket blod på ömse sidor för att slita det ur händerna på ursprungsfolken.

År 1866 utsågs den 57-årige brigadgeneralen Philip St George Cooke till Plattedepartementets chef. Han löd närmast under Missouridivisionens chef, generalmajor William T Sherman. Cooke var en veteran i västern, med decennier av fälttjänst på meritlistan. Med hänsyn till det potentiellt explosiva läget i Powder River-landet var dock Sherman måttligt förtjust över krigsministeriets val av Cooke. Han hade hellre sett en yngre kraft på chefsstolen i Omaha.

Våren 1866 beordrade Cooke överste Henry Beebe Carrington (1824–1912) att ersätta volontärerna vid Fort Reno med reguljära trupper från 2:a bataljonen av 18:e infanteriregementet. I uppdraget ingick även att anlägga och bemanna två nya fort vid Bozemanleden.

Den småväxte och svartskäggige skrivbordsöversten Carrington var illa rustad för det som väntade. Västern skulle visa sig vara ett främmande element för hans byråkratiska läggning. Förmodligen hade han aldrig träffat på någon livs levande urinvånare.

Carrington växte upp i en välbärgad familj i Connecticut. År 1847 avlade han en examen i juridik vid Yale University. Året efter flyttade han till Columbus i Ohio för att praktisera som advokat. Han slöt fruktbara förbindelser i höga politiska kretsar och ledde den republikanska partiorganisationen i Ohio. Vid inbördeskrigets utbrott erhöll Carrington ett typiskt politiskt

förordnande som överste för 18:e infanteriet i den reguljära nordstatsarmén. I stället för att delta i inbördeskrigets blodiga fältslag ägnade han sig åt rekrytering av soldater, utrustning och logistik. Han mönstrades ut 1865, men återkom året därpå som överste för 2:a bataljonen 18:e infanteriet.

När general Sherman i början av maj inspekterade Fort Kearney (Nebraska) mötte han Carrington, som nyligen anlant för att organisera den förestående expeditionen. Där fanns även överstens maka Margaret (född 1831), parets unga söner James och Harry samt familjens afroamerikanska betjänt ”George”.

Margarets far, Joseph Sullivant, var en litteraturälskare och tillhörde grundarna av Ohio State University i Columbus. Margaret fick en god utbildning och ärvde sin fars litterära intressen. År 1851 gifte hon sig med Henry. Fyra av parets sex barn dog i tbc vid tidiga år. Sjukdomen låg antagligen latent hos Margaret.

Hennes intellektuella böjelser fångade genast Shermans nyfikenhet. Han försökte dämpa den oro hon kände över att kasta loss från civilisationen för att möta det okända. Men som den viktorian och officershustru hon var satte hon makens militära karriär i första rummet. Hon var beredd att göra de uppoffringar som krävdes. Hur långvarig vistelsen skulle bli visste ingen. För att muntra upp henne föreslog Sherman att hon kunde förströ sig med att föra dagbok över det hon såg och upplevde i ”det exotiska och vilda” Powder River-landet. Det var en idé som slog rot.*

*** Två år före sin död i tbc, 1868, gav Margaret ut sina memoarer från tiden i västern: *Ab-sa-ra-ka: Home of the Crows*. Boken har blivit en klassiker. Hennes beskrivningar av urfolken lider dock av tidens allmänt hållna fördomar och stereotyper. Den tenderar också att fungera som partsinlägga och försvarsskrift för makens agerande vid Fort Phil Kearny 1866.**

Den tveeggade kurs regeringen och armén slagit in på skulle bli ödesdiger. Sherman lät sig dock övertygas av de överoptimistiska tongångar som levererades av överste Henry Maynadier vid Fort Laramie. Översten påstod sig veta att oglalakämpen Red Cloud och ”den upproriska” nordcheyennealliansens ledare var redo att diskutera fredsvillkor för att slippa en ny svältvinter i nordlandet. I så fall, menade Sherman, var ingen skada skedd om nya arméposter uppfördes där. De kunde tjäna som ytterligare påtryckningsmedel, och i vilket fall som helst måste vagnstågen utmed Bozemanrutten skyddas, resonerade han. Vad Maynadiers fredskurirer inte berättat för indianerna var förstås att armén planerade en ny framstöt i hjärtat av buffelmarkerna.

Carringtons ”cirkus” – som överstens välutrustade expedition ironiskt benämndes – lämnade Fort Kearney och banade sig väg västerut uppför Plattefloden, för att den 13 juni bivackera

utanför Fort Laramie. Där pågick sedan två veckor tillbaka freds- och fördragsförhandlingar med nordcheyenner, nordarapahoer och lakotasiouxer.

Den federala kommissionen, som anlant 30 maj, leddes av Indianbyråns EB Taylor. Kommissionens avsikt var att få stopp på indianernas oavbrutna räder längs Bozemanspåret genom att i utbyte erbjuda årlig proviant och föda. Emigranternas avskjutning av bytesdjur längs leden skulle förbjudas, lovade Taylor. (Detta hade indianerna hört förr!) Inga formella protokoll fördes dock. Red Cloud och Old-Man-Afraid var redan på plats. Senare red även nordcheyennernas fredsivrare Dull Knife dit. Sweet Medicine-hövdingen Little Wolf lyste dock med sin frånvaro.

Men fredsförhandlingarna fick ett abrupt slut. På väg till Fort Laramie ska överste Henry Carringtons kolonn ha mött den fredssinnade bruléhövdingen Standing Elk. Utan att grubbla över hur saken kunde tolkas i ”de fientligas” öron förklarade Carrington att han hoppades att de posteringar han var på väg att bygga vid Bozemanleden skulle förhindra fortsatta strider mellan indianer och vita. Standing Elk informerade genast Red Cloud om saken. Alla fördämningar brast. När Red Cloud konfronterade Taylor med den nya uppgiften utlöste det ett häftigt meningsutbyte. Det slutade med att hövdingen i vredesmod hastigt lämnade mötet, med löftet om att trappa upp stridshandlingarna om blårockarna gjorde allvar av sina planer. Fort Reno var ju redan en nagel i ögat på indianerna.

De hövdingar som skrev på regeringsfördraget var i huvudsak länge sedan pacificerade hövdingar. Flera av dem levde inte ens i Powder River-landet. Dull Knife tvekade i det längsta. Men han återkom till Fort Laramie och skrev på fördraget den 11 oktober 1866. Enligt avtalet skulle Dull Knifes folk få ut motsvarande 15 000 dollar per år över en tjugoårsperiod. (Avtalet upphävdes dock redan två år senare, 1868, när ett nytt Laramiefördrag ingicks.) I likhet med Red Cloud såg Little Wolf de vitas dubbelspel som en lömsk provokation och krigsförklaring. Var de nya fortens ett uttryck för regeringens och blårockarnas avsikt att slutgiltigt lägga beslag på deras hemtrakter och sista jaktmarker? Little Wolf kunde inte uppfatta det på annat sätt. Det blåste under motståndskoalitionens patriotiska glöd. Med alla sinnen på helspänn skulle de varje dag och stund följa blårockarnas fortsatta rörelser i nordlandet.

Den 17 juni 1866 ringlade överste Carringtons vagnskolonn iväg från Fort Laramie. Med endast 700 soldater av 2:a bataljonen av 18:e infanteriet – där hela 500 vara oerfarna rekryter – skulle han bemanna ”Bergsdistriktets” tre arméposteringar. Med omoderna bössor, brist på ammunition och för få och undermåliga hästar var förutsättningarna för företaget allt annat än gynnsamma. För att förströ officerare och manskap i ödemarkens isolering och bryta monotonin förde Carrington med sig en 25 man stark musikkår. Medan musikkåren bar sjupatroners Spencerkarbiner var infanteriet

utrustat med gamla, mynningsladdade enskottsgevär av Springfieldtyp som var tidsödande att ladda. Från Fort Kearney förde Carrington även med sig slättermaskiner och ångdrivna sågverk. Vid Fort Laramie hade översten enrollerat den erfarne vägvisaren Jim Bridger, den afroamerikanske tolken Jack Snead som levde bland nordcheyennernas fiender pawneerna, samt mulatten och trappern James P Beckwourth som var ingift i crowstammen.

Så snart Carrington börjat den makliga marschen norrut följdes den på avstånd av vaksamma indianska ögon. Utan missöden nådde följet Fort Reno vid övre Powder River den 28 juni. Fortet som börjat förfalla skulle sättas i brukbart skick och utökas. Det garnisonerades med ett kompani som skulle sköta kuriruppdrag mellan posteringarna längs leden och Fort Laramie, samt svara för eskorten av armétransporter och civila vagnståg. Inte mer än en tredjedel av Renokompaniets sextioal män kunde förses med hästar.

Under de tio dagar överste Carrington tillbringade vid Fort Reno lastades hans vagnar med säckar av halvruddet fläsk och skämt mjöl från lagerhusen. Råttor och möss hade grävt tunnlar genom mjölsäckarna. Översten utfärdade en order som innebar att små som stora vagnståg alltid måste göra halt vid Fort Reno. De fick bara fortsätta norrut om de åtföljdes av minst 30 beväpnade män, inräknat soldateskorten. I förtärande hetta fortsatte Carrington den 9 juli norrut med resterande sju kompanier. Temperaturen låg runt 45 grader Celsius. Än så länge lämnade indianerna blårockarna i fred. Men för varje meter de muldragna vagnarna tillryggalade distanserade sig Carringtons följe alltmer från civilisationens trygghet.

Vid 11-tiden på dagen den 13 juli passerade kolonnen Lake De Smet och bivackerade vid Big Piney Creek. Det var en trakt av fantasieggande skönhet. Resliga tall- och granbestånd bredde ut sina djupgröna armar någon mil västerut, vid foten av de snökrönte Big Horn-bergen. Här fann överste Carrington en vid platå mellan Big Piney Creeks och Little Piney Creeks kristallklara vatten. Efter inspektion befanns den vara lämplig för ett nytt fort som skulle få namnet Phil Kearny. Läget var perfekt ur försvarssynpunkt; det fanns dricksvatten på nära håll, bränsle och timmer för bygget samt god tillgång på saftigt gräs som bete och foderhö för djuren. Slättermaskiner och höbärgare sattes genast i arbete med vakter utposterade i deras närhet. Samtidigt började timmerforor att gå i skytteltrafik till avverkningsplatsen sydväst om den nakna åsryggen Sullivant Hill och över Big Piney Creek, där de höga och spikraka furorna stod tätt. Som van organisatör hoppades Carrington att hinna resa fortets omgivande pålverk och flertalet timmerhus innan vintern slog till.

Margaret Carrington redogjorde utförligt för hur posteringen såg ut. Den utgjordes av två sektioner: runt den norra, främre delen av fortet – 240 meter lång och 180 meter bred – restes en timmerpalissad av spetsade pålar. Ovan jord stack de upp cirka 2,4 meter. Den stora inkörsporten

placerades vid fortets östra långsida. Insidan av palissaden försågs med en meterhög plattform runtom hela huvudsektionen, och med jämna mellanrum höggs skottgluggar ut i toppen av stockarna. Diagonalt i sydost och nordväst byggdes två tvåvåningstorn varifrån man kunde bevaka terrängen utanför och bestryka tre sidor av fortet med kanon- eller gevärseld om så skulle behövas. Risken för en attack mot fortets södra kortsida ansågs minimal, helst som Little Piney Creek flöt fram helt nära pålverket. Dessutom placerades en permanent vaktpost på en hög kulle – Pilot Hill – på andra sidan floden. Vakten kunde med hjälp av signalflaggor varna posteringens personal om fara förelåg. Runt uppställningsplatsen i fortets huvudsektion uppfördes bland annat kompanibaracker för manskapet, officersbostäder, befälsexpeditioner, sjukstuga, häkte, tvätter, handelsbodas och häststallar. Sågverket låg strax utanför fortet.

Den södra sektionen av fästet nära Little Piney Creek bildade en sluten, pålverksomgårdad rektangel, cirka 180 meter lång. Här restes mulstallar, verkstäder, kuskbostäder, lagerbyggnad för ved och ett öppet höupplag. Mittemot varandra, på den nedre sektionens långsidor, satt två trägrindar. Via den ena transporterades vatten, timmer, ved och hö in till fortet. Genom den andra kunde man lätt nå en handfull fristående byggnader som uppfördes utanför palissaden. Det sattes även upp en inre palissad med två grindar för direktkommunikation mellan fortets bägge huvudsektioner.

I anslutning till timmer- och vedhuggarnas läger 8–10 km väst om fortet uppfördes två blockhus. Varje morgon utgick ett tjugotal foror från fortet för att hämta in virke för byggnationen och ved till bränsle. När överste Carrington den 31 oktober lät inviga den nya flaggstängen var fästet i princip färdigbyggt. Stjärnbanéret vajade nu högt över fortet, för alla att se.

Våren 1866 var merparten av nordcheyennerna samlade i läger i närheten av det heliga berget Bear Butte (*Nohavose*) nordost om Black Hills. Där befann sig hövdingar som Little Wolf, Old Bear och Box Elder. Men också fredsfraktionens cirka 600 cheyenner under hövdingar som Dull Knife och Black Horse. När cheyennerna red västerut till Tongue River följde fredshövdingarna med. Då huggen från blårockarnas yxor ekade ut över den pastorala idyllen nedanför Big Horn-bergen förstod indianerna – om inte förr – att blårockarna var i färd med att resa ett nytt fort invid Bozemanleden. Då Little Wolf, Two Moon och nordcheyennernas övriga stridsledare fick vetskap om saken sällade de sig till oglalakämparna Red Cloud och Old-Man-Afraid för att möta det nya hotet.

Ledda av Black Horse beslöt en del av fredsfraktionens nordcheyenner i juli 1866 att lämna Tongue River och rida söderut för att handla med Pierre ”French Pete” Gazeau och hans kompanjoner. De hade inrättat ett handelsställe en dryg mil norr om blivande Fort Phil Kearny.

Syftet var att försöka tjäna en hacka på Bozemanledens vita resenärer. Den 14 juli dök en soldatpatrull upp med löjtnant John Adair i spetsen. De letade efter några guldtörstande desertörer som avvikit från Carringtons kommando. Black Horse tog tillfället i akt och undrade om ”den vita hövdingen” (överste Carrington) kommit för att tala krigets eller fredens språk? Black Horse önskade överlägga med översten och bad soldaterna att ta med ”den svarte vite mannen” – tolken Jack Snead.

Två dagar senare samlades de inbjudna cheyenneska fredshövdingarna i Carringtons läger vid Big och Little Piney Creek. Bland de som red dit märktes Dull Knife, Black Horse, Wolf That Lies Down och Lame White Man. Jack Snead tolkade. Black Horse framförde indianernas missnöje med fortet (Fort Phil Kearny och Fort Reno) och avslöjade att Red Cloud för närvarande kunde uppstå minst 500 krigare, men att skaran av stridslystna snabbt växte. Han framhöll att oglalaledaren lovat att avbryta räderna mot vagnståg och soldater vid Bozemanleden om Carringtons män återvände till Fort Reno. Det kunde översten omöjligen lova. Hans män skulle fungera som opartiska ”ordningspolis” vid Bozemanspåret, så att varken vita eller indianer kom till skada, förklarade han. Det kan knappast ha lugnat hövdingarna. Men för säkerhets skull försäkrade de Carrington att de själva ”grävt ner stridsyxan” – de skulle förhålla sig neutrala om strider med de vita bröt ut. Överste Carrington uppfattade det som en halv seger och lät utfärda formella pass för dem. Det innebar att de kunde få föda och kläder vid Fort Laramie. De fick jaga var de behagade i Powder River-landet och skulle med passen i hand behandlas väl av de vita de eventuellt stötte på.

Dull Knife och de andra hövdingarna återvände till byarna vid Tongue River. På väg dit, samma 16 juli, stannade de till för att handla med ”French Pete”. Under kvällen dök en grupp oglalakrigare upp och frågade irriterat ut cheyennerna om vad Carrington hade sagt. De fick veta allt och reagerade med ursinne. Siouxernas bågar ven över cheyennehövdingarnas ryggar och ansikten. Dull Knife, Black Horse och de andra utstod förödmjukelsen utan att yttra ett ord.

Dagen därpå utförde Red Clouds krigare en blixtsnabb gryningsräd mot överste Carringtons betande hästar och mulor. De lyckades driva bort 170 djur under näsan på förlägna vakter. En patrull tog upp jakten, men lyckades inte döda några indianer, än mindre återta den försvunna hjorden. I stället låg två infanterister döda medan tre hade sårats. När förföljarna under kapten Henry Haymonds befäl återvände mot tärtlägrat vid blivande Fort Phil Kearny stötte de på de pilspäckade stoftet av handelsmannen Pierre Gazeau och hans fem kompanjoner. Kropparna hade knappt hunnit kallna. Samtliga var svårt sönderskurna. Deras proviantvagnar stod länsade och halvt sönderbrända. Gazeaus barn och lakotamaka Mary återfanns dock vid liv.

Längre fram i juli månad färdades de cheyenneska fredshövdingarna söderut till North Platte River. Den 24 juli såg de från höjderna en lång kolonn blårockar med arméns proviantvagnar och emigranter med kärror. De var på väg norrut längs Bozemanleden. Så snart de vita skymtade cheyennerna bildade de en försvarscirkel med vagnarna. Indianerna red dock utan att tveka ner till de vita. De räckte över sina pass med överste Carringtons signatur till kapten Thomas Burrowes, som ledde kolonnen. Men det stillade inte kaptenens nervositet. Han gestikulerade och bad dem att försvinna. Det lovade de att göra bara de fick lite mat. Burrowes ordnade då fram en låda med hårt bröd, tre säckar mjöl samt några kilo socker och kaffe.

Den 24-årige löjtnanten George M Templeton bevittnade scenen och skrev i sin dagbok: ”En del av hövdingarna ... Pretty Bear, Dull Knife, Black Horse ... kom in i vårt läger ... och efter en kort stund följde deras kvinnor och [barn] efter. Samtliga bad att få byta sina buffelhudar och garvade skinn [mot varor]. Där var flera hundra [nordcheyenner]. De verkade välklädda och jag tyckte att de såg bättre ut än siouxerna. [Jag] rökte med dem; de satt alla i ring.” Karavanen av vagnar fortsatte sedan norrut mot Fort Phil Kearny.

Den 3 augusti skickade överste Carrington iväg kaptenerna Nathaniel C Kinney och Thomas B Burrowes med kompanierna C och D av 18:e infanteriet för att anlägga och bemanna Fort CF Smith vid Big Horn River i Montana. När fortet officiellt etablerats den 12 augusti blev det den nordligaste av de tre armépostererna vid Bozemanleden. Den låg cirka 15 mil norr om Carringtons högkvarter Fort Phil Kearny.

Den första indianska attacken på ett vagnståg med timmerhuggare från Fort Phil Kearny rapporterades den 9 augusti 1866. Det var en oblodig historia, men krigarna slank ändå iväg med fyra mulor. Som regel ingick 20–40 foror i vagnstågen. De kördes i två parallella spår med vakter ridande på ömse sidor.

En psykopat till häst

Snön föll tidigt hösten 1866. Redan den 1 september lade sig ett pudrigt snötäcke över landskapet kring Fort Phil Kearny. Höbärgarna och timmerhuggarna jobbade febrilt för att förse fortet med tillräckliga lager för att klara vintern. Under tiden fortsatte de indianska tillslagen mot kreatur i fortets närhet i oförminskad takt.

Den 13 september angreps höbärgare och vaktposter vid Goose Creek av nordcheyenne- och oglalakrigare. En serie ryttarattacker följde. Tre av de 80 vita dödades och flera sårades innan de lyckats bilda en skyddande vagns borg på en kulle. Därifrån kunde de bara stillatigande se på när indianerna demolerade sex slättermaskiner genom att sätta fyr på det hö man täckt dem med. Först dagen därpå undsattes hökontraktörerna Crarys och Carters arbetare av ett detachment från Fort Phil Kearny.

Samma dag som attacken ägt rum iscensatte indianerna en räd mot de köttdjur som betade strax utanför fortets palissader. Listigt nog drev man en skenande buffelhjord rakt in bland biffkorna. I det kaos som uppstod kom krigarna undan med 209 kreatur. Ett betydande avbräck.

De vitas känsla av utsatthet och isolering blev påtagligare för varje dag som gick – och indiankrigarna blev allt djärvare. Från fortets pålverk såg man med fasa och undertryckt beundran hur indianerna virtuost manövrerade sina mustanger med lätta knä- och fotrörelser medan de avlossade skurar av pilar eller skrämde iväg boskap med filter och skottsälvor. Varje gång prövade de nya taktiska finesser. Och varje gång var deras plötsliga uppdykande lika oväntat för de vita i eller utanför fortet. Att snabbt organisera förföljandet, sadla upp och sätta av efter indianerna kostade dyrbar tid. Och allt som oftast såg blårockarna bara hästsvansar försvinna i dammolnen över höjderna.

Officerare och manskap greps av en tilltagande vanmakt. Hur skulle de komma åt de röda fantomerna? Saken diskuterades ofta i officersmässarna och manskapslogementen. Man och man emellan. Att våga jaga efter indianerna över kullar, åsar och vattendrag innebar att man förlorade kontakten med fortet och chansen till undsättning. Det kunde bli liktydigt med självmord. Man visste aldrig hur många indianer det fanns därute. Självöverskattning låg nära till hands. Det var en utbredd åkomma bland officerare och soldater i västern. Med överlägsen teknik, organisation och disciplin kunde alltid civilisationens härförare slå en ”primitiv”, mångdubbelt manstarkare och individualistiskt kämpande fiende, trodde man. I själva verket var det ett hypotetiskt ideal utan fotfäste i den verklighet som mötte soldaterna i västern. Indianernas sluga och alltid variationsrika gerillataktik följde helt enkelt inte regelboken och det oflexibla militära tänkandet. Det ledde till

underskattning av indianernas beslutsamhet, stridskapacitet och kampmoral. Tron att indianledarna inte behärskade konsten att koordinera massuppbåd av krigare skulle snart förpassas till myternas värld.

Gick det att lita på rapporterna om ”den fientliga” koalitionen höga numerär? Överste Carrington och hans officerare tvivlade. Men som den besinningsfulla natur Carrington var vågade han inte företa några offensiva operationer mot indianerna med de begränsade resurser som stod till buds. Vid flera tillfällen lät översten avlossa fortets kanoner mot grupper av härjande indianer, men resultatet var lika med noll. Artilleriet användes bara defensivt. Little Wolfs och Red Clouds föresats att strypa kommunikationerna och leveranserna av proviant till fortet i norr gick dock om intet.

Incidenter förekom nu dagligen. Indianerna angrep ogärna större grupper av välbeväpnade civilister eller soldater. Men enstaka skogsarbetare, häst- och kreatursskötare eller vaktposter som var utom synhåll för fortet eller sina kamrater satte ständigt livhanken på spel. En man som tog en risk för mycket var den 35-årige fotografen Ridgeway Glover från New Jersey, en enstöring som delade lya med ved- och timmerhuggarna någon mil från fortet. Trots upprepade varningar gav han sig ofta ensam ut i Big Horn-bergen för att med sin otympliga kamera föreviga de storslagna naturscenerierna runt fortet.

Den 16 september beslöt Glover av okänd anledning att bege sig av till fots från skogsarbetarcampen i riktning mot fortet. Normalt brukade han rida eller åka med på vagnarna. Men det var söndag och arbetet inställt. (Av religiösa skäl höll överste Carrington hårt på att fortets personal respekterade ”vilodagen”.) Den förmodligen obeväpnade Glover tog kamerautrustningen med sig. Fortets militära och civila personal hade vant sig vid att fotografen försvann spårlöst under dagens ljusa timmar, men när skymningen föll på brukade han dyka upp i huggarlägret. Men Glover syntes inte till. Sökandet efter honom inleddes dagen därpå och gav snabbt resultat. Av allt att döma hade han hunnit mer än halvvägs till fortet när han överrumplades av indianer. Hans kvarlevor återfanns nakna och i ett skrämmande skick. Kraniet låg några meter från kroppen, och hans långa, ljusgula hår var bortskuret. En källa uppger att han avlidit efter ett yxhugg i ryggen. Glovers kamera återfanns aldrig.

Den 18 september anlände en vagnslast med 60 000 patroner för soldaternas mynningsladdade Springfieldgevär. Carrington rekvirerade omedelbart ytterligare 100 000 patroner och begärde en laddning repeterkarbiner av Spencertyp, som kunde användas av hans beridna infanteri i stället för de långa och otympliga musköterna. Men den förhoppningen grusades. Vid den här tidpunkten var det bara musikkåren som bar sjupatroners Spencerkarbiner. Däremot bifölls

Carringtons rekvisition av ammunition till de bägge 12-punds haubitskanoner fortet förfogade över. Projektilerna fraktades upp i lådor från depåer vid Fort Laramie.

Efter att Dull Knife i oktober undertecknat regeringens fredsfördrag drog han sig längre söderut, till Plattedalen och omgivningarna av Republican River i Kansas och Colorado för att hålla sig utanför konflikterna i Powder River-området. Little Wolfs och Red Clouds anhängare riktade under juli månad in sina räder på de kreatur som betade i Fort Renos grannskap. Men man angrep även mindre vagnståg och civil personal som arbetade utanför fortet. Under senare delen av sommaren och förhösten skiftade intresset över till Fort Phil Kearny och de gods- och posttransporter som ägde rum längs Bozemanspåret.

När vintern på allvar kröp närmare blev hö- och vedforornas turer till och från Fort Phil Kearny intensivare. I samma takt stegrades indianernas attacker. Civilisterna vågade sig inte längre ut utan starka truppeskorter. Utkiksposten vid Pilot Hill signalerade allt oftare om djärva indianska manövrer i närterrängen. Fort C F Smith slapp än så länge undan denna hektiska uppvaktning. Fortets närhet till Montanas guldgrävarstäder, handelsmän och farmare gjorde att dess invånare kunde påräkna tämligen reguljära proviantleveranser även när väderleken hindrade arméns vagnar att ta sig fram söderifrån. Fort C F Smith låg heller inte långt från crowfolkets jaktmarker väst om Big Horn River. Det gjorde Little Wolfs krigare mindre benägna att göra framstötter mot det fortet.

Durkdrivna västernveteraner som Jim Bridger och James Beckwourth sonderade crowindianernas reaktioner på striderna runt Bozemanleden. De upptäckte då att nordcheyennealliansens hövdingar sökt förmå sina fiender att ansluta sig till dem för att driva ut de vita. Fastän crowerna lockades med löften om att få tillträde till alliansens jaktmarker var det få som nappade på erbjudandet.

Red Clouds och Old-Man-Afraids läger vid Tongue River växte kontinuerligt. Nya tillskott var exempelvis bruléhövdingen Iron Shell och Medicine Mans och Black Bears nordarapahoer. Bridger trodde att de kunde mobilisera över tusen krigare. Ryktesvis snappade han upp att indianerna planerade att slå till hårt mot både Fort Phil Kearny och Fort C F Smith. Nyheten väckte bestörtning i Carringtons högkvarter, speciellt hos fortets officers- och soldatfruar, de civila arbetslagen och de kvinnor med barn som följt med sina män som tvätterskor, mäss- och marketaranställda. Det blev alltmera problematiskt att röra sig utanför fortet, även om det bara handlade om några hundra meter. Och det gick inte en dag utan att indianska spejare visade sig på höjderna, utom räckhåll för böss- och kanoneld.

Överste Carrington bar det övergripande ansvaret för fortens säkerhet vid Bozemanrutten. I motsägelsefulla depescher pepprade han oavbrutet sin chef, general Cooke, med

krav på större resurser: soldater, officerare, hästar, ammunition och haubitsgranater. Men samtidigt förklarade han stolt att varken kvinnor eller barn tillfångatogs utmed leden. Eskorterna fungerade smidigt. Tidningarnas skrivelser om överlägsna indianstyrkor och fullt krig i Powder River-regionen var ”saftiga överdrifter”, betonade Carrington.

Problemet var att Cooke faktiskt ofta tillstyrkte överstens framställningar, men att general Sherman – långt från händelsernas centrum – alltid fick sista ordet. Tydligt ansåg han att om Carrington bara höll ut över vintern 1866–67, med de smärre resurstillskott han ändå erhöll, skulle den snart färdigbyggda Union Pacific-järnvägen, som löpte genom södra Wyoming, lösa de logistiska svårigheterna och på lite sikt göra Bozemanleden överflödig. Men det skulle dröja längre än Sherman anade och på intet sätt rädda överste Carrington från den kris som var under uppsegling.

I september 1866 kunde Carrington endast mönstra 341 officerare och meniga soldater vid Fort Phil Kearny. Tanken på en indiansk direktattack mot fortet plågade honom. Med facit i hand vet vi att riskerna för ett sådant angrepp var mikroskopiska. Utan att det talades öppet om det ruvade under ytan oron för indianska våldtäkter på vita kvinnor och rituell tortyr av levande. Sådana farhågor var utbredda bland västerns vita befolkning. Carringtons främsta prioritet var säkerheten för fortets civila personal. Därför ansåg han att offensiva straffoperationer eller ens förföljandet av indianer i fortets närhet inte kunde vinna någon effektivitet utan avsevärda tillskott av kompetent reguljärt kavalleri. Som det nu var fick han nöja sig med hästovana infanterister, som hade all möda i världen att bestiga riddjuren och att hålla sig kvar i sadeln. Det gav upphov till många parodiska scener, även om det ofta var blodigt allvar.

Måndagen den 17 september 1866 blev händelserik. Först anlände den 32-årige infanteriofficeren George Washington Grummond och hans gravida maka Frances. Grummond skulle spela en ödesdiger roll vid fortet.

Han föddes i Michigan 1834 och tillhörde en gammal sjömansläkt. Under inbördeskriget anslöts han år 1861 som sergeant till Michigans frivilliga 1:a infanteriregemente, avancerade snabbt i graderna och bar i april 1863 överstelöjtnants rang i volontärmén. Han deltog i flera blodiga drabbningar, men han söp sig ofta redlös och hans elakartade temperament väckte underlydande officerares avsky. De ifrågasatte hans kompetens. En utredning visade att han uppträtt berusad i strid, att han skjutit och sårat en underofficer, att han med revolverkolven slagit en sergeant blodig, att han även misshandlat en menig soldat samt att han skjutit en obeväpnad civilist, vilken han sedan nekat läkarvård. Vid ett tillfälle beordrade han i berusat tillstånd sitt manskap att göra en ren självmordsattack på fienden. Dessbättre genomfördes den aldrig. Grummond ställdes inför krigsrätt,

men sanslöst nog kom han undan med en varning. Hans karaktärslöshet och amoraliska handlingar gick dock längre än så. Vid krigsslutet 1865 begärde hans första maka, Delia, skilsmässa då han struntat i sina underhållsplikter. Hon tillerkändes ett skadestånd om 2 000 dollar som Grummond skulle betala inom ett år. Det var en aktningvärd summa, som tvingade löjtnanten att regelbundet låna pengar av meniga soldater vid Fort Phil Kearny.

Den 3 september 1865, tjugo dagar innan skilsmässan från Delia vunnit laga kraft, gifte sig Grummond med Frances Courtney och var i lagens ögon bigamist. Frances skulle dock uppdaga saken först efter makens död.

Blott 21-åriga Frances kom från en välbärgad familj i Franklin, Tennessee, och hade aldrig lärt sig ett hushålls fundamenta. Vid Fort Phil Kearny tvingades paret Grummond därför att inta sina måltider i ungarlarmässen eller hos andra officersfamiljer.*

* Frances blev efter Margaret överste Henry Carringtons andra hustru år 1871. Året före sin död, 1910, gav hon ut minnesboken *My Army Life: A Soldiers Wife at Fort Phil Kearny*. Den är bitvis kopierad på Margarets memoarer från 1868. I likhet med Margaret tar Frances parti för makens kontroversiella agerande vid Fort Phil Kearny.

Unga Frances fängslades från första stund av de bedårande naturscenerierna runt Fort Phil Kearny. Men uppvaknandet till den råa verkligheten följde omgående när en öppen vagn passerade det nyanlända paret Grummond. I vagnen, som eskorterades av soldater, kunde Frances skymta liket av en naken och illa tilltygad man ”som mördats helt nära fortet”. Den 17 september anlände även ett fyrtiotal gulddletare norrifrån som föregående dag förlorat två man i strid med indianer. Överste Carrington erbjöd prospektörerna jobb över vintern. De accepterade och slog läger utanför fortet.

Frances, som först delade ett översnöat armétält i fortet med maken, kunde aldrig slita sig från grubbel över det ständiga hotet från den fara som lurade där utanför: Varför stormade inte indianerna fortet och gjorde processen kort med de vita som ockuperat deras bästa jaktmarker? Inte blev det bättre av att det dagligen tusslades och tasslades om detta som en fullt tänkbar möjlighet. När inte ens officerarna var säkra på sin sak, som fortets beskyddare, låg fältet öppet för allsköns fantasifull ryktesspridning. Den indianska faran antog efter hand monstruösa dimensioner.

Löjtnant George Grummond fann snabbt en själsfrände i tre år äldre andrelöjtnant Frederick Brown. Brown, född i New York City 1831, hade fungerat som 18:e infanteriets kvartermästare under inbördeskriget. Den rollen hade han även vid Fort Phil Kearny. Närmast ansvarade han för arméns

djurstallar. Margaret Carrington uppfattade Brown som en jovial och charmig ungtal som gärna deltog i officersfamiljernas umgängesliv vid fortet.

I likhet med åtskilliga officerskollegor föraktade Brown och Grummond urfolken och gav inte mycket för deras stridsförmåga. Hos den flintskallige och småväxte Brown ledde indianernas ostraffade räder runt fortet till en obetvinglig, närmast fanatisk längtan efter blodig revansch. Löjtnant Grummond var inte svår att övertyga. Brown – som ofta söp tillsammans med fortets pawneescouten för att lyssna till deras ruskiga skalpjaktshistorier – var annars en okomplicerad, pliktrogen och rättfram natur. Helt olik Grummond, som slöt sig som en mussla så snart hans privatliv kom på tal.

I gråkall gryning den 23 september svepte ett uppbåd indianer fram mot 94 kreatur som betade nära fortet. Den här gången var löjtnant Brown på tå. För att möta akuta kriser stod numera ett femtiotal hästar ständigt sadlade. Brown stormade ut genom fortets stora port med 23 soldater och en grupp frivilliga prospektörer i hasorna. Indiankrigarna pressades så hårt att de struntade i boskapen. Löjtnantens män förföljde dem över två mil. Ibland svarade krigarna med motattacker, men lyckades bara sår en soldat. Själva förlorade de fem man medan dryga dussin sårades. Under striden gjorde Brown en besynnerlig upptäckt. Indianerna var mestadels nordarapahoer, men anfördes av en vit man i indiankläder som svor högt på engelska! Inget kunde reta upp soldaterna som en vit överlöpare i de indianernas led. Eldgivningen fokuserade omgående på den vita ryttaren. Tydligt fick de in en träff för han dråsåde ur sadeln, men plockades illa kvickt upp av medkrigarna.* Brown återvände strax därefter till fortet.

*** Den vite man löjtnant Brown sett var "kapten" Robert North – en gåtfull och legendarisk desperado som gift sig med en nordarapahokvinna och senare även köpt en hustru från atsinafolket, en dotter till hövdingen Many Bears. North föddes i Illinois, var analfabet och fatalist, och såg som sitt öde "att leva som indian". Han gav sig ut i västern och anförde snart ett 25-tal tipis arapahoer. Han har - rätt eller fel - svartmålat som spion för Coloradogovernören John Evans utrensningsskrig mot sydcheyennerna och -arapahoerna 1864. Arapahoerna kallade honom "No Fingers". Han hade förlorat tummen och ett par fingrar på högerhanden då en fångstfälla slagit igen. Överste Carrington rapporterade North som stupad efter Browns jakt på arapahoerna den 23 september. Andra källor hävdar att han medverkade till Fettermankommandots nederlag 21 december 1866, och dessutom deltog i Hayfieldstriden utanför Fort C F Smith 1867. Sannolikt hängdes North tillsammans med sin arapahomaka i Kansas 1869.**

Efter drabbningen tog han sig ett rejält rus och skröt vitt och brett om "segern" över arapahobandet. Det gav honom mersmak och en illusorisk känsla av oövervinnlighet som skulle stå honom dyrt. I oktober 1866 befordrades Brown till kapten och hela Bergsdistriktets

chefskvartermästare. Tillsammans med Grummond smidde han planer på att ge ”de fientliga” en så kännbar minnesbeta att de aldrig skulle komma på tanken att gripa till stridsyxan igen. Dessutom saknade han bloddrypande skalper eftersom indianerna alltid såg till att ta med sig sina stupade om de kunde. För både Brown och Grummond var det fantasieggande tankar som inte lämnade dem någon ro.

Indianernas räder mot Fort Phil Kearny fortsatte under hösten. Vaktposterna och utkiken vid Pilot Hill märkte att de börjat använda spegelsignaler för att koordinera sina räder. Det var en ny taktik som inte precis dämpade oron bland familjer och soldater i fortet.

De följande månaderna svällde de indianska tipilägren. Krigsfalangen av nordcheyenner med Little Wolf i spetsen kamperade nu vid Rosebud Rivers och Muddy Creeks sammanflöde. Dull Knifes anhängare kan ha varit där tillfälligt, men i så fall fast beslutna att hålla sig utanför striderna. Red Clouds ogglalas befann sig vid Hanging Woman Creek, ett biflöde till Tongue River, där även arapahoerna slagit upp sina tält. Dit strömmade allt flera minneconjous under kapabla hövdingar som Makes Room, Brave Bear, Black Shield, One Horn och High-Backbone. Vid lägereldarna dryftades allt ivrigare möjligheten att utföra en samlad vinterattack på i första hand det förhatliga Fort Phil Kearny.

Den kalla årstidens inträde spädde på monotonin och tristessen för soldater och civila vid Fort Phil Kearny. Officersfamiljerna muntrade upp sig med teater, charader och musikkårens konserterande. Tärnings- och kortspel över blygsamma belopp fångade intresset i manskapsbarackerna. Vedhuggning, vattenhämtning, vagnsreparationer och utfodring av djuren hörde till den dagliga rutinen.

En dag skrev löjtnant William Bisbee i sin dagbok: ”Vi har inte hört något från Fort C F Smith på tre månader.” Man fruktade att posteringen intagits av indianer. För att få visshet skickades två volontärer ut på det riskabla uppdraget. De återkom med lugnande besked.

Den 3 november anlände äntligen ett av de bägge kavallerikompanier överste Carrington efterlyst. Det var C-kompaniet av 2:a kavalleriet, inalles 63 man. De flesta var nyrekryterade till armén och saknade stridsvana. Dessutom blev deras beväpning en besvikelse för Carrington. Den bestod av omoderna och mynningsladdade Enfield- och Springfieldgevär samt enstaka Starrkarbiner. C-kompaniet anfördes av andrelöjtnant Horatio S Bingham. Bingham föddes i en irländsk farmarfamilj i Vermont 1838, men växte upp i Winona, Minnesota. Han gick in i inbördeskriget som menig infanterist, sårades i slaget vid Antietam, men återkom efter konvalescens som volontärkapten vid 2:a Minnesotakavalleriet i januari 1863. När hans kompani deltagit i jakten på

siouxer på Dakotaprärien öster om Missourifloden var Bingham sysselsatt med administrativa göromål och deltog aldrig i drabbningarna.

Med Bingham's kompani följde även en annan ungarl, infanterikaptenen William Judd Fetterman. Han var ämnad att bli en av 1800-talsvästerns mest missförstådda och av historiker orättvist nedsvärtade gestalter.

Fetterman kom till världen i Cheshire, Connecticut, i april 1835. Han var son till Ann Marie Judd och George Fetterman, som 1827 utexaminerats från officersakademin West Point. Modern avled strax efter sonens födelse; fadern när pojken endast var nio år gammal. William uppfostrades av morbrodern och officeren Bethel Judd. Trots ett brinnande intresse för den militära banan lyckades inte Fetterman att bli antagen vid West Point. När inbördeskriget bröt ut enrullerades han ändå som 1:e-löjtnant vid 18:e infanteriet i nordstatsarmén. Efter avancemang till kapten anförde han från slutet av oktober 1861 den 2:a bataljonen av 18:e infanteriet.

Vid Stones River, Tennessee, förlorade hans regemente den 31 december 1862 nästan halva manskapet inom loppet av en halvtimme. Våren 1864 anförde Fetterman ett kompani under general William T Shermans Atlantakampanj. Fetterman visade framfötterna och lovordades av sina chefer. Han ansågs vara en plikttrogen officer med suveränt omdöme och taktisk blick. I striden vid Jonesboro den 1 september 1864 bröt 18:e infanteriregementet igenom sydstaternas främsta försvarslinje. Det var regementets förnämligaste insats under kriget. Efter den bedriften erhöll Fetterman titelgraden överstelöjtnant. Han lämnade inbördeskriget med ett imponerande stridsfacit.

När Fetterman den 3 november 1866 nådde fram till Fort Phil Kearny upptäckte han flera välkända ansikten. Kapten Frederick Brown hade varit hans kvartermästare och löjtnant William Bisbee hans adjutant under general Shermans Atlantakampanj. Fetterman fann de pittoreska omgivningarna under Big Horn-bergens majestätiska toppar fascinerande och fortet förträffligt byggt. Fastän ogift disponerade han ett eget timmerhus.

Att han vann manskapets gillande råder det inget tvivel om. Margaret Carrington karakteriserade Fetterman som ”förfinad, med en gentlemans uppförande och sällskaplighet. Hans sociala och professionella attityd gjorde honom populär”. Kapten Brown och löjtnant Bisbee beskrev honom som ”disciplinerad” och ”intelligent”.

Genrep i fasa

Kapten Fetterman hade knappt hunnit inrätta sig vid fortet innan han lanserade en ny taktik för att tvinga indianerna till strid. Den 5 november lät han binda ett par mulor i en skogsdunge vid Big Piney Creek. Kanske var det en tillräcklig aptitretare? Fettermans män gömde sig i en skogsdunge och väntade. I det klara månljuset var mulorna fullt synliga. Men fienden uteblev. Först när soldaterna red tillbaka till fortet passade indianerna på att stjäla en kreaturshjord någon kilometer bort. Djuren tillhörde den civile kontraktören James Wheatley. Indianerna hade överlistat blårockarna som så många gånger förr.

Under de närmaste veckorna utsattes Fettermans kommando för allsköns lockfågels- och bakhållsknep från indianerna. Och som antyds av hans egna brev så gjorde han försiktighetsprincipen till sin. Lättsinne och överilade manövrer kunde få katastrofala följder.

Den 23 november 1866 lyckades indianerna fånga in en hjord mulor. Kapten Brown satte efter dem med ett trettiotal beridna infanterister. Men indianernas småvuxna och kvicka mustanger drog honom vid näsan. Hans besvikelse kände inga gränser.

Utan att det talades öppet om det hade disciplinen och moralen försämrats bland soldaterna. Flera av de officerare som deltagit i bataljerna i inbördeskriget hyste en växande antipati för byråkraten Carrington. Det tog sig uttryck i arrogans och rentav ordervägran. Hans auktoritet sattes allt oftare på prov. Men det var lika mycket officerarnas och manskapets ovana att slåss mot en fiende som prärieindianerna – vilken inte följde West Points regelbok - som dömde aktionerna till misslyckande. Panikartade utryckningar var snarare regel än undantag. Soldaterna följde den officer som för stunden var beredd att ta täten.

Spänningarna mellan vissa officerare, som Brown och Grummond visavis överste Carrington, smittade av sig. I ett öppen hjärtigt brev till en bekant skrev Fetterman den 26 november 1866: ”Vi dras med en inkompetent kommandant, Carrington, men vi blir av med honom vid reorganiseringen [av regementet].” Kritiken mot Carrington sköt ofta in sig på hans ovilja att företa offensiva operationer mot indianerna. Man misstänkte att det antingen berodde på feghet eller på hans obefintliga stridserfarenhet. Överstens defensiva hållning tystade seriösa diskussioner om en operation mot Little Wolfs och Red Clouds anhängare.

Vid ett enda tillfälle bad Fetterman och Brown uttryckligen att få ta 50 beridna män för att slå till mot indianbyarna vid Tongue River. Carrington avtog deras begäran med motiveringen att det då skulle saknas hästar för nödvändiga eskortuppdrag. Ett dylikt tillslag hade givetvis varit

dödsdömt med hänsyn till motståndets storlek. Och man kan fråga sig om planen verkligen var allvarligt menad från Fettermans sida. Om inte hela idén var ett hugskott i Browns överhettade hjärna. I alla händelser tog Fetterman intryck av överstens motargument och lät sig nöja. I fortsättningen skötte han sina plikter prickfritt ända till slutet. Och han följde alltid de order översten gav.

Att döma av Carringtons egna rapporter till general Cooke i Omaha var han faktiskt inte – åtminstone i teorin – ovillig att gå på offensiven mot indianerna. Men först måste hans kommando förses med avsevärda truppförstärkningar och modernare vapen. Och så skedde aldrig.

Snart sagt samtliga officerare vid Fort Phil Kearny upplevde ”den indianska terrorn” som ett fullgott skäl att slå tillbaka så hårt det bara gick. Det pratades allmänt om den saken på officersmässen och privat. Därför var det inte konstigt att Fetterman vid ett tillfälle, enligt Margaret Carrington, ska ha sagt: ”Ett reguljärt kompani kan slå ett tusental [indiankrigare], och ett regemente en hel hop av fientliga stammar.”*

* År 1904 vanställdes Fettermans faktiska utsaga på följande sätt i en bok skriven av Cyrus T Brady: ”Med 80 man kan jag rida genom hela siouxnationen.” Det skedde i volymen *Indian Fights and Fighters*. Bradys huvudkälla för den ödesdigra händelseutvecklingen vid Fort Phil Kearny 1866 var ingen mindre än överste Carrington själv. Eftersom Fettermans kommando bestod av 80 man under den fatala striden den 21 december 1866 fick myten ett sagolikt genomslag. Den har traderats av historiker ända fram till vår egen tid. När Bradys bok gavs ut år 1904 var Carrington i slutfasen av sin livslånga kampanj för att rentvå sitt namn och skuldbelägga kapten Fetterman.

Officerare som hörde yttrandet, bland annat Brown och Grummond, var inte sena att instämma. Men det var sedvanligt officersskryt och inget unikt för Fetterman.

Somliga historiker har utmålat Fetterman som överstelöjtnant George A Custers (1839–1876) tvillingsjäl. Den jämförelsen faller platt till marken. Fetterman saknade Custers uppblåsta ego, hans äregirighet, arrogans, sadism mot desertörer, klädsnobberi och gränslösa skrävel. Tvärtom var Fetterman ett militärt och socialt dygdemönster. Som officer höll han strikt på disciplin och orderlydnad och visade respekt för sina soldaters integritet. Därför var han omtyckt. Custers tyranniska framtoning och ökända nepotism kunde bara framkalla hatkänslor bland de som inte tillhörde ”Custerklanen”.

Den 6 december utspelades en händelse som på ett gåtfullt sätt blev en generalrepetition inför den batalj som stundade strax före julen 1866. Platsen för den strid som följde var förmodligen den brutna terrängen väster om blivande Massacre Ridge och Bozemanleden. Indiankrigarna uppgick

till ett par hundra. De kom norrifrån, från lakotalägren vid Tongue River, och red åt sydväst. Cirka sex km från fortet överraskade de ett vagnståg som var på väg från de två vedhuggarlägren vid Little Piney Creek och South Piney Creek. Carrington fick nu chansen att visa om han besatt några som helst fältherre kvaliteter.

När larmet gick gav översten order om att sadla upp samtliga brukbara hästar. Han gav kommandot för 35 kavallerister till löjtnant Horatio Bingham medan kapten Fetterman anförde 17 beridna infanterister. De skulle rida raka vägen åt nordväst förbi (eller över) Sullivant Hill för att skingra indianerna runt vedfororna, för att sedan driva dem norrut över Big Piney Creek och Lodge Trail Ridge. Överste Carrington, med löjtnant Grummond och 24 fotsoldater till häst, tog samtidigt en nordlig kurs från fortet. De red parallellt med Bozemanleden och korsade åsen Lodge Trail Ridge i hopp om att skära av krigarnas reträtt och fungera som den högra skänkeln i en kniptångsmanöver.

Kapten Frederick Brown tog sig friheten att rida ut och ansluta till Fetterman och Bingham vid den vagnscirkel som vedkörarna bildat. När indianerna såg blårockarna spränga fram mot dem vek de som väntat av norrut över Big Piney Creek och änden av Lodge Trail Ridge med Fettermans och Bingham's enhet i ryggen. Carrington och Grummond hade redan nått en högre punkt väst om Massacre Hill när de såg indiankrigarna med soldatarna efter sig strömma över Lodge Trail Ridge och uppför Peno Creek.

Medan Carringtons och Grummonds kommando sökte sig norrut till högre terräng upptäckte man plötsligt ett drygt trettio tal indianer gömda i raviner nedanför. De flydde när soldaterna närmade sig. Carrington fortsatte till krönet av Massacre Hill. Därifrån såg han hur indianska förstärkningar formerade sig vid en utlöpare av Peno Creek. De indianer Fetterman och Bingham hade förföljt stannade upp när de nått sina stamfränder vid flodarmen. Tanken på att konfrontera sina förföljare slog de snabbt ur hågen när de upptäckte att Carrington närmade sig från öster. Den indianska reträtten fortsatte längs Peno Creek. Översten hade misslyckats med att fånga indianerna mellan sig och Fetterman. Carringtons infanterister, som saknade ryttarvana, var istället utspridda över Massacre Hill.

När Fetterman och Bingham's styrka red uppför branterna vände plötsligt ett hundratal beridna krigare om och attackerade kommandot på tre sidor – i hästskoform. Fetterman försökte förgäves nå Carringtons män. När det inte lyckades beordrade han i stället avsittning för att slåss till fots. Då gick allt snett. Löjtnant Bingham tog täten före en grupp kavallerister och satte av norrut över Bozemanleden efter en klunga indianer. Det tvingade Fetterman, Brown och löjtnant Alfred Wands (som bar ett repetergevär) att med några få män från Bingham's styrka på egen hand hålla stånd mot cirka 150 indiankrigare i närmare en timme. Under tiden lyckades Carrington organisera

sina utspridda män och rycka fram mot indianerna runt Fetterman. I det ögonblicket fann krigarna för gott att avbryta striden.

Då Carrington och Fetterman möttes visste ingen av dem vart löjtnant Bingham tagit vägen. Det visade sig att löjtnanten – utan att inhämta order - signalerat till Grummond och viftat mot en grupp indianer som han ville förfölja. Carrington försökte förgäves stoppa Grummond, som nu i sporrsträck red upp Bingham och hans kavallerister. De lyckades skjuta en av indianmustangerna. Krigaren tog till benen med Grummond och Bingham efter. Löjtnanterna var bara försedda med revolverar och hade ingen extraammunition i sadelväskorna. Till på köpet tappade Bingham en av sina sexskjutare och gjorde snart slut på patronerna i den andra, vilken han helt sonika slängde bort. Plötsligt dök klungor av indianer upp från två håll. Med tömda vapen återstod bara sablarna. Indianerna försökte rycka soldaterna ur sadlarna. Grummond svingade sin huggare mot dem och lyckades som genom ett under att ta sig levande därifrån. När kavalleristerna retirerade hamnade sergeant Gideon Bowers på efterkälken. Han träffades av en pil och fick skallen kluven av ett yxhugg. Under tiden hade Bingham skurits av från sina män. Han återfanns senare med en kula i huvudet. Hans lekamen såg ut som en nåldyna, perforerad av ett femtiotal pilar.

När Grummond kom framstörtande på sin springare till Carrington var han helt ur balans. Han kastade ur sig frågan om översten ”var en dumskalle eller fegis som lät sina män slaktas utan att rida till deras undsättning”? Ändå var det Grummond själv som lättsinnigt brutit mot givna order.

Överste Carrington uppgav att cirka tio indianer stupat och åtskilligt flera sårats. Soldaternas förluster inskränkte sig till en knapp handfull i döda och lika många sårade. Den köldstarka decemberkvällen återvände soldaterna till fortet efter sex timmar i sadeln.

Carringtons kniptångstaktik hade fallerat, mest beroende på infanteristernas släpiga ritt. Den oerfarne Bingham hade utan vidare avvikit från sin närmaste överordnade, kapten Fetterman, och lämnat honom i sticket. Sedan lockade Bingham dessutom med den nyckfulle chanstagaren Grummond. Men Fetterman var obenägen att kasta någon skugga över den döda officerskollegan. Han kunde inte förklara varför ”en så odiskutabelt framstående officer” som Bingham hade agerat som han gjort, men vågade sig ändå på att kalla det ”oansvarigt”.

Endast löjtnant Wands, som slagits vid Fettermans sida, vågade lufta uppfattningen att Bingham riskerat samtliga soldaters liv genom sitt dumdristiga beteende. Bortsett från det borde Grummonds vettlösa uppförande onekligen ha lagts under luppen av överste Carrington. Att det inte ledde till några som helst efterräkningar bidrog med all säkerhet till den tragedi som väntade.

Enligt Margaret Carrington fick Fetterman efter striden större förståelse för riskerna med att förfölja indianerna. Han ska ha sagt till Carrington att han ”lärt en läxa”. Översten kunde inte göra annat än att prisa Fetterman i den rapport han skrev samma kväll: ”Han [Fetterman] kände inte

till terrängen så väl, men följde sina instruktioner till punkt och pricka.” Var det några som saboterat överstens ordergivning den 6 december så var det Bingham, Grummond och Brown. Grummonds uppförande var en direkt återspeglning av hans irrationella handlande – privat som professionellt – under inbördeskriget. Han hade återigen visat att han varken kunde styra sina impulser eller sin tunga.

Efter det som hänt bönade Carrington om flera officerare, och han satte igång att hårddrilla de oerfarna rekryterna. Indianerna väntade till den 19 december innan de slog till mot ved- och timmerfororna igen. En patrull från fortet kunde enkelt driva dem på flykten, men soldaterna passade sig för att ta upp förföljandet. I skymningen dagen efter dök en otålig och överspänd kapten Brown upp i familjen Carringtons bostad. Han bar två revolverar i bältet, och förklarade sig redo att dag som natt gå i strid med indianerna. Hans enda önskan var att ta en till indiansk skalp – helst Red Clouds! - innan han på nyåret förflyttades till Fort Laramie. Han skulle få sin chans ...

Halvmannens spådom

Några dagar före den 21 december beslöt tre unga nordcheyennekrigare att dra ut på en räd mot shoshoner i västra Wyoming. De lämnade lägret vid Muddy Creek. Dagen därpå stötte de oväntat på fyra lakotas. De fick veta att Red Cloud brutit läger och var på väg till cheyennerna vid Muddy Creek för att övertala dem att delta i ett stort tillslag mot Fort Phil Kearny. Beskedet tände cheyennernas stridsglöd. De glömde snabbt shoshonerna och slog följe med lakotafolket tillbaka till Little Wolfs stora tipiby.

Hjärnorna bakom operationen var minneconjouhövdingarna High Backbone (Hump) och Black Shield. De hade skickat krigspipan med inbjudan till Red Clouds och Old-Man-Afraids oglalas, som redan umgicks med liknande planer. Där fanns namnkunniga oglalakämpar som Pawnee Killer - som en gång i Kansas 1867 överlistat general Custer - American Horse och He Dog samt möjligen den unge mystikern och blivande legendaren Crazy Horse.

Minneconjouledarna uppfattade den förestående striden som en hyllning till hövdingen White Swan, som på sin dödsbädd – sedan vita män plundrat hans tipi – önskat ett fullskaligt krig mot de vita inkräktarna. I främsta ledet för nordcheyennerna red Elkhornhövdingen Little Wolf, Crazy Dog-hövdingen och shamanen Crazy Mule samt Kit Fox-hövdingen Two Moon. Av nordcheyennernas krigarsällskap var Elkhorn Scrapers och Crazy Dogs bäst representerade. Medicine Wolf, Wild Hog och Little Wolfs bror Big Nose var andra hövdingar som tillhörde Elkhorngruppen. Endast ett femtiotal nordarapahoer, anförda av hövdingarna Black Coal och Eagle Head, deltog.

Crazy Mule inspirerade krigarna med projektilskyddsriter. Han lät dem avfyra kulor och pilar mot sin kropp utan att tillfogas en skråma. Hans magi påstods vara så kraftfull att han kunde förblinda och förvirra de vita och få soldater att spontant falla döda till marken.

Tidigt på morgonen den 20 december rörde sig det stora härtåget mot Peno Creek, en dryg mil norr om Fort Phil Kearny. Uppgifterna om indianernas numerär skiftar. Sannolikt handlade det om cirka 1 500 hövdingar och krigare, varav 200–300 nordcheyenner.

Little Horse tillhörde den lilla skaran ”konträrer” (*hohnohkaoo*) bland nordcheyennerna. Han hade upplevt åskvisioner och tvingades därför att leva ett bakvänt liv. Det gällde allt han gjorde och sade. I gengäld bar han på magiska gåvor som kunde tippa över en strid till indianernas fördel. Little Horse bad nu Half Bear, förvaltaren av den sakrala buffelhuvan, att få äran att bära stamreliken. Eftersom Half Bear inte kunde delta i den förestående drabbningen lät han Little Horse

sätta på sig buffelhuvan. Aldrig tidigare hade cheyennerna varit bättre förberedda för en uppgörelse med blårockarna.

Indianstyrkan slog den 20 december läger nära en av Peno Creeks tillfrusna flodarmar. Under de ljusa timmarna genomförde lakotakrigarna en ovanlig ceremoni för att förbereda sig för morgondagen. Vid krigiska företag av utomordentlig vikt konsulterade man sina ”tvåsjälade”, så kallade *winktes* (winyanktehca) – i det här fallet en man som valt att bära kvinnokläder. Dessa *winktes* stod högt i kurs i lakotakulturen som individer med sällsamma siargåvor.*

* **Cheyennernas motsvarighet till *winktes* benämndes *heemana*.**

Krigarna väntade spánt på ”halvmannens” förutsägelser. Han var iförd en svart huva och blåste i en örnbenspipa. I sakta mak sicksackade han sig fram mellan kullarna på sin ljusbruna mustang, för att inhämta makternas besked om den strid som tycktes ödesbestämd. Om och om igen red han upp till hövdingarna med ett antal döda soldater, som han symboliskt höll i händerna. Men hövdingarna skakade på huvudet. De var inte nöjda. Till slut föll han handlöst av mustangen. Han förklarade att han nu höll hundra soldater i sina händer. Hövdingarna nickade gillande. När resultatet förkunnades för krigarna steg jublet mot den isblå himmelskupan och de piskade marken med sina coupstavar och pilbågar.

En av lakotakrigarna var hunkpapahövdingen Sitting Bulls systerson, minneconjoun White Bull (1849–1947). Han mindes senare att kölden dessa dagar var ovanligt sträng. För att hålla värmen bar han en buffelmantel med pälslagret inåtvänt. Ett bälte höll manteln på plats. Hans beväpning bestod av lans, båge och ett fyrtiotal pilar. Traditionella vapen dominerade krigarnas utrustning. Eldvapnen var få och oftast omoderna.

Kölden skulle få soldaternas fingrar att stelna och fumla med laddstakar, blykulor och krut. Inte många av dem hade tillgång till repeterbössor och färdiga patroner. Den brutna och ishala terrängen var ytterligare en faktor som gynnade indianerna. De tunga soldathästarna kunde få svårt att hålla sig på benen.

Den indianska planen var enkel. Huvudmassan av krigare skulle arrangera ett bakhåll i sänkor och raviner på ömse sidor om Bozemanleden, norr om Lodge Trail Ridge och runt Massacre Hill. Ett uppbåd om ett fyrtiotal krigare skulle sedan iscensätta en skenattack på timmerfororna för att locka ut en fritagningsstyrka från Fort Phil Kearny. Samtidigt red en annan grupp indianer upp på åsen Lodge Trail Ridge, där de väl synliga från fortet med rop och gester skulle locka blårockarna att ta upp jakten.

Framåt kvällen valdes tio lockfåglar ut. Där ingick två krigare från respektive oglalas, minneconjous, andra lakotastammar, nordcheyenner samt nordarapahoer. Det var en ynnest att utses till ett så avgörande uppdrag för hela operationens utfall. De bägge cheyenner som först utsågs var Wolf Left Hand och Sweet Medicine-hövdingen Little Wolf. Men den senare valde istället att överlåta äran och sin stridsmustang på sin bror Big Nose. Av någon anledning tackade Big Nose nej till detta. Men en annan hövding gick i emellan och lyckades få den buttre kämpan att acceptera den ärofulla rollen som lockfågel.

Hövdingen American Horse uppgav i en intervju år 1905 att han var en av oglalas lockfåglar. Den andra ska ha varit Sword Owner, son till hövdingen Brave Bear. En envis men obelagd historisk tradition, som saknar stöd i ursprungliga indianska vittnesmål, utpekar 26-åriga Crazy Horse till en av oglalas lockfåglar.* Förmodligen deltog han i bataljen, men inte som lockfågel. Det mesta talar för att han höll sig i bakgrunden.

*** Crazy Horse, vars sagolika krigarrenommé knappast hänger på hans eventuella medverkan i Fettermanstriden, beskrevs ganska träffsäkert av Julia B McGillicuddy (1941): "Den unge ledaren var varken politiker eller diplomat. Han var en fanatiker vars enda intresse var att [kämpa för] sitt folks rätt." Från indiansk horisont var det en komplimang så god som någon.**

Den 21 december randades solig. Men kylan och vinden tilltog under morgontimmarna och mörka ovädersmoln varslade om snö. Horderna av färgstarkt målade och dekorerade krigare i skinndräkter, fjäderskrudar, buffelhornshuvor och pälsmössor, med lans- och pilspetsar glimmande i det klara gryningsljuset var en syn att skåda. Havet av mustanger ångade av rastlös förväntan.

Nordcheyennerna valde att sprida ut sig bland ravinerna väster om Massacre Hill och Bozemanspåret, dit även arapahoerna sökte sig. Längre upp på västsidan intog oglalas sina positioner, en del till fots, andra till häst. Cirka 300–400 meter från Bozemanleden, på den östra sidan, formerade sig minneconjoukrigarna. Många av dem gömde sina hästar mellan två mindre kullar för att till en början kämpa till fots. Höjdpucklar och åsar var täckta av spridda snösjok och glashal is.

Vid tiotiden lämnade muldragna timmervagnar fortets trygghet för färden mot tallskogen i fjärran. Vagnarnas knirr och knarr gav eko i dalen. Karavanen anfördes den morgonen av infanterisergeanten Legrow. Tillsammans räknade tåget cirka 90 beväpnade civilister och eskortsoldater. Från höjderna gav hövdingarna genast tecken till de 40 stridsberedda krigarna att gå över Lodge Trail Ridge och Big Piney Creek för att angripa timmerfororna. Vid 11-tiden signalerade den flaggförsedda utkiken vid Pilot Hill bakom fortet att vagnarna var omringade.

Medan vilt tjutande krigare spelade upp denna skenmanöver uppenbarade sig lockfågeln vid Lodge Trail Ridge-åsens krön. De ställde till med så mycket oväsen de kunde för att fånga fortets uppmärksamhet.

De behövde inte vänta länge. Ut marscherade en 49 man stark infanteriavdelning från kompanierna A, C, E och H av 18:e infanteriet under ledning av den beridne kapten William Fetterman. Soldaterna tågade iväg mot Big Piney Creek och Bozemanleden – precis som indianledarna förutsett. Ett par minuter förflöt. Sedan följde löjtnant George Grummond i spetsen för 2:a kavalleriets C-kompani, 27 beridna soldater. För effektivare eldgivning hade de lånat musikkårens Spencerkarbiner. Där red även civilisterna James Wheatley och Isaac Fisher med sina repetergevär. Ytterligare en officer sadlade upp och skyndade iväg för att hinna ifatt Grummonds män. Det var kapten Frederick Brown som i brist på brukbara hästar lånat ponnyn ”Calico” av överste Carringtons son Jimmy.

I stället för att sätta kurs på timmertåget siktade Fetterman och Grummond in sig på de beridna lockfågeln vid Lodge Trail Ridge. Indianerna skrånade och ropade smädelse åt soldaterna och avlossade sina fåtaliga bössor för att blårockarna inte skulle tappa intresset. Fettermans fotsoldater avancerade skjutande. Men avståndet var ännu för långt för att kulorna skulle bita. Infanteriet hade just nått fram till Lodge Trail Ridge när Grummonds kavalleri passerade. Samtidigt styrde Big Nose sin svarta mustang, medvetet avvaktande, nerför åsens nordöstra sida. Kavalleriet stannade upp som för att invänta infanteriet och orientera sig om läget längre fram. För att få fart på blårockarna igen vände Big Nose om och försvann ur sikte för sina fränder.

Oglalakrigaren Fire Thunder såg ändå vad som hände från sin gömsle vid Massacre Hill: ”Vi hörde skottlossning vid kullen [Lodge Trail Ridge] och visste att soldaterna var på väg. Vi höll våra händer över våra mustangers näsborrar så att de inte skulle gnägga [när de kände vittring av] soldathästarna. Strax såg vi våra [lockfåglar] återvända. Några av dem gick till fots och höll hästarna i seltygen, så att soldaterna skulle tro att de var utpumpade.” Så snart blårockarna gått över krönet av Lodge Trail Ridge förlorades de ur sikte för fortet.

När överste Carrington fick veta att timmerfororna angripits hade han organiserat en fritagningsstyrka. I en rapport 1867 skrev han att han gav överkommandot till kapten James Powell, men att Fetterman med stöd av senioritetsreglerna begärde att få leda styrkan. *Ingen* hörde dock överstens ordväxling med Fetterman. Carrington hävdade senare – vi har endast hans egna ord att gå på – att ordern till Fetterman lød: ”Undsätt vagnståget, frita det, och rapportera till mig. Ta inte strid eller förfölj indianerna på vagnstågets bekostnad. Förfölj under inga som helst omständigheter

[indianerna] över Lodge Trail Ridge.”

Klart står dock att löjtnant Grummond personligen bad att få leda kavalleriet. Att översten tillstyrkte det trots det som hänt den 6 december är förbryllande. Istället för att gå västerut mot timmervagnarna marscherade kapten Fettermans kommando norrut. Varför? Han såg och hörde förstås de indianska lockfåglarna vid Lodge Trail Ridge. Men det var inte avgörande för hans val av färdriktning. Det beslutet tog han sedan han observerat eller informerats om att utkiken vid Pilot Hill signalerat att indianerna lämnat timmervagnarna, som nu rullade vidare mot skogen. Det innebar att han ansåg sig fri att försöka genskjuta indianerna nordväst om Lodge Trail Ridge. Något överraskande skrev överste Carrington senare: Det var ”ett klokt beslut [av Fetterman] med goda möjligheter att skära av indianernas flyktväg”. Kaptenens kommando var alltså inom synhåll från fortet. Om Carrington så önskat kunde han ha låtit en kurir stoppa Fettermans fortsatta avancemang – men så skedde aldrig. Först när en utredning året efter letade syndabockar för den tragedi som följt lade Carrington all vikt vid den muntliga order som han påstod sig ha gett Fetterman. Han kände helt enkelt att repet skavde mot hans egen hals.

En stund efter Fettermans avritt skickade översten ut läkaren C M Hines med fyra man och ett par ambulansvagnar till timmerfororna. Om de inte behövdes där skulle Hines försöka ansluta till Fettermankommandot. Läkaren återvände dock inom kort och rapporterade till Carrington att vägen till Fetterman spärrades av indianer. Det fanns nog ingen i fortet som på allvar trodde att det bortanför Lodge Trail Ridge väntade mer än ett par hundra indiankrigare – som den 6 december. Den numerären var normalt en hanterlig match för ett kommando av Fettermans storlek. Gamle trappern Jim Bridgers varningar om enorma mobiliseringar av indiankrigare tycktes bortglömda.

Om ordern till Fetterman låter misstänkt så var den Grummond mottog – tre gånger dessutom! – alldeles solklar. Först förmedlades den via löjtnant Alfred H Wands: ”[Grummond] instruerades att ansluta till Fettermans kommando, rapportera till och motta samtliga order från kapten Fetterman.” För säkerhets skull upprepade Wands ordern ännu en gång. Löjtnanten svarade jakande. Grummond hade inte mycket mer än lämnat fortet förrän överste Carrington ropade tillbaka löjtnanten för att omigen inpränta ordern! Uppenbarligen oroades han över vad Grummond kunde hitta på. Från fortets kanontorn kunde man se hur löjtnantens män i sporrsträck red ikapp kapten Fetterman.

Infanteri- och kavallerienheterna befann sig nära Lodge Trail Ridge-krönet när man vid fortet uppfattade enstaka skott strax efter 11.30-tiden. De indianska lockfåglarna red långsamt neråt Peno Creeks västra flodarm. Här fattade nu Grummond och kapten Brown – med resten av kavalleriet och de två civilisterna Wheatley och Fisher i släptåg – det ödesdigra beslutet att jaga

efter indianerna. ”... det är högst sannolikt att Grummond red i förväg utan hänsyn till Fettermans [order och] auktoritet.” (Shannon Smith, 2008) Allt skedde i ett rasande tempo. Grummonds män lade flera hundra meter mellan sig och Fettermans fotfolk på någon minut. De försvann snart ur sikte bortöver Massacre Hill.

När de indianska lockfåglarna nästan nått fram till en av Peno Creeks armar, där Bozemanspåret löper fram över Massacre Hill, delade gruppen på sig, vände om mot Grummonds anstormande kavalleri och korsade varandras spår. Det var signalen till samlad attack. När nordcheykrigaren Little Horse störtade fram ur sitt gömsle följdes han av hundratals cheyenner, oglalas och arapahoer. Marken skalv av dånet från mustangernas hovar.

Förmodligen var det i detta ögonblick som kapten Fettermans pliktkänsla tog överhanden. Grummonds och Browns män befann sig i nödläge nästan en kilometer bort. Fettermans och infanteristernas öron nåddes av rop, skrån och allt häftigare skottväxling. Det fanns ingen tid att förlora. Fotsoldaterna stannade upp, tvekade, men sprang sedan nedför Lodge Trail Ridge och uppför Massacre Hill. Kapten Fetterman gjorde ett desperat försök att undsätta Grummond, som redan gått i fällan. Fetterman stod på tur.

Från östra sidan av Massacre Hill stormade minneconjoukontingenten fram över kullen samtidigt som andra krigare forsade fram längre söderut mot Fettermans infanteri. Soldaterna fångades i en gigantisk snara utan flyktvägar. Kavalleriet under Grummond försökte genast retirera söderut, tillbaka uppför Massacre Hill. Endast kapten Brown med en handfull män lyckades ta sig tillbaka till höjdpuckelns krön. Civilisterna Wheatley och Fisher insåg förmodligen det hopplösa i att söka fly. De tog betäckning bakom några klippblock vid den norra änden av slagfältet. Mängder av tomhylsor återfanns senare på platsen.

Döda soldater låg snart utspridda över en kilometerlång sträcka. Kavalleristerna runt Fetterman och Brown släppte sina uppskrämda hästar för att kunna rikta sina vapen mot horderna av indiankrigare. Men blårockarnas ödestimma var slagen. De hann inte ladda om sina bössor innan krigarna var över dem. Utom sig av fasa visste inte soldaterna från vilket håll döden skulle komma. De stupade i drivor. Oglalan Fire Thunder, som slogs mot kavalleriet, berättade att krigarna avlossade så många pilar att det liknade gräshoppsvärmar. Man kunde inte undgå att träffa varandra. Minneconjoun White Bull tillfogade att ”marken var så överströdd med pilar att man inte ens behövde använda sina egna”. Oglalan Standing Bear observerade att soldaterna, sedan de släppt sina hästar, klumpade ihop sig, vilket gjorde dem till lätta måltavlor.

Nordcheyennerna medverkade framför allt till att slå ut Fettermans infanteri. Här förlorade Wooden Leg sin äldre bror, Strong Wind Blowing. Big Nose, som utmärkt sig som lockfågel, sköts döende från sin utmattade mustang när den vägrade att röra sig ur fläcken. Little

Wolf och Crazy Head återfann honom och förde honom på en släpa tillbaka till lägret. Han avled inom några dagar och begravdes i en klippskrev.

Under tumultet vid krönet av Massacre Hill upptäckte oglalahövdingen American Horse en officer som han beslöt att attackera. Med stridsklubba i handen red han rakt på soldaten och krossade hans skalle med ett enda slag. Han hoppade blixtnabbt av springaren och skar upp officerens hals med sin dolk. Den han just expedierat påstås ha varit kapten Fetterman.*

*** Kaptenerna Fetterman och Brown begick således inte gemensamt självmord som vissa historiker antagit. Arméläkaren Horton, som utförde likbesiktningen, nämner inga som helst skottsår i Fettermans kvarlevor. Den klubba American Horse begagnade för att döda officeren finns numera utställd på museum.**

Bland stenbumlingar och snödrev återfanns sedan 49 vita stofthyddor vid toppen av Massacre Hill. När kraftmätningen var över plundrades och slets uniformer från soldaternas kroppar. Åtskilliga av uniformspersedlarna användes sedan av Little Wolfs krigare i Elkhorn Scrapers-sällskapet. Även om American Horse tillhörde de som bevittnat enstaka självmordsakter bland de dödsdömda blårockarna, så vittnade andra indianer om soldaternas osedvanliga tapperhet. Den blodiga uppgörelsen var över på cirka 40 minuter.

Lakotakrigarna ansåg att det var deras halvmans visioner som bundit segern vid indianska vapen. Nordcheyennerna hävdade förstås att det var shamanen Crazy Mules magiska förmågor som varit utslagsgivande.

Blodsorgier och syndabockar

Överste Carrington gjorde sig ingen brådska med att undsätta kapten Fetterman. Först sedan eldgivningen vid kullarna bedarrat skickade han ut 75 infanterister under befäl av kapten Ten Eyck. Där fanns också läkaren C M Hines.

Detachmentet följde Bozemanleden och tog sig fram till en hög utsiktspunkt varifrån man vid 12.45-tiden såg indianer svärma runt krönet av Massacre Hill. När Ten Eycks män närmade sig drog sig krigarna tillbaka, men överöste soldaterna med glåpor. Utan motstånd kunde Ten Eyck ta sig upp på Massacre Hill. Förödelserna var totala. Överallt låg soldater skalperade och sönderhackade till oigenkännlighet. I skydd av ett stort klippblock som tycktes delat mitt i fann man, utanför som innanför, kroppar av de soldater som utkämpat den sista striden. Här låg också en mängd döda kavallerihästar med halsarna vända mot fortet.

Soldaterna återfann även kapten Frederick Browns kvarlevor. Han var uppskuren och full av pilar. Vid en senare obduktion upptäckte läkaren Horton ett skottsår från en revolver, förmodligen dödande, i Browns vänstra tinning.

Den enda som gav livstecken ifrån sig var kavallerihästen "Dapple Dan". Hästen låg sårad med ett dussintal pilar i kroppen. Den skulle inte ha överlevt även om Ten Eyck inte låtit skjuta den. Solen stod lågt bland mörka moln när kaptenens män lastade ombord den sista av de 49 döda soldater de funnit vid höjden. Det hela såg ut som "när man transporterar svin till marknaden", noterade doktor Hines bittert.

Nyheter om det inträffade sände chockvågor genom fortet. Kvinnor och barn fördes åt sidan för att besparas åsynen av de söndermanglade likhögar på vagnarna. När överste Carrington insåg vidden av det inträffade lät han omedelbart beordra högsta beredskap och frigivning av fångarna i fortets häkte. Varenda skottglugg bemannades, haubitskanonerna laddades och dörrar och fönster spikades för eller barrikaderades. I den uppjagade stämning som gripit alla i fortet väntade man på ett avgörande angrepp samma kväll eller natt.

Carrington gav order om att omedelbart samla samtliga kvinnor och barn i krutmagasinet om en indiansk direktattack på fortet ägde rum. Utifall soldaterna inte kunde hålla ställningarna skulle översten personligen spränga magasinet med kvinnor och barn i luften! Carringtons unga son Jimmy traumatiserades svårt av det som hänt. I många år plågades han av mardrömmar efter att ha sett den blodiga köttlasten, där armar, ben och skallar inte längre hängde ihop.

Efter en hemsk men händelselös natt red översten själv ut med ett åttiotal män och sju

vagnar för att ta hem de kvarvarande 29 soldaterna och de två civilisterna Wheatley och Fisher. Ett otal hylsor, patroner och blodpölar vittnade om att de bägge senare sålt sig dyrt med sina effektiva magasinsgevär. Där återfanns även den unge trumpetaren, kavalleristen Adolph Metzger. Man fann hans instrument tillplattat och antog att han använt det som tillhygge när han skjutit slut på sina gevärskulor.

Ungefär halvvägs mellan civilisternas position och det senare stenmonumentet vid Massacre Hill påträffades kvarlevorna av löjtnant George Grummond och sergeant Augustus Lang. Grummonds skalle hade krossats av en stridsklubba. Samtliga fingrar var bortskurna och hans bål späckad av pilar. Carrington lät klippa bort en hårlock från löjnantens sargade huvud som han sedan skänkte änkan, Frances. Läkaren Horton såg bara sex soldater som dött av kulor från eldvapen.

Följande natt, 22–23 december, sjönk temperaturen och en häftig snöstorm med hårda stormvindar begravde fortet i ett tjockt vitt täcke.

Indianerna hade vunnit en grundlig seger. Inte enda vit man som upplevt Fettermanstriden kunde vittna om den. Av de döda var 3 officerare, 8 sergenter, 10 korpraler och 58 meniga soldater, samt de två civilisterna. De indianska förlusterna är som så ofta vanskliga att fastställa. Uppgifterna slår mellan 10 till (absurda) 300 döda. I flera fall avled sårade krigare sedan de förts till sina tipitält vid Tongue River, snarare än på slagfältet. Nordcheyennen Two Moon uppgav de stupade till 10 lakotas, 2 cheyenner och 1 arapaho. Minneconjoun White Bull talade om minst 14 fallna lakotas. Nordcheyennen White Elk menade att 50–60 lakotas förlorat livet men endast 2 cheyenner. Det mesta tyder på att nordcheyennerna måste ha lidit blygsamma avbräck i förhållande till lakotas. Där finns bara tre namngivna cheyenner bland de stupade: Bear Robe, Strong Wind Blowing samt Little Wolfs bror, Big Nose. Arapahoerna sägs ha mist Bird Head och Good Shield.

I Fort Phil Kearny jagade man upp varandra. Spänningen hölls vid liv genom överste Carringtons dramatiska försvarsåtgärder. Redan vid sjutiden på kvällen den 21 december gav översten två frivilliga, John Phillips och Daniel Dixon, uppdraget att rida den drygt 30 mil långa vägen söderut till telegrafan vid Horseshoe Station vid North Platte River för att kabla ut nyheten om det inträffade. De skulle sedan fortsätta åt sydost ytterligare 66 km för att nå Fort Laramie och begära förstärkningar från fästets kommandant, överstelöjtnant Innis N Palmer. De två kurirerna erhöll 300 dollar var för besväret.

Utän att ens ha sett skymten av en indian anlände de till Horseshoe Station vid tiotiden på juldagen. Härifrån telegraferades nyheten till departementschefen, general Philip St. George Cooke i Omaha och till krigsdepartementet i Washington DC. Vid Fort Laramie tog julfestligheterna tvärt

slut när Phillips påpälsade figur dök upp med sorgebudet. Nästa morgon begärde Palmer, i ett telegram till Cooke, omgående förstärkningar till Fort Phil Kearny och Fort Reno. Generalen gav genast order om att fyra kompanier av 1:a bataljonen, 18:e infanteriet, och två kompanier av 2:a kavalleriet skulle sändas iväg till Fort Phil Kearny. De nådde dock fram först den 16 januari 1867. Men så förekom heller inte några fientliga indianska framstötningar under mellantiden.

Den 25 december (1866) var stämningen tryckt vid Fort Phil Kearny. Snödrivorna nådde upp till palissadens krön och man huttrade i kylan ute som inne. Händelserna vid fästet ristade för alltid sina blodiga tecken i Frances Grummonds minne. Hon skrev: ”Ena halvan av högkvartersbyggnaden, där jag för tillfället bodde, var inte färdigställd. Därför användes den av snickare för att tillverka furukistor för de döda [Fettermans män]. Jag visste att man just höll på med min makes kista, och jag upplevde ljudet från hammarslagen och sågklingorna som rena tortyren ...”

De soldater som grävde upp ett femton meter långt, två meter brett och två meter djupt gravdike i den frusna jorden utanför fortet kunde bara jobba i femtonminuterspass på grund av den intensiva kölden. De döda soldaterna placerades två och två i varje kista medan de tre officerarna – Fetterman, Brown och Grummond – fick varsin egen. De som lade kroppsdelarna tillrätta hade ett kväljande jobb. Kapten Brown hade fått sina blodiga genitalier avskurna och instoppade i munnen. Det var indianernas sedvanliga sätt att visa manliga fiender förakt. Problemet var att man på grund av likstelhet och köld inte kunde få loss delarna. Browns kista spikades igen utan att den morbida detaljen åtgärdats. Soldaterna lades till vila i sin massgrav den 26 december. Av rädsla för indiananfall avstod man från sedvanliga ceremonier.

Nyheten om Fettermanstriden nådde Fort C F Smith två dagar senare. Löjtnant George M Templeton anförtrodde sin dagbok: ”En crow[indian] som varit i siouxlägret kom in och berättade att [siouxerna] attackerat Fort Phil Kearny ... över hundra man tog upp förföljandet men föll i bakhåll och blev samtliga dödade ...” Två dagar senare tillade Templeton: ”Två andra crower kom tillbaka från siouxbyn ... Siouxerna berättade för dem att de skurit av [97] näsor [från soldaterna] och fört dem med sig i ett buffelskinn, för att sedan räkna dem. Siouxerna berättade också för crowerna att tolv krigare stupat...”

”Fettermanmassakern” slogs upp på tidningarnas förstasidor i hela USA. Den kritiska udden riktades ofta mot överste Henry Carrington. Han framställdes som en fantasilös byråkrat som aldrig borde ha dirigerat trupper i fält. Men även hans chef, general Cooke i Omaha, fick en släng av slev. Armén och krigsdepartementet höll med. Det utlöste pajkastning mellan Carrington och Cooke – ingen av dem var villig att ta på sig skulden. Men Cooke bleknade snart bort i

kontroversen. Överste Carrington fann sig isolerad och ensam med skammen. Det var då han startade en livslång kampanj – uppbackad av Frances Grummond, som han äktat – för att rentvå sitt namn och rykte. Han valde att vältra över hela ansvaret för debaclet på kapten Fetterman. När Carrington år 1908, vid 84 års ålder, deltog i en ceremoni vid stenmonumentet som rests över de stupade vid Massacre Ridge, tog han chansen att återigen öppet stämpla den döde och försvarslöse Fetterman som dramats syndabock.

Paret Carringtons ömsesidiga känslor för varandra och respekten för Frances förra make dolde länge sanningen. Först på 2000-talet har historikerna pusslat fram dramats egentliga syndare. Numera råder det näppeligen några tvivel om att löjtnant George Grummonds överilade agerande framkallade kapten Fettermans hopplösa undsättningsmanöver. Pliktkänsla och heder sopade bort Fettermans farhågor. Shannon D Smith skrev (2008): “Kvinnor [närmast Margaret och Frances Carrington] kontrollerade och manipulerade berättelsen om Fettermanstriden genom att använda samma taktik som Elizabeth Custer* – med den skillnaden att i stället för att skydda

*** Överstelöjtnant George Armstrong Custers liv och militära karriär glorifierades i de tre memoarböcker maken Elizabeth skrev och gav ut perioden 1885–90. Fastän Custer fört kommandot över de trupper som så sensationellt dukade under för indianska vapen i Little Big Horn-slaget 1876 vägrade Elizabeth att på någon enda punkt lasta maken för nederlaget. Tvärtom försvarade hon hans krigarära med näbbar och klor livet ut. Elizabeth avled först 1933.**

Fettermans rykte så svartmålade de honom. Dessvärre fanns det ingen hängiven kvinna som ryckte ut till [den ogifte] Fettermans försvar. Han saknade syskon och blev föräldralös redan som liten.”

Krigsdepartementet straffade överste Carrington med omplacering. Han skulle framdeles, vid Fort McPherson i Nebraska, föra befäl över 1:a bataljonen 18:e infanteriregementet och därmed kopplas bort från striderna i norr. 2:a bataljonen av regementet blev kvar vid Fort Phil Kearny, nu som 27:e infanteriregementet med överstelöjtnant Henry W Wessells (1809–1889) som chef.*

*** Omorganiseringen av armén den 1 januari 1867 fick överste Carringtons förlust av kommandot vid Fort Phil Kearny att framstå som en naturlig omplacering. I själva verket var generalerna Ulysses Grant och William Sherman inställda på att få Carrington förflyttad alldeles oavsett arméns ommöblering. Henry W Wessells son Henry W Wessells Jr skulle som kapten och kommandant vid Fort Robinson i Nebraska bli ökad som ”nordcheyennernas slaktare” i januari 1879.**

Den 23 januari 1867 föll även general Cookes huvud. Han ersattes av general Christopher C Augur. Samma dag red Carrington med familj och stab ut från Fort Phil Kearny för sista gången.

Termometern visade på nästan 40 köldgrader. I en av vagnarna reste Frances med makens kista bredvid sig. Löjtnanten hade grävts upp för att av anhöriga ombegravas i Tennessee.

Fort Phil Kearnys manskap och officerare led ruskiga kval den vintern. Vädrets makter isolerade fortet i köld, stormar och snö. De yttre kommunikationerna var avskurna ända fram i mars 1867. Bristen på grönsaker och frukt ledde till skörbjugg bland många soldater. Och de kunde varken tvätta kläder eller hålla en anständig hygien. Mulorna livnärdes på bark, och de åt nästan upp trävirket i sina båsar. Genom närheten till Bozeman i Gallatindalen klarade sig Fort C F Smith bättre. Hösten 1866 hade dess manskap förutseende nog lagt upp lager med potatis, kål och majs som höll skörbjuggen stången.

Redan i januari 1867 beslöt krigsministeriet att stänga Bozemanleden för all civil trafik. De tre forten längs rutten befann sig plötsligt i den paradoxala belägenheten att endast försvara sin egen existens. Det praktiska syftet att assistera civilisationens utbredning i Montana var borta. I stället satsade regeringen hårt på att fullborda den transkontinentala järnvägen, Union Pacific Railroad. Den skulle inom en snar framtid vara färdig för trafik genom södra Wyoming och Utah. Därifrån kunde resenärerna ta häst och vagn för färden norrut, upp i Montana. Därmed var Bozemanspårets blodiga saga över.

1867 initierade USA:s kongress en kommission för att utreda skuldfrågan för Fettermans nederlag. Den slog vakt om arméns heder och vägrade att hänga ut enskilda officerare i offentlighetens ljus: ” ... bland de närmast involverade officerarna, som alltjämt lever, finner vi ingen som gjort sig förtjänt av kritik, och även om indicierna rättfärdigar det är det oss främmande att tala illa om eller skuldbelägga de döda ...”

En mur av bly

Så intensivt hatade nordcheyennealliansen de vitas närvaro i Powder River-landet att de redan i den snörika månaden februari 1867 sadlade upp sina vintersvaga mustanger för sporadiska angrepp på vita soldater och civila kontraktörer som visade sig utanför fortet Phil Kearny och CF Smith. När snön vek undan för aprilsolen, isarna började bryta upp och det bruna fjolårsgräset skiftade över i grönt kunde krigarna på allt starkare mustanger störa de vita på allvar. Tillsammans med sina lakotavänner företog nordcheyennerna en serie räder mot höbärgarlagen, vedhuggargängen och militärens proviantvagnar.

Under sommarmånaderna 1867 utkämpades två heta skärmytslingar utanför de bägge nordliga Bozemanforten med dystra resultat för indianerna. I juli mobiliserades en respektingivande styrka nordcheyenner, oglalas och minneconjous i läger vid Rosebud River. Kanske drömde de om att upprepa föregående års enastående seger. Indianerna var dock inte överens om vilket fort som borde angripas. Little Wolf, Crazy Mule, Plenty Camps och Rolling Bull tog med sig merparten av cheyennerna för att tillsammans med en kontingent lakotas, sammantaget 800 krigare, slå till mot Fort CF Smith på östra stranden av Big Horn-floden i Montana.

Dagen då striden stod, 1 augusti 1867, uppgick fortets bemanning till cirka 350 officerare och meniga soldater av 27:e infanteriet. Fortet kommenderades av 44-årige överstelöjtnant Luther P Bradley, som tagit över som chef så sent som 23 juli. Indianerna riktade som vanligt in sig på objekt i fortets omgivningar, för att kunna sätta eventuella undsättningspatruller ur spel. En halvmil från fortet i nordostlig riktning hade uppförts en 30 meter lång inhägnad av timmer, som temporärt skydd för Fort CF Smith höbärgare. Innanför pålverket och utmed ena långsidan stod en rad täckta vagnsöverreden samt tält för arbetarna och de soldater som skötte vaktsysslan. Men det var ett rangligt försvarsverk med glipor mellan stockarna.

Indianerna skulle snart bjudas en omskakande upplevelse. Tidigare under sommaren hade nämligen entreprenören AC Leighton till Fort CF Smith fört upp de första vagnslasterna med modifierade Springfieldgevär. De gamla mynningsladdarna var nu ombyggda till bakladdade patronbössor. Det innebar enorm tidsvinst vid omladdning, men därom visste inte indiankrigarna ett dyft.

Den 31 juli drev den 28-årige tyske löjtnanten Sigismund Sternberg bort ett mindre uppbåd lakotakrigare från de slättermaskiner som arbetade på fälten. Men det var en nästan daglig rutin som inte ingav oro. Vitvänliga crowindianers varningar om ett förestående stort indianskt anfall viftades bort.

Nästa morgon, den 1 augusti, befann sig Sternberg med 19 soldater vid inhägnaden när sex civila slätterarbetare gav sig ut på fälten. Vid elvatiden ekade plötsligt en serie skottsälvor ut i tystnaden. Muldragna slättermaskiner kom farande med arbetarna springande vid tömmarna. De jagades av ett formligt hav av indiankrigare, vilt skrånande för att sätta skräck i de vita. Arbetarna nådde oskadda fram till inhägnaden och kunde med Sternbergs män ta upp försvarspositioner bakom timmerbarrikaden.

När indiankrigarna anföll möttes de av en oavlåtlig skur av bly från de nya Springfieldgevären. Avbrott i skjutandet som krigarna var vana vid uteblev. Och trots sin djärvhet kastades de gång på gång tillbaka under sina försök att storma de barrikaderade. Förlusterna i sårade och döda måste ha rakat i höjden.

Redan i stridens inledande fas föll löjtnant Sternberg till marken med en kula i huvudet. Han hade ignorerat varningar från sina kamrater och kaxigt försvarat ingången till inhägnaden stående. Sergeant James Horton tog över befälet efter Sternberg men sårades strax svårt i ena axeln. Ansvaret för ordergivningen föll nu på civilisten DA Colvin.

Skurar av pilar regnade ner över de vita. Blödande och med projektiler hängande i armar och ben tvingades de fortsätta att skjuta. De 19 mulor som träffats av den indianska eldgivningen satte igång ett hjärtskärande skriande som gnagde på de belägrades nerver. De började tappa tron på att de skulle överleva bataljen. När indianerna insåg att frontalattacker mot de vita var utsiktslösa tände de på gräset. Bakom svarta rökmoln närmade de sig barrikaden, förde undan sina sårade och döda, men plötsligt, några meter från pålverket dog flammorna ut. Efter ett rådslag beslöt Little Wolf och de andra krigsledarna ändå att fortsätta angreppen. Men spärrelden från de vita var obeveklig.

Det syntes inte till någon hjälpstyrka från fortet. Ändå lär dess manskap ha uppfattat de kraftiga skottsälvorna från höbärgarnas håll. I stället var det löjtnant George Palmer, i färd med att eskortera ett vedhuggarlag, som red upp på en höjcklack för att luska ut vad skottlossningen gällde. Han insåg genast situationens allvar och satte skyndsamt av till fortet för att begära hjälp. Väl där uppgav han för överstelöjtnant Bradley att han sett ”800 indianer” cirkla runt höbärgarnas inhägnad. Det var vid 13-tiden på dagen. Bradley måste ha insett att arbetarnas och vaktstyrkans överlevnad hängde på ett hår. Trots det lät han – av outredd anledning – flera timmar rinna bort innan han kom sig för att skicka ut 20 beridna infanterister med löjtnant Shurly i spetsen. Med ens hamnade både de belägrade soldaterna och den underdimensionerade fritagningsstyrkan under attack. Shurly retirerade. Strax efter sågs en menig soldat rida i sporrsträck mot fortet jagad av fyra beridna indiankrigare. De kom upp jämsides med soldaten och lät coupslagen hagla över honom. Han föll handlost av sin häst ner i en bäckfåra. Soldaten hade frivilligt ridit ut från höbärgarbarrikaden för att

skaffa undsättning.

Ytterligare en styrka skickades ut från fortet vid 16-tiden. Den anfördes av kapten Thomas Burrowes. Inte heller Burrowes lyckades skingra indiankrigarna. Bradley's vacklande agerande blev nästan farsartat när han till sist beordrade ut löjtnant Reuben Fentons män med en haubitskanon i släptåg. Åsynen av artilleripjäsen fick merparten av indianerna att sätta hämlarna i mustangerna för att skyndsamt sätta sig i säkerhet.

Kapten Burrowes rapporterade att man på väg till höbärgarna utväxlat sporadisk eld med indianerna. Först vid solnedgången nådde soldaterna fram till inhägnaden. Där kunde de konstatera att endast två män fallit, Sternberg och menige Thomas Nevin medan fyra stycken tillfogats svårare blessyrer. Medan allt av värde lastades på Burrowes vagnar uppenbarade sig indianerna på de omgivande kullarna, förmodligen förbryllade över den vägg av bly som mött deras ettriga attacker mot höbärgarbivacken. Men de gjorde inga fientliga utfall. På återvägen lät Burrowes ändå avlossa flera kanonsalvor ”som rensade höjderna” för att hålla vägen till fortet fri. Löjtnanterna Shurlys och Fentons män täckte återtåget på flankerna. Halv nio på kvällen red styrkan in i Fort CF Smith.

Burrowes skrev i sin rapport: ”Indianerna var synnerligen målmedvetna, och mängden pilar i och runt [høbärgarnas] inhägnad avslöjade att de kom ytterst nära ...” Kaptenen hade bara funnit en död indian på platsen. Krigaren låg endast femton meter från barrikaden. Innan trupperna gav sig av skalperade någon den döda indianen. Hans kranium skars av och placerades på en hög påle i avskräckande syfte. Burrowes gissade att indianernas förluster uppgick till 18–23 stycken krigare ”och ett aktningsvärt antal sårade”.

Fort CF Smiths kommandant, Luther Bradley, kritiserades för ”feghet” och ”uselt ledarskap” av somliga soldater och civila som slagits för sina liv i höbärgarlägret. Varför arméledningen valde att tysta ner händelsen låg i öppen dag. Arméns skamfilade rykte efter ”Fettermanmassakern” – som tidningarna felaktigt men sensationslystet kallade händelsen – stod alltså i fokus för nationens intresse, och en kongressutredning var på gång. Man ville inte ha flera ”affärer” på halsen.

Dagen efter höbärgarstriden föll den indianska vreden över Fort Phil Kearny. Medverkade gjorde en mindre grupp nordcheyenner ledda av shamanen Ice och hövdingarna Wolf Chief och Laban Little Wolf den yngre. Men aktionen anfördes av oglalamystikern Crazy Horse, minneconjoukämpar som High Backbone och White Bull (Sitting Bulls systerson) och sans arcs-hövdingen Thunder Hawk. I gryningen upptäckte soldater på vaktjänst ute vid vedhuggarnas bivacker, en knapp mil väst om Fort Phil Kearny, indianska röksignaler. Och framåt niotiden störtade ett par hundra krigare fram

mot en hjord mulor med skötare i skogskanten. I samma stund anföll den indianska huvudstyrkan timmerhuggarnas vagnar och den utspridda vaktstyrkan. Den utgjordes den dagen av 51 infanterister under 36-årige kapten James Powells befäl.

Om det inte varit för den hästskoformade försvarsborgen av vagnskorgar som provisoriskt ställts upp på den öppna prärien skulle soldaterna ha varit förlorade. Men långtifrån alla hann sätta sig i säkerhet när larmet gick. En del vakter och huggare befann sig nästan en kilometer bort. Ett par av dem blev ifattnadna och nerhuggna bland klippor och träd. Andra ignorerades. I stället fokuserade angriparna sina framstötningar på vagnkorgsborgen. Där organiserade kapten Powell och löjtnant John C Jenness försvaret med de 24 soldater och sex civilister som undkommit de första attackerna.

I likhet med soldaterna i höbärgarstriden dagen innan var Powells män utrustade med ombyggda Springfieldgevär. Okunniga om detta cirklade indianerna runt för att ta sig närmare blårockarna. Med målade ansikten och kroppar i vitt, grönt och gult, ristande sina vapen medan de utstötte gälla stridsrop var krigarna en nervdallrande syn för många av de unga och oerfarna rekryterna. Somliga indianer bar hattar och uniformer från Fettermans kommando. Pilsvärmar borrhade sig fast i vagnssidorna och vissa projektiler fann mänskliga mål. Enstaka indianer red nära och kastade sina spjut, dock utan nämnvärd effekt. Motelden var förödande. Krigarna kastade om sina springare för att retirera. Hästarna skyggade för kulstormen.

Angriparna bytte då taktik. De gled av sina stridsmustanger och försökte till fots att smyga sig på försvararna genom att utnyttja svackor och buskar i terrängen, för att sedan knästående avlossa sina pilar och bössor. De kom ”så nära”, påstod en soldat, ”att man kunde se vitan i deras ögon”.

Plötsligt segnade den oförsiktige löjtnant Jenness till marken träffad av en blykula i huvudet från en indiansk krypskytt. Under detta angrepp sköts två meniga soldater ihjäl – Tommy Doyle och Henry Haggerty. Samma öde delades av tre män som aldrig hunnit fram till vagnkorgsborgen. Ytterligare två av Powells män renderades sårskador.

Efter att utkiken vid Pilot Hill bakom Fort Phil Kearny flaggat varningssignaler till fortet skickades major Benjamin Smith vid 11.30-tiden ut med hundra soldater och en haubitskanon för att undsätta Powell. Så snart Smith fick syn på fienden lät han avlossa kanonen mot klungor av indianer. Granatkrevaderna skingrade krigarna. Smith fann att indianerna hade tänt eld på gräset i alla väderstreck. Ett par timmervagnar stod sönderbrända. Soldater och civila som gömt sig i skogen vågade sig nu fram, men fyra förskrämda vedhuggare dök upp vid fortet först på morgonen dagen därpå.

Smith och Powells detachement återvände till fortet med skalper från de fallna indianer

som fränderna aldrig lyckades föra undan medan eldväxlingen pågick. Soldaterna skar även av ett indianhuvud, som läkaren Samuel Horton skickade iväg till Washington DC för närmare studium.

Kapten Powell rapporterade angriparnas förluster till ett sextiototal döda. Sannolikt en grov överskattning av de belägrades träffsäkerhet. Indianerna själva uppgav antalet till ”färre än tio stycken”. Nordcheyennerna erkände endast ett dödsfall – Suns Road. Shamanen Crazy Mule, som gjort stor lycka i Fettermanbataljen med sin skottsäkerhetsritual, blev måltavla för svidande kritik från sina cheyenneska stambröder. Hans magiska gåvor hade visat sig verkningslösa i kraftmätningen. Dessutom sårades han själv i huvudet.

Likbål vid Sappa Creek

Hösten 1867 var Fort Phil Kearny praktiskt taget konstant belägrat. Indianerna försökte anlägga gräsbränder för att utplåna fortet. Det gick knackigt. Visserligen slickade lågorna i sig torra träd och betydande arealer av grässlätterna, men posteringens läge mellan flodarmarna Big och Little Piney Creek förhindrade en katastrof.

Regeringen lyckades avhända sydcheyennerna och andra buffelnomader enorma landområden på de centrala och sydliga prärierna genom fördraget vid Medicine Lodge i Kansas i oktober 1867. Trots att somliga hövdingar och band lät sig pacificeras och inordnas i den trista reservatsrutinen i Indianterritoriet (Oklahoma) var inte de unga krigarnas stridslust knäckt. Med eller mot hövdingarnas vilja valde de att konfrontera den framträngande civilisationen. Lika mycket som de hatade att se de vitas fläckiga boskap och plogar ta över slätterna sporrades de av den krigarkultur de tillhörde. Livet som buffelnomader skulle säljas så dyrt det bara gick.

När regeringen i Washington DC misslyckats med att tysta stridslarmet på prärien skickade man 1868 ut en fredsdelegation till nordlandet och Fort Laramie. Kommissionen bestod av fem medlemmar med general William T Sherman i spetsen.

Indianerna kunde vinna eller förlora på slagfältet – men ett var säkert: de skulle i långa loppet grundligt utmanövreras av en amerikansk advokatyr som de aldrig förstod. Den fördragsuppgörelse som följde hänvisade lakotafolket till ett sammanhängande reservat i nuvarande South Dakota väster om Missourifloden. Där förväntades de övergå till ett civiliserat liv som farmare eller lantarbetare. De skulle få behålla sina jaktmarker i fem omgivande delstater, men inte för permanent bosättning. En passus fastslog att ”de kan jaga och vistas där så länge tillgången på buffel motiverar jakten”, vilket satte en borte gräns för nomadlivet. Buffeln skulle som urfolkens livdjur skjutas bort från vidderna, det var presidentens, regeringens och arméns uttalade policy. Indianerna å sin sida uppfattade buffeln som outrotlig. Därför godkände de avtalet.

Vad regeringens tolkar lovade cheyenne- och siouxhövdingarna *muntligen* och vad som sedan ingick i de fördragsdokument som dorgs upp vid exempelvis Fort Laramie 1851 och 1868 var två vitt skilda saker. Dessutom var dokumenten endast upptecknade på engelskt tungomål. Vita husets löfte att slå igen de tre Bozemanforten och evakuera soldaterna, sensommaren 1868, var en ren besparing för statskassan. Union Pacific-järnvägens tillblivelse löste civilisationens fortsatta utbredning i Montana.

Våren 1868 drabbades Little Wolf av kärleken. Föremålet för hans heta låga var änkan Two Woman. Med två moatjéer i sin tipi besökte han bruléerna vid White River för att sedan färdas till Fort Laramie. Tillsammans med de övertygade fredsvivarna Dull Knife, Short Hair och Big Wolf satte Little Wolf, tvivel till trots, sin signatur på Laramiefördraget den 10 maj 1868.

Nordcheyennerna gavs tre valmöjligheter. Den första innebar att förena sig med lakotas på det nya reservatet i South Dakota; den andra att dela sydcheyennernas reservat i Indianterritoriet; och den tredje att slå sig ner på arvfjenden crowsernas reservat med agentur vid Otter Creek nära Yellowstonefloden. Det sista alternativet var helt uteslutet ur cheyennesk synvinkel – och det andra inte stort bättre. Giftermål mellan oglalas och nordcheyenner gjorde tanken på att bosätta sig på lakotareservatet i South Dakota uthärdligare. Men kärleken till hemtrakterna och det fria strövarlivet i Powder River-landet överskuggade allt. Det skulle dröja ett tiotal år innan cheyennerna tvingats ge upp sin frihet, trots att regeringen bara medgav en frist på ett år.

I de fyrtiofyra råden utbröt rabalder när det blev känt att Sweet Medicine-hövdingen Little Wolf och Old Man Chief-hövdingen Dull Knife skrivit på Laramiefördraget utan att först konsultera rådet. Ett betydande antal av de nordcheyennehövdingar som inte fått göra sin stämma hörd – antingen de tillhörde rådet eller krigarsällskapen – uppfattade avtalet som ogiltigt. Dessutom saknade hövdingarnas agerande det magiska stöd som alltid krävdes för beslut som påverkade hela nordcheyennefolkets väl och ve. Riterna runt den sakrala buffelhuvan borde ha följt på ett jakande besked från rådsförsamlingen. Fördraget kunde därför inte föra något gott med sig, menade många rådsmedlemmar. Kanske var Little Wolf ännu osäker på sin roll som nordcheyennernas främsta hövding. Det är möjligt att han lät sig påverkas av fredsfalangens Dull Knife. Båda hade ju folkets bästa för ögonen, även om de inte följt protokollet för beslut inom stammen.

Oglalahövdingen Red Cloud satte sin signatur på avtalet först efter höstjakten på buffel, i november 1868, sedan han förvissat sig om att regeringen verkligen iscensatt demilitariseringen av Bozemantraden. Den 19 maj utfärdade Plattedepartementets chef, general Augur, en order om utrymning av samtliga Bozemanfort. Men först den 20 augusti kunde soldaternas tungt lastade vagnar lämna Fort Phil Kearny. Little Wolf, som bevittnade uttåget med sina krigare, red genast ner och brände fortet till grunden. Då hade blårockarna redan evakuerat Fort CF Smith (29 juli) och Fort Reno (18 augusti).

Men det var inte bara de vita som tilldrog sig nordcheyennernas intresse året 1868. Den hösten vann de sin största seger någonsin över shoshoneindianerna. Under fyra dagars bittra strider sträcktes 62 shoshoner till marken. Nordcheyennernas ryktbara kvinnokrigare Yellow Haired Woman befann sig

mitt i tumultet och tog tre coups i bataljen som utkämpades nära Powder River.

Den vintern organiserade också general "Little Phil" Sheridan en trearmad kampanj mot i första hand sydcheyennerna. Det blodigaste slaget utdelade titulärgeneral George A Custers 7:e kavalleri mot Black Kettles sydcheyenneby i november 1868. Den 67-åriga hövdingen var en välkänd fredsapostel. Black Kettles band, cirka 250 själar, befann sig vid Washitafloden i Indianterritoriet (Oklahoma) när deras läger överrumplades av Custer i en gryningsattack den 27 november. Hur många cheyenner som fick släppa livet till är osäkert, men det kan ha varit över hundra stycken. Black Kettle med maka sköts till döds då de tillsammans försökte fly förödelsen till häst. När stridslarmet lagt sig lät general Custer med berätt mod skjuta ihjäl indianernas 700-800 mustanger och mulor.

Armén fortsatte att pressa sydcheyennerna och det självständiga Dog Soldier-bandet. Det blev överstelöjtnant Eugene Carrs kommando som till sist krossade Dog Soldier-krigarnas maktställning på den centrala prärien. Det skedde den 11 juli 1869. Med 244 man från 5:e kavalleriet och 50 pawneescouter under kapten Frank North slog Carr till när indianerna med sina familjer vilade ut vid Summit Springs i Colorado. Angreppet skedde vid tretiden på eftermiddagen. Av de 400 cheyenne- och lakotaindianerna var endast ett hundratal vapenföra krigare. Den fruktade 39-årige Tall Bull tog skydd i en ravin men sköts ihjäl - sannolikt av Frank North själv. Carrs män slapp undan med en enda sårad soldat! Officiellt dödades 52 cheyenner.

Under tiden brottades Little Wolfs nordcheyenner och Red Clouds oglalafolk med andra problem. Den 5 oktober 1870 red de gemensamt ner till Fort Laramie. Deras band åtföljdes av ett färgstarkt följe minneconjous, bruléer och nordliga arapahoer. Vid fortet sammanträffade de med regeringens sändebud, Felix Brunot och Robert Campbell.

Sedan de slagit sig ner på en veranda som tillhörde överste Franklin Flint, posteringens chef, tog Red Cloud till orda. En strid ström av klagomål följde. Hövdingen ansåg att regeringen inte levde upp till sina fördragsförpliktelser: Varför var provianten som delades ut till indianerna så snålt tilltagen och av usel kvalitet? Varför tilläts de vita som färdades längs Oregonleden att inkräkta på lakotas och nordcheyennernas jaktmarker norr om North Platte? Och varför slog fortets soldater hö på indianernas mark? Red Cloud fick inga nöjaktiga svar. Inte heller tillgodosågs hans begäran om jaktammunition. Kommissionärerna visade att de inte litade på indianerna. Men de fick i alla fall ut sina fördragsannuiteter i form av vita, röda och mörkblå filter, färgpulver, kläder, hattar, slaktknivar, kittlar, yxor och en del matvaror.

Regeringsrepresentanternas egentliga uppdrag var att utse en lämplig plats för Red Clouds och oglalafolkets handelsstation och agentur. Den saken dryftades dagen därpå. Hövdingen

var måttligt intresserad. I stället propsade han på att behålla Fort Laramie som handelsplats.*

*** Hösten 1871 uppfördes Red Clouds första agentur strax väst om delstatsgränsen Wyoming-Nebraska. Agenturen frekventerades av både lakotas och nordcheyenner. I juli 1873 flyttades agenturen från Oregonleden till White River i nordvästra hörnet av Nebraska – men utanför lakotareservatet i South Dakota. Nordväst om agenturen växte Fort Robinson fram under sommaren 1874.**

Nästa dag, den 7 oktober, fick nordcheyennerna äntligen en chans att språka med regeringens sändebud. Av okänd anledning deltog inte Little Wolf vid mötet. I stället fördes cheyennernas talan av Dull Knife, den åldersstigne men högt respekterade Box Elder samt Stone Forehead, pilförvaltaren från söder. Hövdingarna undrade varför cheyennerna, till skillnad från Red Clouds oglalas, inte erhållit sina annuiteter fullt ut. Brunot och Campbell skyllde på nordcheyenneska ogärningar den senaste tiden, utan att fästa sig vid hövdingarnas protester. Efter den motgången förklarade Dull Knife att cheyennerna mest av allt önskade att själva få välja ut vilka vita handelsmän de skulle köpslå med. Det kunde det inte bli tal om, förklarade Brunot, men cheyennerna kunde tills vidare dela handelsplats med Red Clouds band. I likhet med oglalahövdingen försökte Dull Knife få ut bössor och ammunition för att hans folk skulle kunna bedriva jakt på de tynande bisonhjordarna. Men också detta fick kalla handen.

Det dystra scenario Dull Knife hade fruktat infriades med råge: 1870–71 blev en svältvinter av sällan skådat slag. Bufflarna tycktes ha övergett Powder River-regionen. Dull Knifes och Bull Bears band tvingades kampera utanför Fort Laramie i februari och mars. Där fick de ut knappa förnödenheter och en omgång bly och krut till sina omoderna bössor.

Den vintern uppehöll sig Little Wolf och flertalet nordcheyenner vid det heliga berget Bear Butte nordöst om Black Hills. Men förvaltaren av den sakrala buffelhuvan sedan 1869, Broken Dish med makan Standing Woman och övrig familj, hade tillfälligt valt att leva på annat håll. Little Wolfs folk såg det som det främsta skälet till att bufflarna höll sig undan. Buffelhuvan ansågs nämligen besitta förmågan att dra till sig djuren och bidra till deras och cheyennekvinnornas egen reproduktionskraft. Av oförklarlig anledning höll sig Broken Dish borta från nordcheyennerna även året därpå, 1871. Och med hans familj försvann även bufflarna, verkade det.

Vinterns bitande köld, orkanstormar och hunger kramade musten ur gammal som ung. Huttrande vid sina tipiendar levde cheyennerna på det småvilt de annars skydde som föda. I januari 1872 var cheyennefamiljerna så försvagade att de tvingades uppsöka Red Cloud-agenturen vid North Platte River för att leva på de vitas nådegåvor. Där stod snart inemot 200 cheyennetält. Indianagenten J W Daniels försörjde dem med regeringsproviant resten av vintern.

När isarna bröt upp, vårfloden kom och präriegräset färgades grönt tändes hoppet om en buffelrik sommar. Nordcheyennerna drog iväg från agenturen i början av maj.

Den sommaren uppförde cheyenneshamanen Crazy Mule en ”buffeldans” vid Little Big Horn River. Utstyrda i behornade buffelskallar skickade krigarna sina böner och offer till de andar som reglerade tillgången på de livsviktiga djuren. Little Wolf och Dull Knife följde med cheyennerna när de fortsatte söderut längs floden för att sedan korsa Big Horn River in i crowernas land. Om det var en medveten maktdemonstration mot arvfienterna får förbli osagt, i alla händelser valde man vid midsommartid att uppföra folkets betydelsefullaste årsceremoni, soldansen, som skulle pånyttföda naturen och bringa lycka och välgång till cheyennerna. Gamle Box Elder fungerade som överceremonimästare.

Efter någon vecka återvände cheyennerna österut. Kanske hade man bönhörts för plötsligt infann sig Broken Dish med buffelhuvan. Men glädjen blev kortvarig. Efter en längre bortavaro i söder återkom nu Coal Bear, son till Half Bear, och krävde att återfå buffelhuvan. Han hävdade att Broken Dish bara haft den till låns. Ett storgräl bröt ut, men den senare stod på sig uppbackad av makan Standing Woman. I det låsta läget inskred Little Wolf och de fyrtiofyra rådet. De avgjorde saken till Coal Bears förmån: han var den rätta beskyddaren av den heliga stamreliken.

De följande månaderna drabbades nordcheyennerna av en rad svårförklarliga olyckor. Många insjuknade med huvudvärk och feber; en del drabbades till och med av blindhet. Räder mot crowerna ställdes in. Och man upptäckte till sin fasa att den heliga buffelhuvan skymfats genom att någon stulit ett av huvans bägge rödmålade buffelhorn och den sakrala roten som låg i svepningen som omgav stamreliken. Crazy Dog-sällskapet lät sin ilska gå ut över Broken Dish. De vände ut och in på hans tipi, men återfann ändå inte de förlorade föremålen. Missdådaren var i själva verket Broken Dish maka Standing Woman, som hade gömt buffelhornet och roten i de kläder hon bar. Misstankarna mot familjen var så starka att rådshövdingarna beslöt att bannlysa familjen från nordcheyennefolket.* För en cheyenne var det likställt med en dödsdom. Men Broken Dish hade

*** Brottets svårighetsgrad avgjorde straffsatsen. Bannlysningen omfattade som regel 2–10 år. En straffad stam medlem förlorade för alltid sin status och sina eventuella ämbeten inom stammen. De som återkom tvingades leva i tipicirkelns periferi.**

inget val. När hans familj red ut ur byn var det bara Turkey Leg med anhöriga som följde med. Småningom skulle de förena sig med Red Clouds oglalas vid White River i Nebraska.

Förmodligen ersattes de attribut som hörde till den heliga buffelhuvan av kopior. Men Box Elder och buffelshamanen One Horn siade om fortsatta olyckor för nordcheyennernas del. De

jämförde det med vad som hänt efter att de fyra sakrala pilarna en gång förlorats till pawneerna. Visserligen hade den stamreliken småningom kunnat rekonstrueras, men vilket oblitt öde hade inte drabbat släktingarna i söder: Sydcheyennerna var nu helt beroende av de vitas nyckfulla välvilja. Instängda och övervakade på reservat höll deras kulturella integritet på att falla sönder. Allt fler bar vita kläder, hackade och plöjde jorden och levde i ruckliga timmerhus. I seder, bruk och tänkesätt fjärmade de sig långsamt men säkert från sina vänner och släktingar i norr.

Vintrarna 1873–75 gav inte nordcheyennerna någon pardon. Snö- och hagelstormar piskade konstant vidderna.

Den 6 mars 1875 kapitulerade Stone Calf med 48 ledande sydcheyennehövdingar. Som de sista betydelsefulla spillrorna från sin stam gav de upp sin frihet vid Canadian River och överlämnade sig till överstelöjtnant Thomas H Neill. Han förde dem till reservatet och Darlingtonagenturen i Oklahoma där de registrerades i indianagentens liggare.

Men inte alla orkade med sysslolösheten och de nya livsvillkoren. Pilförvaltaren Stone Forehead tog med sig stamreliken och flydde norrut med 33 unga krigare. Trots att truppförband var dem i hälar lyckades de oskadda ta sig fram till Red Cloud-agenturen i Nebraska och därifrån vidare till nordcheyennernas huvudläger. Där firades att cheyennernas två stamreliker nu sammanförts i var sin reslig tipi i lägercirkelns mitt.

Strax efter Stone Foreheads flykt valde hövdingen Little Bull, som kamperat vid Canadians Rivers norra utlöpare, att följa efter. Längs vägen anslöt enstaka familjer som på eget bevåg sökte sin lycka däruppe i nordlandet. Bland de som följde Little Bull fanns hövdingarna Sand Hill och Black Hairy Dog.

Under tiden skickades löjtnant Austin Henely* ut från Fort Lyon i Colorado med 40 man för

*** Löjtnant Austin Henely föddes 1848 och var av irländsk börd. År 1872 utexaminerades han från West Points officersakademi. Den 11 juli 1878 omkom Henely i en drunkningsolycka i Arizona.**

att genskjuta de flyende. Ovetande om den hotande faran hade cheyennerna delat på sig. Little Bull med ett sextiotal män, kvinnor och barn slog temporärt läger vid det norra flödet av Sappa Creek i nordvästra Kansas runt den 20 april. Där upptäcktes de av tre vita buffeljägare. Av en händelse stötte jägarna sedan på löjtnant Henelys ryttarpatrull. De förklarade sig villiga att guida soldaterna till cheyennernas läger.

Little Bull hade valt platsen vid Sappa Creek med omsorg. Om det inte varit för jägarna

skulle blårockarna med all säkerhet ha missat tipibyn. Cheyennelägret låg i hästskoform alldeles bredvid flodfåran med en låg men brant kulle bakom som skyddade för insyn. Löjtnant Henely studerade terrängen ingående och beslöt att invänta gryningsljuset för att överrumpla indianerna.

Tidigt nästa morgon stormade blårockarna ner i byn, vilt skjutande. Chockade cheyenner rusade halvnakna fram ur tältöppningarna. Barn och kvinnor skrek av ångest. Småttingar krossades under soldathästarnas hovar eller blev lätta måltavlor för karbiner och revolverar. I detta kaos hade ändå en del krigare och hövdingar sinnesnärvaro nog att snabbt som tanken ta sig upp för branterna till sina betande mustanger. (Tydligt hade Henely i upphetsningen glömt bort indianhästarna.) Bland de som kom undan med sina familjer fanns den sårade Sand Hill. Men 27 cheyenneska kroppar låg livlösa och utspridda i terrängen när löjtnant Henely blåste av angreppet.

Vissa källor gör gällande att hövdingarna Little Bull och Dirty Water gjort ett fruktlöst försök att förhandla med löjtnanten innan allt urartade. Men då en sergeant med höjt vapen kom ridande i full karriär mot cheyennerna avlossades ett skott från den indianska sidan som slet ner ryttaren från hästryggen. Det skulle ha utlöst den fullskaliga attacken på cheyennebyn. Hövdingarna Little Bull och Dirty Water sköts omgående ihjäl.

Efter blodbadet lät löjtnant Henely tipitälten bli lågornas rov, men först sedan soldaterna och buffeljägarna rensat dem på souvenirer. Löjtnant Henely lade för egen del beslag på den döde White Bears magnifika fjäderskrud och ett silverpläterat bälte från Yellow Body Womans stoft. De döda indianerna vräktes på eldar för att undanröja alla spår av tragedin; en tragedi som kostat 7 män och 20 kvinnor och barn livet.

På löjtnant Henelys rekommendation dekorerades åtta av hans män med kongressens hedersmedalj för sina insatser vid Sappa Creek.

Little Wolf möter president Grant

Hösten 1873 besökte Little Wolf och Dull Knife president Grant i Washington DC. Före avresan förde de sitt folk till Red Cloud-agenturen vid White River. Där skulle de få ut sin fördragsproviant och invänta hövdingarnas återkomst.

I Washington sammanträffade Little Wolf och Dull Knife först med Indianbyråns chef E P Smith den 13 november. Smith försökte bluffa cheyenneledarna att tro att de gått med på flytten till sydcheyennereservatet i Indianterritoriet. Men det var en grotesk vantolkning av Laramiefördraget. De ägde i själva verket rätt att slå sig ner på reservatet i South Dakota och dela jaktmarkerna med oglalasiouxerna i Powder River-regionen, men det alternativet låtsades Smith inte om. Dull Knife protesterade och ville tala direkt med presidenten. Och så skedde också påföljande dag.

När de visades in i ett rum på andra våningen i Vita huset fann de den småväxte och skäggige president Ulysses S Grant tillsammans med inrikesminister Delano. Indianerna slog sig ner på golvet medan Grant gick runt och puffade på en cigarr. Av den tolkade konversationen kunde cheyenneledarna snabbt dra slutsatsen att presidenten och hans regering verkligen övervägde att skicka nordcheyennerna söderut. Hövdingarna tog dock beskedet med upphöjt lugn. De röjde inte sin upprördhet. Men svaret från Dull Knife blev ett kategoriskt nej. Detta stoppade inte presidenten. Utan att närmare gå in på avtalet från 1868 målade Grant upp en idyllisk bild av reservatslivet i södern. Om hövdingarna missförstått avtalet var det helt och hållet tolkarnas fel, hävdade presidenten. Men överläggningarna blev fruktlösa och positionerna lika låsta som tidigare när hövdingarna lämnade Washington för hemfärden.

Innan Little Wolf och Dull Knife reste försökte regeringen skingra hövdingarnas tydliga nedstämdhet med ett cirkusbesök, där de för första gången såg trapetsakrobatik och elefanter – vilka de inte ens hade ett ord för på sitt eget tungomål. Hövdingarnas enda besök i huvudstaden förevisades av ett gemensamt studioporträtt.

Little Wolf och Dull Knife återkom till White River i mitten av december. Där höll de omgående ett möte med de fyrtiofyra rådet. Little Wolf och Dull Knife förklarade att de hade avfärdat presidentens alla övertalningsförsök för att få nordcheyennerna att överge sina höglänta hemtrakter kring Yellowstone River. Genom sina vänner i södern visste de mycket väl vilket ökenartat, viltlost och feberhärjat land som väntade därnere. Rådet slöt samfällt upp bakom Little Wolf och Dull Knife. Det fria nomadlivet kunde man aldrig överge godvilligt.

En dag dök den nya indianagenten för Red Cloud-agenturen upp. Doktor JJ Saville bar på

ett ultimatum från inrikesministeriet och Vita huset: Om nordcheyennerna vägrade en förflyttning söderut skulle deras proviant- och matransoner stoppas. Fastän snön låg meterdjup och mustangerna var kraftlösa satte nordcheyennerna ändå iväg för att ta sig fram till Yellowstone i förhoppningen att kunna finna vapiti, antilop eller buffel. De var beredda att ta konsekvenserna av sitt handlande. .

Våren 1874 rådde kaos vid White River-agenturen. Red Cloud låg i luven på agent Saville. Hövdingen riktade en störtskur av klagomål mot agentens skötsel av agenturen och på kvaliteten på slaktdjur och den proviant oglalas fick ut. Oavsett om kritiken var befogad eller inte så handlade det ytterst om vem som var herre på täppan vid agenturen: Red Cloud eller Saville? Den lättstötta och prestigekänsliga hövdingen fruktade att förlora sitt inflytande över oglalafolket. Det gick så långt att Saville begärde trupper till agenturen för att kunna kontrollera hövdingens anhängare.

I mars samma år anlände överste John E Smith med 950 man kavalleri och infanteri från Fort Laramie. De slog upp sina bivacker vid såväl Red Cloud- som den närliggande Spotted Tail-agenturen. Den nu 51-åriga hövdingen Spotted Tail – som redan vid mitten av 1850-talet imponerats av de vitas militära styrka och pacificerats – var alltså brulésiouxernas starke man. Överste Smith reste palissadlösa Fort Robinson endast tre kilometer nordväst om Red Cloud-agenturen, nära sammanflödet White River–Soldier Creek. Fortet kom sedermera att spela en ödesdiger roll i Dull Knife-folkets liv.

Efter årets soldans 1874 samlades nordcheyennerna för att välja medlemmar till stammens ledande politiska ämbeten i de fyrtiofyra råden. Det var inte längre möjligt att utse ett för nord- och sydcheyenner gemensamt råd. I stället fick stamhalvorna välja ledare på egen hand. Bland de omvalda fanns Dull Knife. Det var tredje gången han utsågs till en av fyra Old Man Chiefs. Kvarstod i rådet gjorde också den halvblinde, 78-åriga Box Elder. Andra suhtailedare som fick förnyat förtroende var Black Wolf, American Horse och den främste av dem alla, Sweet Medicine-hövdingen Little Wolf. Vid sidan av Dull Knife och Little Wolf omvaldes Old Bear och Black Mockasin till Old Man Chiefs.

Sedan valproceduren avslutats skingrades nordcheyennerna över prärien för att jaga i familjegrupper och band. Sommaren blev lugnet före stormen. En serie olyckor väntade. När cheyennerna i september red ner till Red Cloud-agenturen för ett möte med en regeringskommission sattes de återigen under press. Kongressen, regeringen och Indianbyrån (BIA) stod fast vid sina deportationsplaner för nordcheyennernas vidkommande. Lika övertygad var Little Wolf om att aldrig sätta sin mockasin i södern. Dödläget bestod.

Under sommaren hade armén också låtit utrusta en 1 200 man stark expedition under general George Armstrong Custers ledning för att utforska lakotaindianernas heliga berg, Black

Hills-massivet. Officiellt utmålades expeditionen som en harmlös geografisk kartläggning av regionen. I själva verket var det guld det man var ute efter. Custer kunde också bekräfta de gulddrykten som cirkulerat, och inom ett år var bergen en myrstack av vita lycksökare. Att massinvandringen kränkte det endast sex år gamla fördraget med nordcheyenner och lakotas låtsades man inte om.

Vintern 1874–75 blev sträng. I januari och februari jagade snöstormarna varandra över prärielandet. Runt tipierna rådde betryck och hunger. Jakten fick oftast ställas in då man inte ens såg handen framför sig. De jägare som ändå tog chansen återkom ibland snöblinda och med förfrysade lemmar, som hjälpligt kurerades av stammens läkekunniga shamaner.

Merparten av rådshövdingarna var inställda på att isolera sig från de vita. Möjligheten att vinna ära och skalper på krigsstigen lockade dock många unga krigare att slå sig ihop med den stridbara oglalaledaren Crazy Horse för att genomföra sporadiska attacker mot guldetarlägren i Black Hills. Men att jaga ut de vita ur bergen var dömt att misslyckas. Armén gjorde samtidigt halvhjärtade försök att stoppa den illegala invandringen. De cheyennespillror som visade sig ”fogliga” kunde påräkna förplägnad vid agenturerna.

Sommaren 1875 höll banden av fritt strövande nordcheyenner och lakotas sin första gemensamma soldans vid Lame Deer Creek i Powder River-landet. Hoten mot deras jaktmarker och traditionella livsföring var så påtagliga att deras enda chans låg i att uppvisa en enad front mot de vita invadörerna. Den klarast lysande stjärnan för motståndet var Sitting Bull, en 44-årig hunkpapahövding som under 1860-talet kompromisslöst försvarat de nordliga lakotastammarnas buffelmarker. För många nordcheyenner var den intelligenta och karismatiska hunkpapaledaren en ny bekantskap som de bara kände ryktesvägen. Little Wolfs och Dull Knifes anhängare stod närmare oglala- och minneconjoustammarna, men mötet med Sitting Bull avslöjade snart varför han alltid värdesattes så högt av sitt eget folk och var så fruktad av sina indianska som vita fiender.

På sensommaren kamperade ett enormt läger nordcheyenner, oglalas, hunkpapas, minneconjous och sans arcs vid Powder River. I september red många av dem ner till Red Cloud-agenturen för ett möte med regeringens sändebud, den så kallade Allisonkommissionen. Regeringen försökte nu att i ett slag köpa upp hela Black Hills-regionen, alternativt leasa brytningsrätten av ädla metaller i bergen under en följd av år. Indianerna måste ha genomskådat bluffen. Först hade guldgrävorna myllrat in över bergen, sedan försökte regeringen i efterhand rättfärdiga sitt brottsliga agerande när tumskruvarna väl var på plats.

När Little Wolf, för nordcheyennernas räkning, tog till orda inför kommissionens ordförande senator William B Allison gick han (tillsvidare) på Red Clouds moderata linje: ”Vi vill bli försörjda av regeringen i sju generationer. Vi önskar också gevär och ammunition [för att kunna

jaga].” Vapen var det sista regeringsdelegaterna tänkte dela ut. Vid den sista stormiga förhandlingsrundan, den 29 september, var varken Little Wolf eller Red Cloud närvarande. I stället blev det bruléhövdingen Spotted Tail som avvisade kommissionens sista bud – att köpa upp bergen för 6 miljoner dollar eller brytningsrätten för 400 000 dollar per år under en femtonårsperiod. De vita delegaterna bröt upp i vredesmod efter sitt misslyckande. Unga och hetlevrade krigare från lakotastammarna i norr demonstrerade sitt missnöje med de mjukryggade hövdingarnas kompromissvilja. Krigarna cirklade runt platsen för förhandlingarna på sina mustanger och avlossade sina bössor i farlig närhet av de vita sändebuden. Men ingen kom till skada.

Little Wolfs folk befann sig redan i Yellowstoneregionen för att jaga buffel och lägga upp förråd inför den annalkande vintern. Föga anade han vad ödet hade i beredskap.

Den 9 november 1875 lade indianinspektör EC Watkins fram en hemlig rapport. Han hade själv inspekterat agenturerna i Dakota och Montana. Bland annat poängterade han att de fritt strövande stammarna ”ser med förakt på våra soldater”. ”De påstår sig äga landet”, vilket förstås var sant. Watkins överdrev avsiktligt indianernas beväpning: ”Nästan varenda krigare bär bakladdade bössor, en revolver samt båge och pilar. De fientliga [indianerna] utgör ett hot mot hela reservatssystemet.” Vilket, fortsatte han, i sin tur lade hinder i vägen för en framgångsrik civilisering av urfolken och regeringens ambition att förvandla dem till lantbrukare. I ljuset av detta lade han fram följande oförsonliga rekommendation: ”Den enda rätta policyn, som jag ser det, är att vintertid skicka trupper mot [nordcheyennealliansen] – ju förr dess bättre – för att tvinga dem till underkastelse.”

Vintern 1875–76 blev en av de längsta i mannaminne. Indianerna stannade vid sina tipiendar och jagade bara när stormvindarnas rytande bedarrat. Först i maj gav snön och isarna vika i North Dakota.

”Jag är rakt igenom indian!”

Den 1 februari överlämnades krigsförklaringen mot prärienomaderna från inrikes- till krigsministeriet. Armén planerade en kniptångsoperation mot Little Wolfs och lakotahövdingarnas friströvande anhängare.

Förhoppningarna om en samordnad aktion stupade dock på vädrets makter. Endast hären under den garvade brigadgeneralen George Crook trotsade vädergudarna. Trupperna utgick från Fort Fetterman vid North Platte River och arbetade sig långsamt norrut. Väl vid Tongue River lät Crook överste Joseph J Reynolds med 370 man kavalleri kasta loss från huvudstyrkan och vagnståget för att följa ett allt bredare spår av travoisläpor som ledde österut, mot Powder River. Vid nuvarande Moorehead, Montana, på flodens västsida upptäckte styrkan ett nordcheyenneskt tipiläger. Det omfattade cirka 700 individer och 105 tält, inräknat en handfull som leddes av oglalahövdingarna He Dog, Short Buffalo och Iron Hawk. Cheyennernas främsta hövdingar i byn var Little Wolf och Old Bear. Hur skulle de 200 krigarna stå emot blårockarnas numerära övermakt?

Kit Fox-ledaren Little Bull hade i god tid varnat folket för att soldater var på väg. Men några mindre buffelhjordars närhet lockade indianerna att stanna och bortse från riskerna. Dessutom litade inte Elkhornsällskapetets hövdingar, som Old Bear och Box Elder, på de ofta egenmäktiga Kit Fox-hövdingarna. De tio krigare som valts ut för att spana efter fienden upptäckte aldrig blårockarna i snöyan och mörkret.

När morgonen den 17 mars randades var det en gammal cheyenne som först ropade ut en varning. Little Wolf var i en blink på benen, rusade ut och organiserade kvickt en försvarskedja mot de anstormande kavalleristerna. Kvinnor och barn flydde undan kulorna till höjderna väster om tipibyn. Little Wolf ropade ut order till sina krigare och svepte upp flera småbarn i famnen för att springande sätta dem i säkerhet. Sedan kastade han sig åter in i striden. Hövdingens rådighet räddade många människoliv. Chief Eagle föll dock död från sin springare när en karbinkula krossade hans ryggrad.

Solen var på nedgång när vapnen tystnade. Överste Reynolds lät sina soldater gå runt och sätta fyr på tälten. Indianerna bevittnade förödelsen från säkra positioner utmed höjdkammar runt byn. Men cheyennernas 700 mustanger var i de vitas händer. Ett tiotal cheyennespejare följde därför efter de bortdragande soldaterna för att återta så många djur som möjligt. Bland spejarna fanns Wooden Leg. Han berättade senare att de smög sig in i hästgjorden när soldaterna rastade. I skydd av mörkret lyckades de driva iväg över 500 mustanger – vilket innebar ett kolossalt misslyckande för överste Reynolds.

Utan hästar hade indianerna varit strandsatta. Nu kunde hövdingarna Old Bear, Box Elder och Black Eagle med sina familjer följa med He Dogs oglalas österut. Det blev ändå en hård pärs i smältande snö och på leriga färdvägar. Efter fyra dagar stötte gruppen på Crazy Horse, som välkomnade cheyennerna med en fest på nyskjutna bufflar. Oglalakämpen förstod att soldaternas spejare lätt kunde spåra upp cheyennerna och när som helst slå till igen. Därför red de redan nästa dag gemensamt åt nordost för att förena sig med Sitting Bulls folk, cirka 10 mil öster om Powder River. Hunkpapahövdingen skickade genast ut en härold i sin egen by för att få fram filter, buffelhudsmantlar och tält som kunde ersätta det nordcheyennerna förlorat.

En förgrymmad general Crook ansåg att överste Reynolds schabblat bort en given seger vid Powder River och till på köpet förlorat indianhästarna, vilket bara kunde förlänga den kostsamma kampanjen mot ”de fientliga”. Den vinteroffensiv som en gång för alla skulle lösa ”nomadfrågan” i nordlandet övergick i stället till att bli en betydligt vanskligare sommardito. Först när vårgräset spirade i kvardröjande och bortsmältande snö och indianernas mustanger återvunnit krafterna efter vinterns svältkost kunde arméledningens planer sättas i verket. Men då hade också indianerna repat nytt mod. Efter attacken i mars var nordcheyennernas stridsmoral starkare än någonsin förr.

En revanschlysten general Crook satte den 29 maj ut nordvärt från Fort Fetterman med över tusen soldater. Längs vägen anslöt drygt 260 crow- och shoshone-allierade, som bara väntade på chansen att få rycka skalper från sina fienders huvuden och lägga beslag på deras mustanger.

I den stora kröken vid södra Rosebud River anfölls Crook den 17 juni av en kombinerad styrka nordcheyenner och lakotas anförda av bland andra Elkhornhövdingen Lame White Man och Crazy Horse. I en het holmgång som böljade fram och åter under sex timmars oavbruten strid sattes general Crook ur spel. Soldaterna undgick bara ett kolossalt manfall tack vare crow- och shoshonekrigarnas blixtrande motattacker. Generalen räknade djupt skakad upp sina förluster: 9 döda och 23 sårade soldater. Dessutom hade en indianspejare stupat och 7 blesserats.

Nordcheyennerna hade ånyo visat prov på sin remarkabla skicklighet i strid och förmåga att manövrera sina mustanger i kritiska situationer. Endast Black Sun föll i den våldsamma uppgörelsen. Han fördes hem dödande och avled påföljande natt. Cheyennekvinnan Buffalo Calf Woman riskerade livet då hon till häst räddade sin 27-åriga bror, Chief Comes in Sight, sedan hans springare fått ena benet avskjutet mitt framför soldaternas knallpåkar. Men i lakotabyarna rådde förstämning efter att minst 20 lakotakämpar förts hem döda och skalperade

General Crook försvann västerut, in i Big Horn-bergen för att fiska foreller och invänta förstärkningar söderifrån. Under tiden gick ridån upp för alla tiders mest omskrivna västerndrama. Den 24 juni 1876 befann sig nordcheyennernas cirka 300 krigare tillsammans med runt 1 500

lakotakämpar i ett myller av tipitält på Little Big Horn-flodens västra strandbrink. Inräknat deras familjer rörde det sig om uppåt 8 000 indianer. Men endast två av nordcheyennernas fyra Old Man Chiefs - Old Bear och Black Mockasin - befann sig i tältcirkeln där den låg norr om lakotastammarnas sex dito. Nordcheyennernas heliga buffelhuva fanns på plats, i tryggt förvar hos Coal Bear. Stone Foreheads änka, som temporärt vårdade de fyra sakrala pilarna efter maken, befann sig förmodligen med stamreliken vid Red Cloud-agenturen i Nebraska.

Little Wolf var visserligen på väg med sin familj och sju tipis från Red Cloud-agenturen, men han nådde fram till Little Big Horn-floden först sedan stridsmullret tystnat. Dull Knife befann sig alltjämt söderut. Som Elkhornhövding fick den färgstarke Lame White Man tillsvidare föra Little Wolfs talan i rådet vid Little Big Horn. Flertalet av nordcheyennernas rådshövdingar fanns dock på plats.

Den 25 juni ledde titulärgeneral George Armstrong Custer ett chansartat angrepp på den kolossala ansamlingen tipitält vid Little Big Horn River. Drabbningen övergick snabbt till ett katastrofalt fiasko för blårockarna. Bortsett från en radda taktiska misstag från generalens sida var det väsentligen indianernas numerär, psykologiska beredskap, den bättre tillgången på repeterbössor och krigarnas mästerliga förmåga att iscensätta gerillakrigföring i bruten terräng som fällde utslaget. När hövdingarna blåste av striden låg 263 nakna blårockar kvar i stridsdammet. Aldrig tidigare hade prairieindianerna vunnit en större seger över den amerikanska krigsmakten - så här tio år efter Carringtonkommandots fullständiga debacle.

Little Wolf red in i cheyennebyn sedan skottlossningen dött bort.* En grupp vredgade

*** Indirekt kan Little Wolf ha bidragit till general Custers och 7:e kavalleriets undergång. På morgonsidan den 25 juni såg generalen i sin kikare från höjcklacken Crows Nest en klunga indianer (Little Wolfs följe) som red mot Little Big Horn River och det enorma läger som doldes av dimslöjor. Två av Little Wolfs krigare, Big Crow och Black-White-Man, hade redan 24 juni upptäckt soldaterna och informerat hövdingen om saken. Om kavalleriets framryckning var på väg att avslöjas fanns inte en sekund att förlora, hade Custer deklarerat. Utan att invänta truppförstärkningar - general Alfred Terrys och överste John Gibbons manskap - iscensatte han omgående på egen hand den fatala ryttarattacken på sioux- och cheyennebyarna i dalen.**

siouxer konfronterade hövdingen. De beskyllde honom för att ha spionerat på lägret och fört information vidare till blårockarna. Det var en absurd anklagelse. Hövdingen lyckades dock förklara sitt agerande och undanröja deras misstankar. Cheyennerna var minst lika upprörda över att Little Wolf inte deltagit i drabbningen. Han överöstes av ovelt från cheyenneshamanen Ice (White Bull) som förlorat sonen Noisy Walking i striden. När unge Wooden Leg dristade sig att undra

varför Little Wolf anlämt försent svarade hövdingen: ”Ingen del av mig är vit. Jag är rakt igenom indian. Och jag är villig att slåss med vem som helst som säger motsatsen.”

Det tystade kritiken. Hövdingen berättade att några av hans unga krigare, Medicine Bull och Red Cherries, på väg till Little Big Horn funnit en brödbox som soldaterna tappat. Men precis när de undersökte boxen ven kulorna över deras huvuden. Upptäckta av general Custers kavallerister flydde de genast från platsen. Sedan följde Little Wolfs familj, på behörigt avstånd, efter soldaterna mot Little Big Horn.

När cheyennespejare den 26 juni meddelade att fler blårockar var på väg mot slagfältet norrifrån – Terrys och Gibbons förenade trupper - tvingades de äldre hövdingarna stoppa de unga och stridslystna krigarna. Varför spilla fler liv? Segern var tillräckligt stor. Dessutom behövde man spara ammunition och hitta vatten och beten för den enorma hästhjorden.

Nordcheyennerna följde efter lakotastammarna när de fortsatte söderut mot Big Horn-bergen. Två dagar senare började stammarna skingras för att kunna jaga och för att förvilliga eventuella förföljare. Two Moon, som kämpat väl vid Little Big Horn, gick nerför Tongue River och över till Powder River. Andra fortsatte mot Black Hills. Merparten av cheyennerna slog dock läger vid foten av Big Horn Mountains för att skaffa nya tipistänger. Sedan satte de kurs på Rosebud River och höll en segerdans vid sammanflödet med Muddy Creek. De fortsatte över till Powder River. Här valde lakotabanden att gå sin egen väg. De upplevde inte längre något överhängande hot från soldaterna. Cheyenneledaren Ice valde att följa med Crazy Horse anhängare.

Little Wolf och huvudmassan av nordcheyenner red ända upp till Yellowstonefloden. Där upptäckte de att soldaterna grävt ner metallådor fulla av majs, fläsk, bönor och andra nyttigheter. Från höjderna såg de ångbåtar på floden och tjocka moln av rök stiga från deras skorstenar. De fann ett äldre lakotapar som avrättats med nackskott och skalperats. Här fanns också mängder av gamla spår av soldathästar i alla riktningar.

Vid Yellowstone anslöt plötsligt Dull Knife med familj till nordcheyennernas huvudläger. Hövdingens band hade flytt Red Cloud-agenturen, invecklats i strid med trupper och splittrats. Dull Knife kunde, trots riskerna, inte motstå det fria livets lockelser och chansen att återigen få delta i höstjakten på buffel i hemlandets marker. Man slapp svältransonerna vid agenturen.

Den 1 juli 1876 hade överste Wesley Merritt övertagit kommandot för 5:e kavalleriet från överstelöjtnant Eugene Carr. Merritts män, 346 soldater plus spejare – däribland 30-åriga ”Buffalo Bill” Cody, direkt från teatertiljorna i östra USA – bivackerade den 16 juli vid Warbonnet Creek (Hat Creek) i nordvästra hörnet av Nebraska. Rapporterna skvallrade om att ”800” nordcheyenner anförda av Dull Knife just lämnat Red Cloud-agenturen, fyra mil åt sydost, för att slå sig samman

med ”de fientliga” i Powder River-landet. I själva verket var de ett hundratal. När det dagades den 17 juli upptäckte hövdingens unga spejare – bland dem Yellow Hand, Buffalo Roads och Beaver Heart – Merritts proviantvagnar samtidigt som arméscouterna varseblev cheyennerna. Översten höll sina trupper dolda. I stället ryckte Cody åt sig initiativet. I spetsen för scouterna red han till strid mot cheyennernas tättman, den fjäderskrudade Yellow Hand. Under den skottväxling som följde dräptes cheyennen av Cody, som sedan plockade souvenirer från krigarens stoft. Som den storskrävlare Buffalo Bill var skrev han senare till sin fru Lulu: ”Fastän jag dödat åtskilliga indianer har jag bara tagit en skalp [Yellow Hands] som jag kan kalla min egen ... ”

Efter att ytterligare två cheyenner fallit i Merritts bakhåll fann hela gruppen för gott att rymma fältet. En del återvände till Red Cloud-agenturen vid White River, andra, som Dull Knifes närmaste krets, lyckades smita runt överstens trupper och bege sig norrut.

Döden i kanjongrytan

Hösten 1876 mobiliserade general George Crook nya styrkor. Han hade gjort en slät figur under sommaren och behövde reparera sitt kantstötta rykte.

Den här gången anförtröddes kommandot för kavalleriet den hårdföre överste Ranald Slidell Mackenzie (1840–1889). President Grant höll Mackenzie för att vara ”arméns mest lovande unga officer”. Krigskorrespondenten för *Chicago Times* John Finerty beskrev översten så här: ”Han var lång, välbyggd, med ett öppet ansikte [och bar slokmustasch]. Ett par av hans fingrar på höger hand var bortskjutna efter en träffning i Virginia [under inbördeskriget 1864]. Indianerna kallade honom därför Bad Hand [eller ”Three Fingers”].”

Bad Hand var illa omtyckt av sina soldater för kadaverdisciplin och häftigt temperament. Han gick ut West Points officersakademi 1862. Efter en spikrak karriär i inbördeskriget nådde han honnörstiteln generalmajor. 1871 utnämndes han till överste för 4:e kavalleriet i Texas. I den befattningen bidrog han verksamt till att bryta ner de sydliga indianstammarnas motstånd under det så kallade Red River-kriget. Med denna tunga merit i bagaget fick han nu leda Crooks operationer mot lakotas och nordcheyenner. *

*** I september 1876 övertalades agenturhövdingar på siouxreservatet i South Dakota att skriva på ett avtal som överlät äganderätten till Black Hills och jaktmarkerna utanför reservatet på den amerikanska staten. Det var ett kriminellt, konfiskatoriskt förfarande från USA:s sida, som bröt mot statuterna i Laramietraktaten av 1868. Tillgreppet har heller aldrig accepterats av lakotafolket. I den uppjagade stämning som rådde i nordlandet iscensatte överste Mackenzie den 23 oktober 1876 en razzia vid Red Cloud-agenturen och beslagtogs samtliga vapen och hästar som tillhörde Red Clouds och Red Leafs oglalaband. Tillslaget inbringade 705 mustanger men endast ett femtiotal bössor.**

På förhösten 1876 hade Little Wolfs och Dull Knifes anhängare dragit västerut över Big Horn Mountains till shoshonernas land. Antagligen var det bristen på bytesdjur i Powder River-regionen som fick dem att ta detta riskabla och ovanliga steg. De fann också rikligt med buffel och gaffelantiloper i bergens västra floddalar och levde gott en tid.

I november överrumplade nordcheyennerna ett mindre shoshoneläger. Det utvecklades till en het närstrid. Tre cheyenner undkom med brutna ben och Twins träffades av en kula i bröstet. De sex fallna shoshonekrigarna skalperades. Dagen därpå tog sig Little Wolfs och Dull Knifes folk tillbaka över Big Horn-bergen. I det lätta snötäcke som fallit firade man segern över shoshonerna den 20 november. När allas blickar var riktade mot kvinnorna som dansade runt med fiendens

skalper på långa käppar passade ett gäng crowindianer på att lägga beslag på en del av nordcheyennernas mustanger. Trots att en av Little Wolfs egna hästar stulits lät han crowerna komma undan. Påföljande dag vandrade folket iväg mot Powder River för att jaga antilop och hjort.

Natten till den 22 november red upphetsade unga krigare in och berättade att de stött på mängder av spår av soldathästar söderut. Det skrämde upp rådshövdingarna, som beslöt att skicka ut fyra spejare. De instruerades att försöka ta reda på blårockarnas färdriktning. I bitter köld återfann spejarna spåret och följde det längs Powder River söderut. När det dagades såg cheyennerna, dolda bakom en höjdkam, rökpelare stiga mot skyn och silhuetterna av armétält. När de smög närmare upptäckte de soldater och indianscouter som drev in hästar i blårockarnas stora tärtläger. Crow Neklace, en av spejarna, var sugen på att göra en räd mot hästhjorden, men cheyennen Hail stoppade honom.

De fyra vid kullen fortsatte sin väntan utan att röja sin närvaro. När skymningen föll på enades de ändå om att försöka driva bort några av indianhästarna. Young Two Moon och Crow Neklace smög till fots fram till lägret och skar av repen till sex ponnyer som tillhörde soldaternas förbundna – de av cheyennerna så hatade pawneerna.

Medan detta pågick flyttade Little Wolf och Dull Knife sin by till Red Fork Canyon i Big Horn-bergens inre. Kanjonen låg väl dold och hade formen av en gryta. I norr och söder omgavs den av spetsiga och höga bergsbranter. De smala passagerna in och ut ur kanjonen låg i östra respektive västra änden. På dalgolvet slog cheyennerna upp sin tipiby på den södra sidan av den isbelagda Red Fork-floden, ett grenflöde av Powder River. Flodfåran genomkorsade kanjonens mitt från öster till väster.

Dit anlände de fyra försenade spejarna. De avlade rapport till rådshövdingarna. Spejarna hade inte kunnat avgöra vart blårockarna var på väg. Det rådde delade meningar om vad man skulle ta sig till. Man visste bara att soldaterna inte var långt borta. Den nyligen anlände Black Hairy Dog – ny pilförvaltare efter avlidne fadern Stone Forehead – ansåg att man borde bryta läger direkt och förena sig med Crazy Horse oglalas. Men den självrådige Kit Fox-ledaren Last Bull sa blankt nej. ”Vi stannar och slåss!” Han gav sina krigare order att spärra vägen för de som försökte avvika. Egendomligt nog fogade sig Little Wolf och övriga rådshövdingar i Last Bulls kategoriska dekret.

Samma morgon hade den 80-årige, nästan blinde Box Elder ”offrat pipan” och skickat böner till skyddsandarna. I en syn upplevde han hur soldater och indianspejare kom österifrån för att döda hans folk. Han lät sin son Medicine Top säga till lägerutroparen att rida runt och varna cheyennefamiljerna för en förestående attack. Box Elder blev ofta sannspådd, vilket givetvis spädde på den ängslan som grep cheyennefamiljerna. En del började packa sina tillhörigheter för att gömma sig i bergen västerut. Men Last Bull var obeveklig. Han lät meddela att de som drog iväg

omgående skulle straffas. Hövdingen red själv runt med Wrapped Hair och övervakade att ingen smet undan. Sedan förklarade Last Bull att man kommande natt skulle arrangera en segerdans för att fira det trettiotal skalper hans krigare nyligen tagit bland shoshonerna.

Under eftermiddagen samlade kvinnor och barn in grenar och trädstammar till den imponerande brasa som skulle lysa upp segerdansen. Rådshövdingarna försökte förgäves få Last Bull att ta reson: ”Nej, vi ska dansa här hela natten!” envisades Kit Fox-hövdingen. Hela byn skulle då vara på benen om blårockarna anföll, förklarade han.

Tidpunkten var illa vald och hövdingarna fruktade det värsta. Samtidigt kunde de inte neka Kit Fox-sällskapet rätten att fira segern över fienderna. Men det satte hela folkets säkerhet på spel. I kvälldunklet kastade lågorna spöklika skuggor över det tunna snölagret och dansarnas bemålade anleten. Kit Fox-krigarna virvlade runt stockelden och riste skalper över sina huvuden. Pantomimiskt återgav de episoder från striden med shoshonerna och sjöng modstärkande sånger. Ljuden ekade mellan klippväggarna. Allt flera av åskådarna – kvinnor såväl som män – föstes in i dansens virvlar.

Då och då red Kit Fox-spejare upp på kanjonens omgivande höjder för att spana efter soldaterna, men återkom utan att ha sett något. Dansen pågick nästan till gryningen. Då troppade de sista cheyennerna av till sina tält. Utmattade föll de i en orolig slummer. Åtskilliga krigare gjorde som hövdingen Brave Wolf och behöll kläder och mockasiner på.

Det arméläger de fyra cheyennespejarna några dagar tidigare stött på vid Powder River tillhörde brigadgeneral George Crook och överste Ranald Mackenzie. De hade lämnat Fort Fetterman den 14 november. Den totalt 2 200 man starka kolonnen var flera kilometer lång. I täten för 11 kompanier kavalleri red överste Mackenzie, sedan följde 15 kompanier infanteri, 4 kompanier artilleri och hela 400 hundra indianscouter av sinsemellan fientliga stammar: shoshoner, pawneer, bannacks, siouxer, arapahoer och ett mindre antal cheyenner. Härens storlek överträffade det mesta som armén skickat ut mot prärieindianerna. Trupperna åtföljdes av 168 vagnar, 7 ambulanser och de 400 mulor som forslade proviant, hö och reservammunition. För att frakta den nödvändiga lasten anlätades cirka 300 kuskar och mulskötare. Inget fick gå fel den här gången. General Crook drömde om en spektakulär viktoria över indianerna, oavsett om den drabbade lakotas eller nordcheyenner. Endast en ackrediterad reporter, Jerry Roche från *New York Herald*, medföljde expeditionen. Crook tillhörde aldrig västerns PR-sinnade officerare (titulärgeneral GA Custers raka motsats!), och vis av tidigare bakslag i fält försökte han hålla tidningsmurvlarna borta och minimera risken att dra på sig ytterligare negativ publicitet om allt ändå gick i stöpet. *

* **General Crook kunde ändå inte förhindra att osignerade notiser om kampanjen senare dök upp i landets ledande tidningar - *New York Times* och *New York Tribune*.**

Sedan expeditionen tagit sig över North Platte Rivers förrådiska isar satte de kraftigt påpälsade blårockarna kurs norrut i minusgrader och snöyra. Den första anhalten var det utrymda och förfallna Fort Reno vid Powder River.

Sex dagar senare, den 20 november, red en grupp sioux- och arapahoscouther in med den unga cheyennen Many Beaver Dams som de infångat. De nyheter han motvilligt yppade var som ljuv musik i general Crooks öron: Ett större oglalaläger under Crazy Horse påstods ligga vid den stora Rosebudkröken, ungefär på den plats där Crook förliden sommar tvingats till en snöplig reträtt. För att angripa den gäckande oglalaledaren höjde man den 20 november marschtempot. Vid Crazy Woman Fork, ett biflöde till Powder River, etablerade generalen sitt basläger. Vagnarna parkerades och trupper avdelades för deras säkerhet. Resten av styrkan med multrossen fortsatte sökandet efter Crazy Horse.

Nästa morgon dök cheyennen Sitting Bear upp i Crooks bivack. Det fredsuppdrag han skickats ut på av överste J W Mason vid Red Cloud-agenturen, för att undvika blodspill bland cheyennerna, viftades snabbt bort när han lockats att avslöja att en stor cheyenneby förmodligen låg dold i en kanjon i Big Horn-bergen. Det fanns ingen tid att förlora. Överste Ranald Mackenzie beordrades genast att sadla upp tio kompanier kavalleri, ta med sig indianscouterna och leta upp och attackera byn. Med det resterande kavallerikompaniet, artilleriet, infanteriet, vagnarna samt merparten av multrängen skulle Crook följa Mackenzie i spåren så fort det gick.

De drygt 700 soldater överste Mackenzie hade med sig plågades svårt av snöblåstens fulla kraft. De red så snabbt de förmådde cirka 20 km uppströms Crazy Woman Creek och slog läger i en skyddande ravin. Crooks adjutant, löjtnant John Bourke skrev senare: "Nattkölden tilltog, stjärnorna glimmade obarmhärtigt från det inre av den blå himmelskupan ... vi kände att vi med all säkerhet skulle invecklas i något slags strid inom ett dygn, vilket fick blodet att svalla ..." Överste Mackenzie skickade nu ut en förtrupp för att spåra upp cheyenneläget. Dagen därpå, den 24 november, gick färden vidare längs branta bergsraviner och isiga stupkanter. De tunga soldathästarna hade svårt att behålla hovfästet.

På egen hand skulle soldaterna knappast ha upptäckt nordcheyennerna i kanjongrytan. Men saken förenklades i hög grad av indianscouterna. Plötsligt stormade en grupp arapahoallierade in och meddelade Mackenzie med upphetsade men viskande röster att de nu visste att Little Wolfs och Dull Knifes cheyenneby (173 tipis med cirka 350 krigare) låg i Red Forks kanjon. Och det var inte långt dit.

Överste Mackenzie beordrade halt för att invänta nattens månsken. När månljuset föll över de vitklädda bergen fortsatte man i sakta mak över den brutna terrängen för att slå till i gryningen. Översten gissade att cheyennerna inte hade upptäckt soldaterna, därför gav han order om en så ljudlös framritt som möjligt. Reportern Roche skrev: ”Vi fortsatte marschen under natten, över skarpa klippor, genom djupa raviner [och] över strida, gytjtjiga bergsforsar ... men himlen var molnfri och månen lyste upp de trånga och svårforcerade passagerna ... kavalleristerna tvingades stiga ur sadeln och leda sina hästar på rad minst ett tjugotal gånger ...”

Till en början svagt men sedan allt starkare nåddes soldaternas och indianscouternas öron av ljuden från kanjongrytan. Bourke skrev: ” ... vi var nu inom skotthåll från bytet, men han var inte sovande, som vi hoppats, utan klarvaken och igång med en [skalp-]dans ... vi lade öronen mot marken och kunde tydligt höra trummornas dån ... Dansen var nu nästan över och gryningen på väg.” Reportern Roche: ”Jag kunde tydligt uppfatta de fientligas trummor och segersånger ... Den enda musik vi hörde på vår sida var en pawneescouts ihållande och entoniga ljud från en pipa, vilket överröstade alla andra ... Det påminde om en illtjutande ångvissla.”

Så följde det avgörande ögonblicket. Bourke: ”I den grå dagningen denna kyliga novembermorgon störtade Mackenzie med kavalleriet och indianscouterna som en tornado över den chockade cheyennebyn.” Indianerna togs verkligen på sängen. Det fåtal cheyenner som inte hunnit tillbaka till sina tält efter dansen stirrade förvirrat mot strömmen av fiender som välldes in genom den östra klippassagen. Hästhovarnas dån och skotten från angriparna ekade mellan klippväggarna. Soldaterna och indianscouterna red kvickt upp på flankerna och i centern längs Red Fork. Den stora shoshonekontingenten intog höjderna på den södra flanken för att skjuta rakt ner i byn. Pawneerna med bröderna Frank och Luther North i täten följde en kavalleriavdelning över Red Fork, rakt mot lägret. Skräckslagna cheyenner störtade huller om buller ut ur tältöppningarna. De bar knappt kläder på kroppen. Skrikande kvinnor och barn rusade åt alla håll för att undkomma de kulor som genomborrade tälten. Bourke: ”Ett flertal av deras krigare sköts tidigt till döds eller sårades under sina försök att rädda den ovärderliga hästhjorden.”

Vid ett buskage i närheten av de främsta hyddorna svängde Luther North runt i sadeln och sköt på måfå ihjäl en vapenförsedd (?) pojke. Det var Dull Knifes son - Young Bird. Utmed norrsidan av floden sprängde Mackenzie fram med merparten av kavalleriet för att skära av flyktvägen västerut.

Cheyennehövdingarna förde skyndsamt undan de värnlösa över Red Forks is och upp bland de skyddande höjderna i nordväst. Little Wolf tog flera barn i famnen och sprang iväg med dem till kvinnorna som hukade bakom stenbumlingar och klippblock. Han återvände sedan till de

klungor av krigare som på skilda stridsavsnitt bjöd moteld framför soldater och indianscouter. När hövdingen hukande sprang runt mellan krigarna för att organisera något som liknade en försvarslinje sårades han lätt av flera kulor. Men han vägrade att dra sig ur striden.

Skottsälvor och skrån från indianscouterna ekade mellan bergväggarna. Allt blev till en oöverblickbar häxkittel. Närstrider utkämpades på skilda håll. Kavalleriet ryckte fram och åter mot förskansade grupper av cheyennekrigare.

En anonym källa skrev senare i *New York Times*: ”Där förekom åtskilliga närstrider av man-mot-man-karaktär. Vid ett tillfälle involverades två soldater i handgemäng med ett par indianer. De kom så nära varandra att de kunde hugga tag i varandras bösspipor. Efter några ögonblick ... dödades [korpral Patrick F Ryan], men hans baneman sköts ihjäl av andra soldater.” Sergeant James S McClellan berättade: ”En indian dök fram ur en skreva på min högra sida. Han avlossade ett skott mot mig. Jag insåg att kulan missat och sköt från höften [med revolvern] och såg honom falla. För att inte chansa gled jag av hästen, sprang fram och satte en eller ett par kulor till i honom. Jag tog hans gevär och bälte. Då vapnet och bältet bar inskriptionen 'Little Wolf' antog vi ett tag att jag dödat [hövdingen] Little Wolf. Men när cheyennerna [senare] kapitulerade vid Camp Robinson våren därpå så framkom det att Bull Head, en halvbror till Little Wolf, i förvirringen fått tag på den senares bössa och patronbälte.”

Nordcheyennerna stred så gott som samtliga till fots eftersom indianscouterna försäkrat sig om minst 600 av deras 700 mustanger. När cheyennerna gjorde förnyade och desperata ansatser att återta hästarna kastade överste Mackenzie fram löjtnant John A McKinneys M-kompani av 4:e kavalleriet. Löjtnanten satte sporrarna i sidorna på sin springare, höll karbinen i högerhanden, tyglarna i den vänstra, när han i full karriär ledde sina ryttare mot en grupp krigare. Försent upptäckte han den djupa och torra ravinsänka som löpte norrut från floden. Den skar av hans anfallsriktning. Från ravinkanten dök en klunga cheyenner upp och öppnade häftig eld mot McKinneys framstormande män. Yellow Eagles första skott fick löjtnanten att falla framåt i sadeln; de följande fem skickade honom döende till marken. Sex av hans män och ett flertal soldathästar sårades.

Yellow Eagle lyckades ta en första coup på officeren och samtidigt hans karbin. Bull Hump, en av Dull Knifes äldre söner, ryckte åt sig löjtnantens ammunitionsväska. Krigarna kryssade springande i skydd utan att träffas av ettriga kulsvärmar.

Strax efter McKinneys fall skickade Mackenzie fram kapten John Hamiltons och major GA Gordons kavallerienheter. Man lyckades med en kringgående rörelse rensa den långsmala ravinen. Här stupade nio cheyenner, bland dem Four Spirits och Burns Red. Walking Whirlwind miste livet när han slogs vid sin svärfars, Little Wolfs, sida. Vid det här laget bar Sweet Medicine-

hövdingen sex skottsår. Förunderligt nog hade de inte försatt honom ur stridbart skick.

Morgondimman som stått tät över dalsänkan hade lättat. Det gjorde det svårare för eftersläntrande kvinnor, barn och åldringar att söka skydd bland klippskrevorna. De var tvungna att springa över öppen terräng. Krigarna gjorde vad de kunde för att täcka flykten.

Tursamt nog lyckades cheyennerna rädda undan stamrelikerna – buffelhuvan och de fyra pilarna – ur striden. Det påstods senare att flera av de cheyennescouter som gått fiendens ärenden mot sina egna stamfränder straffats med en förtida död till följd av talismanernas starka magi.*

*** Black Hairy Dog tog med sig de sakrala pilarna till sydcheyennerna i Indianterritoriet en tid efter Red Fork-dramat.**

Tack vare Little Wolfs briljanta taktiska förmåga kunde cheyennerna uppföra ointagliga försvarsbarrikader utmed bergssidorna i väst och nordväst. Bourke skriver: ”Kanjongrytan ekade av bösseld och skrik från förbittrade vildar ... ett antal cheyenner red ut under shoshonernas eldgivning och kastade förbannelser och provokationer mot dem, för att sedan rida tillbaka till sina egna linjer.”

Vid tvåtiden på dagen var byn i överste Mackenzies våld. Cheyennerna var antingen utdrivna eller dödade. Översten beslöt i det läget att skicka en kurir till general Crook. Det gällde att få fram infanteriets kraftfulla distansgevär för den händelse cheyennerna stannade kvar i sina klippvärn. Major Frank North gick med pawneespejarna från tält till tält och länsade hyddorna på föremål och värdesaker. Utlämnade till vädrets makter kunde de utblottade cheyennerna bara åse McKenzies förstörelseverk från höjderna. När plundringen var över satte soldaterna eld på samtliga tipitält med allt de innehöll av vapen, krutkaggar, buffelmantlar, torkat kött i mängd, filter, kläder, mockasiner, leggings, redskap, kittlar, rep, rituella föremål och fjäderskrudar. Det för Mackenzie och Crook viktigaste resultatet av uppgörelsen var att cheyennerna förlorat så gott som alla sina hästar.

Medan kvinnor, barn och gamla sökte sig inåt bergen fortsatte den sporadiska skottväxlingen framåt kvällen. Cheyennerna hade tillfogats sina största förluster någonsin i en enskild uppgörelse med de vita. Cirka 30-40 krigare låg utsträckta på marken. Av dessa skalperades 16 stycken av pawnee- och shoshonescouter. Antalet sårade var minst lika många som de döda - om inte flera. Överste Mackenzie kom undan med åtta fallna soldater och 26 bleserade.

Trots den blodstorm som löjtnant Bourke onekligen bidragit till skrev han ändå beundrande om sina fiender: ”Alla präriestammar såg upp till cheyennerna och respekterade deras djärvhet och tapperhet. Som vildsinta och formidabla krigare saknade de motstycke.” Frånsett

manfallet levde nordcheyennerna verkligen upp till sitt rykte.

Överste Mackenzie satt med alla trumf på hand när cheyennebyn attackerades. Men han lät den sittande fågeln flyga – om än skadeskjuten kroppsligt som mentalt. I krigsdepartementets och arméledningens ögon hade general Crook rehabiliterat sitt skamfilade rykte och Mackenzie som förväntat visat upp stålnäven. General Philip Sheridan telegraferade Crook: ”Det inger mig obeskrivlig glädje att förmedla följande rader från arméchefen [William T Sherman] samtidigt som jag tar tillfället i akt att framföra mina egna lyckönskningar.” Sherman lät via Sheridan meddela följande: ”Var så hygglig och framför mina gratulationer till [general] Crook och [överste] Mackenzie, och förvissa dem om att vi storligen uppskattar våra tappra officerares och soldaters plikttrohet där de nu kämpar mot vildarna i kontinentens mest ogästvänliga trakter.”

Natten till den 26 november föll temperaturen till 30 minusgrader. Cheyennerna drog vidare inåt bergen. Under morgontimmarna begravdes landskapet i ett tjockt snötäcke och orkanbyar svepte över bergen i två dagar. En och annan åldring strök med. Förfrysningar förekom. Elva spädbarn dukade under fastän man slaktat några av sina dyrbara hästar för att värma barnen i djurkropparnas inre. Köttet från hästarna åts vid vindpinade eldar.

Men nu vände turen. Young Two Moon, Turtle Road och Yellow Eagle hade ridit i förväg och lyckats skrämman iväg fem pawneescouter och återta ett åttiotal cheyennehästar. Det ingav nytt hopp, även om cheyennerna för stunden berövats nästan allt som nomadlivet krävde. Med bristfällig vapenarsenal och ynkligt lite ammunition hoppades de undgå upptäckt. En ny holmgång med spejaruppbåd eller blårockar kunde sluta i fullständig katastrof.

De tog sig oförmärkt ner till Lodge Pole Creek (dagens Clear Creek), passerade Lake De Smet och gick över till Tongue River. Krigarna fällde ett par isolerade bufflar. Köttet från djuren stillade hungern för ögonblicket, men inte mycket mer. Slutligen nådde det sorgliga följet oglalahövdingen Crazy Horse by vid Beaver Creek. Där togs de emot av cheyenneshamanen Ice. Återseendets glädje dämpades av det Little Wolfs följe såg och fick höra av oglalaledaren. Hans folk var slitet, plågat av oro över att oupphörligt ha armén i hasorna. Visserligen höll de sig undan, men de fick aldrig tid att organisera en framgångsrik jakt. Inte heller hann kvinnorna bereda skinn till kläder, mockasiner och nya tipitält. Trots det gjorde Crazy Horse vad han kunde för att lindra nordcheyennernas nöd. Ändå påstod en del cheyenner i efterhand att hövdingen inte alls visat den generositet han kunnat.

Efter ett par dagars vila följde Little Wolfs och Dull Knifes anhängare med Crazy Horse oglalas norrut längs floden.

Arméns infångande och pacifiering av de sista fria nordcheyenne- och lakotaindianerna utvecklades till en prestigekamp mellan general Crook och överste Nelson Miles. Medan Crook opererade från sin temporära bas vid Fort Robinson i Nebraska utgick Miles 5:e infanteri från nyanlagda Fort Keogh vid Tongue Rivers utlopp i Yellowstonefloden. Oavsett väderlek nosade Miles runt efter indianerna såväl i flodlandet söder om Yellowstonefloden som upp mot Kanadagränsen. Det var en utnötningstaktik som indianerna stod maktlösa inför.

Crook försökte samtidigt locka indianerna i fällan genom att skicka ut vita och indianska spejare som nu arbetade för armén men som hade vänner och släktingar bland ”de fientliga”. Med fagra löften, favörer och mutor hoppades han att de skulle sträcka vapen vid Fort Robinson och anpassa sig till reservatsrutinen. Genom att nästan omärkligt så split och avund mellan stambanden på och utanför reservat och agenturer och utnyttja indianernas akilleshäl – omtanken om familjerna – malde generalen sönder moralen och sammanhållningen mellan stamfraktionerna. Men vissa hövdingar och stammar var svårare än andra att kuva.

Medan Little Wolfs cheyenner alltjämt följde Crazy Horse beslöt man att gemensamt övervintra vid Little Big Horn River. Den vite scouten John ”Big Leggings” Bruguier och cheyennekvinnan Wool Woman, som infångats av överste Miles indianspejare, skickades iväg till Little Wolfs läger med packmulor lastade med presenter. Där fanns rikliga mängder socker, kaffe, fläsk, torkad frukt, bönor och tobak. Kanske kunde det locka cheyennerna till att sträcka vapen. Underförstått väntade fler gåvor av samma slag för de indianer som var samarbetsvilliga.

Nordcheyennerna tog emot överstens sändebud i Coal Bears sakrala esevonetipi. Det framkom att Miles lovat att frige de kvinnliga cheyennefångar han tagit och förse alla som gav upp med mat och kläder. Kit Fox-hövdingen Two Moon framstod som den ivrigaste kapitulationsförespråkaren. Little Wolf och Dull Knife kunde – efter två dagars intensiva diskussioner – tänka sig att lägga ned vapnen inte vid Fort Keogh men väl vid Red Cloud-agenturen. De nära kontakterna med oglalastammen talade för en sådan lösning. Two Moon lyckades ändå förmå sina medhövdingar i Kit Fox-sällskapet – som Ice, Iron Shirt, Crazy Head och Black Bear – att i stället överlämna sig till överste Miles.

Inte utan en viss ängslan red Kit Fox-ledarna in bland de armétält och fåtal blockhus som ännu utgjorde det provisoriska Fort Keogh. Överste Miles tog flinande emot dem och skakade hand med hövdingarna. Därpå yttrade han mästrande: ”Jag vill att ni [alla] kommer hit och kapitulerar till mig, och att ni överlämnar era vapen och hästar. Om ni gör som jag säger så ska jag bli en god far för er, om ni vägrar kan jag ställa till obehag för er.”

Miles försåg de 300 cheyennerna med armétält och enrollerade Ice som indianscout. Han

fick ut en uniform och sedvanlig, månatlig soldatlön. Inom ett par dagar hade översten övertalat ett trettiotal cheyenner att låta värva sig som spejare och spårare för armén. De förväntades nu lyda den vita scoutchefens order till punkt och pricka, oavsett om det gällde att jaga spillror av den egna nordcheyennestammen eller inte. Det var tuffa villkor.

Kapitulation och förvisning

Little Wolf och Dull Knife slog följe med Crazy Horse till Powder River. Där skildes deras vägar för alltid. Medan cheyennerna ännu kamperade vid floden anlände sju nordcheyenner utsända av general Crook från Red Cloud-agenturen vid White River. Det behövdes inte längre några lockbeten för att övertala hövdingarna. De var slutkörda och familjernas magar kved.

Löjtnant John Bourke, som bevittnade Little Wolf-bandets intåg vid agenturen i slutet av februari 1877, fångade deras tillstånd med ett ord: ”miserabelt”. Utan vidare ceremonier överlämnade de sina mustanger och eldvapen till överste Ranald Mackenzie. I början av april räknade nordcheyennerna vid agenturen 386 personer.

Först under senare delen av april anslöt Dull Knifes anhängare. En artikel i *The Army and Navy Journal* den 28 april beskrev scenen: ”Åttio hyddor cheyenner under ledning av Dull Knife och Standing Elk kapitulerade vid Camp [Fort] Robinson den 21 april. Byn innehöll cirka 550 personer, av vilka 85 stycken utgjordes av vapenföra män. De gav upp 600 mustanger, 60 bössor och runt 30 revolverar. [Cheyennerna] är fullständigt utblottade sedan de förlorat allt när deras by förstördes i november. De har inga [ordentliga] tipis, istället enkla skydd av kanvas och gamla hudar, ett fåtal filter och buffelmantlar men inget husgeråd. Åtskilliga plågas av frostbitna lemmar. Det väcker förvåning att de har lyckats hålla ut så här länge ...”

Strax efter Little Wolf och Dull Knifes återförening inbjöds de till lunch av adjutanten, löjtnant John Bourke. Nu fick han chansen att stifta bekantskap med den namnkunnige Little Wolf, som han kallade ”en av de tappreste bland tappra”. Dull Knife medförde tre av sina döttrar. Bourke skrev: ”De såg ganska bra ut ... en var nio eller tio år, en annan tolv och den äldsta ännu inte tjugo – en ung änka ... som endast bar kjol till knäna, för att låta världen se att hon i sorgen efter sin make skurit sina ben i enlighet med cheyennernas strängaste sedvänjor. Hade hon förlorat ett barn så skulle hon ha huggit av en led på vänstra handens lillfinger.”

Löjtnant ”White Hat” Clark lyckades med konststycket att värva såväl Little Wolf, American Horse, Wild Hog och Big Wolf till sitt scoutdetachment. Där fanns redan en stor grupp lakota- och arapahoscouter. Nordcheyennerna hade knappt hunnit inrätta sig vid agenturen förrän general Crook kallade dem till en överläggning. Han förklarade för Little Wolf och Dull Knife att de antingen kunde välja att omedelbart förbereda flytten till sydcheyennernas reservat i Indianterritoriet eller stanna ett år vid agenturen i avvaktan på ett definitivt besked.

Regeringens ultimatum kom dock snabbare än väntat: diskussionerna var över, det var södern (Oklahoma) som gällde. För att cheyennerna inte skulle gripas av panik och i sista stund

kullkasta regeringens plan för deras framtid förde Crook och McKenzie ett slags terapeutiska samtal med cheyenneledarna för att övertyga dem om fördelarna med flytten söderut. Hövdingen Wild Hog hävdade senare att de bägge officerarna lovat nordcheyennerna att de kunde återvända till lakotareservatet om de inte fann sig tillrätta i södern.

Little Wolf och Dull Knife såg bara nackdelar med flytten och önskade inget hellre än att få ett reservat i sina strövmarker uppe vid Yellowstonefloden. Endast en handfull hövdingar slöt upp bakom regeringen. Den från nordcheyennerna bannlyste Broken Dish tillhörde inte oväntat den positiva skaran. Under de närmaste veckorna höll cheyenneledarna rådslag var och varannan dag för att dryfta problemet. General Crook såg till att gåvor delades ut till medgörliga hövdingar.

Inte utan onda aningar inordnade sig Little Wolf i ledet när ödesdagen för förvisningen söderut inföll den 28 maj 1877. De eskorterades av löjtnant Henry W Lawtons 4:e kavalleri. Där fanns även William Rowland, en vit tolk som var ingift i nordcheyennestammen. Hövdingar och krigare gränslade sina tillfångatagna mustanger medan sjuka, gamla, kvinnor och barn fick klättra upp i armévagnar. För den 72 dagar långa färden till Darlingtonagenturen på sydcheyennereservatet fördes även en hjord klövdjur med för att lösa matfrågan. Totalt förvisades 933 nordcheyenner – 235 män, 312 kvinnor och 386 barn. De slets upp med rötterna och lämnade nordlandet de älskade för att möta det okända.

Färden söderut blev händselös. Indianerna sov i armétält. Löjtnant Lawton lät en grupp cheyenner få ut ett trettiotal gevär för att jaga de enstaka bufflar som upptäcktes längs vägen. Av försiktighetsskäl försågs krigarna bara med fem patroner var.

Den dystra karavanen nådde fram till Fort Reno i Indianterritoriet den 5 augusti. Agenten på det gemensamma cheyenne- och arapahoreservatet var den magerlagde och skäggprydda John D Miles (1832–1926). Han hälsade dem välkomna och förde dem fram till slutdestinationen helt nära agenturen.

Agent Miles tillhörde den kader av indianagenter som ingick i president Grants ”fredspolicysatsning”. Policyn introducerades efter Grants tillträde som president 1869. Den innebar att kyrkliga samfund nominerade indianagenter. Deras trosbakgrund var tänkt att stå som garant för en moralisk upprustning inom Indianbyrå. En förhoppning som dock kom på skam. I folkmun kallades Grants experiment ”kväkarpolicyn” eftersom just kväkare dominerade indianagenternas led.

John Miles hade franskt och engelskt påbrå och var son till en farmare i Ohio. Under åren som indianagent för sydcheyenne- och arapahoreservatet, 1872–84, arbetade han febrilt för att civilisera indianerna. Men Miles såg samtidigt till att berika sig själv och sina vita vänner på

indianernas bekostnad .*

* Indianagent Miles övertalade sydcheyennernas och -arapahoernas hövdingar att för rena struntbelopp hyra ut enorma arealer betesmark till sju vita boskapsuppfödare. Enligt armétolken Philip McCusker var agenten själv delägare i de djurbesättningar som betade marken och i den handelsfirma som opererade på reservatet. Miles partners tvingade indianerna att betala tre gånger så mycket för sina varor som de vita, hävdade McCusker. De indianer som stod högt i gunst hos agenten erhöll favörer. Miles gjorde heller inget för att stoppa den illegala spritförsäljningen till reservatsindianerna.

Little Wolf lyckades övertala Miles och militären att låta cheyennerna behålla de trettio jaktbössor löjtnant Lawton tidigare försett dem med. Restriktionerna var ändå hårda på den ammunition de kunde få ut. Däremot var de oförhindrade att bruka sina traditionella vapen för att jaga inom reservatet. Men det var lättare sagt än gjort. Reservatet var i det närmaste tomt på ätbara bytesdjur.

Mötet mellan nord- och sydcheyenner blev hjärtligt. Många cheyenner hade inte sett släkt och vänner på årtal. Man festade tillsammans i flera dagar. Men inom kort stod det klart att stamklyvningen i början av 1830-talet hade särat folken för alltid. Medan nordcheyennerna slagit vakt om sina ursprungliga sedvänjor och andliga traditioner och levt ett nomadiserande liv i frihet, hade reservatsexistensen och de intima relationerna med de vita urholkat sydcheyennernas stamidentitet. De kände att de var olika utanpå som inuti. Sydcheyennernas fraternisering med grannstammar som arapahoer, kiowas och comancher, med åtföljande giftermål mellan folken, svarade mot en likartad utveckling i norr. Där stod nordcheyennerna sedan länge i förbund med nordarapahoer, oglalas och minneconjouer. Det resulterade i ömsesidig kulturell påverkan och inte sällan giftermål över stamgränserna. Skillnaderna mellan nord och syd gjorde sig även gällande i cheyennespråket.

Den ryktbara halvblodscheyennen George Bent (1843–1918) – som tagit sig levande från Sand Creek-massakern 1864 – fann redan på 1860-talet olikheterna mellan nord- och sydcheyenner slående. Medan nordfolkets tipis tillverkades av garvade och symboliskt målade buffelskinn använde folket i söder vanligen kanvastält, som de fick ut med fördragsannuiteterna. Bent skriver: ”Våra sydcheyenner bar alla tygfiltar, tygleggings och andra saker som tillverkats av vita, men dessa nordliga indianer uppträdde alltid i buffelmantlar och hjortskinnsleggings. De bar kråkfjädrar och hade håret flätat och omlindat med rödmålade hjortskinnsremсор. De såg vildare ut än våra sydindianer, och de hade behållit sina traditioner. [Nordcheyennerna] blev för varje år allt mera lika siouxerna [lakotas] i vanor och klädsel. De använde åtskilliga ord som var oss främmande.”*

* George Bent var son till William Bent som 1832 anlagt handels- och adobetegelfortet ”Bents Fort” vid

Arkansas River, Colorado, för handel med sydcheyenner, sydarapahoeer, kiowas, kiowa-apacher och comancher. William gifte sig med Owl Woman, dotter till den inflytelserika pilförvaltaren, sydcheyennen Gray Thunder (även känd som White Thunder).

Ödet hade slungat nordcheyennerna in i en känslomässig kris. De bar en gnagande hemlängtan som folket i söder saknade. Sydcheyennernas drömmar om frihet var mer eller mindre krossade. Deras tidigare så rika jaktmarker i Kansas och Colorado hade tagits över av vita markspekulatörer, malmletare, farmare, ranchägare, kåkstäder, emigrantleder, arméposteringar och diligens-, telegraf- och järnvägslinjer.

Indianterritoriet var stätt i snabb förvandling, i alla avseenden en kontrast till nordcheyennernas höglänta och slösande bytesrika hemtrakter i Yellowstones södra floddalar. I söder var marken en halvöken, sandig och kaktusbevuxen i ändlös monotoni. Här saknades det fantasieggande och böljande landskap med skogs- och snöklädda bergssidor och åsar mellan fruktbara och flodtäta dalgångar. Förvisningen innebar att nordcheyennerna förlorat sina andliga kultplatser – kommunikationspunkterna för förbindelserna med andevärlden. De kunde inte heller offra och be för sitt folks välgång vid det heliga berget Bear Butte i South Dakota, där deras kulturella anfader Sweet Medicine en gång mött Skaparen och lagt fundamentet för cheyennernas politiska, sociala och andliga liv. Det var en gränslös olycka.

Södern var en farsotshärjad region, ständigt plågad av hetta och moskitsvärmar. Malaria, dysenteri, barnsjukdomar och febrar av alla slag skördade ofta avsevärda tributer bland stammarna. De vita klarade sig genomgående bättre. Indianernas nästan obefintliga motståndskraft mot farsoter med europeiska och afrikanska rötter hade ända sedan Columbus landstigning i Västindien förbrukat okända miljoner liv på de amerikanska kontinenterna. Först genom intensiv närkontakt med vita byggde indianfolken upp en viss resistens mot epidemierna. Inte ens de återkommande aggressionskrigen mot USA:s urinvånare eller den medvetna alkoholiseringen av dem kunde mäta sig med sjukdomarnas framfart. Det skulle Little Wolfs folk bittert få erfara.

De professionella vita jägarna lämnade ett stinkande hav av ruttnande vita buffelkadaver över sydprärien. Nu var också benen borta, nermalda i storstädernas gödsselfabriker. Spåren av hjordarnas hovar vid flodövergångarna och de sandsänkor de ”badat” i för att få bort ohyra var en dystert påminnelse om vad som gått förlorat. Enstaka överlevare förrade sig ibland in på reservaten och sköts av indianer eller vita, men det var också allt.

Tamkreaturen i söder kunde aldrig samexistera med buffeln. Inte nog med att nötboskapen tuggade i sig bisonhjordarnas beten - de överförde också sjukdomar till de vilda gräsätarna. Det

bidrog onekligen till de raggiga monarkernas försvinnande.

Nordcheyennerna upplevde att födointaget av buffelkött stärkte deras kroppar. Koköttet de nu tvingades vänja sig vid tenderade att försvaga dem och öka risken för sjukdomar. Blotta åsynen av regeringens magra och undernärda benrangel till köttleveranser på klöv väckte deras avsky. Den föda nordcheyennerna förväntades överleva på var under all kritik såväl kvantitativt som kvalitativt. Darlingtonagenten Miles gjorde tafatta och oftast fruktlösa försök att utverka större och bättre matransoner hos Indianbyrån i Washington DC. Åtskilligt nådde aldrig fram. Varorna omvandlades till sedlar i falska reservatskontraktörers rymliga fickor. Mängder av fria entreprenörer och indianagenter pungslög samvetslöst regeringen och skattebetalarna. Åtskilliga av dem kunde företa resan från lägre medelklass till välbeställdhet och rikedom innan de lämnade sina reservatsuppdrag. I botten av näringskedjan stod indianen, grundlurad och vilsen.

Relationerna mellan nord- och sydcheyenner försämrades successivt. Familjerna började gräla med varandra. Nordcheyennerna ansåg att Miles favoriserade de cheyenner som underkastat sig de vitas seder och odlade majs och andra grödor på magra jordar. Nordborna värjde sig vid blotta tanken på att som sydcheyennerna fjättras vid hackan och spaden. Men risken var knappast överhängande – ännu fanns det inte tillräckligt med redskap. Dessutom var slitningar närmast oundvikliga när provianteringsdagarna vid agenturkontoret inföll. Kvinnorna från nord och syd beskyllde varandra för att roffa åt sig orättmätigt stora kvantiteter av varorna. Allt bråk handlade ytterst om bristen på utlovade förnödenheter och det för nordcheyennerna psykologiska dilemmat att sitta fast i en tillvaro utan mening. Där fanns inget som fångade deras intresse. Männens slog ihjäl tiden med spel och hästkapplöpningar. Ofta återvände de tomhänta från korta jaktexpeditioner på småvilt i närterrängen. I bästa fall sköt de några vildkalkoner och enstaka hjortar. De fick inte heller lämna reservatsområdet utan tillstånd från agenten och intilliggande Fort Reno.

Indianagentens försök att få nordcheyennerna att sätta sina barn i reservatsskolan stötte genast på patrull. Först sedan han hotat med att stoppa deras proviantransoner gick hövdingarna Dull Knife och Wild Hog motvilligt med på att låta det ske.

Nordcheyennerna bar en djupt rotad motvilja mot att gräva i jorden. De uppfattade den som en gåva från Skaparen. Den skulle behandlas med pietetsfull vördnad och inte omgestaltas av mänskliga nycker och egoistiska intressen. Människans respekt för naturen, allt den gav och allt den tog, fanns där för att bibehålla den kosmiska balansen, ansåg de. Nordcheyennen kunde bara döda djuren till föda och kläder om han gav av sig själv, sökte försoning i ceremonier, riter, offer och böner.

Somliga legender lät berätta att cheyennerna stammade från samma urvaggas som

bisonbuffeln. De skulle ha sprungit fram ur en grotta i det heliga berget Bear Butte. Deras öden påstods evigt sammanflätade. Folkets respekt för "buffelnationen" manifesterades i deras andlighet. Om detta nav i deras tillvaro försvann var de dömda att själva möta samma öde.

När rivaliteten mellan nord- och sydcheyenner visade sig omöjlig att överbrygga drog sig de förra undan och isolerade sig från såväl sydcheyennerna som Darlingtonagenturen. Little Wolf och Dull Knife kände en stigande olust över umgänget med indianagenten John Miles. Agentens överlägsna attityd och mästrande tonfall var något de instinktivt upplevde som kränkande även om samtalen fördes via tolk. Deras misstänksamhet stegrades. Ville verkligen regeringen och agenten att de skulle överleva? Vad hade svältkosten för syfte?

Inom två månader efter ankomsten till reservatet drabbades över 600 nordcheyenner av hög feber och frossbrytningar. I varenda tipitält låg sjuka cheyenner. Forskare talar om malariautbrott, men det kan även ha varit andra typer av febrar. Det fanns blott en enda agenturläkare att tillgå på hela reservatet och hans distrikt omfattade uppåt 5 000 indianer, inräknat sydcheyenner och arapahoer. De febernedsättande preparat och andra mediciner som Indianbyrån lovat att leverera *före* sommaren 1877 anlände först i januari året därpå. Reservatsläkarens medicinförråd var bottenkratpat långt innan dess. Vintern 1877–78 avled 41 nordcheyenner, framför allt mindre barn. Under det första året i söder sveptes också ett femtiotal barn bort av mässling. Förpestat dricksvatten gjorde både mustanger och cheyenner sjuka. Indianernas förtvivlan växte till desperation.

Little Wolf framförde klagomål till Miles vid flera tillfällen. Ett av hans sista besök ägde rum den 4 juli 1878. Med Dull Knife och Wild Hog vid sin sida yttrade han: "De här människorna växte upp i långt upp i nordlandet bland tallar och berg. Där var vi alltid friska. Där fanns inga sjukdomar och få av oss dog [i förtid]. Sedan vi anlant till det här landet dör vi varje dag. Det här landet passar oss inte. Vi vill återvända till våra hemtrakter bland bergen. Om du inte har kraft nog att ge oss tillåtelse att återvända dit, låt då några av oss [rådshövdingar] färdas till Washington, för att berätta för dem hur allt står till. Eller också skriver du till Washington och begär tillstånd för oss att återvända norrut."

Agenten replikerade cyniskt och korthugget: "Jag kan inte göra det nu. Stanna här ett år till, så får vi se vad vi kan göra för er." Little Wolf blev honom inte svaret skyldig: "Nej, vi kan inte stanna här ett år till. Vi vill ge oss av nu. Innan ytterligare ett år passerat kan vi alla vara döda. Det kommer inte att finnas någon kvar som kan färdas till nordlandet."

Med den behärskning och det tålamod som anstod nordcheyennernas främsta hövding hade Little Wolf om och om igen gett Miles och USA:s regering chansen att upphäva folkets tvångsförvaring i södern. Men agenten använde ständigt och jämt samma förhållningstaktik

medveten om regeringens hårdnackade motstånd.

Cheyennehövdingarna red tillbaka till sin tipiby ivrigt diskuterande. Strax därpå dök tre indianpoliserna upp. De berättade att tre unga nordcheyenner - Mad Hearted Wolf, Whetstone och Black Horse - avvikit från reservatet. Miles, som skickat ut poliserna, misstänkte att det var början på en massflykt. Little Wolf lugnade indianpoliserna: ”Rid tillbaka till agenten och säg honom att vi tänker flytta vår by ett stycke uppför floden [Canadian River] ... sedan kommer vi [rådshövdingar] att söka upp agenten och förklara allt.”

Spänningen steg oavbrutet. Innan Little Wolf hann rida bort till Miles, kort efter att lägret flyttats, uppenbarade sig en truppavdelning soldater från Fort Reno med en haubitspjäs dragen av ett par hästar. Miles litade inte på cheyennerna. En officer begärde att Little Wolf omgående flyttade tillbaka tipibyn till den gamla lägerplatsen, närmare agentens högkvarter och truppen vid fortet. Hövdingen vägrade. Dödlaget fortsatte i fyra dagar. Indianerna stannade där de var och så gjorde soldaterna. Vakter avlöste varandra dag som natt för att cheyennerna inte skulle våga ett flyktt försök. Sedan kom bud från agent Miles. Han ville träffa Little Wolf och en del andra rådshövdingar. Sweet Medicine-hövdingen förstod inte vad det skulle tjäna till men red ändå iväg till Darlingtonagenturen.

Little Wolf, Wild Hog och Crow stegade in på Miles expedition och slog sig ner på golvet. Tolkandet sköttes som vanligt av den 37-åriga franskcheyenneske Edmund Guerrier. Genom honom fick Little Wolf veta att agenten nu begärde tio cheyenner som gisslan. De skulle frigges så snart de tre förrymda cheyennerna haffats. Miles inväntade en reaktion med blicken stint fixerad vid Little Wolfs gämliga gestalt. Hövdingen insåg att agentens begäran var orimlig och svarade utan att röja sina känslor: ”Jag vägrar att göra som du säger. Även om ni förföljer de tre [cheyennerna] kommer ni aldrig att kunna fånga dem ... och du [Miles] skulle aldrig släppa [gisslan] fri. Du skulle behålla den för gott.” Agenten kunde knappt stilla sin vrede: ”Om du vägrar att lämna över tio män, som jag sagt, kommer ingen av er att i fortsättningen få ut några matransoner ... Ni [hela reservatets nordcheyennefolk] får svälta tills de eftersökta är överlämnade. Och jag vill se dem här omgående!”

Little Wolf var inte imponerad. Han vidhöll vad han redan sagt: ”Jag ger dig inte dessa tio män. Jag är de vitas vän, och har så varit under lång tid. Jag besökte den store fadern i Washington och han sa att han inte ville se mera blod flyta. Att vi borde vara vänner och upphöra att strida.”

Ursinnigt upprepade Miles sitt ultimatum. Men Little Wolf vägrade att förlora fattningen. Han svarade: ”Du och jag har alltid varit vänner, men jag kan inte göra det du begär av mig. Jag önskar inget bråk. Inte heller att blod ska spillas vid den här agenturen. Men jag säger dig igen att

jag inte kan göra det du ber mig om.” Hövdingarna tyckte att det fick vara nog med prat. De reste sig och skakade återigen hand med de officerare som lyssnat till ordväxlingen.

När Little Wolf stod på tröskeln till agentexpeditionen vände han sig en sista gång till Miles och soldaterna med orden: ”Mina vänner. Jag återvänder nu till mitt läger. Jag önskar inte att marken runt den här agenturen färgas röd av blod. Men lyssna nu noga till vad jag säger er. Jag kommer att lämna den här platsen. Jag kommer att färdas till mitt eget land. Om ni skickar soldater efter mig, så hoppas jag att ni först låter mig färdas en bit ut från agenturen. Om ni sedan vill ha strid, så ska jag slåss mot er, så att marken färgas röd på den platsen.” Tolken Guerrier vågade knappt översätta det Little Wolf sagt, men hade inget val. Medhövdingarna såg beundrande på Little Wolf när han beslutsamt stegade fram till sin mustang och svingade sig upp. Sweet Medicine-hövdingen skrittade ut från agenturen en sista gång – för att aldrig återkomma.

Flykt mot drömmarnas land

Cheyenneledarna avverkade de tre milen till Cheyenne River och hembyn i all hast. Väl där fann de att soldaterna försvunnit. De reflekterade inte vidare över detta egendomliga agerande från arméns och Miles sida. Little Wolfs folk gjorde sig i stället beredda att fly norrut vid midnatt. När alla som kunde och önskade dela hövdingens öde hade samlats var de inalles 284 män, kvinnor och barn. För att fördröja upptäckt lät de skinntälten stå kvar, pekande mot den svartblå natthimlen. Förresten hade de inte tillräckligt med hästar för att släpa med sig de skrymmande tälten. De räknade med att stjäla hästar längs vägen. Småttingar och sjuka placerades på hästryggar och travoisläpor och spändes fast bredvid de få ägodelar de hade och kunde ta med. Resten bars på kvinnornas ryggar.

Det var av utomordentlig vikt att stridskapabla hövdingar, unga krigare och spejare – inalles cirka 60 stycken – red de friskaste och starkaste djuren om de skulle invecklas i strid. Marschtempot och vaksamheten mot alla eventuella faror kunde bli avgörande. I startskedet utgjordes vapenarsenalen av 50–60 gevär och revolverar, utöver traditionella vapen som bågar, pilar, yxor, klubbor och knivar. Ammunition hade de i all hemlighet lagrat under en längre tid.

Little Wolfs och Dull Knifes familjer fanns med i flykttåget. Där sågs även rådshövdingarna Black Crane och Old Crow. Little Wolfs Elkhornsällskap representerades bland annat av Wild Hog, Wolf Medicine och Little Shield. I sällskapet skymtade även Iron Teeth, änka efter Red Pipe. Hon kom att leva ett långt liv och skulle år 1929, vid 95 års ålder, återge dramatiska episoder från flykten för den vite agenturläkaren och cheyenneforskaren Thomas B Marquis. Hon följdes av tre döttrar och två söner. Själv plågades hon av dysenteri när färden norrut startade.

Cheyennerna valde att inte utsätta de bägge stamrelikerna för risker. Tills vidare stannade de med sina förvaltare i södern. Men de hade förstås Sweet Medicine-hövdingen Little Wolf i sina led. Han kunde alltid påräkna magisk hjälp för sina taktiska planer från den kraftfulla medicinbunt han bar i en råhudsrem under kläderna, närmast hjärtat. Med den i sina händer bad han ofta andemakterna om bistånd i krissituationer.

När nordcheyennerna den 8 september 1878 lämnade Canadian River i nordvästlig riktning låg ett par hundra mil mellan dem och hemtrakterna runt Powder River. Lyckligtvis kände en del av cheyennerna till den södra delen av rutten nordvärt sedan tidigare. De taktiska dispositionerna överlät man på Little Wolf. Ingen tycktes som han kunna behålla iskylan när det hettade till. Han tänkte sällan på sin egen säkerhet. Men visst vägde han in riskerna. Hans fältherrekonster skulle sättas på svåra prov.

Nordcheyennerna satte upp ett hårt marschtempo över den öppna prärien. Under dagens ljusa timmar var risken för upptäckt betydande. Rasterna blev därför korta. Man förstod naturligtvis att larmet gått vid Darlingtonagenturen och Fort Reno. Vita uppbåd av välbeväpnade ranchägare eller reguljärt kavalleri kunde dyka upp från vilket väderstreck som helst.

Nära Cimarron River slog nordcheyennerna läger vid en plats kallad Turkey Springs, omedelbart söder om delstatsgränsen till Kansas. Kvinnor och barn var fullständigt utpumpade och plågades av ängslan. I ett par dagar gömde sig sällskapet bakom sandkullarna.

I dagningen den 13 september red spejare in för att rapportera till Little Wolf att de upptäckt tjocka sandmoln i söder. Hövdingen kunde snart urskilja kavalleriets fladdrande standar. Han ville till varje pris undvika onödigt blodspill och förmanade därför krigarna: ”Ni får inte avlossa era vapen förrän soldaterna gjort det! Låt dem skjuta först! Men se till att ni har era vapen och hästar till hands. Jag rider ut och försöker tala med dem. Om de skjuter ihjäl någon, så blir jag den förste att dö.”

De soldater som höll in sina hästar när de upptäckte cheyennerna på höjderna tillhörde 4:e kavalleriet. I spetsen för trupperna red kaptan Joseph Rendlebrock. En officer berättade senare: ”Kavalleriet avancerade tills vi var 350 meter från cheyennerna. De hade intagit en förträfflig försvarsställning. Kaptan Rendlebrock gav nu order om avsittning, och vi formerade skyttelinje med fem meters lucka [mellan varje man]. Indiankrigarna red hit och dit och visade upp sitt hästkunnande ... Deras hövding, Dull Knife [det var Little Wolf!], satt framför oss, orörlig [på sin springare] ... Det var vid 9-tiden [på förmiddagen]. Kaptan Rendlebrock skickade fram en arapaho[scout] för att förhandla, vilket tog tre minuter. [Little Wolf] förklarade att han inte önskade strid, men att han hellre valde det alternativet än att återvända till den förhatliga agenturen.”

Det var arapahoscouten Ghost Man som red fram ett stycke framför trupperna och ropade ut namnen på Dull Knife, Little Wolf, Wild Hog och Tangle Hair. När Little Wolf ensam anslöt till Ghost Man yttrade arapahoen följande: ”De vita vill att ni rider tillbaka. Om ni gör det ska ni få ut era matrasoner och kommer att bli väl behandlade.” Men hövdingen svarade omutligt: ”Säg till [soldaterna] att vi inte önskar strid. Vi återvänder aldrig. Vi ska lämna det här landet. Jag har inget otalt med någon. Jag håller upp min högra hand för att visa att jag inte vill slåss med de vita. Vi beger oss till våra gamla hemtrakter och stannar där.” Ghost Man upprepade sin begäran. Men det var lönlöst. Han red tillbaka till de avsuttna soldaterna. Little Wolf följde försiktigt efter på avstånd. Förmodligen hoppades han att få tala direkt med blårockarnas kommandant, för att förklara allt och undvika blodsutgjutelse.

Men plötsligt bröts tystnaden av ettriga trumpetstötar. Little Wolf vände hastigt om och kunde oskadd ta betäckning bakom den stenbarrikad som kvinnorna rest. Soldaterna avancerade och

började skjuta. Det var vid tiotiden. När krigarna svärmade ut på blårockarnas flanker skottade soldaterna upp grunda skyttevärn i präriesanden. En officer berättar: ”En kulle österut som hölls av H-kompaniet angreps två gånger av indianerna, men de kastades tillbaka. Menige Slater och Burrows sårades liksom arapahoscouter [Ghost Man, som senare avled]. Våra hästar fördes bort till en vid ravin där de blev kvar hela dagen.”

Genom listiga manövrer låste krigarna fast soldaterna i sina positioner. Korpral Patrick Lynch och menige Francis Burton fick plikta med sina liv: ”Om vi förlorat våra ställningar så hade vi gått under” mindes kapten Sebastian Gunther. När blårockarnas eldgivning mattades red Little Wolfs män runt soldaterna och tände på gräset. Men flammorna dog ut innan de nådde blårockarna. Soldaternas ammunition började tryta. Cheyennerna sparade på den varan, efter stränga order från Little Wolf. Skottlossningen upphörde vid mörkrets inbrott, men fortsatte morgonen därpå, den 14 september.

Kapten Rendlebrock insåg att han inte kunde komma åt cheyennerna. Bristen på ammunition och vatten till hästarna gjorde att blårockarna – alltjämt beskjutna – drog sig undan, kastade sig upp i sadlarna och satte kurs på Cimarron River i väster. Little Wolfs krigare följde efter. ”Striden fortsatte över en mil” berättar kapten Gunther. ”Indianerna vrålade som demoner.” Med ytterligare en stupad, menige George Sand, nådde blårockarna det hägrande vattnet. Cheyennekrigarna lät sig nöja. De red tillbaka till stamfränderna. Fem av dem hade tillfogats skottskador. En sexårig cheyenne flicka sårades så svårt i ena vristen att hon framgent gick under namnet ”Lame Girl”. Little Wolfs taktiska skarpsinne och krigarnas ekvilibrisk på hästryggen hade räddat indianerna från onödigt manfall. Cheyennerna packade ihop och fortsatte i hastigt tempo vidare över gränsen in i Kansas.

Nordcheyennerna färdades nu över öppna vidder, men endast nattetid. Little Wolf var inställd på att inte konfrontera de vita eller döda fler av dem än nöden krävde. Bristen på fullgoda och fräscha hästar och kreatur till föda var predikament som bara kunde lösas genom att de unga krigarna utförde räder mot traktens rancher och farmer. Så länge de stod under uppsikt av äldre hövdingar, som Little Wolf och Dull Knife, kunde krigarna hållas i schack. När de var utom syn- och hörhåll sviktade inte sällan krigarnas omdöme och respekt för hövdingarnas auktoritet. Det skulle få dystra följder för Kansas vita befolkning.

Två utsända unga spejare råkade vid ett tillfälle på två cowboys, Reuben Bristow och Fred Clark, som arbetade för Charles Colcords ”Jug Ranch” i Kansas. Innan de bägge kofösarna fattat situationens allvar genomborrades de av pilar från cheyennekrigarnas bågar. De länsade de vitas proviantvagn och red iväg med deras mulor. Några dagar senare upptäckte Colcord själv kvarlevorna av sina män.

Allt flera truppavdelningar stötte nu till i sökandet efter Little Wolfs och Dull Knifes folk. Kapten Clarence Mauck utgick med en kavallerienhet från Fort Richardson i norra Texas. Under tiden placerade armén ut ett pärlband av trupper vid Arkansas River och längs Kansas Pacific-järnvägen. Little Wolfs anhängare var förstås helt ovetande om den massiva militära mobiliseringen.

Den 17 september skickade kapten Rendlebrock – som återigen tagit upp jakten – ut en förtrupp om 40 man under befäl av löjnant Abram Woods. De red in i Kansas före Rendlebrocks huvudstyrka. Meningen var att Woods skulle förena sig med kapten William Hemphills I-kompani av 4:e kavalleriet. Men innan det skedde hade Little Wolfs vaksamma spejare upptäckt Hemphills rytteri vid Bluff Creek i sydvästra Kansas. När indianscouter tecknade åt kaptenen att cheyennerna var i soldaternas omedelbara närhet gav han order om avsittning. Med sina 32 man bildade Hemphill en svag skärmytslinje. Little Wolf såg till att kvinnor och barn låg ner i en grund sänka. Samtidigt intog krigarna fasta försvarspositioner vid kullfallna träd, enstaka klippblock och höjdpucklar. Kapten Hemphill lät sina män öppna eld. Indianerna svarade med enstaka skott och dussintals pilar. Men ingendera sidan kunde framtvinga ett avgörande. Efter någon timma beslöt kaptenen att blåsa av striden för att skaffa ammunition och förstärkningar vid Fort Dodge.

Det blev ett kortvarigt avbrott i jakten. Morgonen den 19 september red Hemphills män ut från fortet assisterade av kapten Charles Morse A-kompani av 16:e infanteriet och ett tjugotal ranchägare. De senare såg det som sin plikt att freda ”sina” marker från ”de röda vandalerna”. Sedan man tillryggalagt åtskilliga mil men hamnat i en förbryllande cirkelrörelse utan att kunna avgöra cheyennernas färdriktning stötte man vid middagstid den 21 september på kapten Rendlebrock, som övertog befälet.

Klockan visade halv fem när trupperna rastade. Medan soldaterna drack kaffe och knaprade kex spanade ranchmännen av terrängen längre fram. Trettio minuter gick, sedan hördes avlägsen skottlossning. Det civila uppbådet hade funnit cheyennerna. Utan att förlora tid red Rendlebrocks kommando i sporrsträck till ljudet av ihållande gevärseld. När de kom fram upptäckte de att Little Wolfs krigare återigen var så slugt förskansade att de inte kunde angripas utan svåra förluster. Soldaterna fortsatte ändå att peppra cheyennernas ställningar med kulor ända fram till skymningen. Men det var förspillt krut, ingen indian träffades. De svarade bara med sporadisk eldgivning. Under kvällstimmarna skickade Rendlebrock iväg kurirer till Fort Dodge för att få upp mer ammunition. När de återkom följdes de av ett fyrtiotal beväpnade civila från Dodge City. Den natten lät Little Wolf resa en stenbarrikad, tolv meter lång och en meter hög. Bakom den grävde cheyennerna ett skyddsdikey. Eftersom de inte kunde fly ut i öppen terräng var de tvungna att invänta blårockarnas nästa drag.

När Rendlebrocks män var på benen vid sextiden den 22 september tog de itu med att rulla

fram tomma vagnar så nära cheyennernas stenbarrikad som de bara vågade. En del soldater intog skjutpositioner bakom och under vagnarna. Resten av Rendlebrocks kommando och civilisterna spred ut sig på indianernas flanker och i deras rygg. Kvinnor och barn hukade i skyddsdiket för att inte träffas av kulor från baksidan av höjden.

Rendlebrock ropade ut en order om eldgivning. Runtom cheyennerna brann bössor av. Skotten slog upp sandmoln och rikoschetterade mot muren. I nästa ögonblick hördes Little Wolf ropa till sina krigare: ”Skjut inte än! Försök att hålla er lugna! De har gott om ammunition. Vi har nästan ingen. Ligg ner och vänta!” Spänningsfyllda sekunder tickade iväg. Plötsligt sprang en handfull krigare fram mot soldater som försökte ta dem i ryggen. Men de vita var för många. Little Wolf slog ut med armen och kallade tillbaka sina män till skyddsdiket. Därifrån och från stenvuren kunde de ändå avvärja soldaternas försök att avancera. ”De slogs som demoner och så metodiskt som om de drillats för uppgiften” mindes Rendlebrock.

Förmiddag blev eftermiddag. Medan det ännu var ljus sände den alltmer frustrerade kaptenen ut löjtnant Nance Wilder och ett femtiotal män för att pröva en ny angreppsriktning. Wilder upptäckte för sent att Little Wolf placerat en grupp hövdingar och krigare – bland dem Tangle Hair och Dull Knife – på en höjd ovanför de framsmygande vita. De störtade ner mot de häpnadsväckta soldaterna medan Little Wolf ledde en annan grupp mot dem. Cheyennerna stannade upp när de såg blårockarna lägga benen på ryggen. Reträtten blev så kaotisk att en ammunitionslåda flög av en av soldaternas öppna vagnar. Krigare med passande gevär lade genast beslag på patronaskarna. Trots att de under en lång stund utsattes för ihållande beskjutning var samtliga cheyenner oskadda.

Till slut beslöt en modstulen Rendlebrock att avbryta striden. Vila och vatten för hästarna var det som behövdes, ansåg han. Men ranchägarna var förbannade för att ”tysken” [Rendlebrock] spolierat chansen att storma cheyennerna i inledningskedet. De flesta red hem svärande över blårockarnas inkompetens och feghet. Missnöjet med officerarna, speciellt Rendlebrock, var de inte sena att sprida till delstatens tidningar.

Med inte fler än 60 män hade Little Wolf utmanövrerat en mångdubbelt större fiende. Han hade bestått provet med glans och gjutit mod i sina krigare genom sitt kallblodiga agerande. Men han tvingades rycka ut och stoppa de unga krigarna när de uppeldade av stridslust var i färd med att ta upp jakten på blårockarna: ”Gräset är inte högt och våra mustanger inte starka nog att tillryggalägga långa sträckor. Vi måste spara på krafterna.” var hans besked. Och de lydde. Ju längre norrut man kom, desto fler arméposterings tvingades man passera. Kanske hade nya och fräscha trupper redan tagit upp förföljandet? Vad väntade bakom nästa höjd? Cheyennerna packade i all hast sina torftiga tillhörigheter och gav sig av i nordvästlig riktning.

Den 23 september närmade sig nordcheyennerna Arkansas River, endast ett fåtal mil väst om boskapscentret Dodge City. Ett gäng unga krigare kunde inte motstå frestelsen att plundra en handelsbod och sätta eld på några hus helt nära staden. Ett par fåraherdar skrämdes på flykt och deras djur slaktades. Dessa räder, som ofta iscensattes utan Little Wolfs och Dull Knifes vetskap, ökade i frekvens med den tilltagande bebyggelsen högre upp i Kansas. Visst behövde cheyennerna ersätta pack- och riddjur under färden, skaffa vapen, ammunition, mat och värmande filter, men ofta slutade krigarnas räder i onödiga övergrepp på en passiv civilbefolkning. I det prekära läge cheyennerna befann sig borde krigarna ha åttlytt de äldre hövdingarnas befallningar: att inte utsätta civila vita för onödigt lidande. Först långt senare fick Little Wolf ett grepp om vidden av de unga krigarnas framfart.

Strax innan cheyennerna korsade Arkansasfloden, vid Crooked Creek, omringade Little Wolfs krigare ett gäng vita buffeljägare. Jägarna böjde sig för övermakten och räckte över sina vapen utan motstånd. Hövdingarna lät dem löpa, men lade beslag på deras hästar. På marken låg 18 nyflådda buffelkor. När de vita försvunnit högg indianerna in på buffelköttet – det första man ätit på mången god dag. Kvinnorna packade det som blev över i råhudsbehållare. Därpå korsade cheyennerna floden för att skyndsamt ta sig vidare.

Fällan vid Punished Woman Fork

Under tiden som kapten Rendlebrock provianterade vid Fort Dodge anlände på eftermiddagen den 24 september fortets kommandant, 49-årig överstelöjtnanten William H Lewis. Lewis var ingen duvunge i indianbekämpning. Efter examen vid West Point 1849 hade han i fem års tid deltagit i expeditioner mot västerns stamfolk. Och efter inbördeskriget tjänstgjorde han i Wyoming och Dakotaterritoriet. På hans axlar lades nu ansvaret för att fånga in nordcheyennerna. Lewis hoppades att kunna genskjuta indianerna innan de nådde Smoky Hill River, sydöst om Fort Wallace. Med en styrka om 200 man infanteri och kavalleri lyckades han tillryggalägga över sex mil den 26 september.

Little Wolf var allt att döma redan informerad om överstens snabba framfart i ryggen på cheyennerna och han visste att de inte kunde slå av på flykttempot. Cheyennerna fortsatte tappert vidare i mörkret tills de nådde den brutna terrängen i nuvarande Scott County. Skulle de ta strid i denna trakt, där terrängen erbjöd goda möjligheter till försvar - eller skynda vidare? Efter diskussioner med Dull Knife och de andra hövdingarna beslöt Little Wolf att gillra en fälla för blårockarna.

Vid Punished Woman Fork, nordväst om nuvarande Scott City, reste cheyennerna en stenmur framför en mindre kanjon och grävde ut ett skyttegravsdike en bit bakom den för att kunna möta anfall från bägge hållen. Kvinnor, barn och vapenlösa åldringar tog skydd i en grotliknande håla. Mustangerna fördes undan till en intilliggande ravin.

Framför barrikaden, nära en flodarm, sköt en höjdpuckel upp. Där intog Tangle Hair med en grupp krigare sina positioner. Planen gick ut på att lura soldaterna att följa den smala passagen mellan kanjonens yttre sandstensvägg och floden, där de hopträngda skulle möta Little Wolfs huvudstyrka medan Tangle Hairs mannar skar av reträttvägen.

Allt var förberett då spejarna upptäckte sandmoln i fjärran. Snart såg de truppers blå uniformer, hörde hästar gnägga och frusta, och uppfattade det metalliska rasslet och knirret från vagnar.

Överste Lewis förtrupp av vita scouter fann spår efter indianerna på den västra flodbanken. Kansasscouten George Brown red tillbaka till Lewis. Brown förklarade att han kände på sig att cheyennerna låg i bakhåll för trupperna längre fram. Brown: ”De väl fortifierade indianerna väntade på att Lewis och hans män skulle rida i fällan. Men den planen gick i stöpet när en otålig indian sköt en av scouterna. Striden var igång.” Klockan var cirka 16.30 den 27 september. Det 4:e kavalleriet var bara en hårsman från ett blodigt bakslag. För *New York Herald's* korrespondent

berättade kapten Rendlebrock senare: ”De röda demonerna [cheyennerna] räknade med att förvandla striden till en ny ’Custeraffär!’” Även om överraskningsmomentet hade glidit Little Wolf ur händerna så var blårockarna i ett utsatt läge.

På 300–400 meters håll avlossade Tangle Hairs krigare sina bössor. Det skapade momentan förvirring i de blå leden. Men Lewis organiserade snabbt sitt manskap för stormning uppför sandstenshöjden. Tangle Hairs krigare föll tillbaka. Från den intagna utsiktspunkten kunde blårockarna se cheyennernas stenbarrikad längre fram. Bakom den gick Little Wolf lugnt runt och blossade på sin pipa medan han metodiskt dirigerade sina krigare: ”Bli inte för ivriga, håll nerverna i styr ... se till att varje skott ni avlossar träffar en soldat.” Tangle Hair, som tagit sig fram till hövdingen, förbluffades av hans nervkontroll: ”Han föreföll omänsklig. Han var som en björn. Helt utan fruktan!”

Överste Lewis tog sig nu ridande fram i täten för infanteriet. Rendlebrock berättar: ”100–150 meter från den indianska barrikaden träffades hans [Lewis] häst av en kula i flanken. Två gamla soldater från B-kompaniet fick praktiskt taget släpa iväg [den fastklämde men oskadede Lewis] som reste sig upp, tog sin karbin och anslöt till [angreppsstyrkan]. När [soldaterna] rusade framåt [tog] Lewis [täten]. Något hundratal meter från fienden ... träffades han av ett skott. Kulan slet av pulsådern i hans vänstra ben, och han föll till marken. Han granskade benet och yttrade till löjtnant Martin, som stod bredvid: ’Jag tror det är slut med mig.’ [Översten] fick en skinnremsa, lade om såret med egna händer och drog åt förbandet med revolverpipan. Han hämtades [genast] upp och placerades i en ambulans[-vagn] för att föras bakåt i linjerna.”

Kapten Clarence Mauck tog över befälet och försökte sig på en inbrytning som snabbt spårade ur. Soldaterna hade förlorat geisten efter det som hänt Lewis. När skymningen föll på drog de sig långsamt bakåt till sina hästar och vagnar.

Överstelöjtnant Lewis förblödde och dog den natten på väg till Fort Wallace. Annars var det ett oblodigt ställningskrig, endast två soldater ådrog sig köttår. På cheyennernas sida hade en eller två krigare stupat. Men Dull Knife bar sorg. En av hans bägge hustrur – Little Woman – sparkades efter striden ihjäl av en vilt skenande mustang.

Eftersom cheyennerna var helt fokuserade på soldaternas manövrer framför stenbarrikaden förlorade de uppsikten över sina hästar. Efter striden visade det sig att 60–80 stycken av djuren, liksom deras packning med torkat kött, försvunnit. Det var ett kännbart avbräck. Några vita spanare hade upptäckt hjorden och drivit bort mustangerna. Att cheyennerna inte placerat ut vakter för att bevaka djuren är en gåta. Det kunde möjligen Little Wolf lastas för. Däremot var det inte hans fel att en ung krigare saboterade fällan innan den slagit igen. Hövdingen bärgade ändå en taktisk triumf, då cheyennerna lyckats hålla en välbeväpnad och flerfaldigt manstarkare motståndare stången med

minimala förluster.

Kvällen efter uppgörelsen med soldaterna förmanade Little Wolf folket: ”Mina vänner, vi måste fortsätta, och undvika att hamna i strid. Annars är vi snart alla döda. Vi kan inte slå av på tempot!” Med ett fåtal hästar i behåll satte de flesta av till fots genom prärienatten. De hade vädrets makter på sin sida. Under färden sydde kvinnorna nya mockasiner av de gamla skinn som fanns till hands. Präriesanden slet hårt på fotbeklädnaderna. När de rastade under bar himmel valde de undanskymda platser för att inte lägereldarna skulle röja dem. Oron över morgondagen speglades i kvinnornas och barnens spända och stumma ansikten. Men drömmen om hemtrakternas frihet – hur illusorisk den än var – fick dem att trotsa alla faror.

Cheyennerna var nu i skriande behov av nya hästar, föda och ammunition. Little Wolf sände därför ut spejare i alla väderstreck. Folkets liv hängde på en skör tråd.

Kapterna Rendlebrock och Gunther fick bära hundhuvudet för arméns misslyckande. I tidningarna uppstod en folkstorm, där även arméledningen hamnade i skottgluggen. Sedan de bägge officerarna återvänt till Fort Reno ställdes de 1879 inför krigsrätt. Rendlebrock kastades ut ur armén för att ha ”misskött sitt befälsskap” och för ”berusning i tjänsten”. Gunther åtalades för ”feghet inför fienden” men friades och återgick i tjänst. När Rendlebrocks fall senare togs upp på högsta nivå, av president Rutherford B Hayes, upphävdes domen. Tidigare klanderfri tjänstgöring, kaptenens höga ålder och dåliga kondition ansågs tala för ”ett hedersamt avsked” från armén, vilket blev det slutliga utslaget.

Resultatet av de unga nordcheyennernas framfart i sydvästra Kansas började fylla tidningssidorna i regionen. Det påstods att tio vita ranchmän dödats och fem sårats. Runt 600 får, kor, mulor och hästar hade förts bort och slaktats. Kansaspressen gav de så kallade illdåden feta rubriker och överdrev gärna vad som kunde överdrivas. Lokalbefolkningar greps av hysteri. Enligt liggande nybyggen övergavs. Familjer lämnade allt bohag för att sätta sig i säkerhet i städer och större byar. En del vände västern ryggen för alltid. Överallt i Kansas tyckte sig människor ha sett nordcheyennerna. Chefen för militärdepartementet Missouri, general John A Pope vid Fort Leavenworth, uppvaktades med uppjagade böner från Kansasguvernör George T Anthony: civilbefolkningen behövde vapen och ammunition utan begränsningar. General Pope reagerade med måttfullhet. I alla händelser lät han förse Dodge Citys innevånare med 600 gevär och 20 000 patroner, men då hade cheyennerna för länge sedan lämnat området.

Flyktodyssén tog indianerna över Smoky Hill River och vidare norrut. De visste inte vilka planer armén smidde, men såg inte skynten av en blårock på flera dagar.

I skymningen den 29 september befann sig cheyennerna i nordvästra hörnet av Kansas, vid Prairie

Dog Creek, nedanför Sappadalen. Tre kofösare var på väg med en hjord långhornad boskap från Texas till Kearney, Nebraska, när de red upp på en höjd för att blicka ut över det mäktiga prärielandskapet, som badade i den nedgående solens rödgula strålar. Utmed traktens talrika floder låg de vitas farmer relativt tätt. Men kofösarnas blickar fångades av något annat. En av dem berättar: ”Något var inte som det skulle. Därnere [i dalen] syntes klungor av hästar här och var ... och lägereldar som skickade upp långa, smala rökpelare.” De insåg med ens att det rörde sig om indianer, utan att veta vilken stam de tillhörde. För få och för dåligt beväpnade slog kofösarna till en snabb reträtt. Men från deras eget läger hördes plötsligt en serie bösskott. De upptäckte senare att nordcheyennerna skjutit ihjäl ett åttiotial av deras ungtjurar och kor under natten.

Följande dag gick i blodets tecken. Little Wolfs och Dull Knifes folk red in i Sappadalen. Det väckte onda minnen, även om de själva inte varit närvarande då löjtnant Austin Henelys kavalleri drygt tre år tidigare anställt massaker på cheyenner. Som för att hämnas de fallna gav sig flera grupper av unga krigare ut på en våldsturné i trakten. När allt var över låg 19 vita nybyggare – kvinnor, män och ungdomar – döda. En del kvinnor hade utsatts för våldtäkt. Saken blåstes upp i tidningarna, inte minst för att sätta press på armén och myndigheterna att agera kraftfullare mot nordcheyennerna. Man krävde en blodig revansch på dessa ”regeringens omhuldade husdjur”.

Om inte merparten av de flyendes hästhjord gått förlorad vid Punished Woman Fork skulle nordvästra Kansas vita befolkning säkert ha besparats åtskilligt lidande. Under ett par dagar i månadsskiftet september–oktober stal nordcheyennerna 200–250 hästar från traktens nybyggen. Little Wolf förklarade senare: ”Vi försökte undvika nybyggarna så gott vi kunde. Jag förmanade ofta mina unga män och sa till dem att inte döda civila vita. Lämna dem i fred. Jag vet att de [krigarna] dödade en del, men inte så många. De [unga krigarna] berättade aldrig så mycket om vad de gjorde, för de visste att jag var emot det.”

Att nordcheyennerna var offer för en regeringspolitik som trotsat all medkänsla, rättvisa och moral och tvingat dem att utstå obeskrivliga strapatser och mentala kval talades det tyst om. För cheyennerna oläkta minnen som blodbaden vid Sand Creek 1864 och Washita River 1868 berördes aldrig objektivt i den tidens västernpress. Och självklart inte det utbredda vardagsvåld som bottnade i allmänt indianhat. De övergreppen gick under radarn.

Ett par åldersstigna nordcheyenner som halkat efter eller vägrat att fortsätta i det hårda tempo hövdingarna höll råkade illa ut. En sköts av uppretade vita i huvudet och skalperades. Skalpen blev sedan hängande till allmänt beskådande i en butik i staden Oberlin, Kansas. En annan ”nästan blind och tandlös” cheyenne klubbades ihjäl. Gömd i en skogsdunge hittade också några kofösare en yngre cheyennekrigare med bruten höft. Han dödades omgående. Hans långa, tjocka hårflätor skars av.

Innan cheyennerna definitivt lämnade nordvästra Kansas inträffade en incident som vittnar om hövdingarnas humana syn på ickestridande civila. Två beridna tonåringar, Eddie Race och Elwin Judkins, var på väg till en granne när de av misstag tog en grupp nordcheyenner för att vara kofösare. Krigarna red fram till dem och ryckte åt sig tyglarna. Ungdomarna fördes tillbaka till cheyennelägret. Efter en stund dök Dull Knife upp. Han tog pojkarna i varsin hand och vandrade bort med dem. Snart stannade han och yttrade på engelska kort och gott: "Gå österut." Det var allt. Pojkarna tog sig fram till Oberlin till fots.

Nordcheyennernas heroiska flykt hade nu växt till en nationell angelägenhet. Journalister från stadsmetropolernas största tidningar vid Atlantkusten och i Mellanvästern flockades till städerna runt oroshärdarna för att vara i händelsernas centrum. När fakta tröt spred de vilda rykten.

Farväl utan återvändo

Efter det som hänt fortsatte Little Wolfs och Dull Knifes folk oförtrutet norrut in i Nebraska. De korsade Union Pacific-järnvägen och Platte River den 4 oktober, vid flodens nordliga och sydliga förgreningspunkt. Dagen därpå upptäckte ett uppbåd civila från staden Ogallala några indianer som var i färd med att slakta ett kreatur. Skottväxling utbröt, men när nya cheyennekrigare strömmade till fann de vita för gott att dra sig ur striden.

Det råder oklarhet om exakt var i Nebraska Little Wolfs och Dull Knifes folk beslöt att gå skilda vägar. Rådshövdingarna överlade om saken. Dull Knife hoppades att hans band kunde finna en fristad vid den närbelägna Red Cloud-agenturen. Vad han inte visste var att den under nordcheyennernas frånvaro, våren 1878, flyttats från White River i Nebraska till White Clay Creek och Pine Ridge, omedelbart norr om gränsen, på lakotareservatet i South Dakota.

Dull Knife-folkets nära förbindelser och blodsband med Red Clouds oglalas var ett argument som möjligen kunde tala för separationstanken. Dessutom litade Dull Knife på att den vita scoutchefen vid Fort Robinson, ”White Hat” Clark, skulle kunna påverka regeringens avgörande om hans folks framtid. Hade inte områdesbefälhavaren, den snaggade och skäggige general Crook, också ställt i utsikt att nordcheyennerna kunde få återvända om de fann livet i södern odrägligt? Så var det förvisso, även om Crooks löften i detta fall vägde lätt och snarast var ett utslag av generalens manipulativa sida i relationerna med västerns stamfolk.

Dull Knife ömmade för sina anhängare som det anstod en av stammens visa ledare. Framför sig såg han skröpliga åldringar stödda på käppar, kvinnor med blodiga fötter och uttjänta mockasiner, dysenterisjuka och människor med brutna och spjälade lemmar, spädbarn som gnydde av hunger hängande på kvinnornas ryggar och krigare med defekta eller provisoriskt lagade eldvapen. De hade färdats över hundra marterande flyktmil och var i ett bedrävligt skick. Det stod klart för hövdingarna att folket visat övermänsklig tåga, men att många nu riskerade att hjälplöst falla bort längs vägen om de fortsatte mycket längre. Och de hade nästan hundra äventyrliga mil kvar för att via den tryggaste ruten ta sig fram till sina hemtrakter i Powder Rivers västra floddalar. Dessutom ryckte vinterns kritiska prövningar allt närmare.

Dull Knife, den alltid kompromissvilliga fredsvännen, klamrade sig fast vid hoppet att hans följe skulle kunna ta sig fram till Red Cloud-agenturen utan att upptäckas av armén och för en tid hålla sig dolda för myndigheternas ögon. När allt lugnat ner sig kanske de med stöd av vita vänner och Red Clouds inflytande kunde återgå till ett normalt liv. Men det var bildligt talat som att fatta tag i vargens svans och hoppas att den inte skulle vända sig om och hugga. Om Dull Knifes

föreställningar stämt med verkligheten kanske chansen hade funnits. Men ödet ville annorlunda.

Little Wolf var av ett annat kynne och en annan mening. Han var fast besluten att sig fram till fädernas marker. Som Sweet Medicine-hövding var det hans uppgift att slå vakt om folkets enighet. Hans egna anhängare var heller inte lika intimt förbundna med Red Clouds oglalasiouxer som Dull Knifes. Men att nu klyva folket i två halvvar skulle innebära en allvarlig försvagning av stridsförmågan, resonerade Little Wolf. Han vågade ännu inte lita på de vita, minst av allt på general Crook. De vitas svekfulla handlingar talade för sig själva, brukade han säga. Kanske kunde hövdingarna gemensamt utverka garantier om att få stanna i Powder River-landet om de etablerade kontakt med överste Nelson Miles vid Tongue River, resonerade Little Wolf. Vid Fort Keogh vistades alltjämt en spillra nordcheyenner som aldrig tvingats söderut – huvudsakligen för att männen låtit värva sig som spejare och spårare vid fortet. Men hur länge skulle de få stanna?

Little Wolf insåg naturligtvis att folket förr eller senare måste ingå en fredsuppgörelse med de vita. Var, när och hur det skulle gå till fick framtiden utvisa. Men innan de fortsatte norrut gällde det att överleva vintern i den region man befann sig.

Eftersom Dull Knife insisterade på att ta en del av folket till Red Cloud-agenturen beslöt man låta flertalet orkeslösa åldringar samt sjuka och skadade följa med i hövdingens grupp. Det blev ett känslösamt avsked, men man skulle snart ses igen – trodde man. Little Wolfs följe sökte sig norrut medan Dull Knifes vek av åt väster.

När nyheten om nordcheyennernas intåg i Nebraska nådde general Crook i högkvarteret i Omaha satte han febrilt igång med att spärra indianernas flyktvägar ut ur delstaten. Arméns ramponerade rykte skulle återställas. Hans första prioritet var att skydda den vita befolkningen och deras nybyggen från cheyenneska påhålsningar. Samtidigt beordrades ett antal trupperheter i fält för att spåra upp indianerna. Men generalen visste inte mycket mer än att cheyennerna nu befann sig någonstans i Nebraska. Han gissade att de sökt sig till obebodda trakter, som den isolerade Sand Hills-räjongen i norr. Det var ingen dum gissning, problemet var områdets vidsträckthet och svårframkomlighet.

Medan Dull Knifes grupp långsamt marscherade västvärt över de gräsbevuxna sanddynerna gick Little Wolfs anhängare norrut och allt djupare in i Sand Hills-området. Crook beordrade major Thomas Thornburgh att samla sina fyra infanterikompanier i Ogallala för att från söder söka efter cheyennerna i Sand Hills-labyrinten. Major Caleb Carletons 3:e kavalleri, förlagt till Fort Robinson, fick order om att utforska sandkullarnas norrsida. Där fanns även kapten Clarence Maucks 4:e kavalleri, som redan tidigare konfronterat de flyende nordcheyennerna. Trupper från Custers gamla 7:e kavalleri, stationerade i Black Hills, 30 mil nordväst om Sand Hills-

regionen, beordrades att upprätta en bevaknings- och skyddskedja runt guldgrävarstäderna i bergen. Crook fruktade att tidningarnas skrivelser om cheyennerna skulle utlösa hysteri om inte trupper fanns på plats för att dämpa oron. Skulle indianerna slinka ur det fångsnät generalen kastat ut?

Men det var inte bara i Nebraska och South Dakota som militären vidtog mått och steg för att snärja de flyende. I Wyoming patrullerade överste Wesley Merritts 5:e kavalleri längs östra sidan av Big Horn-bergen. Det var ju inte otänkbart att cheyennerna planerade att återgå till sina gamla strövområden. Sammantaget var det ett gigantiskt detektivarbete armén stod inför. Men det skulle inte dröja länge förrän den svagaste länken bland nordcheyennerna brast.

Den 7 oktober mottog kapten Mauck en kontraorder. I stället för att jaga de flyende i Nebraska instruerades hans män att eskortera hövdingen Little Chiefs nordcheyenner från Fort Keogh till sydcheyennernas fruktade reservat i Indianterritoriet (Oklahoma). Förvisningen skedde under rigorösare bevakning än tidigare.

Major Thornburghs beridna manskap skymtade då och då Little Wolfs krigare, men tappade lika fort bort dem bland de böljande sanddynerna i Nebraska. Indianerna kände till varje vattendrag och gömsle i denna landsända. Little Wolfs taktiska begåvning fick full utdelning. Dagar av oupphörligt sökande kramade musten ur Thornburghs män och deras tunga kavallerihästar. Majoren var beredd att kasta in handduken och låta Carletons 3:e kavalleri göra jobbet. En korrespondent utsänd av *Chicago Times* skrev: "[Thornburghs] expedition kommer troligen att avbrytas. Hittills har den bara varit ett enda stort misslyckande. Hästarna sjönk ner i knädjup sand. Vinden drev runt sanden i förblindande moln. Och djuren var så avtärda att de nästan föll omkull när [soldaterna] försökte bestiga dem. [Cheyennerna] vilseledde trupperna oupphörligt och lockade dem vidare bland sandkullarna. [Soldaterna] kunde knappt ta sig ut."

Little Wolfs band stannade i Sand Hills-området över vintern. Tillgången på bytesdjur och de vitas kreatur var god och höll svälten borta.

Dull Knifes folk interneras

Omkring den 15 oktober infångades ett par cheyennekrigare av en grupp kofösare. Via armétolken Ben Clark framkom att de flytt med Little Wolfs folk från Indianterritoriet. De hade avlägsnat sig från huvudklungan och var på väg till sina stamfränder vid Fort Keogh (Montana) när de häffades. De uppgav att 15 cheyenner dittills dödat i sammanstötningarna med soldater och civila uppbåd.

Samtidigt rörde sig Dull Knifes följe uppför Chadron Creek mot White River och den tidigare Red Cloud-agenturen. Av de 149 personer som fanns med i det dystra tåget var flertalet kvinnor och barn.

Den 23 oktober grydde med snöyra och nästan obefintlig sikt. Dull Knife skickade som vanligt ut spejare för att inte överraskas av blårockarna. Just som det börjat skymma skymtade plötsligt en av krigarna - som spanade av närterrängen från en sandkulle - en kolonn påbyltade soldater till häst som styrde rakt mot cheyennerna. Med hjälp av sina lakotascouters spårsinne hade kapten JB Johnsons detachment av 3:e kavalleriet, utsänt från Fort Robinson, efter veckor i fält funnit cheyennerna.

Det ödesmättade mötet blev ett nervprov. Kapten Johnson spred ut sina två kavallerikompanier i solfjäderform. Dull Knife höll sina egna krigare i schack. De satt tysta och orörliga på sina mustanger. Då inget hände tog Johnson med sig lakotascouterna och tolken John Larrabee och red försiktigt fram mot de närmaste hövdingarna – Dull Knife, Old Crow och Wild Hog.

Officeren gjorde klart för hövdingarna att Red Cloud-agenturen hade flyttats. Deras enda alternativ låg i att godvilligt låta sig eskorteras av soldaterna till Fort Robinson. Beskedet kom som en chock för cheyennerna. De kunde inte dra fördel av lakotavännernas beskydd. De skulle på nåd och onåd överlämna sig i de vitas händer. Det var knappast vad Dull Knife tänkt sig. Men det fanns ingen återvändo. Att slåss för sin sak här och nu var dödsdömt i det usla skick cheyennerna befann sig. Därför valde hövdingarna att frivilligt följa med kapten Johnsons män. Snöovädret och mörkret gjorde att man inte kunde ta sig fram till fortet den dagen. I stället fick sällskapet övernatta vid Chadron Creek.

Den stränga hösten och vintern hade tvingat Dull Knifes folk att slakta och äta en del av sina avmagrade mustanger. Väl i lägret vid Chadron Creek lät kapten Johnson dela ut lite bröd, fläsk och muggar med kaffe. Cheyennerna högg villigt in på det som bjöds. Medan de åt försökte Johnsons lakotascouter, enbart genom att gå runt i lägret, lista ut hur många eldvapen

cheyennekrigarna förfogade över. Misstron var ömsesidig.

När cheyennerna vaknade den 24 oktober fann de hela tipibyn omringad av blårockar. Under nattens lopp hade förstärkningar tillstött från Fort Robinson. Vid ett tolkat samtal mellan Johnson och Dull Knife och Wild Hog ställde kaptenen ultimatum: cheyennerna måste ge upp sina vapen och kvarvarande hästar innan man bröt läger för vidare färd till fortet. Ordern kom från general Crook. Oro och fruktan stod ristad i indianernas anleten. Men då ingen visitering av tipitalten eller indianernas kroppar ägde rum lyckades cheyennekvinnorna gömma undan en del hela eller isärtagna revolverar och bössor innanför de filter och kläder de bar. Black Bears maka till exempel hade en karbin hängande längs ryggen.

Listan över de vapen som överlämnades omfattade 13 bössor, flertalet gamla mynningsladdare, fyra revolverar och dryga dussinet pilbågar. Indianerna fick dock behålla sina knivar. De konfiskerade riddjuren uppgick till 131 hästar samt 9 mulor. När kaptен Johnson räknade sina fångar fann han 46 män, 61 kvinnor och 42 barn.

Avmarschen dröjde. Cheyennerna var rejält uppskrämda. Under dagen anlände Fort Robinsons 42-åriga kommandant, major Caleb H Carleton, för att samtala med cheyenneledarna, som var upprörda över att tvingas till fortet och i stället propsade på att föras direkt till den nya Red Cloud-agenturen. Allt höll på att gå över styr. En del cheyenner förberedde sig på att utkämpa en sista hopplös strid.

När det ljusnade den 25 oktober stod två svarta kanonrör riktade mot cheyenneläget. Då hände något för den tiden och situationen ovanligt: Dull Knife och ett par andra hövdingar gick med på att via tolk låta sig intervjuas av några tidningsmän i ett av officerstälten. Möjligen ingav det cheyennerna en svag rännil av trygghet. Hövdingarna berättade för reportrarna att de lämnat Darlingtonagenturen då sjukdomar och svält hotade att ta livet av dem alla. De förklarade sig redo att slåss för sin frihet och rätten att få staka ut sin egen framtid.

Fortsatta rådslag bland hövdingarna ledde ändå till att de avstod från att ta strid. Dagen efter föstes cheyennerna med sina få tillhörigheter ombord på armévagnar för avfärd till Fort Robinson. De anlände inemot kvällen.

Fort Robinson låg på en platå i klykan mellan Soldier Creek i söder och White River i öster. Längst norrut stod en rad officersbostäder och nedanför dessa manskapets logementsbyggnader. Längst i söder fanns stallar för kompanihästarna. Dull Knifes folk placerades i en fönsterförsedd timmerbarack som löpte i öst-västlig riktning. Den låg centralt i fortet, vid kavalleriets uppställningsplats. Närmast västerut stod adjutantexpeditionen och ytterligare ett stycke bort vaktkuren med arresten. På östra sidan om fångbaracken och nerför slutningen till White River

fanns inga byggnader. Från uppställningsplatsen till fortets sågverk, som placerats strax öster om White River, löpte en vagnsväg med bro över floden. Sågverket låg inte mer än några hundra meter från fångbaracken vid platån. Sjukstugan var lokaliserad till fortets nordvästra utkant.

På den södra långsidan av cheyennernas barack fanns den enda användbara dörren sedan övriga utgångar tagits bort eller spärrats. Även om dörren var oreglad så patrullerade ändå vakter husets alla sidor, dag som natt. Cheyennerna fick nöja sig med en enda järnkamin som värmekälla. Under de allt kallare dagar och nätter som följde kröp kyla och snö in mellan timmerstockarnas glipor. Fångarna sov med filtar och pälsar på det dragiga brädgolvet. Men provningarna hade bara börjat.

Dagen efter ankomsten, den 27 oktober, informerade major Carleton Dull Knife om vad som gällde: ”Nu är striderna över. Vi är vänner. Ni måste stanna här i tre månader tills regeringen fattat beslut om ni ska återvända söderut eller om ni ska förenas med [oglala-]siouxerna. Så länge ni är här ska inget ont hända er. Ni kan röra er fritt inom posteringen och även uppsöka bergen, men vid varje kvällsmåltid måste ni befinna er här. Om en enda av dina [Dull Knifes] män försvinner, så kommer ... du att hållas ansvarig.”

Armén betraktade cheyennerna som krigsfångar. Därför inskränktes deras rörelsefrihet och de skulle räknas varje kväll. De saknade hästar och omgavs av hundratals blårockar med skjutklara vapen. Flyktförsök skulle resultera i straffåtgärder mot de män, kvinnor och barn som blev kvar. Vilka vändor skulle de inte få genomlida om det tog regeringen tre långa månader att avgöra deras framtid? Den enda fördelen var att de till en början fick tillräckligt med mat.

Major Carleton misstänkte att cheyennerna inte överlämnat samtliga eldvapen. Redan den första dagen vid fortet beordrade han visitering av indianerna barack och deras packningar. Sökandet inbringade ytterligare sex omoderna bössor och två revolverar. Carleton ändrade också vaktrutinerna. I fortsättningen avdelades två soldater för vakthållningen inne i fångbaracken och en utanför dörren, dygnet runt. Under de mörka timmarna stod hela tiden en oljelampa tänd inne i byggnaden. Kommendanten nöjde sig tillsvidare med dessa ”säkerhetsåtgärder”. Men cheyennerna var smartare än Carleton räknat med. De hade redan brutit loss golvbräder i baracken och gömt undan en del av de vapen som kvinnorna tidigare smusslat undan i sina kläder eller burit som oskyldiga dekorationer utanpå.

Cheyennernas rörelsefrihet begränsades snart ytterligare. Majoren bestämde att männen inte fick lämna fortets barackområde, och kvinnorna tilläts endast att hämta vatten i White River, där de var fullt synliga för fortets vaktposter. Vissa av männen, som Tangle Hair, fick ibland rida ut med en soldatpatrull för att söka efter Little Wolfs folk. Hur mycket uppriktighet han lade ner på sådana uppdrag kan man lätt gissa.

Cheyennerna gjorde vad de kunde för att slå ihjäl tiden och förströ sig. De ordnade danser, och ungdomarna bekantade sig med vakterna. Barnen lekte med de hundar man fört med sig och betraktade storögt blårockarnas exercis och vaktombyten på gårdsplanen. Språkförbistring lade hinder i vägen för en lättflytande kommunikation, men man kunde alltid peka sig fram.

Snart skedde ett ominöst chefsbyte vid Fort Robinson. General Crook behövde major Carleton för den högprioriterade uppgiften att spåra upp Little Wolf. En ny kommandant tillkallades. Den som ersatte Carleton blev den 32-årige kaptenen Henry W Wessells Jr.

Wessells Jr föddes i Sacketts Harbor, New York, 1846. Han avancerade från menig soldat till löjtnant under rekonstruktionen av södern efter inbördeskriget. 1870–78 tjänstgjorde han vid 3:e kavalleriet i Arizona, Wyoming och Nebraska, och befordrades till kapten i december 1872. Wessells tog formellt över chefskapet vid Fort Robinson den 17 december 1878. Cheyennerna lärde känna honom som ”Long Nose” (*Pose Hausha*).

På högre politisk och militär nivå hände saker. Redan i oktober varnades Crook av major Caleb Carleton: ”Om avsikten är att skicka tillbaka cheyennerna till södern [Indianterritoriet] så måste man binda och bära dem dit.” Oglalahövdingen Red Cloud var ännu tydligare: cheyennerna begår hellre självmord än återvänder till Darlingtonagenturen.

Inför USA:s kongress citerade inrikesminister Carl Schurz general Philip Sheridan, som ansåg att hela reservatssystemets stabilitet riskerade att krackelera om inte Dull Knifes nordcheyenner skickades tillbaka till Indianterritoriet. Diskussionens vågor gick höga, men cheyennerna hölls på halster. Regeringens formella beslut drog ut på tiden.

När kapten Wessells tog över kommandot vid Fort Robinson fortsatte han major Carletons övertalningsförsök för att få indianerna att återvända söderut. Men Dull Knive var oböjlig: ”Ni kan döda mig här och nu, men ni kan inte få mig att återvända!” Wessells grep efter halmstrån. Han spelade sitt nästa kort: Red Cloud med flera inflytelserika oglalahövdingar transporterades ner till Fort Robinson för direkta samtal med cheyennehövdingarna, Wessells själv och 3:e kavalleriets kapten PD Vroom. Red Cloud sympatiserade med fångarna men kände sig maktlös: ”Vi kan inte hjälpa er. Snön ligger tjock på höjderna. Våra mustanger är magra. Bytesdjuren få. Ni kan inte göra motstånd. Inte heller vi. Så lyssna till er gamle vän och gör utan att klaga det den Store fadern [presidenten] ber er om.”

Då cheyenneledarna framförde farhågor för att folket skulle duka under om man företog färden söderut i den hårda kölden, tolkade Wessells det som att hövdingarna börjat svikta. Han utverkade genast nödvändiga vinterkläder från Red Cloud. I nästa stund var man tillbaka på ruta ett.

Men Wessells gav inte tapt.

I stället för att fokusera övertalningsförsöken på Dull Knife riktade kaptenen in sig på Wild Hog, som verkade ha de unga krigarnas öra. Men även det var en återvändsgränd. Wild Hog lovade att cheyennerna skulle göra allt myndigheterna begärde av dem om de bara fick stanna i nordlandet: ”Vi ska leva som vita människor, arbeta och bära deras kläder. Vi ska inte orsaka bråk.”

I slutet av december insjuknade Dull Knife med hög feber. Han fick sina krigare att bära ut honom naken i snön. Där rullade han runt ett tag för att sedan bli inburen. Den bisarra kuren tycktes fungera. Inom ett par dagar var hövdingen återställd. Och opponerade våldsamt mot Wessells ständiga tjat om södern: ”Vi har inget att försvara oss med. Ni kan klubba ihjäl oss som hundar. Om det inte räcker så kan ni hugga upp oss i bitar och kasta köttet framför soldaternas stövlar!”

Wessells drog åt tumskruvarna. Den 5 januari 1879 ströp han all tillförsel av mat och ved till cheyennerna. Soldaterna såg hur kvinnorna samlade säd och majs som sipprat ner genom magasinsholven – och lät dem hållas. Men tre dagar senare gick kommandanten ett steg längre och skar av vattentillförseln för cheyennerna. De var nu enbart hänvisade till fångbaracken. Utanför förstärktes vakten. Wessells prövade ytterligare ett trick: att låta barnen komma ut och få mat. Dull Knife fann detta rimligt, men de yngre krigarna vägrade låta det ske. I ett sista desperat försök erbjöd kaptен Wessells cheyennekvinnorna fri lejd till Pine Ridge om bara männen frivilligt lät sig föras till Indianterritoriet. Men det var som förgjort.

Med dricksvatten, mat och bränsle utom räckhåll stegrades krigarnas raseri för varje timme. De bröt upp golvplankor och barrikaderade fönstren. Hela tiden sjöng de sina klagande dödssånger utan att soldaterna begrep ett dyft. Den 8 januari angrep en förvirrad gamling den inre vaktposten med en dolk. Innan blod hann flyta kunde krigarna själva avväpna mannen. Från det ögonblicket drogs den inre vaktposten bort.

Dagen efter prövade Wessells att kommunicera med Dull Knife genom ett halvt förslutet barackfönster, eftersom hövdingarna nu vägrade att lämna byggnaden. Men det enda svar han fick, enligt kaptenen själv, var ”ett sarkastiskt leende”. När Dull Knifes inställning föreföll orubblig kallade Wessells till sig Wild Hog och Old Crow i adjutantexpeditionen. Kaptenen frågade hövdingarna rakt på sak: ”Är ni beredda att återvända [söderut] eller inte?” Svaret blev tystnad. Wessells tålamod brast. Han beslöt att gripa Wild Hog. När en vaktpost närmade sig slet hövdingen fram en dolk. I den villervalla som uppstod träffades meniga Thomas Ferguson av ett hugg. Andra vakter lyckades låsa Wild Hogs armar och pressa ner honom mot golvet. Wessells beslöt att slå honom och Old Crow i järn. De fördes till närbelägna Camp Canby. Wild Hog övertalade dock

posteringens chef, kapten Joseph Lawson, att de skulle få återvända till Fort Robinson för ett samtal med hövdingarna i fångbaracken. Förgrymmad över det som hänt gav Wessells dem chansen att utifrån försöka övertala sina anhöriga att lämna baracken. Resultatet blev att Wild Hogs yngre döttrar kom ut tillsammans med ett tjugotal åldersstigna kvinnor. Något var i görningen.

Den kvällen, den 9 januari 1879, gick Wessells fram till den snöhöljda baracken och kunde genom en springa mellan timmerstockarna föra ett kort samtal med Dull Knife och Tangle Hair. Som för att invagga kaptenen i ett bedrägligt lugn påstod de bägge hövdingarna att de var beredda att lämna byggnaden, men att krigarna satte sig på tvären.

Nordcheyennernas krafter var på upphällningen. De små kved av av hunger och törst. Krigarna vankade rastlöst runt i baracken. Tanken som funnits där hela tiden mognade nu snabbt till en plan. Någon sa till de andra: ”Vi kan lika gärna bli dödade på utsidan. Det är bättre än att svälta ihjäl på insidan!” Det fanns bara drygt 120 cheyenner kvar i baracken; av dessa styvt 40 vapenföra krigare. De målade sina ansikten för strid, inställda på att göra en utbrytning och sälja sig så dyrt de kunde. Fönstren hade de täckt för med filter. Ingen kunde utifrån se hur de nu plockade fram sina gömda vapen – ett dussin revolverar, fem gevär, en handfull stridsklubbor, yxor och knivar. Kvinnorna hade redan tillverkat extra mockasiner till sina familjer. Skulle det bli ett språng mot friheten – eller döden?

De omfamnade varandra. Krigarna positionerade sig vid byggnadens fönster. Utanför vakade månen över en stjärnklar himmel. De sex vaktposternas knirrande stöveltramp i snön var det enda som hördes. Snölagret var decimetertjockt och temperaturen låg runt fryspunkten. Cheyennerna lyssnade spänt till vakternas steg. De kom och gick, fram och åter. Hövdingarnas plan gick ut på att krossa fönstren, skjuta de närmaste vakterna, ta deras vapen och ammunition för att tillsammans med kvinnor och barn rusa ner till och över White River och försvinna bland kullarna. En grupp krigare skulle täcka flykten med sina vapen. Hästar kunde de alltid få tag på längs vägen, resonerade man. Månljuset var dock ovälkommet. Alla som rörde sig utanför husen var lätta att upptäcka.

Strax efter tiotiden på kvällen krossade Little Shield det första, östra fönstret, och slet bort bräderna som täckte det. Tangle Hair och de andra följde honom. Krigarna och hövdingarna avlossade sina vapen mot de närmsta vakterna. Flera av dem träffades. Menige Frank Schmidt och Peter Hulse föll omkull dödligt sårade. Andra soldater fick lättare sårskador men blev satta ur stridbart skick. De ettriga skottsälvorna fick hela fortet på benen. Ut störtade sömndruckna soldater i underkläder. De avlossade sina vapen mot huvudklungan av krigare och filtklädda skepnader som störtade fram i östlig riktning över White River-bron och förbi fortets sågverk. De som tog den vägen korsade floden igen för att ta sig upp på de brutna åsryggarna västerut. Kalabaliken var total.

Nere vid floden stannade en del flyende upp för att släcka sin brinnande törst. De trampade igenom isen och kom upp dyblöta för att rusa vidare. Kläder frös till is. Kvinnor med barn i famnen och packningar på ryggen halkade efter. Krigarna hade inte förmått dämna upp blårockarnas anstormning. Här och var stelnade flyende till i språnget och föll blodiga och orörliga till marken. Soldaternas alltmer fokuserade eldgivning gjorde cheyennerna till lätta måltavlor.

Old Sitting Man, som fått ena benet brutet under flykten från söder, bröt upp skadan och blev sittande under ett av barackfönstren. En soldat rusade fram, tryckte sin karbin mot cheyennens huvud och fyrade av skottet. Paret White Antelope, med en liten dotter som mannen bar, blev ifattsprungna av några soldater. Cheyennen gjorde ett desperat utfall med sin dolk men föll död för en kulkärve. Soldaterna sköt hans hustru i ryggen och i huvudet. Hon kastades sanslös omkull, men överlevde trots allt. I deras närhet förlorade två kvinnor livet som stannat upp för att hämta andan.

Spåret av döda män, kvinnor och barn gjorde det lätt för soldaterna att fortsätta jakten. Speciellt som krigarna var tvungna att vänta in sina skräckslagna familjer. Blårockarna eggades vidare av sitt eget dödande. De sköt utan åtskillnad på allt som bar indiansk skepnad.

Kvinnan Iron Teeth och en av hennes två döttrar – med packning på ryggen – gömde sig i en liten grotta. Hon uppfattade oavbruten eldgivning och hörde på avstånd de sårades och döendes jämmer. Senare fick hon veta att fyra av hennes bästa vänner fallit.

Hövdingen Tangle Hair med fyra kamrater försökte förgäves blockera blårockarnas angrepp på en grupp kvinnor och barn. Tre av cheyennerna stupade. Tangle Hair och Noisy Walker blev illa sårade i benen. De upptäcktes, men besparades en snabb död för att i stället föras till fortets sjukstuga.

Löjtnant Cummings häst snubblade och slog omkull helt nära sågverket. Löjtnanten kastades av mitt framför ett par cheyennekvinnors gömsle. De försökte hugga honom med sina knivar, men blårocken vek undan och sköt ihjäl kvinnorna med sin revolver.

Sergeant CP Johnson beskrev kortfattat hur jakten utvecklades: ”Vi drev [cheyennerna] uppför floden. De slogs med raseri. Vi dödade [och sårade] 26 stycken av dem från barackerna och ner bland pilträden vid floden.” Sårade kvinnor och barn och enstaka åldringar som mirakulöst klarat livhanken togs väl om hand av fortets bägge sjukstugeläkare – EB Mosley och CV Pettys. Men skottsåren var ofta så elakartade att de bara kunde lindra offrens plågor med smärtstillande injektioner.

Även om garnisonsläkarna tog hand om de sårade cheyennerna på ett professionellt sätt, så visar den redogörelse som Mosley senare lämnade var hans verkliga sympatier låg. Här fanns inte en gnutta medkänsla eller förståelse för indianernas hopplösa situation: ” ... striderna ... var rent desperata, från handgemäng upp till avstånd som inte ens översteg femtio meter. Den stora andelen

av fatala sår [hos de elva soldater som dödades och tio som sårades] är anmärkningsvärda: deras lokalisering till bålen på kroppen avslöjar [cheyennernas] ... skicklighet i att hantera de förbättrade bakladdningsgevären ... vilket förklarar varför just den här stammen har rykte om sig att förfoga över präriens mest framstående krigare. Truppernas uppförande kan inte nog prisas. De togs med överraskning den första kvällen, men återvann snabbt fattningen och förföljde den flyende fienden, till och med barfota i 23-gradig kyla, tills de kallades tillbaka av sina officerare ... Av en ren slump tillhörde flertalet av de stupade [soldaterna] de bästa och mest respekterade i fortet.”

Kapten Wessells kompanier, förstärkta av kapten PD Vrooms män från Camp Canby, sökte av kullarna väster om White River, längs södra sidan av Soldier Creek. Officerarna ropade till grupper av flyende att de skulle ge upp. Men det var otänkbart för de flesta. Trots övermakten höll de sig tysta och lugna i sina gömställen. Om de upptäcktes försökte de skjuta sig fria och fly vidare. Vid ett tillfälle satte några yngre cheyennpojkar allt på ett kort och rusade emellan soldaternas hästar för att nå sandstenshöjderna längre västerut. Blårockarna blev så häpnadslagna över pojkarnas djärvhet att de inte kom sig för att skjuta.

Och så ... plötsligt tystnade vapnen. De kvinnor som låg dolda i hålor med sina spädbarn såg till att de små inte röjde deras gömställen, och de som sårats tvingades svälja sin klagan.

Massgravar och släckta liv

Dull Knifes familj befann sig också i en grotta bland höjderna sydväst om Fort Robinson. Där fanns hans kvarande hustru Pawnee Woman och sonen Bull Hump med hustrun Red Leaf Woman. En av döttrarna, Travelling Woman, hade burit den fyraåriga systemen Holding Woman men fallit livlös till marken när hon träffades av en soldatkula, ett kort stycke från fångbaracken. Hennes sista ord till den rådvilla lillasystemen löd: ”Du såg åt vilket håll de sprang. Följ efter dem ...” Sannolikt togs Holding Woman sårad om hand av blårockarna. Döttrarna Pure Woman och 13-åriga Broken Foot Woman, som ådrog sig ett ytligt skottsår i huvudet, lär ha tagit sig fram till grottan. Men Little Hump blev kvar bland de döda. *

*** Cheyennekrönikören Peter J Powell placerar Dull Knife, hans maka Pawnee Woman, sonen Bull Hump med hustrun Red Leaf, parets son samt ytterligare ett barnbarn till Dull Knife, pojken Calf, som överlevande i grottan.**

Under tiden anslöt traktens ranchägare till soldaterna i sökandet efter de flyende cheyennerna. Ranchägaren Edgar Bronson red runt vid Fort Robinsons sågverk. Han berättade senare: ”De [döda cheyennerna] låg hela vägen så tätt att man kunnat hoppa från den ena till den andra. Magra och utmärglade som vargar efter svält ...” Morbida scener utspelades när uppbåd av civila fann enstaka halvdöda cheyenner. De sköts utan förbarmande ihjäl och skalperades. Hårflätor, vapen, bälten, fjädrar, ringar och mockasiner - allt av samlarvärde stals från indianernas kvarlevor. Sårade cheyennekvinnor fick kläderna avslitna, för att sedan våldtas och mördas.

Morgonen den 10 januari kördes vagnar ut från fortet för att plocka upp döda cheyenner. Ett tjugofemtal stelfrusna kroppar återfanns och kastades som hårda vedträn på flaken. De flesta var kvinnor och barn. Samtliga – inräknat några som redan avlidit vid sjukstugan - dumpades i en massgrav som skottats upp utanför fortet. Ett trettiotal sårade cheyennefångar vårdades av garnisonens läkare.

Åtskilliga cheyenneska familjer tryckte ännu i hålor ute bland kullarna, syd och sydväst om posteringen. De vågade inte fortsätta flykten så länge som de uppfattade röster och ljud från soldater och hästar. Officerare tvingade en äldre cheyenne att ropa till folket på deras eget språk, att det var bättre att ge upp än att dö för en hopplös sak. Reaktionerna uteblev.

När soldater och civilister stötte på enstaka krigare var eldväxling oundviklig. En gammal man som fått högeraxeln sönderskjuten omringades av soldater men lyckades likväl, med sin

vänstra hand, avlossa tre skott mot blårockarna innan hans bössa tystnade. Incidenterna var många.

Samma dag satsade kapten Wessells stort på att infånga eller döda de kvarvarande cheyennerna. Trupper utgick i alla väderstreck. Traktens ranchägare uppmanades att hålla extra uppsikt över sina kreatur och hästar. De utsvultna cheyennerna skulle inte få en chans att stilla sin hunger eller att stjäla riddjur. Wessells räknade med att de skulle försöka ta sig fram till släkt och vänner vid Pine Ridge-agenturen*. Där kunde de hålla sig dolda tills stormen blåst över. Därför såg Wessells till att larma den vita agenturpersonalen.

* Tidigare benämnd Red Cloud-agenturen.

En grupp om 18 krigare med familjer – bland dem Little Finger Nail – låg dolda bland kullarna nedanför Soldier Creek. De upptäcktes den 11 januari av Wessells och kapten Joseph Lawsons kavalleri. En vit tolk som behärskade cheyennernas tungomål skickades fram med en kapitulationstrevare. Men tolken hann inte många steg innan kulorna vislade runt hans huvud. Menige Peter Painter föll av sin häst skjuten i axeln. En annan soldat, Bernhard Kelly, sårades dödligt av ett vådaskott från en av sina kamrater. Wessells och Lawson retirerade.

I skydd av mörkret tog sig Little Finger Nails grupp fram till Warbonnet Creek. Men deras mocksinavtryck i snön avslöjade deras flyktväg. Innan cheyennerna lyckats skynda vidare från den ravin man för ögonblicket befann sig i invecklades man i eldstrid på långt håll. Soldaterna vågade dock inte utmana ödet och avancera. Men trodde sig ändå ha fångat cheyennerna.

Natten gick och på morgonsidan lät Wessells föra fram en hästdragen kanon framför ravinen. Skrevan och höjderna runt omkring beströks med ett 40-tal tjutande projektiler. Men det nyttade föga eftersom indianerna tagit sig ut under natten och skyndat västerut. Sökandet efter Little Finger Nails följe förblev resultatlöst.

Den 16 januari tog en desillusionerad kapten Wessells hjälp av ett par lakotasparare från Pine Ridge - Womans Dress och halvblodsoglalan John Shangreau. Den senare lokaliserade inte bara cheyennerna, han sköt personligen ihjäl en kvinna och en man. Menige Amos Barbour tog däremot en risk för mycket då han red upp alldeles för nära cheyennerna. Han föll av hästen med en kula i hjärtrakten. Några dristiga cheyenner sprang fram och plockade kvickt åt sig soldatens karbin och ammunition.

Den tragik som utspelades vid Fort Robinson kunde inte undgå pressen. Reformister och progressiva organisationer som kallade sig ”indianvänner” ville att nordcheyennerna skulle civiliseras, men med humanare metoder. Ledande tidningar i östra USA krävde senaten på en

fullständig utredning om skälen till nordcheyennernas flykt från Indianterritoriet. President Hayes uttryckte betänkligheter över kapten Wessells ”hantering av cheyennefrågan”. Någon måste ta stöten och General Crook, som ville avbördas sig allt ansvar, entledigade den 17 januari Wessells från kommandot vid fortet. Enligt planen skulle kaptenen ersättas av major Andrew W Evans, men av någon anledning dröjde chefsbytet. Under tiden fortsatte Wessells jakten på de sista flyende cheyennerna.

Little Finger Nails cheyennegrupp chansade nu på att fortsätta längs Antelope Valley. De tänkte följa dalens flodfåra åt nordost för att småningom nå fram till Pine Ridge. Men blårockarnas spejare fann deras spår. De flyende tvingades ta betäckning vid en hög och sluttande flodkant. Det var den 21 januari, och man befann sig cirka 6 mil nordväst om Fort Robinson. Cheyennerna var fastlåsta i fällan och hade ingenstans att fly. Kapten Wessells anlände med fräscha trupper från 3:e kavalleriet. Wessells, löjtnant GF Chase, kapten J Lawson och löjtnant J Baxter anförde var sitt kompani – totalt cirka 150 man – när uppgörelsen med cheyennerna inleddes morgonen den 22 januari.

Spejarna Shangreau och Womans Dress ropade till de förskansade att sträcka vapen. Krigarna svarade med att avlossa enstaka bösskott. Womans Dress träffades ytligt i vristen; han drog sig skyndsamt utom skotthåll. Menige Henry DuBlois häst störtade till marken. Soldaten satt som i ett skruvstöd och genomborrades i nästa sekund av en kula, dödligt sårad.

Wessells beslöt nu att till fots angripa cheyennernas ställning från tre håll. Det var onekligen en riskfylld operation över öppen terräng. Soldaterna avancerade med försiktighet. Ett hundratal meter från cheyennerna avlossade de bössorna synkront, i centern såväl som på flankerna. Men cheyennerna låg tryckta mot flodkanten och undgick att träffas. Någon av dem lyckades ändå hasa upp till kanten och slänga iväg ett slumpartat skott som fick sergeant James Taggart att segna ner död sedan han träffats i halsen.

Kapten Wessells gav nu löjtnant Chase A-kompani order att storma indianerna. Krigarna som hörde blårockarnas stövelsteg närma sig höll inne sin eld tills soldaterna endast var 20–30 meter från flodkanten. Ett dussin mynningsflammar mötte angriparna, och menige George Nelson kastades omkull död. Men de vita var ändå över dem. Menige George Brown sköt rakt in bland kvinnor och barn nere vid flodbrinken. Det var det sista han gjorde. Han skrek till och rullade livlös nerför slänten. Soldaternas kulor träffade män, kvinnor och barn utan åtskillnad. Skriken från sårade småttingar skar genom det hänsynslösa smattret från de vitas karbiner. De överlevande cheyennerna lyckades ta betäckning bakom en jordvall som sköt ut från strandkanten. Därifrån fortsatte den hopplösa kampen mot övermakten.

Efter en knapp timma gav kapten Wessells order om eld upphör. Han ropade till

cheyennerna att kapitulera. Det besvarades med en kulkärve. Irriterad över indianernas oböjlighet ledde Wessells en grupp skarpskyttar fram mot cheyennernas nya försvarsställning. Plötsligt rev en revolverkula upp ett sju centimeter långt sår på högra sidan av kaptenens huvud. Han knäade och föll, men fördes snabbt bakom linjerna där det ytliga såret bandagerades.

När cheyennekrigarna avlossat sin sista patron gjorde tre krigare ett desperat utfall mot soldaterna med knivar och en – som det visade sig – tom revolver. De hann inte många meter i den öppna terrängen.

I högen av stupade upptäckte soldaterna, osannolikt nog, sju kvinnor och barn som ännu andades. När löjtnant Chase försökte hjälpa en av kvinnorna på benen spottade hon honom föraktfullt i ansiktet. Bland de överlevande fanns en av Wild Hogs döttrar; hon bar ett skottsår i ena armen.

I Little Finger Nails kläder fann blårockarna en ritbok fylld av cheyennekrigarens kritteckningar över sitt folks öden. En kula hade borrar sig igenom ritboken och tagit hans liv. Av de 32 cheyenner som dödats var 5 kvinnor, 3 barn och 18 män, inräknat några som avled av sina svåra skador dagen därpå. Det stora flertalet dumpades i en massgrav på platsen.*

*** General Philip Sheridan levererade en något avvikande statistik (1882). Han uppgav att 23 cheyenner stupat samt att tre av nio överlevare uppvisat blessyrer. På soldaternas sida dukade tre meniga soldater under medan tre andra sårades, däribland kapten Wessells. Allt enligt Sheridan.**

Fram till den 23 januari kostade utbrytningen från Fort Robinson 64 cheyenner livet. Vid fortet vistades fortfarande ett sextiotal fångar, de flesta sårade. De saknade, ett drygt tjugotal, antogs ligga döda i hålor och grottor. I själva verket lyckades de flesta av dem efter olidliga strapatser ta sig fram till den relativa säkerheten hos oglalafolket på lakotareservatet.

Utan att upptäckas hade Dull Knife-gruppen lämnat den grotta de gömt sig i under den första månbelysta natten. Hövdingen, som var en mästerlig vägvisare, satte ut över hård och vindsvept mark där familjen inte lämnade spår i snön. Kyla var de vana vid, men de plågades av hunger och tvingades leva på rötter och skinnbitar från sina kläder. De vågade sällan tända några eldar. Under dygnets ljusa timmar höll de sig dolda i skrevor och grottor. När skymningen föll på vandrade de vidare. Så höll de på i 18 dygn.

Till sist nådde de utmattade fram till Gus Cravens ranch. Cravens var en av Dull Knifes pålitliga vita vänner, gift med en lakotakvinna. Här fick de äntligen mat och vila. I all hemlighet slussade ranchägaren dem vidare till en annan av Dull Knifes vänner, tolken William Rowland, som var anställd vid Pine Ridge-agenturen. Från Rowlands boställe tog de sig fram till en isolerad plats

vid Wounded Knee Creek. Där kunde de äntligen resa en tipi och återgå till ett mera normalt liv. De hade med livhanken i behåll återkommit till kända trakter, men priset de fått betala skulle för alltid rista sina blodiga tecken i deras minnen. En ljusglimt i bedrövelsen var ändå att hövdingens lilla dotter, Holding Woman, som sett sin äldre syster dö i kalabaliken utanför fångbaracken vid Fort Robinson, småningom återförenades med familjen.

Arméns egen snabbutredning av händelserna vid Fort Robinson i januari och februari 1879 blev en parodi på rättvisa. När kapten Wessells tillfrågades om någon cheyenne dödats som inte ”uppträtt fientligt” blev svaret ett enfatiskt nej! Först 1924, fem år före sin bortgång, erkände Wessells i ett brev till västernförfattaren Earl A Brininstool: ”All rättvisa fanns på nordcheyennernas sida.”

För att tillfredsställa opinionen i Kansas skickades sju av de nordcheyenner som hölls kvar vid Fort Robinson – Wild Hog, Noisy Walking, Old Crow, Porcupine, Strong Left Hand, Tangle Hair och Blacksmith – i juli 1879 till Lawrence, Kansas, för att rannsakas för påstådda övergrepp mot civila vita under flykten norrut. De anhållna åtföljdes av sina familjer. De fångar som fanns kvar vid Fort Robinson eskorterades till Pine Ridge för att leva bland oglalasiouxerna.

Rättegången i Kansas i oktober 1879 utvecklades inte som Kansasborna hade tänkt sig. Genom Wild Hogs och Old Crows skakande vittnesmål om det vedervärdiga livet vid Darlingtonagenturen vann nordcheyennerna domstolens sympatier. Åklagarsidan kunde inte heller prestera ett enda vittne som knöt någon av de åtalade till räderna i Kansas. Dessutom hade ju Little Wolf och Dull Knife eftertryckligt förmanat de yngre krigarna att inte begå våld på den vita civilbefolkningen, vilket också framkom vid rättegången. Samtliga cheyenneledare friades och fördes med sina familjer till sydcheyennernas reservat i Oklahoma. Men det var endast en temporär lösning, de skulle snart återbördas till stamfränderna i norr.

Little Wolfs sista taktiska triumf

Vad hade hänt Little Wolf och hans anhängare sedan de skilts från Dull Knifes band?

I slutet av oktober 1878 fick hövdingen genom sina spejare reda på att Dull Knifes folk förts till Fort Robinson. Men trupperna letade förgäves efter den sluge Sweet Medicine-hövdingen. Han övervintrade i en isolerad dal nära Niobrara River i Sand Hills-området. Här anslöt då och då nya nordcheyennefamiljer som på egen hand sökt sig norrut. De hade lämnat Darlingtonagenturen antingen före eller efter Little Wolfs flykt.

Hövdingens anhängare levde i riskojor av pilgrenar och buskar, som täcktes med skinn från traktens bytesdjur. Ibland slaktades enstaka kreatur som förirrat sig bort från ensligt belägna gårdar. Traktens ranchägare fick bidra med riddjur. Men Little Wolf var nog med att inte lämna spår som kunde avslöja nordcheyennernas vistelseplatser.

I längden var dock sammanstötningar med den vita civilbefolkningen oundvikliga. Några dödades och situationen blev i ett slag kritisk. Förmodligen var det därför Little Wolf tog risken att bryta upp från Nebraska och trotsa nordpräriens tjutande snöstormar och vanskliga flodövergångar. Ett annat motiv kan ha varit de alarmerande rapporterna om Dull Knife-gruppens öde. Blårockarnas hänsynslöshet och fortsatta jakt på cheyennerna signalerade ingen som helst kompromissvilja.

I början av februari 1879 ledde Little Wolf sina nordcheyenner i nordvästlig riktning. Marschen gick sannolikt ett gott stycke öster om Fort Robinson, Pine Ridge-agenturen och Black Hills-bergen, som numera ockuperats av vita. Man kan anta att Little Wolfs anhängare vilade ut, bad och offrade vid Bear Butte. Sweet Medicine-hövdingen behövde all andlig vägledning och styrka han kunde få inför de eldprov som väntade. Utan att ha stött på några trupper färdades cheyennerna över Badlands-området vid Little Missouri River och in i Montana.

Vilken lyckokänsla måste inte ha bemäktigat sig Little Wolf när han återigen red sin mustang genom de trakter han kände så väl. Var Powder River-landet uppslukat av de vita för alltid? Eller fanns ännu chansen att rädda någon del för hans folks framtid? En sak var han viss om – han skulle aldrig lämna hemtrakterna levande. Aldrig någonsin.

Men den långa flykten var inte utan interna slitningar. Den mentala pressen sökte utlopp och ett familjedrama seglade upp. Vid ett tillfälle attackerades Black Coyote med en dolk av Black Crane. Den senare upplevde att hans antagonist gjort närmanden mot hans unga maka. Black Coyote svarade med att skjuta ihjäl Black Crane. Little Wolf och de andra rådshövdingarna tvingades bannlysa misssådaren från stammen. Och Black Coyote hade inget val. Han red iväg med sin maka och ett fåtal vänner, och lämnade den gemenskap som varje cheyenne fruktade att förlora.

Flykten led mot sitt slut. Cheyennerna kunde inte undgå att överallt finna spår av den framtid de fasade för. Civilisationens intåg med städer, nybyggen, taggtrådsstängsel, vagnsvägar, telegrafförbindelser och kreatur där bufflarna förut betat vittnade om slutet för det fria strövarlivet. På de vindpinade vidderna fann Little Wolf översnöade, flådda buffelkadaver, ibland med de behornade skallarna borthuggna som troféer, och i fjärran hördes bössor fälla de raggiga djur som fastnat i djupsnön.

Allt detta bidrog säkert till den beklämning och de tvivel som kom över Little Wolf. Vad skulle hända när de stötte på blårockarna? Visserligen levde alltså en spillra nordcheyenner kvar vid Fort Keogh, strax söder om Yellowstonefloden, men det berodde framförallt på att familjernas vapenföra medlemmar ännu arbetade för armén. Vad skulle hända sedan, när de inte längre behövdes? Avgörandet om nordcheyennernas framtid låg sist och slutligen i händerna på kongressen och regeringen. Det visste Little Wolf. Han gjorde sig heller ingen brådska att finna ut hur det skulle gå, och hade inte för avsikt att kapitulera på vilka villkor som helst. Återförvisning till södern var uteslutet. Då skulle alla offer ha varit förgäves. Men vid det här laget förstod han – om inte förr – att hans anhängare var beredda att följa honom i döden, oavsett om han tillät det eller inte. Givetvis hoppades han att hans defensiva strategi skulle bära frukt. Men ovissheten tärde på de utschasade cheyennerna.

Medan de lojt drev vidare lät Dakotadepartementets chef i St Paul, general Alfred Terry, beordra ut två kompanier av 2:a kavalleriet från Fort Keogh för att genskjuta indianerna. Styrkan leddes av löjtnant William ”White Hat” Clark, som bekantat sig med Little Wolf och Dull Knife vid Red Cloud-agenturen 1877. De hade då utvecklat en ömsesidig tillit. Clark hoppades att det skulle räcka för att undvika en blodig konfrontation med Little Wolfs anhängare – om och när de stötte samman.

Med rytteri, en snabbskjutande Hotchkisskanon, proviantvagnar och packmulor drog Clark i fält i den 22 februari 1879. Han följde Yellowstoneflodens strand österut och upprättade ett basläger vid mynningen av O’Fallons Creek. Lakotascouter sändes ut för att spana efter Little Wolfs band.

Tre veckors sökande gav inget resultat. Den 13 mars skickades en ny patrull ut. Den bestod av halvblodstolkarna Fleury och Billy Jackson samt lakotan Red War Bonnet. De sökte sig ner mellan Powder River och Little Missouri River. När det drog ut på tiden och inga rapporter inkom tillkallade Clark sex nordcheyennescouter och den unga tolken Jules Seminole som var gift med en cheyennekvinna. Då red plötsligt Red War Bonnet in och meddelade löjtnant Clark att Fleury och Billy Jackson infångats av Little Wolfs krigare, men att han själv i ett obevakat ögonblick lyckats smita iväg. Nu visste Clark att de flyende fanns inom räckhåll. Han ville till varje pris undvika strid.

Och inte heller agera överilat och skrämma hövdingen på flykten. Varje skugga av missförstånd kunde bli avgörande.

I det känsliga läget kommenderade löjtnanten ut tre cheyenne- och två lakotascouter. Bland dem nordcheyennen Wolf Voice. En av dem skulle återrapportera så snart de visste exakt var Little Wolf befann sig. Medan de red natten igenom parkerade Clark sina vagnar och lämnade Powder Rivers mynning med kavalleriet den 23 mars. Trupperna följde spejarna i spåren.

Under tiden skickade Little Wolf iväg scouten Fleury till Clark för att informera löjtnanten om cheyennernas fredliga avsikter. Vetskapen om att det var ”White Hat” som letade efter hans folk skingrade nog en del av hövdingens farhågor. Vid det laget hade Wolf Voice grupp spårat hövdingens tipiby till Box Elder Creek, ett biflöde till Little Missouri River. De red utan vidare in bland de 35 hyddorna för att sammanträffa med Little Wolf. Efter samtalet valde hövdingen ut tre krigare som fick följa med cheyennespejarna tillbaka till Clark och förklara för löjtnanten att Sweet Medicine-hövdingen var redo att kapitulera.

På morgonsidan fann sändebuden Clark och framförde hövdingens besked. Löjtnanten välkomnade det, men det kunde inte dämpa de farhågor han kände. Skulle Little Wolf i sista stund gripas av tvivel och fly undan? För att vinna tid lät Clark cheyennescouterna Young Two Moon och Brave Wolf rida i förväg tillsammans med hövdingens tre sändebud. Själv följde han efter med trupperna i så högt marschtempo som snöhindren tillät.

Den borne strategen Little Wolf förde upp sitt folk till krönet av en hög kulle. Därifrån kunde hövdingen överblicka blårockarnas anmarsch. När Clarks män upptäcktes tog Little Wolf med sig två krigare och red oförskräckt ner för att möta löjtnanten. Den dagen bar hövdingen en vit bomullsskjorta under den filt som omgav hans axlar, leggings av tyg, bröstplatta och en enda fjäder i skalpflätan i sitt utsläppta hår. I händerna höll han den långa rådshövdingepipan.

De möttes av löjtnant Clark och tolken Seminole. Little Wolf tog den vita officerens utsträckta hand utan att tveka och skakade den tillitsfullt. De utbytte några respektfulla ord. Sedan red de gemensamt upp till hövdingens läger. Clark begärde nu att cheyennerna överlämnade sina eldvapen. De kunde behålla sina hästar (cirka 250 stycken) fram till Fort Keogh vid Tongue River. I gengäld lovade Clark – vad det nu kunde vara värt – att verka för att Little Wolfs anhängare fick stanna kvar i nordlandet.

Seminole tolkade när Little Wolf höll ett kort kapitulationstal inför Clark: ”Sedan jag lämnade dig vid Red Cloud-agenturen har vi varit i södern och utstått svåra lidanden därnere. Många har dött av sjukdomar som vi inte ens vet namnet på. Våra hjärtan längtade efter landet där vi är födda. Inte många av oss finns kvar, och vi behöver bara en liten bit mark där vi kan leva. Våra hyddor stod kvar när vi flydde i natten. Trupper förföljde oss. Jag red ut och förklarade för dem att

vi inte önskade strid. Vi ville bara färdas norrut. Om de lät oss vara skulle ingen dödas. Det enda vi fick till svar var kulor. Efter det var vi tvungna att slåss hela vägen, men vi dödade ingen som inte sköt mot oss först. Min broder, Dull Knife, tog med sig halva folket och sträckte vapen vid Fort Robinson. Han trodde att du fortfarande befann dig där och skulle söka upp honom. De överlämnade sina vapen, och alla blev sedan dödade av de vita.

Jag är fortfarande i prärielandet och behöver mina vapen. När jag kommer till Fort Keogh ska du få dem och mina mustanger, men det kan inte ske här. Du är den enda som varit villig att tala med oss istället för att skjuta, och det känns som att vinden, som så länge fått våra hjärtan att skälva, nu bedarrar. Jag är tacksam för att det inte kom till strid och att inte någon bland ditt eller mitt folk dödats.”

Little Wolf kände ännu inte till hela sanningen om de unga krigarnas framfart i Kansas. Inte heller visste han att Dull Knife överlevt med drygt hälften av sina följeslagare.

Efter att en stund ha funderat över Little Wolfs löften gick Clark med på att låta cheyennerna behålla sina eldvapen för jakt ytterligare några dagar. Då deras egna köttreserver var på upphällningen kastade sig cheyennerna med glupande aptit över den förplägnad löjtnant Clark såg till att dela ut. Under tiden undersöktes och behandlades de sårade och sjuka av en regementsläkare. I Little Wolfs grupp fanns nu 114 personer – 33 män, 43 kvinnor och 38 barn.

Mottagandet vid Fort Keogh den 1 april 1879 blev hjärtligt. En kanon sköt salut och fästets vita personal och indianer var alla ute för att ta emot de nyanlända. En historisk flykt som pågått i åtta månader och sträckt sig över flera hundra mil var till ända.

Sweet Medicine-hövdingens tillvaro rämnar

När Little Wolf i april fick veta att den från stammen förvisade Black Coyote och hans anhängare skjutit ihjäl och plundrat fyra vita, för att sedan gripas av 2:a kavalleriet, var hövdingen obeveklig: ”Häng dem eller spär in dem för gott. Jag vill inte se deras ansikten igen. De visste att jag slutit fred med de vita.”

Black Coyote och två av hans män dömdes till galgen i Miles City och inväntade straffet i stadsfängelset. Men bödeln slapp besväret. I början av juni hängde sig de tre cheyennerna i sina celler.*

*** General Philip Sheridan gav 1882 en något annorlunda bild av det som föregick Black Coyotes död. Enligt generalen bannlystes cheyennen från stammen efter att ha mördat ett par stamfränder. Den 5 april 1879 överföll Black Coyotes gäng en sergeant och en menig soldat från 2:a kavalleriet vid Mizpah Creek (snarare Mizpah River, Montana). Den förra dödades, den senare sårades, och deras hästar stals. Gärningsmännen greps fem dagar senare av sergeant Glover, som från Fort Keogh tagit upp jakten med tio soldater av 2:a kavalleriet och tre indianscouter.**

Civilbefolkningen och myndigheterna i Kansas försökte förgäves dra den mest namnkunniga av nordcheyennernas hövdingar inför skranket, utan att ha den blekaste aning om Little Wolfs negativa inställning till de unga krigarnas övervåld på civila under flykten från södern. Arméledningen ryckte hedervärt nog ut till hövdingens försvar. Dessutom skrev general Alfred Terry: ”Jag tror att cheyennefångarna tills vidare ska få stanna vid Fort Keogh. Jag är övertygad om att vi kan få stor nytta av dem, om nya sammanstötningar med [de landsflyktiga] siouxerna [i Kanada] skulle bryta ut.” Nordcheyennerna kunde för ögonblicket andas ut. Men beskedet om deras framtida lokalisering hängde ännu i luften.

Under tiden infriade den snart 50-årige Little Wolf ett löfte till White Hat och lät värva sig som sergeant till indianscouterna. Där fanns redan nordcheyenneledare som Two Moon och shamanen Ice (White Bull).

I slutet av år 1879 utverkade överste Miles tillstånd för nordcheyennerna vid Pine Ridge att leva med Little Wolfs folk vid Fort Keogh. Nästan 70-årige Dull Knife, hans maka Pawnee Woman, sonen Bull Hump med familj och hövdingens döttrar tog tacksamt emot den chansen. En del nordcheyenner valde dock att stanna bland sina oglalasläktingar på lakotareservatet. Vid den tiden anlände även de hövdingar som stått åtalade i Kansas till Pine Ridge-området.* Hösten 1881 avvek

* Pine Ridge-reservatet tillkom formellt år 1889 i samband med styckningen av ”det stora siouxreservatet”. Ytterligare fyra mindre siouxreservat tillskapades vid samma tid: Standing Rock, Cheyenne River, Lower Brulé samt Rosebud. Samtliga låg således väst om Missouri River i South Dakota. Slakten på det stora reservatet motiverades av regeringens och kongressens önskan att sälja ut indianskt ”överskottsland” till vita exploatörer – farmare, ranchägare och kapitalstarka investerare från östra USA.

Little Chiefs nordcheyenner, drygt 80 personer, från Indianterritoriet. Väl framme vid Pine Ridge erbjöds de en fristad på lakotareservatet.

År 1883 beslöt kongressen slutligen att på frivillighetens grund ge samtliga nordcheyenner chansen att lämna Darlingtonagenturen i söder för att i stället knytas till Pine Ridge-agenturen i norr. Med de 360 personer som i september det året slog sig ner på lakotareservatet uppgick nordcheyennernas antal till cirka tusen individer. Ungefär 350 valde dock att fortsatt framleva sina liv bland sydcheyennerna.

Pine Ridge-reservatet styrdes sedan mars 1879 av indianagenten och läkaren Valentine McGillicuddy. Det var en ”hetlevrad och styvnackad” karl som var ute efter att krossa de gamla hövdingarnas auktoritet för att kunna bereda väg för civilisationen. McGillicuddys järnhandsregim riktade sig lika mycket mot oglalafolket som nordcheyennerna. Agentens byråkratiska natur gjorde honom impopulär, inte bara hos hövdingar och indianer på reservatet, utan även hos deras vita, filantropiskt sinnade reformvänner i östra USA.

McGillicuddy såg inte med blida ögon på att nordcheyenner placerades på reservatet. Han förutsåg en ökad arbetsbörda och brydde sig föga om släktbanden mellan folken. Han irriterades av cheyennernas ”ständiga” sörjande av sina döda: de fick inget gjort, påstod han. Men kontroverserna mellan agenten och cheyennerna förde också något gott med sig. Regeringen insåg att man snarast måste avsätta ett eget reservat för nordcheyennernas räkning. Det skedde genom en exekutivorder utfärdad av president Chester Arthur den 26 november 1884. Reservatet låg åtskilliga mil söder om Yellowstonefloden, mellan Tongues och Rosebuds flodarmar i Montana.

Under de följande åren utökades nordcheyennerreservatets areal genom en rad exekutivordrar. Och år 1900 ändrades reservatets namn från Tongue River Reservation till Northern Cheyenne Indian Reservation. Vid den tiden hade det stora flertalet av nordcheyennerna slagit sig ner på reservatet. De var återigen tillsammans på sina fäders marker. Men deras liv som buffelnomader var för alltid över.

Den fredssinnade Dull Knife, som varit en aktad krigare i unga år och en av nordcheyennernas fyra främsta rådshövdingar i decennier, framlevde sina sista år i obemärkthet, i kretsen av sonen Bull Humps familj. Hövdingen gick ur tiden år 1883, men hans ärofulla namn har

burits vidare genom generationer, inte minst av släkten på Pine Ridge-reservatet. När staden Lame Deer 1975 inrättade ett college på reservatet i Montana döptes det passande nog till "Dull Knife Memorial College". År 2001 bytte det namn till "Chief Dull Knife College".

Efter kapitulationen och under åren vid Fort Keogh blev den tystlåtna Sweet Medicine-hövdingen Little Wolf alltmer åsidosatt. I stället seglade den skrytsamme och pratglade Kit Fox-hövdingen Two Moon upp som folkets talesman i kontakterna med militären och myndigheterna. Two Moon var duktig på att framhäva sig själv och hans tjänstvillighet imponerade på de vita. Han ljög gärna för dem för att det roade honom, om vi får tro nordcheyennekrigaren Wood Leg. Och han drog ofta skrönor om sin egen nyckelroll för indianernas seger över armén vid Little Big Horn River 1876.

Rivaliteten mellan Two Moon och Little Wolf bottnade i den gamla konkurrensen mellan krigarsällskapen Kit Fox och Elkhorn Scrapers. Men ursprungliga indianska ideal och värden saknade relevans i de vitas värld. Cheyennernas demokratiska, sociala och politiska uppbyggnad, rättsskipning och andliga föreställningar var alltjämt ett gåtfullt och utforskat territorium för den vita omvärlden. Det kunde den skrupelfria Two Moon slå mynt av.

Tristessen på reservatet fångade Little Wolf. Han blev ett offer för den överallt flödande alkoholen. I tillstånd av återkommande melankoli stegrades hans misstänksamhet och svartsjuka mot Starving Elk. Krigaren, som tidigare gjort närmanden mot en av hövdingens gemåler, kurtiserade nu hans dotter Pretty Walker. Det dilemma Little Wolf hamnat i komplicerades av hans ställning som Sweet Medicine-hövding. Han förväntades att uppvisa osårbarhet och värdigt lugn. Det var hans uppgift att diplomatiskt och rättvist slita interna tvister mellan cheyennefamiljer som hamnat i konflikt med varandra. Nu var han personligen drabbad.

Men så föll allt sönder. Berusad stegade en ostadig men obeväpnad Little Wolf in i en handelsbod vid Fort Keogh den 12 december 1880. Där upptäckte han Starving Elk i samspråk med Pretty Walker och några andra indianer. I vredesmod kastade hövdingen ur sig högljudda glåpor och hotelser mot den cheyenne som förpestat hans liv. Ägaren av handelsboden och runtstående försökte förgäves få tyst på honom. Med gemensamma krafter lyckades de fösa ut honom ur butiken.

Men han kom snart tillbaka – beväpnad. Förödmjukelsen brände i hans omtöcknade hjärna. Han kastade geväret till axeln och sköt ihjäl Starving Elk på fläcken. Alla i lokalen tystnade. De stirrade häpet på hövdingen som stelnat till med geväret hängande i handen. I samma ögonblick som skottet brunnit av väcktes Little Wolf ur spritångornas dvala. Till de som bevittnat mordet sa han bara: "Jag går upp till kullen vid flodkröken. Om någon söker mig så finns jag där."

Han hade kastat bort sitt liv, besudlat sitt höga ämbete, dräpt en stamfrände. Hans skam

kände inga gränser. Han kunde bara vänta. Skulle Starving Elks anförvanter som traditionen bjöd utkräva sin rätt till blodshämnd eller revanschera sig på annat sätt? De valde det oblodiga alternativet och brände upp hövdingens lastvagn och tipi. Det fick räcka. Bald Eagle, en bror till dräpte Starving Elk, yttrade senare klarsynt: ”Little Wolf dödade inte min bror. Det var den vite mannens whisky som gjorde det.”

Efter några dagars kontemplation i ensamhet överlämnade sig Little Wolf frivilligt i arméns händer vid Fort Keogh. Men arméledningen tonade ner det inträffade. Det behövdes heller ingen domstol för att straffa Little Wolf. Den saken skötte han själv. Han knäckte sin långa rådspipa, gav bort sina hästar, övergav rollen som Sweet Medicine-hövding, utgick ur de fyrtiofyra råd och stammens gemenskap för att tillsammans med sin hustru isolera sig långt söderut vid Rosebud River.

För inte så länge sedan hade Little Wolf tvingats bannlysa Black Coyote från nordcheyennestammen. Nu tömde han själv den bittra kalken i botten. Skammen drabbade också hans egen familj. Den djupa ånger han kände följde honom livet ut. Han förnekade sig själv all rökning, oavsett om det enbart var för njutnings skull eller rituellt. Wooden Leg berättade: ”Vita män bjöd honom ibland på cigaretter, men han tackade alltid nej. Efter en tid lärde han sig att tugga tobak, en vana som inte förekom bland äldre cheyenner. Det föreföll som om han avsiktligt förnedrade sig själv.”

Visserligen flyttade allt flera suhataiofamiljer till grannskapet av Little Wolfs familjetipi, men åtskilliga nordcheyenner skydde honom i flera år. Han umgicks med ett fåtal vita vänner och tog enkla jobb för militären och nybyggarna. Det gick så långt att han av ren botgöring nedlät sig till att tvätta de vitas kläder. Ändå behöll han en stilla värdighet och tålmodighet som kontrasterade så starkt mot den temperamenstfulle och sturske krigare han en gång varit.

Likväl lyckades nordcheyennernas rådshövdingar övertala honom att 1892 delta i valet av en efterträdare som Sweet Medicine-hövding. Hans medverkan var nödvändig för att inte bryta traditionen. Den drygt 60-årige Little Wolf infann sig en sista gång. Han avböjde att röka den sakrala pipan, men föreslog ändå Sun Road som sin efterföljare i stammens högsta ämbete. Men Sun Road vägrade – han kunde inte tänka sig att ta emot den genom mordet på Starving Elk besmittade Sweet Medicine-bunten som bars av Little Wolf. Det blev i stället Grasshopper som accepterade medicinbunten och ämbetet som stammens främsta rådshövding.*

*** Om detta råder dock viss oklarhet. Enligt Llewellyn och Hoebel (1961) efterträdde Sun Road ”senare” Little Wolf som främsta medlem av rådsförsamlingen, dock utan att acceptera den kontaminerade Sweet Medicine-bunten. Emellertid pekade Hoebel (1978) ut Grasshopper som den som närmast övertog ämbetet som Sweet**

Medicine-hövding i rådet samt medicinbunten.

Little Wolf framlevde sina sista år i anonymitet. Han avled 1904 och jordfästes på nordcheyennerereservatet.

Författaren George Bird Grinnell var personligen bekant med många av cheyennernas illustra krigare och hövdingar. Det var också Grinnell som såg till att stoftet efter Little Wolf och Dull Knife flyttades och ombegravdes under varsin gravsten bredvid varandra på Lame Deers kyrkogård. Det skedde år 1917 - och där vilar de än i dag.

Appendix: Cheyennerna - Maheos folk

Cheyennerna uppfattar det jordiska livet och det hinsides som parallella världar och kopior av varandra. Från *Maheo* (Skaparen) utgår den livgivande energi som genomströmmar andeväsen, människor, fyrfota djur, fåglar och växter. Enskilda individer – inte minst shamaner – anses kunna ambulerar mellan den jordiska existensen och det övernaturliga under längre eller kortare perioder. I det transcendentala tillståndet, som ofta föregås av löften, tacksägelse, böner, fasta och offer, kan individen uppleva visioner och etablera kontakt med skydds- och hjälppandar, som förstärker den inneboende positiva energin hos åkallaren.

Som förmedlande länk mellan människa och andevärld står shamanen. Genom sina magiska förmågor och extremt starka andegåvor kan denne på egen hand uppföra riter och leda ceremonier till den enskildes eller hela cheyennefolkets fromma. Förbindelsen mellan cheyenne och andevärld är en dynamisk process som kräver aktivt underhåll från den mänskliga sidan för att inte förtyna. Shamanen fungerar även som drömtydare och andlig vägvisare. Många är läkekunniga, andra kan sia om framtiden och återfinna förlorade föremål. Under nomadepoken kunde de även utföra skottsäkerhetsmagi, förutsäga utgången av strider och lokalisera buffelhjortar.

Kulturhjälten och profeten Sweet Medicine (*Motseeoewe*) uppträder i cheyennesk tradition ungefär vid tiden för folkets vistelse vid Lower Red Lake i Minnesota runt mitten av 1500-talet. Det berättas att han dödat en stammedlem och undsluppit släktingarnas hämndlystnad. Efter flera år i exil återkom Sweet Medicine till cheyennefolket som en pånyttfödd individ försedd med magiska gåvor och sakrala instruktioner för att omforma cheyennebanden till en enhetlig nation. De levde vid den tiden splittrade som folk och under tyranniska och nepotistiska hövdingar.

Sweet Medicine hade under sin bortavaro färdats till ett heligt berg nordost om Black Hills i South Dakota – Bear Butte, eller ”Den givande kullen” (*Noahavose*). Här steg han in i en grotta fylld av människoliknande andeväsen, vilka bar ”medicinbuntar” i händerna. Var och en av andeväselserna representerade en indianstam. På grottväggen hängde en medicinbunt med fyra magiska pilar svepta i ett rävsinn i väntan på Sweet Medicine. Han stannade i grottan i fyra år för att undervisas om de riter, tabun, offer och böner som var förknippade med ett korrekt förvaltande av de sakrala pilarna. Hans mentorer utgjordes av de fyra gudaväsen (*Maheono*) som tronar närmast under Skaparen (*Maheo*) i världsaltets kardinalriktningar.

Samtliga fyra sakrala pilar ansågs genomströmmade av Maheos och andra gudaväsens hjälpande kraft. Två av pilskäften var svartmålade för ”god jaktlycka”. Genom att uppföra

förestavade riter skulle folket aldrig lida brist på buffel och annat vilt. Pilarna sörjde för cheyennernas fysiska välbefinnande och bestånd. De två andra pilskäften var rödfärgade och skulle skydda folket mot fiender och skänka framgång i strid. Tillsammans kunde pilarna eliminera farsoter och andra olyckor som hotade cheyennernas existens, deras inre sammanhållning och nationella identitet. De representerade den manliga urkraften i kosmos. Att vanhelga pilarna och bryta mot de uppförandekoder och riter som medföljde pilarna kunde innebära slutet för cheyennernas jordiska tillvaro. Därför var de fyra pilarna cheyennernas mest vördade talisman och andliga stamrelik.

Under nomadtiden hängde pilarna i en särskilt utvald förvaltares stora tipi i byns mitt. Tältet omgavs av strikta tabun. Minst en gång varje år utfördes regelmässigt en pilförnyelseceremoni, då styrfjädrar och senhållare på pilarna byttes ut. Kvinnor var exkluderade från ceremonin som pågick i fyra dagar, innan stamreliken åter rullades in i sitt skinn för att hängas tillbaka i hyddan. Före större jaktexpeditioner och strider tog pilförvaltaren fram talismanen för att utföra förestavade riter. Han bestämde när tidpunkten och platsen var den rätta, och han kunde på egen hand utse den krigare eller hövding som skulle bära med sig de fyra lyckobringande pilarna under jakt eller strid. Han behövde inte själv följa med.

Sweet Medicine förmedlade också ett juridiskt system till cheyennerna, som rättesnöre för ett korrekt moraliskt handlande. Genom att förbjuda och straffbelägga fyra nyckelområden – mord (inom stammen), stöld, incest och otrohet – hoppades man kunna främja harmoni och enighet och förhindra interna konflikter. Rådshövdingarna bedömde det aktuella brottets svårighetsgrad och utmätte straffsatsen - som regel bannlysning från stammen i mellan två och tio år. Förelåg förmildrande skäl beaktades givetvis detta.

Att dräpa en stamfrände var utan tvivel den grävsta illgärning en cheyenne kunde begå. Mördaren ifråga stöttes ut ur gemenskapen och gick ett riskfyllt liv till mötes. Den som återkom efter avtjänad strafftid tvingades till en marginaliserad tillvaro i cheyennebyns utkant. Det var ett i alla avseenden förödande stigma eftersom det också smittade av sig på oskyldiga, som mördarens anhöriga.

Mord inom cheyennestammen ansågs fläcka de sakrala pilfjädrarna med blod. Att besudla pilarna var liktydigt med att hota stammens integritet och pilreningsriter var ett måste när något av de fyra kardinalbudet kränkts. Folkets bästa gick alltid före den enskilda stammedlemmens. Om reningsriter inte omedelbart ägde rum skulle det ofelbart dra olycka över hela folket. Det första pilförvaltaren då gjorde var att ersätta de solkade styrfjädrarna med nya.

Under normala betingelser uppfördes varje år i juni månad en genomgripande

pilförnyelseceremoni då pilspetsar av sten, senhållare och fjädrar avlägsnades och pilskafvet försågs med oanvända och fräscha dito. Genom denna åtgärd sopades det förlidna årets småsynder och onda tankar bort från cheyennefolket – de fick ett slags absolution av andemakterna och kunde starta den nya årscykeln i en positiv anda och med rena samveten. Pilreningsceremonin föregick alltid årets övriga nyckelceremonier som exempelvis soldansen.

Förutom att drabbas av interna slitningar och familjetragedier tillfogades cheyennefolket under 1800-talet ett par hårda slag utifrån som involverade de fyra sakrala pilarna.

En sådan ödesdiger händelse inträffade under en strid med pawneeindianer vid South Lupe River i Nebraska år 1830. En pawneekrigare som plågades av sjukdom ville göra en sista ärofull insats mot stammens gamla fiender. Han slog sig ensam ner på marken ett hundratal meter från ett stridsberett uppbåd cheyenner och provocerade motståndarna med glåpord och gester. Den cheyennekrigare som för tillfället bar piltalismannen fäst vid överdelen av sin lans gjorde ett utfall mot pawneen. Men han vek undan, ryckte åt sig lansens och ropade på sina fränder. I nästa ögonblick sprängde en övermäktig fiendestyrka fram mot cheyennerna. Förkrossade över förlusten av stamrelikerna kunde de inte annat göra än att slå till reträtt.

Väl hemma informerade de pilförvaltaren om det som hänt. Han beslöt att tillverka fyra pilkopior som ersättning för originalpilarna. Eftersom pilarna aldrig tidigare försvunnit visste man inte om kopiorna skulle tillfredsställa andemakterna och fungera lika bra som de förra. Nyheten om pilarnas olycksöde väckte förstämning och ängslan bland cheyennerna. Även om man småningom kunde återfå två (eller tre) av originalpilarna och göra sig av med vissa kopior, så drabbades cheyennerna de följande åren av flera svåra motgångar, som ofta kopplades till frånvaron av de ursprungliga pilarna.

När en grupp sydcheyenner råkade ut för ett katastrofalt bakslag år 1837 tolkades det i efterhand av många som ett resultat av de fyra pilarnas nedsatta skyddsverkan och förmåga att hjälpa krigarna. En olycklig episod som utspelats strax före katastrofen försämrade oddsen för en lyckosam utgång av krigsföretaget.

Det hade börjat med att en cheyenne dräpts av en stamfrände. En pilreningsceremoni måste genast utföras av den drygt 70-årige pilförvaltaren och hövdingen Gray Thunder (eller White Thunder). Innan den tidskrävande reningsritualen hade utförts var riskerna för nya och större olyckor överhängande. Men Gray Thunder pressades hårt av en grupp unga krigare från bowstringsällskapet. De var ivriga att komma iväg på ett krigståg mot kiowastammen för att stjäla hästar och skalper. Men Gray Thunder ansåg att varken tidpunkten eller platsen lämpade sig för att rena pilarna. Krigarna måste ge sig till tåls. Vredgade grep bowstringmännen pilförvaltaren och

misshandlade honom med sina coupspön tills han gav med sig och utförde pilritualen. De hade kränkt en av stammens mest vördade män och andemakterna på samma gång. Ett sådant sällsynt idiotiskt tilltag bådade inte gott. Gray Thunders varningar föll på döva öron.

De 42 bowstringkrigarna gav sig sedan av till fots. Antagligen räknade de med att segerrusiga återvända till häst. De spårade upp ett stort läger kiowas, comancher och kiowa-apacher i Washita River-dalen (Oklahoma). Tidigt nästa morgon upptäcktes de av en kiowajägare. Kiowan lade benen på ryggen och lyckades larma hembyn. Ett stort uppbåd kiowas och comancher kastade sig upp på sina mustanger för att söka efter cheyennerna. De kunde inte ha hunnit långt. Men bowstringkrigarna var som uppslukade av jorden. I samma stund som de beridna var beredda att ge upp sökandet glimmade en spegelsignal till från en av höjderna. Oavsett om det var en provokation från cheyennernas sida eller inte så fann de sig snart inringade av kiowakrigare.

Cheyennerna hade inte en chans att fly. Angriparna kunde lugnt och metodiskt nöta ner de belägrades motstånd utan att riskera sina egna liv. De unga cheyennerna slösade snabbt bort den gevärsammunion de tagit med sig. När skotten med ens slutade att hagla runt kiowakrigarna insåg de att stunden var inne. De stormade cheyennerna. Inte en enda försvarare lämnade platsen levande. Kiowafolket hade bärgat en historisk seger över sina fiender. Och till priset av endast sex stupade. Det som Gray Thunder förutspått hade blivit verklighet: kränkningar av stammens lagar och heliga attribut straffades alltid - förr eller senare.

Bowstringkrigarnas död utlöste ruskiga sorgescener i hembyn. Ropen på hämnd skallade högt och hjärtskärande. Men sydcheyennerna bidade sin tid och ett år förgick. Sedan skred de till verket. Tillsammans med sina ständiga bundsförvanter, sydarapahoerna, drabbade cheyennerna samman med kiowas, comancher och kiowa-apacher vid Wolf Creek i västra Oklahoma 1838. Men den grundliga revansch man hoppats på uteblev. Cheyennerna förlorade visserligen färre krigare än motståndarna, men tvingades se den aktade pilförvaltaren Gray Thunder dödas. Trots sin höga ålder fanns han på plats i cheyennernas krigsläger. Hövdingens maka övertog provisoriskt rollen som pilvårdare när följet återvände till Arkansas River, ett stycke från Bents Fort. Hövdingen Stone Forehead utsågs sedermera till ny förvaltare av de fyra magiska pilarna.

Två år senare tog kiowa-, kiowa-apache- och comanchefolket initiativet till en varaktig fred med sydcheyenner och -arapahoer. Fredsförhandlingarna underlättades onekligen av att den bemärkte arapahohövdingen Little Raven var gift med en kvinna från kiowa-apache-stammen. Dessutom låg det i de vita handelsmännens intresse att få ett slut på stamfejden. De ständiga striderna hindrade indianerna från att jaga och bereda hudar för byteshandel vid handelsstationerna. Man kan anta att skaparen av Bents Fort vid Arkansas River, William Bent, som 1835 gift sig med Gray Thunders dotter Owl Woman, var en av hjärnorna bakom fredsfördraget.

Världsaltets stöttepelare, de fyra gudamakterna Maheono, skänkte också Sweet Medicine och cheyennerna den politiska strukturen för folkets styrelse, en rådsföramling bestående av 44 hövdingar. Ursprungligen valde cheyennernas tio band fyra hövdingar var till rådet. Det var den ideala fördelningen. Men bandstrukturen var hela tiden utsatt för dynamiska förändringar. Medan ett band krympte och försvann kunde andra växa till. När sedan stammen under 1800-talet delades i två hälfter och aggressionen från de vita invadörerna försvårade en gemensam valprocedur uppstod två fristående stamorganisationer i norr och söder. Vid den tiden valde en rådshövding själv sin efterträdare, såvida inte vederbörande hövding valdes om av rådet. Även om det inte rädde proportionalitet mellan bandpopulation och antal representanter i rådet, så utgick man ifrån att särintressen inte gynnades på stammens bekostnad. Beslut togs först sedan konsensus uppnåtts, och rådet lade stor vikt vid att minoriteten fick göra sin stämma hörd. Att tolka och upprätthålla respekten för cheyennefolkets lagar var rådsförsamlingens uppgift.

Rådshövdingarna valdes på tio år. De som förärades en plats i rådet var eller hade varit kompetenta krigare, jägare och/eller shamaner. Av en rådshövding förväntades hög moral, jämnt humör, mod, visdom, generositet, omtanke och helst djupa insikter i cheyennernas andliga kosmos. Rådsmandatet innebar att hövdingarna i möjligaste mån skulle verka för en anständig fred med folkets fiender. Inom stammen fyllde de funktionen som rådgivare och medlare då interna dispyter och sprickor uppstått mellan enskilda cheyenner, familjer eller bandfraktioner. Enighet gav styrka, inre sönderfall kunde hota hela folkets existens. Som styrelseform var cheyennernas rådsförsamling unik i prärielandet.

En rådshövding kunde inte sitta på två stolar samtidigt. Även om vederbörande var en beundrad och tapper krigsledare, invald som krigshövding i något av krigarsällskapen, så förväntades han att avstå från den rollen så snart han valdes in i de fyrtiofyra råden. Han kunde dock kvarstå som passiv medlem utan sina tidigare ämbetsåligganden som krigshövding.

Det var krigarsällskapens sak att verkställa rådsförsamlingens påbud. De fungerade som rådets förlängda arm. Rådshövdingarna delegerade fortlöpande uppgifter till krigarsällskapen. De skulle till exempel effektuera straff och bannlysningar, agera lägerpolis, ordningsvakter vid stamförflyttningar och upprätthålla disciplinen under gemensamma buffeljakter. Rådet såg till att uppgifterna roterade mellan krigarsällskapen för att inte uppmuntra till maktmissbruk och oönskade favoriseringar.

Krigarsällskapens mandat för egna initiativ var betydande. För räder, skalpjakter och hämndaktioner mot fiender inhämtades sällan rådsförsamlingens sanktion. Där större krigsoperationer planerades var det dock kutym att rådet konsulterades, vilket alls inte behövde

betyda att krigsledarna följde de rekommendationer som gavs. Det hände också att enstaka krigshövdingar eller sällskap egenmäktigt överflyglade rådshövdingarnas vilja och auktoritet fastän de utsatte hela folket för dödlig fara.*

*** Se exempelvis avsnittet om uppgörelsen mellan nordcheyennerna och överste Ranald Mackenzies trupper i Red Forks kanjon den 25 november 1876.**

Inom de fyrtiofyra råds utsågs fyra särskilt prominenta och förtjänta hövdingar till "Old Man Chiefs". De ansågs uppfylla kriterierna för en rådshövding med råge. Till dessa hedrande ämbeten valdes två av bokens nyckelgestalter, Little Wolf och Dull Knife, inte en utan flera gånger. Little Wolf intar en särställning i nordcheyennesk historia. Förutom att väljas till Old Man Chief utsågs han samtidigt till Sweet Medicine-hövding vid relativt unga år. Little Wolf draperades bildligt talat i sina historiska föregångares kläder. I den stora rådstipin satt han symboliskt i Maheos och världsaltets hjärta. Han skulle i sätt, sinne och handlande efterlikna alla de ledarideal Sweet Medicine predikat. Hela nordcheyennestammens väl och ve vilade tungt på hans axlar. Med facit i hand vet vi att han förvaltade stammens högsta ämbete med glans tills ett oblitt öde valde att störta honom i fördärvet.

Cheyennefolkets fyra första krigarsällskap anses instiftade av Sweet Medicine själv. Som ursprungliga räknas i regel Bowstring Men, Elkhorn Scrapers, Kit Foxes och Red Shields.*

*** Enligt en annan tradition var det suhtaios som introducerade de fyra första krigarsällskapen bland cheyennerna: förutom Elkhorn Scrapers, Kit Foxes och Red Shields även "Dog"-sällskapet (Dog Rope Soldiers eller Dog Soldiers). Endast ett femte sällskap, Bowstring Men, skulle då ha varit en innovation av Sweet Medicine personligen.**

Det stod en ung man fritt att ansluta sig till vilket krigarsällskap han behagade. Normalt skedde det när han nått en ålder av 16-17 år. Det ansågs vara en passande ålder för att beträda krigsstigen. Om han upplevde missnöje med sitt val kunde han utan vidare ansluta sig till ett annat sällskap.

Suhtaiofolket har sin egen ursprungsmytologi. Deras motsvarighet till cheyennernas kulturhjärte Sweet Medicine är Erect Horns. Han färdades till ett heligt berg i södra Minnesota där han av gudomen Jordmodern förlänades suhtaios magiska buffelhuvud (The Sacred Buffalo Hat, *Esevone*); vid sidan av de fyra sakrala pilarna cheyennernas heligaste stamrelik. Jordmodern skänkte honom samtidigt Soldansen (*Oxheheom*, "Det nya livets hydda"), en av cheyennernas största

årsceremonier.

Erect Horns instruerades att föra med sig en kvinna till det heliga berget. De återkom för att i fyra år inhämta Jordmoderns kunskap om buffelhuvans och soldansens ceremoniella funktioner, taburestriktioner och övriga hanteringskoder.

Buffelhuvan sägs bestå av skilda magiska attiraljer, som två rödmålade buffelhorn, insvepta i skinnet från en buffelko. Den kompletterar de fyra heliga pilarnas magiska manliga energier då den genomsyras av gudomlig feminin reproduktionskraft. Buffelhuvan stärker inte endast cheyennekvinnans egen fruktsamhet och förmåga att vidmakthålla liv, den anses också vara nyckeln till buffehjordarnas förökande och bestånd.

Den livgivande kraft som utgår från buffelhuvan skyddar även folket i kris- och krigssituationer. Därför fördes den ofta med i strid. Den ansågs kunna tippa över stridslyckan till cheyennernas fördel. Buffelhuvan erhöll, under sin förvaltares beskydd, sin egen tipi i den mot öster öppna, lägercirkelns centrum – bredvid den sakrala piltipin.

Under 1800-talets krigstillstånd ambulerade de bägge stamrelikerna tidvis fram och tillbaka över prärien, men idag har pilarna funnit sin permanenta plats bland sydcheyennerna medan huvan återfinns bland nordcheyennerna. Det kan tyckas logiskt då den största suhtaiogruppen valt att leva i nordlandet.

Kvinnans centrala plats i cheyennesamhällets andliga liv är synnerligen påtaglig i suhtaiofolkets bidrag till cheyennernas årsceremonier: Soldansen smälter samman tillvarons livgivande principer, den feminina och maskulina, för att återskapa och stärka naturens alla manifestationer av liv.

Som traditionen bjöd utsågs en cheyennekvinna till rollen som ”pånyttföderska”. Den första kvällen trädde hon in i den stora soldanscirkeln där en manlig ceremonimästare symboliskt planterade sin säd i kvinnans livmoder, bredvid den nakna soldanspålen i cirkelns centrum. Hon renades med salvia och på hennes bröst målades den manliga solsymbolen. Pånyttföderskan svarade med att välsigna alla de män och kvinnor som nu lovat att fasta, offra och be för cheyennernas och naturens återkomst och bestånd under det kommande året.

Det fanns tider då cheyennernas viktigaste årsceremoni stoppades av myndigheterna. Så skedde perioden 1907-34, då soldansen förbjöds på nordcheyennerereservatet i Montana. Det var inslagen av personliga offer av hud och kött från dansarnas bål och lemmar, som stämplades som ”barbariska och demoraliserande sedvänjor” av indianagenter och kristna missionärer. ”En civiliserad nation kan inte tillåta sådant” hävdade de. Men många vita missade poängen: Det handlade inte om

manliga eller kvinnliga uppvisningar i smärtkontroll och själsstyrka. Syftet var inte att imponera på betraktarna. I stället hade akterna djupast tänkbara andliga symbolik – att befästa samhörigheten med livet och skapelsen genom att ge av det värdefullaste en människa äger, sin egen fysiska uppenbarelse. Offren riktades till Maheo, Maheono, Jordmodern och andra gudomliga andeväsen på lägre nivå, som virvelvinden, åskan, morgonstjärnan, solen och månen.

Nord- och sydcheyennernas vallfärder till den sakrala helgedomen Bear Butte i South Dakota pågick intensivt före reservatstiden. Men sedan de förvisats till reservaten underkastades hela deras livsföring vita indianagenters godtycke. Och de var ytterst ovilliga att släppa ut sina ”skyddslingar” utanför reservatsområdet, än mindre utfärda pass för deras färder till Bear Butte. Åren 1913-39 ströps så gott som alla möjligheter för cheyennerna att uppsöka det heliga berget. Numera lär Maheos folk utan restriktioner kunna utöva sina trosgärningar var och närhelst de behagar.

Referenser

För den litteratur som tillsammans med artiklar och övriga källor bildar underlag för den här boken anges i förekommande fall förstautgåvans publiceringsår inom parentes då ett senare nytryck eller ett uppdaterat, reviderat arbete konsulterats. Det gäller såväl pappers- som digitala media.

På nedannämnda internetplats återfinns i skrivande stund åtskilliga regerings- och armérapporter och tidningsartiklar som relaterar till samtida händelser vid Bozemanspåret och forten Reno, Phil Kearny (Wyoming) och C F Smith (Montana) åren 1866–68. Inte minst berörs konfrontationerna mellan USA:s armé och cheyennekoalitionen och de vittnesmål som framkom vid den kongressutredning som 1867 följde på Fettermankommandots spektakulära militära nederlag den 21 december 1866. Se ”Fort Phil Kearny Documentation” under: *Historical Transcripts - Freepages - Ancestry.com*

Avhandlingar/Uppsatser

Anderson, K Clay. *The Illusions of Independence. The Teton Sioux and the American Fur Trade 1804-1854.* Oklahoma State University, Stillwater, Oklahoma. 2011

Clark, Carole Ann. *Crow and Cheyenne women. Some differencies in their roles as related to tribal history.* University of Montana, Missoula, Montana. 1969

Prince, Joseph M/Steckel, Richard H. *Nutritional Success on the Great Plains: The Remarkable Heights of Equestrian Nomads in the Nineteenth Century.* Uppsats presenterad vid International Congress of Historical Sciences i Oslo, Norge, 12 augusti 2000

Rowland, Franklin C. *Tribal Education: A Case Study of Northern Cheyenne Elders.* Montana State University, Bozeman, Montana. 1994

Spotted Elk, Sheldon C. *Northern Cheyenne Tribe: Traditional Law and Constitutional Reform.* University of New Mexico School of Law, Albuquerque, New Mexico. 2010

Stephens, Hubert L. *It Was Sheridan's Fault Not Custer's. Sheridan's Campaign Plans Against the Plains Indians and the Ties to Current Planning.* School of Advanced Military Studies, Fort Leavenworth, Kansas. 2012

Litteratur

Abel, Annie H (red). *Tabeau's Narrative of Loisel's Expedition to the Upper Missouri.* University of Oklahoma Press, Norman, Oklahoma. 1968 (1939)

- Abrams, Marc H.** *Sioux War Dispatches. Reports from the Field, 1876-1877.* Westholme Publishing, Yardley, Pennsylvania. 2012
- Afton, Jean (med flera).** *Cheyenne Dog Soldiers. A Ledgerbook History of Coups and Combat.* Colorado Historical Society, Denver/University Press of Colorado, Boulder. 1997
- Agnew, Jeremy.** *Life of a Soldier on the Western Frontier.* Mountain Press Publishing Company, Missoula, Montana. 2008
- Agonito, Joseph/Agonito, Rosemary.** *Buffalo Calf Road Woman.* TwoDot/Morris Book Publishing, Kearney, Nebraska. 2006
- Agonito, Joseph.** *Lakota Portraits. Lives of the Legendary Plains People.* TwoDot/Morris Book Publishing, Kearney, Nebraska. 2011
- Algier, Keith.** *The Crow and the Eagle. A Tribal History from Lewis & Clark to Custer.* The Caxton Printers, Caldwell, Idaho. 1993
- Allred, Bill.** *Massacre of the Dull Knife band. I "Great Western Indian Fights".* MJF Books, New York. 1997 (1960)
- Alter, Cecil J.** *James Bridger. Trapper, Frontiersman, Scout and Guide. A Historical Narrative.* Stubbe Press, USA. 2007 (1925)
- Amchan, Arthur J.** *The Most Famous Soldier in America. A Biography of Lt. Gen. Nelson A. Miles 1839-1925.* Amchan Publications, Alexandria, Virginia. 1989
- Andrist, Ralph K.** *The Long Death. The Last Days of the Plains Indian.* University of Oklahoma Press, Norman, Oklahoma. 2001 (1964)
- Annual Report of the Commissioner of Indian Affairs.** Government Printing Office, Washington DC. Avser åren: 1866, 1867, 1868, 1869, 1876, 1877, 1878 samt 1879
- Athearn, Robert G.** *Forts of the Upper Missouri.* University of Nebraska Press, Lincoln Nebraska. 1972 (1967)
- Athearn, Robert G.** *William Tecumseh Sherman and the Settlement of the West.* University of Oklahoma Press, Norman, Oklahoma. 1995 (1956)
- Bailey, Ralph E.** *The Story of Nelson A. Miles. Indian Fighter.* William Morrow and Company, New York. 1966 (1965)
- Bain, David H.** *Empire Express. Building the First Transcontinental Railroad.* Penguin Books, New York. 2000 (1999)
- Bancroft, Hubert H.** *History of Nevada, Colorado and Wyoming.* Digital Kindle Edition, Amazon.com (US). Pyrrhus Press. 2015 (2014; 1890)
- Barnes, Jeff.** *Forts of the Northern Plains. Guide to Historic Military Posts ...* Stackpole Books,

Mechanicsburg, Pennsylvania. 2008

Barnett, Louise. *Touched by Fire. The Life, Death, and Mythic Afterlife of George Armstrong Custer.* Henry Holt and Company, New York. 1996

Berthrong, Donald J. *The Southern Cheyennes.* University of Oklahoma Press, Norman, Oklahoma. 1975 (1963)

Berthrong, Donald J. *The Cheyenne and Arapaho Ordeal. Reservation and Agency Life in the Indian Territory, 1875-1907.* University of Oklahoma Press, Norman, Oklahoma. 1992 (1977)

Boatner III, Mark M. *The Civil War Dictionary.* Random House, New York. 1991 (1959)

Bolen, Robert D. *The Lakota Sioux Indians. A History of the Siouan People.* Fort Boise Publishing Company, Boise, Idaho. 2012

Bordeaux, WJ/Morrison, PR (red). *Custer's Conqueror.* Xlibris Corporation, Bloomington, Indiana. 2010

Bourke, John G. *On the Border with Crook.* University of Nebraska Press, Lincoln, Nebraska. 1971 (1891)

Bourke, John G. *Mackenzies Last Fight with the Cheyennes: A Winter Campaign in Wyoming and Montana.* BiblioGov, Washington DC. 2013 (1890)

Boye, Alan. *Holding Stone Hands. On the Trail of the Cheyenne Exodus.* University of Nebraska Press, Lincoln, Nebraska. 2001 (1999)

Bradbury, John. *Travels in the Interior of America in the Years 1809, 1810, and 1811.* University of Nebraska Press, Lincoln, Nebraska. 1986 (1817)

Brady, Cyrus T. *Indian Fights and Fighters.* University of Nebraska Press, Lincoln, Nebraska. 1971 (1904)

Bratt, John. *Trails of Yesterday.* University of Nebraska Press, Lincoln, Nebraska. 1996 (1921)

Bray, Kingsley M. *Crazy Horse. A Lakota Life.* University of Oklahoma Press, Norman, Oklahoma. 2006

Brininstool, EA. *Fighting Red Cloud's Warriors.* Cooper Square Publishers, New York. 1975 (1926)

Brisbin, James S (red). *Belden, The White Chief; or, Twelve Years Among the Wild Indians of the Plains. From the Diaries and Manuscripts of George P. Belden ...* Ohio University Press, Athens, Ohio. 1974 (1870)

Bronson, Edgar B. *Cowboy Life on the Western Plains.* George H Doran Company, New York. 1910 (1908)

Brown, Bruce (red). *Crazy Horse At War - The Rosebud: 50 Eye-witness Accounts of the Battle of the Rosebud featuring Crazy Horse.* Digital Kindle Edition, Amazon.com (US). BF

Communications, Sumas, Washington. 2015 (2008)

Brown, Mark H. *The Plainsmen of the Yellowstone. A History of the Yellowstone Basin.* University of Nebraska Press, Lincoln, Nebraska. 1969 (1961)

Brown, Mark H/Felton, WR. *The Frontier Years: LA Huffman, Photographer of the Plains.* Henry Holt and Company, New York. 1955

Buecker, Thomas R. *Fort Robinson and the American West 1874-1899.* University of Oklahoma Press, Norman, Oklahoma. 2003 (1999)

Burlingame, Merrill G. *The Montana Frontier.* Montana State University, Bozeman, Montana. 1980 (1942)

Burt, Struthers. *Powder River. Let'er Buck.* Farrar & Rinehart, New York. 1938

Buscombe, Edward (red). *The BFI Companion to the Western [film och TV-serier].* British Film Institute, London, England. 1993 (1988)

Carrington, Frances C. *My Army Life and the Fort Phil Kearny Massacre.* University of Nebraska Press, Lincoln, Nebraska. 2004 (1910)

Carrington, Margaret I. *Ab-sa-ra-ka, Home of the Crows.* Biblio Bazaar, Charleston, South Carolina. 2008 (1868)

Carter, Robert A. *Buffalo Bill Cody. The Man Behind the Legend.* John Wiley & Sons, New York. 2000

Carter, Robert G. *On the Border with Mackenzie, or Winning West Texas from the Comanches.* Texas Historical Society, Austin, Texas. 2011 (1935)

Casler, Michael M/Wood, Raymond W (red) - *Fort Tecumseh and Fort Pierre Chouteau. Journal and Letter Books, 1830-1850.* South Dakota Historical Press, Pierre, South Dakota. 2018

Catlin, George. *Letters and Notes on the Manners, Customs, and Conditions of North American Indians.* 2 band. Dover Publications, New York. 1973 (1841)

Chaky, Doreen. *Terrible Justice. Sioux Chiefs and U.S. Soldiers on the Upper Missouri, 1854-1868.* The Arthur H. Clark Company/University of Oklahoma Press, Norman, Oklahoma. 2012

Chalfant, William Y. *Cheyennes at Dark Water Creek. The Last Fight of the Red River War.* University of Oklahoma Press, Norman, Oklahoma. 1997

Chalfant, William Y. *Cheyennes and Horse Soldiers. The 1857 Expedition and the Battle of Solomon's Fork.* University of Oklahoma Press, Norman, Oklahoma. 2002 (1989)

Chapman, Serle L. *Promise. Bozeman's Trail to Destiny.* Pavey Western Publishing, Park City, Utah. 2004

Charles River Editors. *Native American Tribes: The History and Culture of the Cheyenne.* Digital Kindle Edition, Amazon.com (US). 2015 (2013)

- Chittenden, Hiram M.** *The American Fur Trade of the Far West*. 2 band. University of Nebraska Press, Lincoln, Nebraska. 1986 (1935)
- Chittenden, Hiram M (red).** *Life, Letters, and Travels of Father Pierre-Jean De Smet Among the Wild Tribes of the North American Indians*. Band II & III. Kessinger Publishing, Whitefish, Montana. 2008 (1905)
- Chun, Clayton KS.** *US Army in the Plains Indian Wars 1865-91*. Osprey Publishing, Oxford, England. 2004
- Coel, Margaret.** *Chief Left Hand*. University of Oklahoma Press, Norman, Oklahoma. 1987 (1981)
- Collins, Dennis.** *The Indians' Last Fight or The Dull Knife Raid*. Leonaur/Oakpast Ltd, Driffield, England. 2011
- Collins Jr, Charles D.** *The Cheyenne Wars Atlas*. Books Express Publishing/Combat Studies Institute Press, Fort Leavenworth, Kansas. 2012
- Cook, James H.** *Fifty Years on the Old Frontier as Cowboy, Hunter, Guide, Scout, and Ranchman*. Kessinger Publishing, Whitefish, Montana. 2010 (1923)
- Coues, Elliott (red).** *Meriwether Lewis and William Clark. The History of the Lewis and Clark Expedition*. 3 band. Dover Publications, New York. 1979 (1893)
- Coutant, Charles G.** *The History of Wyoming from Earliest known Discoveries*. The Scholar's Choice, New York. 2015 (1899)
- Coward, John M.** *The Newspaper Indian. Native American Identity in the Press, 1820-90*. University of Illinois Press, Chicago. 1999
- Culver, Mary M.** *An American Adventure – The Lives of General and Mrs George A Custer*. Digital Kindle Edition, Amazon.com. 2012
- Curtiss, Catherine (m fl).** *Portraits of Fort Phil Kearny. Civilian, Military and Native American*. The Fort Phil Kearny/Bozeman Trail Association, Banner, Wyoming. 1993
- Danker, Donald F (red).** *Man of the Plains. Recollections of Luther North, 1856-1882*. University of Nebraska Press, Lincoln, Nebraska. 1961
- Dary, David.** *The Buffalo Book. The Full Saga of the American Animal*. Swallow Press/ Ohio University Press, Athens, Ohio. 1997 (1974)
- Dary, David.** *Frontier Medicine. From the Atlantic to the Pacific, 1492-1941*. Random House, New York. 2008
- David, Robert B.** *Finn Burnett, Frontiersman*. Stackpole Books, Mechanicsburg, Pennsylvania. 2003 (1937)
- De Barthe, Joseph.** *The Life and Adventures of Frank Grouard: Chief of Scouts, U.S.A*. Kessinger Publishing, Whitefish, Montana. 2008 (1894)

- De Mallie, Raymond J (red).** *Handbook of North American Indians. Plains.* Volym 13, 2 band. Smithsonian Institution, Washington DC. 2001.
- De Montravel, Peter R.** *A Hero to His Fighting Men. Nelson A. Miles, 1839-1925.* The Kent State University Press, Kent, Ohio. 1998
- Denig, Edwin T/Ewers, John C (red).** *Five Indian Tribes of the Upper Missouri. Sioux, Arickaras, Assiniboines, Crees, Crows.* University of Oklahoma Press, Norman, Oklahoma. 1961
- Denig, Edwin T/Hewitt, JNB (red).** *The Assiniboine.* University of Oklahoma Press, Norman, Oklahoma. 2000 (1930)
- Dixon, David.** *Hero of Beecher Island. The Life and Military Career of George A. Forsyth.* University of Nebraska Press, Lincoln, Nebraska. 1997 (1994)
- Dockstader, Frederick J.** *Great North American Indians. Profiles in Life and Leadership.* Van Nostrand Reinhold Company, New York. 1977
- Dodge, Richard.** *Our Wild Indians. Thirty-Three Years' Personal Experience Among the Red Man of the Great West.* Corner House Publishers, Williamstown, Massachusetts. 1978 (1882)
- Downey, Fairfax.** *Indian Fighting Army.* Bantam Books, New York. 1963 (1941)
- Doyle, Susan B (red).** *Bound for Montana. Diaries from the Bozeman Trail.* Montana Historical Society Press, Helena, Montana. 2004
- Drinnon, Richard.** *Facing West. The Metaphysics of Indian-Hating & Empire-Building.* University of Oklahoma Press, Norman, Oklahoma. 1997 (1980)
- Drumm, Stella M (red).** *Journal of a Fur-Trading Expedition on the Upper Missouri 1812-1813. By John C. Luttig, Clerk of the Missouri Fur Company.* Argosy-Antiquarian Ltd, New York. 1964 (1920)
- Drury, Bob/Clavin, Tom.** *The Heart of Everything That Is. The Untold Story of Red Cloud, An American Legend.* Simon & Schuster, New York. 2013
- Dunbar-Ortiz, Roxanne.** *An Indigenous Peoples' History of the United States.* Beacon Press, Boston. 2014
- Dunn Jr, JP.** *Massacres of the Mountains. A History of the Indian Wars of the Far West 1815-1875.* Capricorn Books, New York. 1969 (1886)
- Ellis, Richard N.** *General Pope and U.S. Indian Policy.* University of New Mexico Press, Albuquerque, New Mexico. 1970
- Evans, David C.** *Custer's Last Fight. The Story of the Battle of the Little Big Horn.* Upton & Sons, El Segundo, California. 1999
- Fast, Howard.** *The Last Frontier.* Duell, Sloan and Pearce, New York. 1941
- Fehrenbach, TR.** *Comanches. The History of a People.* Anchor Books, New York. 2003 (1974)

- Field, Ron.** *US Army Frontier Scouts 1840-1921*. Osprey Publishing, Oxford, England. 2003
- Field, Ron.** *Forts of the American Frontier 1820-91. Central and Northern Plains*. Osprey Publishing, Oxford, England. 2005
- Fifer, Barbara.** *Wyoming's Historic Forts*. Farcountry Press, Helena, Montana. 2002
- Fifer, Barbara.** *Montana Battlefields 1806-1877. Native Americans and the U.S. Army at War*. Farcountry Press, Helena, Montana. 2005
- Finerty, John F.** *War-Path and Bivouac or The Conquest of the Sioux*. University of Oklahoma Press, Norman, Oklahoma. 1977(1890)
- Forsyth, George A.** *The Story of the Soldier*. Forgotten Books, London, England. 2017 (1900)
- Frazer, Robert W.** *Forts of the West ... West of the Mississippi River to 1898*. University of Oklahoma Press, Norman, Oklahoma. 1972 (1965)
- Frink, Maurice/Barthelmess, Casey E.** *Photographer on an Army Mule*. University of Oklahoma Press, Norman, Oklahoma. 1989 (1966)
- Fry, James B.** *Army Sacrifices. Briefs from Official Pigeon-holes*. Stackpole Books, Mechanicsburg, Pennsylvania. 2003 (1879)
- Gilbert, Martin.** *The Routledge Atlas of American History*. Routledge, New York. 2003 (1968)
- Goodrich, Thomas.** *Scalp Dance. Indian Warfare on the High Plains, 1865-1879*. Stackpole Books, Mechanicsburg, Pennsylvania. 2002 (1997)
- Graham, WA (red).** *The Custer Myth. A Source Book of Custeriana*. Bonanza Books, New York. 1985 (1953)
- Grange Jr, Roger T.** *Fort Robinson. Outpost on the Plains*. Nebraska State Historical Society, Lincoln, Nebraska. 1965 (1958)
- Gray, John S.** *Centennial Campaign. The Sioux War of 1876*. The Old Army Press, Ft Collins, Colorado. 1976
- Greene, Jerome A (red).** *Battles and Skirmishes of the Great Sioux War 1876-1877. The Military View*. University of Oklahoma Press, Norman, Oklahoma. 1993
- Greene, Jerome A (red).** *Lakota and Cheyenne. Indian Views of the Great Sioux War, 1876-1877*. University of Oklahoma Press, Norman, Oklahoma. 1994
- Greene, Jerome A.** *Yellowstone Command. Colonel Nelson A. Miles and the Great Sioux War 1876-1877*. University of Nebraska Press, Lincoln, Nebraska. 1994 (1991)
- Greene, Jerome A (red).** *Frontier Soldier. An Enlisted Man's Journal by William F. Zimmer*. Montana Historical Society, Helena, Montana. 1998
- Greene, Jerome A.** *Nez Perce Summer 1877. The U.S. Army and the Nee-Me-Poo Crisis*. Montana Historical Society, Helena, Montana. 2000

- Greene, Jerome A.** *Morning Star Dawn. The Powder River Expedition and the Northern Cheyennes, 1876.* University of Oklahoma Press, Norman, Oklahoma. 2003
- Greene, Jerome A.** *Washita. The U.S. Army and the Southern Cheyennes, 1867-1869.* University of Oklahoma Press, Norman, Oklahoma. 2004
- Greene, Jerome A.** *American Carnage. Wounded Knee, 1890.* University of Oklahoma Press, Norman, Oklahoma. 2014
- Greene, Jerome (red).** *Indian War Veterans: Memories of Army Lifes and Campaigns in the West, 1864-1898.* Digital Kindle Edition, Amazon.com (US). Savas Beatie, New York. 2015 (2007)
- Grinnell, George Bird.** *By Cheyenne Campfires.* University of Nebraska Press, Lincoln, Nebraska. 1971 (1926)
- Grinnell, George Bird.** *The Cheyenne Indians.* 2 band. University of Nebraska Press, Lincoln, Nebraska. 1972 (1923)
- Grinnell, George Bird.** *Two Great Scouts and Their Pawnee Battalion. The Experiences of Frank J. North and Luther H. North.* University of Nebraska Press, Lincoln, Nebraska. 1973 (1928)
- Grinnell, George Bird.** *The Fighting Cheyennes.* University of Oklahoma Press, Norman, Oklahoma. 1977 (1915)
- Hagan, Barry J.** *"Exactly in the Right Place." A History of Fort C.F. Smith, Montana Territory, 1866-1868.* Upton & Sons Publishers, El Segundo, California. 1999
- Halaas, David F/Masich, Andrew E.** *Halfbreed. The Remarkable True Story of George Bent – Caught Between the Worlds of the Indian and the White Man.* Da Capo Press/Perseus Books, Cambridge, Massachusetts. 2005 (2004)
- Hamilton, James M/Burlingame, Merrill G (red).** *History of Montana. From Wilderness to Statehood.* Binfords & Mort Publishers, Portland, Oregon. 1970 (1957)
- Hamilton, William T.** *My Sixty Years on the Plains: Trapping, Trading, and Indian Fighting.* Digital Kindle Edition, Amazon.com (US). Forrest and Stream Publishing Company, New York. 2015 (1905)
- Hardorff, Richard G (red).** *Cheyenne Memories of the Custer Fight.* University of Nebraska Press, Lincoln, Nebraska. 1998 (1995)
- Hardorff, Richard (red).** *The Death of Crazy Horse. A Tragic Episode in Lakota History.* University of Nebraska Press, Lincoln, Nebraska. 2001 (1998)
- Hardorff, Richard G (red).** *Washita Memories. Eyewitness Views of Custer's Attack on Black Kettle's Village.* University of Oklahoma Press, Norman, Oklahoma. 2006
- Harper, Gordon C.** *The Fights On The Little Horn. Unveiling the Mysteries of Custer's Last Stand.* Casemate Publishers, Havertown, Pennsylvania. 2014

- Hatch, Thom.** *Black Kettle. The Cheyenne Chief Who Sought Peace but Found War.* John Wiley & Sons, Hoboken, New Jersey. 2004
- Hebard, GR/Brininstool, EA.** *The Bozeman Trail. Historical Accounts of the Blazing of the Overland Routes into the Northwest and the Fights with Red Cloud's Warriors.* 2 band. University of Nebraska Press, Lincoln, Nebraska, 1990 (1922), samt AMS Press, New York, 1978 (1922).
- Hedren, Paul L.** *The Great Sioux War 1876-77. The Best from "Montana. The Magazine of Western History".* Montana Historical Society Press, Helena, Montana. 1991
- Hedren, Paul L.** *Fort Laramie and the Great Sioux War.* University of Oklahoma Press, Norman, Oklahoma. 1998 (1988)
- Hedren, Paul L.** *First Scalp for Custer. The Skirmish at Warbonnet Creek [17 juli 1876].* Nebraska Historical Society, Lincoln, Nebraska. 2005 (1980)
- Hedren, Paul L.** *After Custer. Loss and Transformation in Sioux Country.* University of Oklahoma Press, Norman, Oklahoma. 2011
- Hedren, Paul L.** *Great Sioux War. Orders of Battle. How the United States Army Waged War on the Northern Plains, 1876-1877.* The Arthur H. Clark Company/University of Oklahoma Press, Norman, Oklahoma. 2011
- Hedren, Paul L.** *Rosebud, June 17, 1876. Prelude to the Little Big Horn.* Oklahoma University Press, Norman, Oklahoma. 2019
- Herndon, Sarah R.** *Days on the Road. Crossing the Plains in 1865.* Burr Printing House, New York. 1902.
- Hickerson, Harold.** *The Chippewa and Their Neighbors. A Study in Ethnohistory.* Waveland Press, Prospect Heights, Illinois. 1988 (1970)
- Hill, Christina G.** *Webs of Kinship: Family in Northern Cheyenne Nationhood.* University of Oklahoma Press, Norman, Oklahoma. 2017
- Hodge, Frederick W (red).** *Handbook of American Indians North of Mexico.* 2 band. Smithsonian Institution, Washington DC. 1912 (1906)
- Hoebel, E Adamson.** *The Cheyennes. Indians of the Great Plains.* Holt, Rinehart and Winston, New York. 1978 (1960)
- Hoig, Stan.** *The Battle of the Washita. The Sheridan-Custer Indian Campaign of 1867-69.* Doubleday & Company, Garden City, New York. 1976
- Hoig, Stan.** *The Cheyenne.* Chelsea House Publications, New York. 1989
- Hoig, Stan.** *The Peace Chiefs of the Cheyennes.* University of Oklahoma Press, Norman, Oklahoma. 1990 (1980)
- Hoig, Stan.** *Perilous Pursuit. The U.S. Cavalry and the Northern Cheyennes.* University Press of

Colorado, Boulder, Colorado. 2002

Hoig, Stan. *Fort Reno and the Indian Territory Frontier.* University of Arkansas Press, Fayetteville, Arkansas. 2005 (2000)

Holder, Preston. *The Hoe and the Horse on the Plains: A Study of Cultural Development among North American Indians.* University of Nebraska Press, Lincoln, Nebraska. 1974 (1970)

Hook, Jason. *The American Plains Indians.* Osprey Publishing, Oxford, England. 2004 (1985)

Hoopes, Alban W. *The Road to the Little Big Horn and Beyond.* Vantage Press, New York. 1975

Hornaday, William T. *The Extermination of the American Bison.* Smithsonian Institution Press, Washington DC. 2002 (1889)

Hoxie, Frederick E. *Parading Through History. The Making of the Crow Nation in America 1805-1935.* Cambridge University Press, Cambridge, England. 1997 (1995)

Hunt, Brian V (red). *Crazy Horse, Robert Strahorn & the Rocky Mountain News.* Big Byte Books, USA. 2016.

Hutchins, James S (red). *The Army and Navy Journal on the Battle of the Little Bighorn and Related Matters 1876-1881.* Upton & Sons Publishers, El Segundo, California. 2003

Hutton, Paul A. *Phil Sheridan and His Army.* University of Nebraska Press, Lincoln, Nebraska. 1985

Hutton, Paul A/Ball, Durwood (red). *Soldiers West. Biographies from the Military Frontier.* University of Oklahoma Press, Norman, Oklahoma. 2009

Hyde, George E. *Life of George Bent. Written from His Letters.* University of Oklahoma Press, Norman, Oklahoma. 1968

Hyde, George E. *Red Cloud's Folk. A History of the Oglala Sioux Indians.* University of Oklahoma Press, Norman, Oklahoma. 1975 (1937)

Hyde, George E. *The Pawnee Indians.* University of Oklahoma Press, Norman, Oklahoma. 1988 (1951)

[Cheyenne] Indian Raid of 1878. *The Report of the Commission ... Appointed [by the US] Senate ... Relating to Losses Sustained by Citizens of Kansas.* Nabu Press/Biblio Life, Charleston, South Carolina. 2012 (1879)

Isenberg, Andrew C. *The Destruction of the Bison.* Cambridge University Press, England. 2000

Jablow, Joseph. *The Cheyenne in Plains Indian Trade Relations 1795-1840.* University of Nebraska Press, Lincoln, Nebraska. 1994

Jackson, Helen H. *A Century of Dishonor. A Sketch of the United States Government's Dealings with some of the Indian Tribes.* University of Oklahoma Press, Norman, Oklahoma. 1995 (1881)

Jamieson, Perry D. *Crossing the Deadly Ground: United States Army Tactics, 1865-1899.* Digital

Kindle Edition, Amazon.com (US). University of Alabama Press, Tuscaloosa, Alabama. 2015
(1994)

Jensen, Richard E (red). 1) *Voices of the American West. Volume 1. The Indian Interviews of Eli S. Ricker, 1903-1919.* 2) *Voices of the American West. Volume 2. The Settler and Soldier Interviews of Eli S. Ricker, 1903-1919.* University of Nebraska Press, Lincoln, Nebraska. 2005

Johansen, Bruce E/Grinde Jr, Donald A. *The Encyclopedia of Native American Biography.* Henry Holt & Company, New York. 1997

Johnson, Dorothy M. *The Bloody Bozeman. The Perilous Trail to Montana's Gold.* Mountain Press Publishing Company, Missoula, Montana. 1983

Johnson, Virginia W. *The Unregimented General. A Biography of Nelson A. Miles.* The Houghton Mifflin Company, Boston. 1962

Katcher, Philip. *US Cavalry on the Plains 1850-90.* Osprey Publishing, Oxford, England. 2003
(1985)

Keefe, Brian L. *Red Was the Blood of Our Forefathers. Episodes from Crow Indian Intertribal Warfare.* Caxton Press, Caldwell, Idaho. 2010

Keefe, Brian L. *Ma'heo's Children. The Early History of the Cheyenne and Suhtaio Indians.* The Choir Press, Gloucester, England. 2014

Keim, Randolph. *Sheridan's Troopers on the Borders.* Leonaur Ltd, Driffield, England. 2010
(1885)

Kelly, Carla (red). *On the Upper Missouri. The Journal of Rudolph Friederich Kurz, 1851-1852.* University of Oklahoma Press, Norman, Oklahoma. 2005

Keenan, Jerry. *The Wagon Box Fight. An Episode of Red Cloud's War.* Savas Publishing Company, Conshohocken, Pennsylvania. 2000 (1972)

Kennedy, WJD (red). *On the Plains with Custer and Hancock. The Journal of Isaac Coates, Army Surgeon.* Johnson Books, Boulder, Colorado. 1997

Kime, Wayne R. *Colonel Richard Irving Dodge. The Life and Times of a Career Army Officer.* University of Oklahoma Press, Norman, Oklahoma. 2006

King, Charles. *Campaigning with Crook.* University of Oklahoma Press, Norman, Oklahoma. 1967
(1964)

King, James T. *War Eagle. A Life of General Eugene A. Carr.* University of Nebraska Press, Lincoln, Nebraska. 1963

Knight, Oliver. *Following the Indian Wars. The Story of the Newspaper Correspondents Among the Indian Campaigners.* University Of Oklahoma Press, Norman, Oklahoma. 1993 (1960)

Kuhlman, Charles. *Legend Into History ...* Stackpole Books, Mechanicsburg, Pennsylvania. 1994

(1951)

Larson, Robert W. *Red Cloud. Warrior-Statesman of the Lakota Sioux.* University of Oklahoma Press, Norman, Oklahoma. 1997

Lavender, David. *Westward Vision. The Story of the Oregon Trail.* University of Nebraska Press, Lincoln, Nebraska. 1985 (1963)

Lee, Kimberli A (red). *"I do not apologize ..."* *The Mari Sandoz Letters on Native American Rights, 1940-1965.* Texas Tech University Press, Lubbock, Texas. 2009

Lee, Robert. *Fort Meade & The Black Hills.* University of Nebraska Press, Lincoln, Nebraska. 1996 (1991)

Leiker, James N/Powers, Ramon. *The Northern Cheyenne Exodus In History and Memory.* University of Oklahoma Press, Norman, Oklahoma. 2011

Lewis, Meriwether/Clark, William. *Lewis & Clark. The Journals of Lewis and Clark.* Digital Kindle Edition, Amazon.com (US). Acheron Press, Oxfordshire, England. 2015 (2012)

Liberty, Margot (red). *A Northern Cheyenne Album. Photographs by Thomas B. Marquis.* University of Oklahoma Press, Norman, Oklahoma. 2007 (2006)

Linderman, Frank B. *Plenty-coups. Chief of the Crows.* University of Nebraska Press, Lincoln, Nebraska. 1962 (1930)

Lindmier, Tom. *Drybone. A History of Fort Fetterman, Wyoming.* High Plains Press, Glendo, Wyoming. 2002

Little Bear, Richard E (red). *We, The Northern Cheyenne People. Our Land, Our History, Our Culture.* Red Bird Publishing, Bozeman/Chief Dull Knife College, Lame Deer, Montana. 2008

Llewellyn, Karl N/Hoebel, E Adamson. *The Cheyenne Way. Conflict and Case Law in Primitive Jurisprudence.* University of Oklahoma Press, Norman, Oklahoma. 1961 (1941)

Longstreet, Stephen. *War Cries on Horseback. The Story of the Indian Wars on the Plains.* Doubleday & Company, New York. 1970

Lowe, Percival G. *Five Years a Dragoon [1849-54] and Other Adventures on the Great Plains.* University of Oklahoma Press, Norman, Oklahoma. 1991 (1965)

Lowie, Robert H. *Indians of the Plains.* University of Nebraska Press, Lincoln, Nebraska. 1982 (1954)

Lowie, Robert H. *The Crow Indians.* University of Nebraska Press, Lincoln, Nebraska. 1983 (1935)

Ludlow, William. *Report of a Reconnaissance of the Black Hills of Dakota, Made in the Summer of 1874.* Government Printing Office, Washington DC. 1875

MacLean, French L. *Sitting Bull, Crazy Horse, Gold and Guns: The 1874 Yellowstone Wagon*

Road and Prospecting Expedition and the Battle of Lodge Grass Creek. Schiffer Publishing, Atglen, Pennsylvania. 2016

Maclean, Norman. *Custer's Last Stand: The Unfinished Manuscript*. Digital Kindle Edition, Amazon.com (US). University of Chicago Press, Chicago, Illinois. 2015 (2012)

Mader, Jerry. *The Road to Lame Deer*. University of Nebraska Press, Lincoln, Nebraska. 2002

Maddux, Vernon R. *In Dull Knives Wake. The True Story of the Northern Cheyenne Exodus of 1878*. Horse Creek Publications, Norman, Oklahoma. 2003

Malone, MP/Roeder, RB/Lang, WL. *Montana. A History of Two Centuries*. University of Washington Press, Seattle, Washington. 2001 (1976)

Mangum, Neil C. *Battle of the Rosebud: Prelude to Little Bighorn*. Upton & Sons Publishers, El Segundo, California. 1991 (1987)

Marquis, Thomas B. *Wooden Leg. A Warrior who Fought Custer*. University of Nebraska Press, Lincoln, Nebraska. 1975 (1931)

Marquis, Thomas B. *The Cheyennes of Montana*. Reference Publications, Algonac, Michigan. 1978

Marshall III, Joseph M. *The Journey of Crazy Horse. A Lakota History*. Penguin Group, New York. 2004

Marszalek, John F. *Sherman. A Soldier's Passion for Order*. Vintage Books, New York. 1994 (1993)

Mattes, Merrill J. *Indians, Infants and Infantry. Andrew and Elizabeth Burt on the Frontier*. University of Nebraska Press, Lincoln, Nebraska. 1988 (1960)

Mattes, Merrill J. *The Great Platte River Road: The Covered Wagon Mainline via Fort Kearny to Fort Laramie*. University of Nebraska Press, Lincoln, Nebraska. 1992 (1969)

McArthur, James I. *Leaves of Autumn. Cheyenne Indians End Their Domination of the Kansas Plains with an Attack on the Settlers in Lincoln County*. Author House, Bloomington, Indiana. 2006

McBee Jr, Richard H (red). *Rough Enough. Richard H. Clow's Letters and Diary from the Civil War and the Indian Wars 1865-1875*. Create Space, North Charleston, South Carolina. 2012

McChristian, Douglas C. *The U.S. Army in the West, 1870-1880. Uniforms, Weapons, and Equipment*. University of Oklahoma Press, Norman, Oklahoma. 1995

McChristian, Douglas C. *Fort Laramie and the U.S. Army on the High Plains 1849-1890*. Create Space, North Charleston, South Carolina. 2014

McDermott, John D. *Red Cloud's War. The Bozeman Trail 1866-1868*. 2 band. The Arthur H. Clark Company/University of Oklahoma Press, Norman, Oklahoma. 2010

McGillycuddy, Julia B. *Blood on the Moon. Valentine McGillycuddy and the Sioux*. University of

Nebraska Press, Lincoln, Nebraska. 1990 (1941)

McGinnis, Anthony R. *Counting Coup and Cutting Horses. Intertribal Warfare on the Northern Plains, 1738-1889.* University of Nebraska Press, Lincoln, Nebraska. 2010 (1990)

McHugh, Tom. *The Time of the Buffalo.* University of Nebraska Press, Lincoln, Nebraska. 1979 (1972)

Mendoza, Patrick M. *Song of Sorrow. Massacre at Sand Creek.* Willow Wind Publishing Company, Denver, Colorado. 1993

Mendoza, PM (m fl). *Four Great Rivers to Cross. Cheyenne History, Culture, and Traditions.* Teacher Ideas Press, Englewood, Colorado. 1998

Meredith, Grace E. *Girl Captives of the Cheyennes.* Stackpole Books, Mechanicsburg, Pennsylvania. 2004 (1927)

Michno, Gregory. *Lakota Noon. The Indian Narrative of Custer's Defeat.* Mountain Press Publishing Company, Missoula, Montana. 2014 (1997)

Michno, Gregory. *The Three Battles of Sand Creek: In Blood, in Court, and as the End of History.* Savas Beatie, El Dorado Hills, California. 2017

Miles, Nelson A. *Personal Recollections and Observations of General Nelson A. Miles.* 2 band. University of Nebraska Press, Lincoln, Nebraska. 1992 (1896)

Millard, Joseph. *The Cheyenne Wars ...* Monarch Books, Derby, Connecticut. 1964

Miller, David H. *Custer's Fall. The Indian Side of the Story.* University of Nebraska Press, Lincoln, Nebraska. 1985 (1957)

Miller, ME/Walker, DN/Wiewel, RF. *Military Sites in Wyoming 1700-1920. Historic Context.* Wyoming Department of State Parks & Cultural Resources, Laramie, Wyoming. 2012

Monnett, John H. *"Tell them we are going home." The Odyssey of the Northern Cheyennes.* University of Oklahoma Press, Norman, Oklahoma. 2001

Monnett, John H. *Where a Hundred Soldiers Were Killed. The Struggle for the Powder River Country in 1866 and the Making of the Fetterman Myth.* University of New Mexico Press, Albuquerque, New Mexico. 2008

Mooney, James/Petter, Rodolphe C. *The Cheyenne Indians.* Nabu Press/Biblio Life, Charleston, South Carolina. 2012 (1905)

Moore, John H. *The Cheyenne.* Blackwell Publishers, Malden, Massachusetts. 1999 (1996)

Morris Jr, Roy. *Sheridan. The Life and Wars of General Phil Sheridan.* Vintage Books, London, England. 1993 (1992)

Mort, Terry. *Thieves' Road. The Black Hills Betrayal and Custer's Path to Little Bighorn.* Prometheus Books, New York. 2015

Moulton, Candy. *Roadside History of Wyoming.* Mountain Press Publishing Company, Missoula, Montana. 2003 (1995)

Moulton, Candy. *Forts, Fights & Frontier Sites: Wyoming Historic Locations.* High Plains Press, Glendo, Wyoming. 2010

Munkres, Robert L. *Indians, Emigrants, Soldiers in 19th Century America.* Digital Kindle Edition, Amazon.com (US). New Concord Press. 2015 (2014)

Murray, Robert A. *Military Posts in the Powder River Country of Wyoming, 1865-1894.* University of Nebraska Press, Lincoln, Nebraska. 1969 (1968)

Murray, Robert A. *Background Study for Initial Basic Interpretive Presentations: Rosebud Battlefield State Historical Park.* Western Interpretive Services, Sheridan, Wyoming. 1979

Murray, Robert A. *The Bozeman Trail. Highway of History.* Pruett Publishing Company, Boulder, Colorado. 1988

Nadeau, Remi. *Fort Laramie and the Sioux.* University of Nebraska Press, Lincoln, Nebraska. 1982 (1967)

Nasatir, Abraham P (red). *Before Lewis and Clark: Documents Illustrating the History of the Missouri [River], 1785-1804.* 2 band. University of Nebraska Press, Lincoln, Nebraska. 1990 (1952)

Neihardt, John G. *Black Elk Speaks. The Complete Edition.* University of Nebraska Press, Lincoln, Nebraska. 2014

Nester, William R. *The Arikara War. The First Plains Indian War, 1823.* Mountain Press Publishing Company, Missoula, Montana. 2001

Nichols, Ronald H (red). *Reno Court of Inquiry ... Concerning His [Major Marcus Renos] Conduct at the Battle of the Little Big Horn River on June 25-26, 1876.* Custer Battlefield Historical & Museum Association, Hardin, Montana. 1996

Olson, James C. *Red Cloud and the Sioux Problem.* University of Nebraska Press, Lincoln, Nebraska. 1989 (1965)

Ostler, Jeffrey. *The Plains Sioux and U.S. Colonialism from Lewis and Clark to Wounded Knee.* Cambridge University Press, Cambridge, England. 2004

Ostler, Jeffrey. *The Lakotas and the Black Hills. The Struggle for Sacred Ground.* Viking Penguin, New York. 2010

Parker, Watson. *Gold in the Black Hills.* University of Oklahoma Press, Norman, Oklahoma. 1966

Parkman, Francis. *The Oregon Trail.* New American Library, New York. 1978 (1849)

Paul, R Eli (red). *Autobiography of Red Cloud. War Leader of the Oglalas.* Montana Historical Society Press, Helena, Montana. 1997

Paul, R Eli (red). *The Nebraska Indian Wars Reader 1865-1877*. University of Nebraska Press, Lincoln, Nebraska. 1998

Pirkle, Wesley M. *Major General George Crook's Use of Counterinsurgency Compound Warfare During the Great Sioux War of 1876-77*. Digital Kindle Edition, Amazon.com (US). Pickle Partners Publishing. 2015 (2008)

Plamondon II, Martin. *Lewis and Clark Trail Maps. A Cartographic Reconstruction, Volume I*. Washington State University Press, Pullman, Washington. 2000

Powell, Peter J. *Sweet Medicine. The Continuing Role of the Sacred Arrows, the Sun Dance, and the Sacred Buffalo Hat in Northern Cheyenne History*. 2 band. University of Oklahoma Press, Norman, Oklahoma. 1969

Powell, Peter J. *People of the Sacred Mountain. A History of the Northern Cheyenne Chiefs and Warrior Societies 1830-1879*. 2 band. Harper & Row Publishers, San Francisco, California. 1981

Powers, Thomas. *The Killing of Crazy Horse*. Alfred A. Knopf, New York. 2010

Price, George F/Polizzi, Harry (red). *Across The Continent with the Fifth Cavalry*. Digital Kindle Edition, Amazon.com (US). Publisher D Van Nostrand, New York. 2015 (1883)

Priest, Loring B. *Uncle Sam's Stepchildren. The Reformation of United States Indian Policy, 1865-1887*. Octagon Books, New York. 1969 (1942)

Prucha, Francis P. *American Indian Treaties. The History of a Political Anomaly*. University of California Press, Berkeley, California. 1997 (1994)

Raynolds, WF. *Report of Captain W. F. Raynolds' Expedition to Explore the Headwaters of the Missouri & Yellowstone Rivers [1859-60]*. US 40th Congress 2d Session, Senate Executive Document 77, Washington DC. 1867

Reedstrom, Ernest L. *Bugles, Banners and War Bonnets*. Random House Publishing, New York. 1986 (1977)

Robbins, James S. *The Real Custer. From Boy General To Tragic Hero*. Regnery Publishing, Washington DC. 2014

Robertson, RG. *Rotting Face. Smallpox and the American Indian*. Caxton Press, Caldwell, Idaho. 2001

Robinson III, Charles M. *A Good Year to Die. The Story of the Great Sioux War*. University of Oklahoma Press, Norman, Oklahoma. 1996 (1995)

Robinson III, Charles M. *Bad Hand. A Biography of General Ranald S. Mackenzie*. State House Press, Abilene, Texas. 2005 (1993)

Robinson, Doane. *A History of the Dakota or Sioux Indians*. Ross & Haines, Minneapolis, Minnesota. 1974 (1904)

- Roenigk, Adolph (red).** *Pioneer History of Kansas*. Avsnitt XVI. Ferdinand Erhardt: *Reminiscences [of the] Fight at Platte Bridge [1865]*. Roenigk, Kansas. 1933
- Ronda, James P.** *Lewis and Clark among the Indians*. University of Nebraska Press, Lincoln, Nebraska. 1988 (1984)
- Rosen, Peter.** *Pa-Ha-Sa-Pah, Or the Black Hills of South Dakota. A Complete History*. HardPress Publishing, Miami, Florida. 2010 (1895)
- Sandoz, Mari.** *The Buffalo Hunters. The Story of the Hide Men*. University of Nebraska Press, Lincoln Nebraska. 1978 (1954)
- Sandoz, Mari.** *Cheyenne Autumn*. University of Nebraska Press, Lincoln, Nebraska. 2005 (1953)
- Sandoz, Mari.** *The Beaver Men. Spearheads of Empire*. University of Nebraska Press, Lincoln, Nebraska. 2009 (1964)
- Schmitt, Martin F (red).** *General George Crook. His Autobiography*. University of Oklahoma Press, Norman, Oklahoma. 1986 (1946)
- Schubert, Frank N.** *Outpost of the Sioux Wars. A History of Fort Robinson*. University of Nebraska Press, Lincoln, Nebraska. 1995 (1993)
- Schuler, Harold H.** *Fort Pierre Chouteau*. The University of South Dakota Press, Vermillion, South Dakota. 1990
- Schultz, Duane.** *Coming Through Fire. George Armstrong Custer and Chief Black Kettle*. Westholme Publishing, Yardley, Pennsylvania. 2012
- Scott, Hugh Lenox.** *Some Memories of a Soldier*. The Century Company, New York. 1928
- Secoy, Frank R.** *Changing Military Patterns of the Great Plains Indians*. University of Nebraska Press, Lincoln, Nebraska. 1992 (1953)
- Shepard, Betty (red).** *Mountain Man, Indian Chief. The Life and Adventures of Jim Beckwourth. Written from his own dictation by T.D. Bonner*. Harcourt, Brace & World, New York. 1968 (1856)
- Sheridan, Philip H.** *The Personal Memoirs of P.H. Sheridan*. Da Capo Press, New York. 1992 (1888)
- Sheridan, Philip H.** *Record of Engagements with Hostile Indians within the Military Division of the Missouri, from 1868 to 1882 ...* Kessinger Publishing, Whitefish, Montana. 2010 (1882)
- Slotkin, Richard.** *The Fatal Environment. The Myth of the Frontier in the Age of Industrialization, 1800-1890*. University of Oklahoma Press, Norman, Oklahoma. 1998 (1985)
- Smith, Shannon D.** *Give Me Eighty Men. Women and the Myth of the Fetterman Fight*. University of Nebraska Press, Lincoln, Nebraska. 2008
- Smith, Sherry L (red).** *Sagebrush Soldier. Private William Earl Smith's View of the Sioux War of 1876*. University of Oklahoma Press, Norman, Oklahoma. 2001 (1989)

- Sprague, Donovin A.** *Pine Ridge Reservation*. Arcadia Publishing, Charleston, South Carolina. 2004
- Stands in Timber, John/Liberty, Margot.** *A Cheyenne Voice. The Complete John Stands in Timber Interviews*. University of Oklahoma Press, Norman, Oklahoma. 2013
- Starita, Joe.** *The Dull Knives of Pine Ridge. A Lakota Odyssey*. Berkley Books, New York. 1996 (1995)
- Stauffer, Helen W.** *Mari Sandoz. Story Catcher of the Plains*. University of Nebraska Press, Lincoln, Nebraska. 1982
- Stauffer, Helen W (red).** *Letters of Mari Sandoz*. University of Nebraska Press, Lincoln, Nebraska. 1992
- Steinbach, Robert H.** *A Long March. The Lives of Frank and Alice Baldwin*. University of Texas Press, Austin, Texas. 1989
- Stewart, Edgar I.** *Custer's Luck*. University of Oklahoma Press, Norman, Oklahoma. 1957 (1955)
- Stiles, TJ.** *Custer's Trials. A Life on the Frontier of a New America*. Alfred A. Knopf, New York. 2015
- Street, William D/Street, Warren R (red).** *Twenty-Five Years among the Indians and Buffalo. A Frontier Memoar*. University Press of Kansas, Lawrence, Kansas. 2015
- Svingen, Orlan J.** *The Northern Cheyenne Indian Reservation, 1877-1900*. University Press of Colorado, Boulder, Colorado. 1997 (1993)
- Takaki, Ronald.** *Iron Cages. Race and Culture in 19th-Century America*. Oxford University Press, New York. 2000 (1979)
- Tatum, Lawrie.** *Our Red Brothers and the Peace Policy of President Ulysses S. Grant*. University of Nebraska Press, Lincoln, Nebraska. 1971 (1899)
- Taylor, Joseph Henry.** *Sketches of Frontier and Indian Life on the Upper Missouri & Great Plains*. Författarens förlag, Bismarck, North Dakota. 2010 (1897)
- Textor, Lucy E.** *Official relations between the United States and the Sioux Indians*. BiblioLife, Charleston, South Carolina. 2015 (1896)
- Thompson, Harry F (red).** *A New South Dakota History*. The Center for Western Studies, Sioux Falls, South Dakota. 2005
- Toppert, Kurtis (red).** *Native American Treaties and Broken Promises: 1851 to 1877*. Digital Kindle Edition, Amazon.com (US). Penny Hill Press, Damascus, Maryland. 2015 (2011)
- Topping, ES.** *Chronicles of the Yellowstone*. Ross & Haines, Minneapolis. 1968
- Treaties & Agreements ... Sioux Nation.** The Institute for the Development of Indian Law, Washington DC. 1973

- Trenholm, Virginia C.** *The Arapahoes, Our People*. University of Oklahoma Press, Norman, Oklahoma. 1970
- Trenholm, Virginia C/Carley, Maurine.** *The Shoshonis. Sentinels of the Rockies*. University of Oklahoma Press, Norman, Oklahoma. 1988 (1964)
- Tyrrell, JB (red).** *David Thompson's Narrative of His Explorations in Western America 1784-1812*. The Champlain Society, Toronto, Canada. 1916
- Unrau, William E (red.)** *Tending the Talking Wire: A Buck Soldier's View of Indian Country, 1863-1866*. University of Utah Press, Salt Lake City, Utah. 2015 (1979)
- Urwin, Gregory JW.** *The United States Infantry ... 1775-1918*. University of Oklahoma Press, Norman, Oklahoma. 2000 (1988)
- Urwin, Gregory JW.** *The United States Cavalry ... 1776-1944*. University of Oklahoma Press, Norman, Oklahoma. 2003 (1983)
- Utley, Robert M.** *Frontiersmen in Blue. The United States Army and the Indian, 1848-1865*. University of Nebraska Press, Lincoln, Nebraska. 1981 (1967)
- Utley, Robert M.** *Frontier Regulars. The United States Army and the Indian, 1866-1891*. University of Nebraska Press, Lincoln, Nebraska. 1984 (1973)
- Utley, Robert M.** *A Life Wild and Perilous: Mountain Men and the Paths to the Pacific*. Digital Kindle Edition, Amazon.com (US). Holt Paperbacks, New York. 2015
- Van de Logt, Mark.** *War Party in Blue. Pawnee Scouts in the U.S. Army*. University of Oklahoma Press, Norman, Oklahoma. 2010
- Vandervort, Bruce.** *Indian Wars of Mexico, Canada and the United States 1812-1900*. Routledge, New York. 2006
- Vaughn, Jesse W.** *The Reynolds Campaign on Powder River*. University of Oklahoma Press, Norman, Oklahoma. 1961
- Vaughn, Jesse W.** *The Battle of Platte Bridge*. University of Oklahoma Press, Norman, Oklahoma. 1963
- Vaughn, Jesse W.** *With Crook at the Rosebud*. University of Nebraska Press, Lincoln, Nebraska. 1988 (1956)
- Vaughn, Jesse W.** *Indian Fights. New Facts on Seven Encounters*. University of Oklahoma Press, Norman, Oklahoma. 2002 (1966)
- Vestal, Stanley.** *Jim Bridger. Mountain Man*. University of Nebraska Press, Lincoln, Nebraska. 1970 (1946)
- Wagner, David E.** *Powder River Odyssey. Nelson Cole's Western Campaign of 1865*. The Arthur H. Clark Company/University of Oklahoma Press, Norman, Oklahoma. 2009

- Wagner III, Frederic C.** *A Biographical Dictionary of Sioux, Cheyenne and United States Personnel. Participants in the Battle of the Little Big Horn.* McFarland & Company, Jefferson, North Carolina. 2011
- Waldman, Carl.** *Encyclopedia of Native American Tribes.* Checkmark Books/Facts On File, New York. 1999 (1988)
- Waldman, Carl.** *Atlas of the North American Indian.* Checkmark Books/Facts On File, New York. 2000 (1985)
- Waldman, Carl.** *Biographical Dictionary of American Indian History to 1900.* Checkmark Books/Facts On File, New York. 2001 (1990)
- Warner, Ezra J.** *Generals in Blue. Lives of the Union Commanders.* Louisiana State University Press, Baton Rouge, Louisiana. 2002 (1964)
- Warren, GK.** *Explorer on the Northern Plains: Lieutenant Gouverneur K. Warren's Preliminary Report of Explorations in Nebraska and Dakota, in the Years 1855 – 56 – 57.* Office of Chief of Engineers, Washington DC. 1981
- Warren, William W.** *History of the Ojibway [Chippewa] People.* Minnesota Historical Society Press, St Paul, Minnesota. 1984 (1885)
- Washburn, Wilcomb E (red).** *Handbook of North American Indians. History of Indian-White Relations.* Volym 4. Smithsonian Institution, Washington DC. 1988
- Weigley, Russell F.** *The American Way of War: A History of United States Strategy and Policy.* Indiana University Press, Bloomington, Indiana. 1977 (1973)
- Weist, Tom.** *A History of the Cheyenne People.* Montana Council for Indian Education, Billings, Montana. 1977
- Welsh, Jack D.** *Medical Histories of Union Generals.* The Kent State University Press, Kent, Ohio. 2005 (1996)
- Wellman, Paul I.** *Death on the Prairie. The Terrible Struggle for the Western Plains.* The Fireside Press, New York. 1934
- Werner, Fred.** *The Dull Knife Battle.* Werner Publications, Greeley, Colorado. 1981
- Wheelan, Joseph.** *Terrible Swift Sword. The Life of General Philip H. Sheridan.* Da Capo Press, Cambridge, Massachusetts. 2012
- Wheeler, Homer W.** *Buffalo Days. The Personal Narrative of a Cattleman, Indian Fighter and Army Officer.* University of Nebraska Press, Lincoln, Nebraska. 1990 (1925)
- Willert, James.** *Little Big Horn Diary. Chronicle of the 1876 Indian War.* James Willert, La Mirada, California. 1977
- Wilson, Garrett.** *Frontier Farewell. The 1870s and the End of the Old West.* Canadian Plains

Research Center, Regina, Canada. 2007

Wiltsey, Norman B. *Brave Warriors*. Caxton Printers, Caldwell, Idaho. 1964

Wolmar, Christian. *The Great Railroad Revolution. The History of Trains in America*. Public Affairs books, New York. 2013 (2012)

Wood, Raymond W. *Biesterfeldt: A Post-Contact Coalescent Site on the Northeastern Plains [om en cheyenneindiansk 1700-talsby]*. Smithsonian Institution Press, Washington DC. 1971

Wooster, Robert. *The Military & United States Indian Policy 1865-1903*. University of Nebraska Press, Lincoln, Nebraska. 1995 (1988)

Wooster, Robert. *Nelson A. Miles & The Twilight of the Frontier Army*. University of Nebraska Press, Lincoln, Nebraska. 1996 (1993)

Wormser, Richard. *The Yellowlegs. The Story of the United States Cavalry*. Doubleday & Company, New York. 1966

Yenne, Bill. *Indian Wars. The Campaign for the American West*. Westholme Publishing, Yardley, Pennsylvania. 2006

Artiklar

Abel, Annie H. Trudeau's [egentligen Jean Baptiste Truteaus] Description of the Upper Missouri. *The Mississippi Valley Historical Review*. Nr 1-2, 1921. Organization of American Historians/Indiana University, Bloomington, Indiana

Albers, Patricia C (huvudred). *The Home of the Bison*. US National Park Service/The Department of American Indian Studies, University of Minnesota, Minneapolis, Minnesota. Uppdaterat april 2015 (2003). Se <https://www.nps.gov/wica/learn/historyculture>

Allison III, James R. Beyond the Violence ... the Unlikely Construction of the Northern Cheyenne Reservation, 1876-1900. *Great Plains Quarterly*. Nr 2, 2012. Center for Great Plains Studies, University of Nebraska, Lincoln, Nebraska

Athearn, Robert G (red). From Illinois to Montana in 1866: The Diary of Perry A. Burgess. *Pacific Northwest Quarterly*. Nr 1, 1950. University of Washington, Seattle, Washington

Barnett, Louise. Powder River [17 mars 1876]. Engagement Goes Awry. [Colonel Joseph] Reynolds Court-martialed. *Greasy Grass Magazine*. Maj 2000. Custer Battlefield Historical & Museum Association, Terre Haute, Indiana

Barrett, Francis A. The Greatest Ride in Wyoming History. *Annals of Wyoming*. Nr 2, 1969. Wyoming Historical Society, Wheatland, Wyoming

Bate, Walter N (red). Eyewitness Reports of the Wagon Box Fight. *Annals of Wyoming*. Nr 2,

1966. Wyoming Historical Society, Wheatland, Wyoming

Belish, Elbert D. American Horse ... The Man Who Killed Fetterman. *Annals of Wyoming*. Nr 2, 1991. Wyoming Historical Society, Wheatland, Wyoming

Byron, Elsa S. The Fetterman Fight. *Annals of Wyoming*. Nr 1, 1964. Wyoming Historical Society, Wheatland, Wyoming

Campbell, WS. The Cheyenne Dog Soldiers. *Chronicles of Oklahoma*. Nr 1, 1921. Oklahoma Historical Society, Oklahoma City, Oklahoma

Capron, Cynthia J. The Indian Border War of 1876. *Journal of the Illinois State Historical Society*. Nr 4, 1921. Springfield, Illinois

Carley, Maurine (red). Bozeman Trail Trek. *Annals of Wyoming*. Nr 1, 1964. Wyoming Historical Society, Wheatland, Wyoming

Carrington, James B. Across the Plains with Bridger as Guide. *Scribner's Magazine*. Januari 1929. New York

Colcord, Charles F. Reminiscences of Charles F. Colcord. *Chronicles of Oklahoma*. Nr 1, 1934. Oklahoma Historical Society, Oklahoma City, Oklahoma

Cooper, Marilyn. The Kidder Massacre Site. Nr 1, 1999. *Research Review. The Journal of the Little Big Horn Associates*. Research Review, El Paso, Texas

Covington, James W. Causes of the Dull Knife Raid 1878. *Chronicles of Oklahoma*. Nr 1, 1948. Oklahoma Historical Society, Oklahoma City, Oklahoma

Criqui, Orvel A. A Northern Cheyenne Called Roman Nose. *Kansas History*. Nr 3, 1985. Kansas Historical Society, Topeka, Kansas

Dorsey, George A. How the Pawnees Captured the Cheyenne Medicine Arrows. *American Anthropologist*. Nr 4, 1903. American Anthropological Association, Arlington, Virginia

Doyle, Susan B. Indian Perspectives of the Bozeman Trail. *Montana. The Magazine of Western History*. Nr 1, 1990. Montana Historical Society, Helena, Montana

Doyle, Susan B. The Bozeman Trail, 1863-1868. *Annals of Wyoming*. Nr 2, 1998. Wyoming Historical Society, Wheatland, Wyoming

Ewig, Rick (red)/Hebard, Grace R. Journal of Trip in Wyoming. Following and Marking Trails. *Annals of Wyoming*. Nr 3, 2000. Wyoming Historical Society, Wheatland, Wyoming

Filipiak, Jack D. The Battle of Summit Springs [1869]. *Colorado Magazine*. Nr 4, 1964. Colorado Historical Society, Denver, Colorado

Fixico, Donald L. American Indians in Kansas. Review Essay. *Kansas History*. Nr 4, 2003-04. Kansas Historical Society, Topeka, Kansas

Fleming, Paula. Ridgway Glover, Photographer. *Annals of Wyoming*. Nr 2, 2002. Wyoming

Historical Society, Wheatland, Wyoming

Fox, George W. George W. Fox Diary [1866]. *Annals of Wyoming*. Nr 3, 1932. Wyoming Historical Society, Wheatland, Wyoming

Gade, Gene. Ride of a Lifetime. *Wild West Magazine*. September 2016. World History Group, Leesburg, Virginia

Gatchell, James T. Life and Early History of John "Posey" Ryan. *Annals of Wyoming*. Nr 1, 1959. Wyoming Historical Society, Wheatland, Wyoming

Grange Jr, Roger T. Treating the Wounded at Fort Robinson. *Nebraska History*. Nr 3, 1964. Nebraska Historical Society, Lincoln, Nebraska

Gray, John S. Blazing the Bridger and Bozeman Trails. *Annals of Wyoming*. Nr 1, 1977. Wyoming Historical Society, Wheatland, Wyoming

Greene, Jerome A. The Hayfield Fight. A Reappraisal of a Neglected Action. *Montana. The Magazine of Western History*. Nr 4, 1972. Montana Historical Society, Helena, Montana

Greene, Jerome A (red). "We do not know what the government intends to do ..." Lt. Palmer Writes From the Bozeman Trail, 1867-68. *Montana. The Magazine of Western History*. Nr 3, 1978. Montana Historical Society, Helena, Montana

Greene, Jerome. Chasing Sitting Bull & Crazy Horse. *Nebraska History*. Nr 4, 1997. Nebraska Historical Society, Lincoln, Nebraska

Greene, Jerome. The Surrounding of Red Cloud and Red Leaf, 1876. A Preemptive Maneuver of the Great Sioux War. *Nebraska History*. Nr 2, 2001. Nebraska Historical Society, Lincoln, Nebraska

Grinnell, George B. Coup and Scalp Among the Plains Indians. *American Anthropologist*. Nr 2, 1910. American Anthropological Association, Arlington, Virginia

Guthrie, John. The Fetterman Massacre. Massacre Monument ... *Annals of Wyoming*. Nr 2, 1932. Wyoming Historical Society, Wheatland, Wyoming

Hart, John (red). A New Account of the Battle of Platte Bridge, July 26, 1865: The Recollections of John Benton Hart. *Kansas History*. Nr 1, 2015. Kansas Historical Society, Topeka, Kansas

Hilger, M Inez. Notes on Cheyenne Child Life. *American Anthropologist*. Nr 1, 1946. American Anthropological Association, Arlington, Virginia

Hill, Burton S. Bozeman and the Bozeman Trail. *Annals of Wyoming*. Nr 2, 1964. Wyoming Historical Society, Wheatland, Wyoming

Hoig, Stan. The Northern Cheyenne Exodus and the 1878 Battle of Turkey Springs. *Chronicles of Oklahoma*. Nr 1, 2002. Oklahoma Historical Society, Oklahoma City, Oklahoma

Hyer, Joel R. Friction Along the Frontier: Conflict Between Soldiers and Civilians at the Hayfield Fight. *Annals of Wyoming*. Nr 3, 2000. Wyoming Historical Society, Wheatland, Wyoming

Hyer, Joel R. Just Another Battle? The Significance of the Hayfield Fight. *Annals of Wyoming*. Nr 3-4, 2007. Wyoming Historical Society, Wheatland, Wyoming

Jones, Brian. John Richard Jr and the Killing at [Fort] Fetterman. *Annals of Wyoming*. Nr 2, 1971. Wyoming Historical Society, Wheatland, Wyoming

Keeling, Henry C. My Experience with the Cheyenne Indians. *Chronicles of Oklahoma*. Nr 1, 1925. Oklahoma Historical Society, Oklahoma City, Oklahoma

Knight, Oliver. War or Peace. The Anxious Wait for Crazy Horse. *Nebraska History*. Nr 4, 1973. Nebraska Historical Society, Lincoln, Nebraska

Koster, John. Roman Nose. Knight-Errant in a War Bonnet. *Wild West Magazine*. Augusti 2010. World History Group, Leesburg, Virginia

Kraft, Louis. Ned Wynkoop & Black Kettle. Nr 2, 1995. *Research Review. The Journal of the Little Big Horn Associates*. Research Review, El Paso, Texas

Krakoff, Sarah. The Last Indian Raid in Kansas, or the Odyssey of the Northern Cheyenne. *California Law Review*. Volym 98, 2010. University of California, Berkeley, California

Low, Denise/Powers, Ramon. Northern Cheyenne Warrior Ledger Art: Captivity Narratives of Northern Cheyenne Prisoners in Dodge City 1879. *Kansas History*. Nr 1, 2012. Kansas Historical Society, Topeka, Kansas

Lowe, James A. The Bridger Trail. An Alternative Route to the Gold Fields of Montana Territory in 1864. *Annals of Wyoming*. Nr 2, 1998. Wyoming Historical Society, Wheatland, Wyoming

McCune, BF/Hart, Louis. The Fatal Fetterman Fight. *Wild West Magazine*. December 1997. World History Group, Leesburg, Virginia

McGinnis, Anthony. Strike & Retreat: Intertribal Warfare and the Powder River War, 1865-1868. *Montana. The Magazine of Western History*. Nr 4, 1980. Montana Historical Society, Helena, Montana

McLaird, JD/Turchen, LV. Exploring the Black Hills, 1855-1875: Reports of the Government Expeditions. *South Dakota History*. Nr 3, 1974. South Dakota Historical Society, Pierre, South Dakota

Merritt, Wesley. Three Indian Campaigns. *Harper's New Monthly Magazine*. Nr 479, 1890. Harper & Brothers, New York

Monnett, John H. Little Wolf: Sweet Medicine Chief. *Wild West Magazine*. Augusti 2012. World History Group, Leesburg, Virginia

Murphy, William. The Forgotten Battalion. *Annals of Wyoming*. Nr 2, 1929. Wyoming State Historical Society, Wheatland, Wyoming

Murray, Robert A. The John "Portugee" Phillips Legends, A Study in Wyoming Folklore. *Annals*

of Wyoming. Nr 1, 1968. Wyoming Historical Society, Wheatland, Wyoming

Murray, Robert A. First Tracks in the Big Horns. *Montana. The Magazine of Western History*. Nr 1, 1976. Montana Historical Society, Helena, Montana

Oman, Kerry R. The Beginning of the End. The Indian Peace Commission of 1867-1868. *Great Plains Quarterly*. Nr 1, 2002. Center for Great Plains Studies, University of Nebraska, Lincoln, Nebraska

Ostrander, AB. Artiklar: 1) From Fort Reno to Fort Phil Kearny, 2) My First Day at Fort Phil Kearny. *Annals of Wyoming*. Nr 2, 1932. Wyoming Historical Society, Wheatland, Wyoming

Pechan, Beverly. From the Gold Rush to the Little Big Horn. Custer's 1874 Black Hills Expedition Started It All. Nr 2, 1998. *Research Review. Journal of the Little Big Horn Associates*. Research Review, El Paso, Texas

Peery, Dan W. The Indians Friend, John H. Seger. *Chronicles of Oklahoma*. Nr 3, 1933. Oklahoma Historical Society, Oklahoma City, Oklahoma

Phillips, Paul C (red)/ Kirkpatrick, James. A Reminiscence of John Bozeman. *Sources of Northwest History*. Nr 7, 1935. Historical Reprints. State University of Montana, Missoula, Montana

Powers, Ramon S. The Kansas Indian Claims Commission of 1879. *Kansas History*. Nr 3, 1984. Kansas Historical Society, Topeka, Kansas

Powers, Ramon S/Leiker, James N (red). Remembering the Battle of Punished Woman Fork: The 2013 Scott City Symposium. *Kansas History*. Nr 4, 2015. Kansas Historical Society, Topeka, Kansas

Pyle, Robert. Cheyenne Chief Tall Bull. *Wild West Magazine*. April 2002. World History Group, Leesburg, Virginia

Roberts, Gary L. Artiklar: 1) The Shame of Little Wolf. 2) In Search of Little Wolf. A Tangled Photographic Record. *Montana. The Magazine of Western History*. Nr 3, 1978. Montana Historical Society, Helena, Montana

Ryan, Benjamin W. The Bozeman Trail to Virginia City, Montana, In 1864. A Diary. *Annals of Wyoming*. Nr 2, 1947. Wyoming Historical Society, Wheatland, Wyoming

Rzeczkowski, Frank. The Crow Indians and the Bozeman Trail. *Montana. The Magazine of Western History*. Nr 4, 1999. Montana Historical Society, Helena, Montana

Schrems, Suzanne H. The Northern Cheyennes and the Fight for Cultural Sovereignty. The Notes of Father Aloysius Van Der Velden. *Montana. The Magazine of Western History*. Nr 2, 1995. Montana Historical Society, Helena, Montana

Sherrod, JM. Sketches from Life of James M. Sherrod of Rawlins. *Annals of Wyoming*. Nr 3, 1927.

Wyoming Historical Society, Wheatland, Wyoming

Sinclair, FH. White Man's Medicine Fight. An Account of the Fort Phil Kearny "Wagon Box Battle". *Montana. The Magazine of Western History*. Nr 3, 1956. Montana Historical Society, Helena, Montana

Smith, Shannon C. "Give Me Eighty Men." Shattering the Myth of the Fetterman Massacre. *Montana. The Magazine of Western History*. Nr 3, 2004. Montana Historical Society, Helena, Montana

Smith, Sherry L. The Bozeman Trail to Death & Glory. *Annals of Wyoming*. Nr 1, 1983. Wyoming Historical Society, Wheatland, Wyoming

Smith, Vivian. The Courtship & Marriage of the Cheyenne Maiden. *Research Review. The Journal of the Little Big Horn Associates*. Nr 1, 2001. Research Review, El Paso, Texas

Smits, David D. The Frontier Army and the Destruction of the Buffalo: 1865-1883. *Western Historical Quarterly*. Nr 3, 1994. Utah State University, Logan, Utah.

Soule, Doris. Lieutenant Caspar Collins: Fighting the Odds at Platte Bridge. *Wild West Magazine*. December 1996. World History Group, Leesburg, Virginia

Sterling, Edward M. The Winter Ride of Portugee Phillips. *Montana. The Magazine of Western History*. Nr 1, 1965. Montana Historical Society, Helena, Montana

Sundstrom, Lisa. Smallpox Used Them Up: References to Epidemic Disease in Northern Plains Winter Counts, 1714-1920. *Ethnohistory*. Nr 2, 1997. American Society for Ethnohistory/Duke University Press, Durham, North Carolina

Swanton, John R. Some Neglected Data Bearing on Cheyenne, Chippewa, and Dakota History. *American Anthropologist*. Nr 1, 1930. American Anthropological Association, Arlington, Virginia

Trexler, HA. The Buffalo Range of the Northwest. *The Mississippi Valley Historical Review*. Nr 4, 1921. Organization of American Historians/Indiana University, Bloomington, Indiana

Twitchell, Phillip G (red). Camp Robinson Letters of Angeline Johnson 1876-1879. *Nebraska History*. Nr 2, 1996. Nebraska Historical Society, Lincoln, Nebraska

Wallace, Edward S. Border Warrior [om överse Ranald Slidell Mackenzie]. *American Heritage Magazine*. Nr 4, 1958. American Heritage Publishing Company, Rockville, Maryland

West, Elliott. Called Out People. The Cheyennes and the Central Plains. *Montana. The Magazine of Western History*. Nr 2, 1998. Montana Historical Society, Helena, Montana

Wissler, Clark. The Influence of the Horse in the Development of Plains Culture. *American Anthropologist*. Nr 1, 1914. American Anthropological Association, Arlington, Virginia

Yates, George W. The Black Hills Expedition. Letter of Captain GW Yates 1874. Nr 6, 1977. *Research Review. Journal of the Little Big Horn Associates*. Research Review, El Paso, Texas

Följande osignerade artiklar publicerade i *New York Times* 1876-79 gav den tidningsläsande allmänheten i östra USA en hyfsat balanserad bild av kriget mot nordcheyennerna:

24 december 1876 - Indian Warfare. The fight with the Cheyennes [25 november 1876] ...

28 september 1877 - Thieving Indian Agents at Work. Deplorable Condition of the Indians at [Southern] Cheyenne Agency. Cheated and Robbed by Their Agents and Reduced to Starvation ...

21 september 1878 - The Cheyenne Outbreak in Kansas. (...) The Repulse of [Captain] Rendlebrock's Force ...

24 september 1878 - The Cheyenne Outbreak. Considering that Mr Hewitt intimated to Congress ...

30 september 1878 - Battle With the Indians. The cheyennes struck on Chalk Creek ...

15 oktober 1878 - The Cheyenne War. A Visit by Plundering Indians ...

15 oktober 1878 - The Refractory Cheyennes. It is not difficult to read the moral of Agent John D Miles' report upon the late stampede from his reservation ...

26 oktober 1878 - The Cheyenne War. Denial of the charges against [General] Gibbon ...

12 januari 1879 - The Cheyenne Tragedy. The bloody affair at Fort Robinson ...

23 januari 1879 - End of the Cheyenne Pursuit. (...) The Cheyenne campaign has closed for a time at least ...

17 februari 1879 - The Cheyenne Troubles. A six days' scout with the thermometer marking thirty degrees below zero ...

28 september 1879 - The Cheyenne Massacre. Details of the Tragedy Enacted last January ...
